هەرێمی كوردستان - عێراق
پەرلەمانی
كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلەكان

١٢٤

سالَی/ ٢٠٢١ – بەرگی سەدو بیست و چوار

چاپی یەكەم/ سالَی ٢٠٢٣

پێڕیست

پڕۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٢) ی خولی پێنجەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠٢١/١٢/٢١ ل ٥
پڕۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٣) خولی پێنجەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٢١/١٢/٢٢ ل ١٥٩

بەڕێز جلال محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندن: بەمەبەستی دەست نیشانکردنی لایەنی پەیوەندیدار بە دیاریکردنی ئەرکو وەزیفەی پێکهاتەکانی وەزارەتی کارەبا لە هەرێم ئەم یاسایە دەرچووێندرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ قسەی هەیە، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەداخەوە دەزانم هیچ شتێك ناگۆڕێت ئەگەر بیشیلێم، بەڵام بەرپرسیارەتییەکی قانوونی و ئیداری و ئەرکی پەرلەمانی خۆم دووبارە ڕوونـدەکەمەوە، دەستنیشان کردنی لایەنی پەیوەندیدار بۆ دیاریکردنی پێکهاتەو ئەرك و وەزیفەی وەزارەتی کارەبا یان هەر وەزارەتێکی تر، بەڕاستی ناکرێت لە دەسەڵاتی ئەنجوومەنی وەزیراندا بێت، یاخود بە پەیڕەوێك بدرێت بە ئەنجوومەنی وەزیران، من ئەمە دووبارە دەکەمەوە بۆ تاریخ و مێژوو دەیڵێم ئەم حکومەتە بەوشێوەو پێکهاتەی ئێستا ڕەنگە نەمێنێتەوە، چەند ساڵی داهاتوو ئەم قانوونەش بۆ ساڵێك و دوو ساڵ و دە ساڵ نییە، ئەمە قانوونە بۆ خەڵکی کوردستان و بۆ تەنزیم کردنی کارە ئیدارییەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بۆیە بەڕاستی ناکرێت ئەو هەموو بوارە سێنترەڵە زەیشن و ئەو هەموو مەرکەزی کردنەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەو شێوەیە، بۆیە تکادەکەم هەرکاتێك خرایە دەنگدان ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانی کوردستان دەنگ بەو یاسایە نەدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی ناوخۆ ئەگەر وەزیر هاتووە، بەڕێزان پڕۆژە یاسای چەك لە هەرێمی کوردستان ئەمڕۆ گفتوگۆی دووەمی ئەکەین وە پڕۆژە یاسایەکی گرینگە، باس لە زۆر بواری پەیوەندیدار بە چەك ئەکات، بۆیە پێشنیار ئەکەم ڕەزامەندی بفەرموون لەسەر ئەوەی بەتەنها پەخش ڕاگرین بچێتە پڕۆتۆکۆڵ، بەڵام بەتەنها پەخش ڕاگرین، هەر بەڕێزێکی لەگەڵە با دەست بەرزکاتەوە، بەڵێ سوپاس پەخش نابێت ئەتوانن ئێوە لێرەبن، بەڵام پەخش نابێت نهێنی نییە، بەس پەخش نابێت، فەرموون تەواو، علیکم السلام بەخێربێن. سەرەتا بەگەرمی بەخێر هاتنی بەڕێز وەزیری ناوخۆ وبەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان ئەکەین بۆ پەرلەمانی کوردستان، وە ئەو بەڕێزانەی کە لەگەڵیان هاتوون، بەڕێزان دەست بەجێبەجێ کردنی خاڵی (دووەم) لە بڕگەی دووەمی بەرنامەی کار ئەکەین، کە بریتیە لە خوێندنەوەی دووەم بۆ پڕۆژە یاسای چەك لە هەرێمی کوردستان- عێراق، بەڕێزان هەمووتان پڕۆژە یاساکەتان لەلا بووە ڕاپۆرتەکەشتان لەلایە، ئێمە ئەبێت ڕاپۆرتەکە بخوێنینەوە بەتەواوی و پڕۆژە یاساکەش بخوێنینەوە بەتەواوی دوای بڕیاربدەین یەکێکیان بکرێتە بنەما، بەڵام ئەگەر بەڕێزتان ڕەزامەندبن ڕاستەوخۆ ڕاپۆرتی هەردوو لیژنە بکرێتە بنەمای گفتوگۆ ئەوە ئەوکاتە ئێمە پێویستمان بەوە نابێت هەردوو پڕۆژەکەی لەبەردەمتانە پڕۆژەکەو ڕاپۆرتەکە بخوێنینەوە، لەبەر ئەوە ئەبێت ئەو بابەتە بخەینە

دەنگدان هەر بەڕێزێك لەگەڵ ئەوەیە كە ڕاپۆرتەكە بكرێتە بنەمای گفتوگۆ با دەست بەرزكاتەوە، بەڵێ سوپاس ڕاپۆرت دەكرێتە بنەمای گفتوگۆ فەرموون بەڕێزان.

بەڕێز بژار خالد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان

بابەت ڕاپۆرتی لیژنەی تایبەتمەند كە ڕەخساندنی بۆ كراوە لەلایەن لیژنەی كاروباری یاسایی لیژنەی كاروباری یاسایی ڕۆژی سێشەممە ڕێككەوتی (٢٠٢١/١٢/١٤) كاتژمێر (١١:٠٠) پێش نیوەڕۆ كۆبوونەوەی خۆی ئەنجامدا بەمەبەستی پێداچوونەوەو داڕشتنی یاسایی، و دڵنیابوون لەدژ نەبوونی دەقەكان لەگەڵ دەستوورو یاسا كارپێكراوەكان بەپێی حوكمەكانی ماددەی (٨٥) بڕگەكانی (یەكەم، سێیەم) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان تایبەت بە ڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆو ئاسایش و ئەنجوومەنە خۆجێییەكان بۆ خوێندنەوەی دووەم سەبارەت بەپڕۆژە یاسای چەك لە هەرێمی كوردستان- عێراق، لیژنەی یاسایی ئەم داڕشتنەوەی خوارەوەی پێ پەسەندە سەبارەت بە ناونیشان پڕۆژە یاسای چەك لە هەرێمی كوردستان- عێراق.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ قسەی هەیە لەسەر ناونیشان، ناوەكانیان بنووسە (حسیبە خان، كاك پێشەوا، د. اسماعیل، سەرچنار خان، گوڵستان خان، مامۆستا هەورامان) گوڵستان خان فەرمووو.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ناونیشانی پڕۆژە یاسای چەك لە هەرێمی كوردستان پێشنیار ئەكەم ناونیشانەكە بكرێت بە یاسای هەڵگرتنی چەك لە هەرێمی كوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو حسیبە خان.

بەڕێز حسیبە سعید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەبارەت بە ناونیشان منیش پێشنیار دەكەم بكرێت بە پڕۆژە یاسای مۆڵەت پێدان و هەڵگرتنی چەك لە هەرێمی كوردستان- عێراق، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو مامۆستا هەورامان.

بەڕێز هەورامان حمە شریف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەمان بۆچوونی خوشكی بەڕێز دادە گوڵستانم هەبوو كە (هەڵگرتنی) بۆ زیاد بكرێت، چونكە تۆزێك ڕێك ترە پڕۆژە یاسای چەك تۆزێ ناڕێكییەتی تیایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل علە طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ وێ بۆچوونێمە ببیتە هەڵگرتنا چەکی. چونکە ئەڤە نایاسا سیلاحێ کوردستانێ نە مە یاسایا هەڵگرتنا چەکییە ژ بەر هەندێ دبینم زەرووریە هەڵگرتنێ چەکی پێڤە بێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو سەرچنار خان.

بەڕێز/ سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەبارەت بە ناونیشان پێشنیار ئەکەم ئاوای لێبکرێت، پڕۆژە یاسای ڕێکخستنی چەك لە هەرێمی کوردستان- عێراق، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك پێشەوا.

بەڕێز پێشەوا طاهر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

منیش پێموایە جۆرێك لە ڕستەکە ئەزانم کە ئەم یاسایە بۆ مۆڵەت پێدان نییە، ئەمە باسی هەموو کارێکە کە ڕەبتی بە چەکەوە هەیە، مۆڵەتیش لە زمنیایەتی، بەڵام بەتەنها پڕۆژەیاسای چەك جۆرێکە نازانی مەوزوعەکە چییە، بۆیە سیغەیەکی قانوونی بدۆزرێتەوە کە بزانین چەك چییە چی لێدەکرێت، یەعنی لەم یاسایەدا ئێستا چونکە بابەتێکی ئەساسە هیچ شتێکی وا نازانم، مەسەلەن بەچی جۆرێك دروستە، چونکە ئەمە تەنها مۆڵەت پێدان و ئەوە نییە بڵێی یەکشت ئیدارەدانی چەکە، بەڵام ئایا چۆن برادەرانی لیژنەی یاسایی ڕێکی ئەخن باشە ئەگەر ڕستەیەك بێت پێمان بڵێن کە چەك چییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری ناوخۆ، فەرموو.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانی کوردستان، خۆشحاڵین کە بۆ خوێندنەوەی دووەمی ئەم پڕۆژە یاسایە بەشداردەبین لەگەڵتان، سەبارەت بە ناونیشان حەقیقەت ئەو ناونیشانەی کە دانراوە بەتەسەوری ئێمە زۆر دروست و ڕاستە، چونکە ئێمە باسی چەك دەکەین لە هەرێمی کوردستان، بۆیە پێمانوایە دەبێت وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڕێزان دەڵێن هەڵگرتن یەك دەڵێت مۆڵەت هەردووکی هەیە هەبوونی چەکیش هەیە، سێ شت هەیە دواتر کڕین و فرۆشتنی چەکیش هەیە وە هاوردە کردنی چەکیش هەیە، بابەتەکە زۆر

بەرفراوانتـرە لەوەی کە بەرێـزان تەماشـای دەکەن لەوەی کە مۆڵەتـدانە یـان هەڵگرتنـی چەکە، ئەگەر بەو شێوەیە بێتن دەبێت ناونیشانێکی زۆر دوورو درێژبێتن بڵێـین مۆڵەتـدان و هەڵگـرتن و هەبوون و بازرگانی کردن و کڕین هەموو ئەو شتانە دەبێت بکرێتە ناونیشانێك، بۆیە پێمـان وایە وەکو خۆی بمێنێتەوە باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك بژار.

بەڕێز بژار خالد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەخێرهاتنی هەردوو وەزیرە بەڕێزەکان دەکەم، سـەبارەت بە ناونیشـانەکە ئـێمەش پێمـان باشە چۆن لە ڕاپۆرتەکەدا هـاتووە بمێنێـت، چـونکە ئەگەر باسـی هەڵگـرتن بکەیـن هەڵگـرتن تێـدا نیـیە، هەروەك جەنـابی وەزیـریش ئامـاژەی پێـدا هەڵگرتنـی تێـدایە، بازرگـانی تێـدایە شـوێنی کـردنەوی تێـدایە، مۆڵەتـدان تێـدایە ڕێکارەکـانی تێـدان سـزاکانی تێـدان، بـۆیە بەم شـێوەیە بمێنێتەوە ئێمەش پێمان باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس، ماددەی (١).

بەڕێز بژار خالد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١):

بـۆ مەبەسـتی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە ئەم دەسـتەواژانەی خـوارەوە ماناکانیـان بەرامبەریـان دەگەیەنن:

١. هەرێم: هەرێمی کوردستان- عێراق.
٢. ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.
٣. وەزارەت: وەزارەتی ناوخۆی هەرێم.
٤. وەزیر: وەزیری ناوخۆی هەرێم.
٥. چەکی ئاگرین، دەمانچە، تفەنگی ڕێژنەکار گوللەی خێرا و تفەنگی دیـکە و ئەو دەمانچـانەی کە لەیارییە وەرزشیەکاندا بەکاردەهێنن و دەنگێـك دروسـت دەکەن بـۆ دەسـت پێکـی یارییەکـان ئەوانە ناگرێتەوە.
٦. چەکی جەنگی چەکی بەکارهێنراو لەلایەن هێزەکانی پێشمەرگەو هێزەکانی ئاسایشی نـاوخۆ، جگە لەوانەی لە بڕگەی پێنجەمی ئەو ماددەیەدا هاتوون.
٧. گوللەو فیشەکی بەکارهاتوو لەچەکی ئاگرین و هەرپارچەیەك لە پارچەکانی.
٨. تفاقی جەنگی زەخیرەی بەکارهاتوو لە چەکی جەنگی و هەرپارچەیەك لە پارچەکانی.
٩. چەکی ئاسەوار یان یادگاری یان سیمبوڵی ئەو چەکەی بەبێ تفاق بۆ جوانی یان یادگـاری وەك سـیمبۆڵ هەڵـدەگیرێن بەو مەرجەی شـیاوی گـولله هاویشـتن نەبێـت لە نێوانیشـیاندا چەکـی

وەقف كراو یان ئەوانەی لە شوێنە پیرۆزەكان و مۆزەخانەكانە گشتییەكان یان تایبەتەكاندا هەن.

١٠. دەسەڵاتی مۆڵەتدان وەزیر یان هەركەسێك كە ڕای دەسپێرێت بۆ پێدانی ئەو مۆڵەتانەی لەو یاسایەدا هاتوون.

١١. مۆڵەت ئەو ڕێگەپێدانەی كە بەپێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەدرێت.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس بەڕێزان كێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی (١)، ڕاگەیاندن بەڕێزان ئەم دانیشتنە تۆماردەكرێت نهێنی نییە، تۆماردەكرێت تەنها پەخش ناڕوات، ئاگاداریان بكەنەوە بەڕێزان تۆماردەكرێ و پرۆتۆكۆڵی دەبێت، ئەوانەی لەسەر ماددەی (١) قسەیان هەیە (كاك جەلال، شێخ ظاهر، كاك ادریس، كاك ویسی، حسیبە خان، لیزا خان، مامۆستا نجاة، گوڵستان سعید، ڕۆژان خان، كاك شەمۆڵ، كاك عثمان، هەژان خان، كاك فیصڵ، كاك كاروان مەلا ناصر، كاك ڕزگار، كاك یاسین، كاك هێرش، دكتۆر اسماعیل، مامۆستا عمر، سەرچنار خان، دكتۆر شێركۆ، كاك باڵانبۆ، كاك مەم، مامۆستا عبدالستار، خدیجە خان)، كاك جەلال فەرموو.

بەڕێز جەلال محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی خاڵی نۆیەم چەكی ئاسەواری یان یادگاری یان سومبۆڵی ئەو چەكەی بۆ یادگاری هەڵدەگیرێت بەو مەرجەی شیاوی گوللە هاویشتن نەبێت لە نێوان چەكی وەقف كراو یان ئەوانەی لە شوێنە پیرۆزەكان یان مۆزەخانە پیرۆزەكان، یەعنی ئەوانەش هەر شمولی مۆڵەت دەكات یان شمولی مۆڵەت ناكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو شێخ ظاهر.

بەڕێز ظاهر محمد علی حسێن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، سەرەتا بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەكان دەكەم، تێبینی من لەسەر بڕگەی حەوت تفاق عیتاد ڤیشەكی بەكار هاتوو ئەوانەو چەكی ئاگرین و هەر پارچەیەك لە پارچەكانی، پێم باش بوو ئەگەر ووشەیەكی تر هەبا لە شوێنی (عیتاد یان تفاق) ووشەیەكی كوردی هەبوایە باشتر بوو، بە نموونە ووشەی (تێشوو) ئینجا (عیتاد یان تفاق) بوایە، چونكە لە یاساكە زۆر دووبارە بوویتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو مەلا وەیسی.

بەڕێز ویسی سعید ویسی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، ئەم پرۆژە یاسایە بۆ ئێستای كوردستان گرینگە. چونكە كاریگەری زۆری هەیە لەسەر ئاشتی و كۆمەڵایەتی كە بەهۆی ئەم پرۆژە یاسایە هەڵگرتنی چەك

کەمـدەکرێتەوە. بەمەش ڕێـژەی تـاوان کەم دەبێـتەوە، چـونکە ئێسـتا ڕێـژەی تاوانەکـان بەهـۆی چەکە بـێ مۆڵەتەکـانە، دوو تێبینیشـم هەیە. تێبینـی یەکەم: لەسـەر بـڕگەی دەیەم دەسـەڵاتی مۆڵەتدان یان هەر کەسێك کە ڕادەسپێردرێت نازانم یەعنی ئەو کەسەیە پێشنیار دەکەم پـلەکەی دیاریی بکرێت لەئاستی بەڕێوەبەری گشتی بێت، چونکە مەسەلەی پێدانی مۆڵەت گرینگە ئەگەر بکرێت پلەکەی دەستنیشان بکرێت. تێبینی دووەم: ئەوەی لە بڕگەی یانزە بەشێوەیەکی گشـتی لە مـاددەی (١) باسـی کۆمەڵێـك چەکە نـوێ و سـەردەمی هەنە کە لەپـڕۆژە یاسـاکەدا ئاماژەیـان پێنەکراوە، پرسیارەکەم ئەوەیە بـۆ ئاماژەی پێنەکراوە؟ بـۆ نموونە ئێسـتا چەکـی بێـدەنگ کـاتم صەوت ئێستا حاڵەتی کوشتن و ئەوانەشی پێـدەکرێت گرینـگ بـوو باسـی لێـوە بکرێـت ئامـاژەی پێنەدرایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو نجاة خان.

بەڕێز نجاة شعبان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستپێکێ بخێرهاتنا وەزیرێن ڕێزدار دکەین سەبارەت وی پـڕۆژەی گەلەك وشـەی عەرەبـی تێـدا بەکارهینان لێرە پاڵپشتیا ئاخافتنا کـاك شـێخ ظـاهر دکەم هەروەسـا دگەل ڤـی مـاددێ(١)، نـۆیەم بێـتە چەکـێ ئاسـەواری یەعنـی دشـێن بێـتە چەکـێ کەلەپـوری بەدەل ئاسـەوارێ ئەو وشـەی عەرەبیش هەمی بهێتە گۆهرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو ڕۆژان خان.

بەڕێز ڕۆژان محمد کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، من لەسـەر بـڕگەی پێـنجەم پـێم باشـە چەکـی ئـاگرین بەم شـێوەیە پێناسـە بکرێت، هەموو ئەو چەکانە دەگـرێتەوە کە ئامـادەکراون بـۆ هاوێشـتنی گـولله (فیشـەك) بەهـۆی هێزی پاڵنەری غازی کە لە ئەنجـامی سـووتانی بـاروت و مەوادی تەقەمەنـی دروسـت دەبێـت ئەو چەکانە ناگرێتەوە کە لە یارییە ئاگرینەکاندا بەکاردەهێنرێن، و تفەنگـی هەوایـن، وە سـەبارەت بە ئەو پێشنیارەی کە کە بەڕێز شێخ ظاهر کردی ئەگەر ووشـەیەکی کـوردی بـدۆزرێتەوە بـۆ تفـاق و عیتاد هەروەها سەبارەت بە بڕگەی نۆیەم چەکی ئاسـەواری یـان یادگـاری سـیمبوڵی ئەو چەکـانە دەگرێتەوە پێم باشە بەمشێوەیەی لێبکرێت ئەو چەکانە دەگـرێتەوە کە بەبـێ تفـاق دادەنـرێن بـۆ جوانی یـان یادگـاری و سـیمبوڵی کە پێشـکەش دەکرێـت لە نێوانیشـیاندا چەکـی وەقفکـراو یـان ئەوانەی لە شوێنە پیرۆزەکان و مۆزەخانە گشتیەکان یان تایبەتیەکاندا هەن، سەبارەت بە بـڕگەی دەیەم دەسەڵاتی مۆڵەتدان وەزیر یان هەر کەسێك منیش پێم باشە ئەو کەسەی ڕای دەسـپێرێت ئەگەر دیـاریی بکرێـت لە کەوانەیەکـدا هەرکەسـێك پارێزگارەکـان یـان سەرپەرشـتیاری ئیـدارە سەربەخۆکان بۆ پێدانی ئەو مۆڵەتانەی لەو یاسایەدا هاتوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك رزگار.

بەڕێز رزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا بەخێرهاتنی جەنابی وەزیری ناوخۆو جەنابی وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان دەکەم، ماددەی (١) لە بڕگەی شەشەم باس لەوە دەکات کە هێزەکان ئەوەی کە لەخاڵی پێنجەم دەیانگرێتەوە ئەو مۆڵەتە نایانگرێتەوە، بەڵام لێرەدا کێشەکە ئەوەیە ئەو هێزانە لەناو شاردا یان ماڵەکاندا یان لە تەنیشتی مەسئولەکان یەعنی ئەم پێشمەرگانە دیاردەی چەکداری زۆر دەکەن، یەعنی ئێستاکە بەرپرس هەیە بە دۆشکەوە دەچێتە تازیە ئەگەر یاسا هەبێت ئەصڵەن پێویست ناکات مۆڵەتی چەکیش هەبێت، چەك تەنها لەدەستی ئەو کەسانە ئەبێت ئەو هێزانە ئەبێت کە خەڵك و خاك ئەپارێزێت، بەڵام لێرەدا موشکیلەکە ئەوەیە، یەعنی من بەرپرس ئەناسم ئەگەر پاسەوانەکانی بکەی بە سێ بەشەوە بەشێکیان داواکراون بە ماددەی قەتڵ ئەمە بۆ ئەوە ئەگەڕێتەوە کە یاسا سەروەر نییە، لەم وڵاتە هەر لەماددەی (١) باس لەوە ئەکات کە دیارە بەڕێز وەزیری ناوخۆ مۆڵەت ئەدات، بەڵام ئەڵێت هەرکەسێکی تر کە ڕاسپێردرێت بۆ مۆڵەتدان ئایا ئەو کەسە کێیە کە مۆڵەت ئەدات بۆ هەڵگرتنی چەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عبدالستار.

بەڕێز عبدالستار مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری ناوخۆو هەرێم دەکەم، منیش ئەو سەرنجەم هەبوو کە هەندێك لە بەڕێزان باسیانکرد بەتایبەتی لە زیادکردنی دەستەواژەکان، بەتایبەتی دەستەواژەی پارێزگارەکان و سەرپەرشتکاری ئیدارە سەربەخۆکان، بۆچی دەبێت ئیزافە بکرێت؟ من پێموایە دەبێت ئەم دەسەڵاتە یەعنی ئاوا حەسر نەبێت لە وەزیری ناوخۆ یەك کەس ڕائەسپێرێت کە نازانی ئەو کەسە کێیە، من پێموایە پارێزگارەکان مافی ئەوەیان هەیە کە بەتایبەتی لە بابەتی مۆڵەتی پێدانی چەك نەك هەموو بابەتەکانی کە، بۆیە دەمەوێت لەم دەستەواژانە ئاماژەی پێبکرێت، چونکە ناکرێت مەسەلەن مۆڵەتێك لە هەڵەبجە کە پێویست بێت بەکەسێك بدرێت، بەڵام دیسان بێتەوە هەولێر یان لە دهۆك پێویست بێت دیسان بێتەوە هەولێر، پێم وایە ئەوە لە دەسەڵاتی پارێزگارەکان بێت ئاسانتر دەبێت، پاشان من پێموایە قەزیەی تەحدید و سنووردارکردنی ئەم بابەتە زۆر گرینگە زۆربەی ئەو کێشەو گرفتانەی کە لەو کۆمەڵگایەی ئێمە هەیە بڕوابکەن لە دیاردەی مۆڵەتداری و چەکی بێ مۆڵەت و مەسەلەن کەسێك کە دێت کۆمەڵێك چەکداری کە لەگەڵە و حیساب بۆ خەڵکی کە ناکات لەسەر دەعمێکی سەیارەی لەسەر کێشەیەکی بچووك دمکە دمکێك مەسەلەن خەڵك بۆتە قوربانی، بۆیە من پێموایە شتێکی گرینگە، بەڵام وریاش بین بەشێوەیەك بێت کە ڕێکبخرێت و تەنزیم بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عوسمان.

بەڕێز عثمان کریم سوارە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەم، ماددەی (١) بڕگەی حەوتەم و هەشتەم و دەیەم، بڕگەی حەتەم پێشنیار دەکەم تفاق ئەوەیە کە تەقریبەن بۆ خواردەمەنیش دەگونجێت کە لە کوردەواری لای ئێمە وای پێدەوترێت بکرێت بە تەقەمەنی و ئەتاق، هەروەها بڕگەی هەشتەم بەهەمان شێوە تفاقی جەنگە بکرێت بە کەرەستەی جەنگی، هەروەها بڕگەی دەیەم دەسەڵاتی مۆڵەت پێدان، پشتیوانی لەو بڕادەرانە دەکەم جەنابی وەزیر ئەرکی زۆر زۆر قورسە ئەگەر دەسەڵاتەکە کەمێ فراوانتر بێت لەوانەیە باری سەرشانی جەنابی وەزیر سوکتر بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو سەرچنار خان.

بەڕێز سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (١) ئەڵێ بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەستەواژەکانی باشتر بوو، چونکە دەستەواژەکانی دەبێت چاك بکرێت، سەبارەت بە چەکی ئاگرین کاتێك کە پێناسەکە کراوە چەك و تفەنگی ڕێژنەکار ئەو تفەنگی ڕێژنەکارە مەبەستی ئەوەیە کە صەڵی دەکات ئەگەر مەبەستی ئەوەبێت ئێمە پێشتر یاسای چەکمان هەبوو بڕگەی یەك و سێمان هەبوو بڕگەی یەکەم هەر بەتاوانی کەتن دائەنرا بڕگەی سێ جینایات بوو هەتا کلاشینکۆف دەچووە بڕگەی سێ نە ئەکرا لە چەکی ئاگرین دابنرێت هەتا عقوبەکەی زیاتر بوو لەوە بەس بەپێی ئەمە بێت یان ئەڵێ تفەنگی دیکە، چۆن ئەبێت لە پێناسە ئەوانە فراوان بێت لە پێناسە جەنابتان ئەزانن ئەبێت تەحدید بێت نابێت بڵێی هتد...، چونکە چەند جۆر چەك هەیە تۆ ئەبێت ئەم پێناسەیە فراوانکەی بیخەیتە ناوییەوە دوای تووشی گرفت دەبیەوە لەکاتی جێبەجێ کردندا هەروەها ئەگەر لابدرێت ئەویتر هەر بکرێت بە تفەنگی ڕاو، چونکە تفەنگی ڕاو نەهاتووە لێرە دوای کەلێنێك دروست ئەبێت ئایا ئەمە ئەچێتە چ بارەیەکەوە سەبارەت بە بڕگەی حەوتەم لە تفاقا ئەڵێت گوللەی فیشەکی بەکارهاتوو ئەو ووشەی(بەکارهاتوو) لابدرێت پێم باشە هەر ئاوای لێبکرێت عیتاد و گوللەو فیشەك یان هەر بە چەکی ئاگرین بەکاربێت بۆ ئاگرینەکە، بۆ جەنگییەکەش ئەو زەخیرەیەی کە بۆ چەکی جەنگی ئەهات بەشێکە بەکارئەهێنێت دیسانەوە(بەکارهاتووە)کە، لە بڕگەی هەشتەم لابدرێت، سەبارەت بە خاڵی نۆ چەکی ئاسەواری یان یادگاری یان سیمبولی ئەمەش یەعنی دەستەواژەیەکی دووروو درێژە ئەتوانین ئەو ناوە بگۆڕین بەچەکی هێمایی یان چەکی ڕەمزی کە ئیتر ئەوە شوێنی ئەگرێتەوە وەکو ڕەمزێك بەکاردێت پێویست ناکات ئەم سێیانە بەو دەستەواژە دووروو درێژە لە یاسا بێتەوە، سەبارەت

به بڕگەی دەیەم دەسەڵاتی مۆڵەتدان منیش لەگەڵ ئەوەدام وەزیر یان پارێزگار یان هەرکەسێکا ڕای دەسپێرێت، چونکە پارێزگارەکان ڕەئیسی وەحدەی ئیداری ئەو مەنتیقەیەن ناکرێت بچێتە زمنی ئەوەی کە وەزیر ڕای بسپێردرێت، بەڵکو ناوەکەی بە وەزیر یان پارێزگار یان کەسێك ڕای دەسپێردرێت ئەو بابەتە یەکلای بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالله فەتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان، من یەك دوو پێشنیارم هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە پیاچوونەوەیەکی زمانەوانی و هەڵەی چاپ بکەن باشە، هەر ماددەکە سەرەتا دەست پێدەکات وابزانم هەڵەی چاپی تیایە، پێشنیاری دووەمیشم ئەوەیە کە پشتگیری لە قسەکانی خاتوو ڕۆژان دەکەم کە بڕگەی پێنجەمی داڕشتەوە پشتگیری لەو داڕشتنەوەیە دەکەم، خاڵێکی تر پشتگیری لە قسەکانی کاك عبدالستار دەکەم کە پارێزگارو سەرۆکی دەسەڵاتە ئیدارە سەربەخۆکان زیاد بکرێت دوای لە ماددەکانی تر دەسەڵاتی ئەوەیان هەبێت مۆڵەت بدەن، خاڵێکی تر ئەوەیە پشتگیری لە قسەکانی سەرچنار خان دەکەم کە ووشەی (دیکە) لابدرێت بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە ئەم دەستەواژانەی خوارەوە...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بژار تەواو چاکردنێکی دەوێت.

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

عەفوو یەك لەحزە پێشنیارەکی برایانم هەیە لەگەڵ جەنابت ئەوە قسەکانی من بوون خودی خۆیان هیچ ئەشکالێکیان نییە، بەس کاتێك من پرسیار ناکەم لە جەنابت، جەنابت ڕوونکردنەوەیەك لەسەر قسەی من ئەدەی ئەشکالیەت دروست ئەکات کاتێك ئەچێتە دەرەوە، من پێشتر کە قسەمان لەسەر ڕاپۆرتەکەی شارەوانی کرد باسی ئەوەم نەکرد بەغدا بەرپرسیار بێت هەرگیز مەبەستم ئەوە نەبوو بەپێی دەستوور بەپێی یاسا بەغدا بەرپرسیاریەتی هەیە ئەصڵەن بەرپرسیاریەتی هەیە بەرامبەر بە ڕۆحی یەك بە یەکی ئەنفالکراوانمان بەرامبەر بە هاووڵاتییان...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵام تۆ وتت لە ڕاپۆرتەکە دەری بێنن...

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

نا مەبەستم ئەوە بوو هاوکێشەی نێوان بەرپرسیاریەتی پەرلەمان و حکومەت بەم جۆرەیە حکومەتی هەرێم...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر کە ئەڵێی لە ڕاپۆرتەکە دەریبێنن...

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

.لەو ڕاپــۆرتە لەو پێشــنیارە حکــومەتی هەرێــم بچێــت لە بەغــدا شــەڕی مافەکانمــان بکــات نوێنەرەکانمان بچن لە بەغدا شەڕی مافەکانمان بکەن، ئەمە مەبەستەکەم بـوو، چـونکە پرسـیارم نەکردبوو جەنابت ڕوونکردنەوەتدا و هەڵەیەکی گەورەی ستراتیجیشم نەکردووە دابەزمە سـەری و بە پەرلەمانا تێنەپەڕێت بۆچوونێکە...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵا مامۆستا عمـر مـن بەتەنهـا جـوابی تـۆم نەدایەوە، چـونکە زیـاتر لە جارێـك گـوێم لێبـووە لە بەڕێــزت و ئەنــدامانی پەرلەمــان و پــێش بەڕێزیشــت قســە بــکەن لە دەرەوەش گــوێم لێبــووەو ئەندامی پەرلەمانم گوێ لێبووەو خەڵکی تریشم گـوێ لێبـووە، ئەڵـێ عێـراق بەرپـرس نیـیە و مـن سـەرۆکی دەسـەڵاتی یاسـا دانـانم لە هەرێمـی کوردسـتان واجـبمە ئەو تێگەیشـتنە ڕاسـتکەمەوە واجبمە، یەعنی ئەوە شتێك نییە پەیوەندی بە شەخسی تۆوە هەبێت تۆ برایەکی ئەزیزی...

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

ئەم ڕوونکردنەوەیەم بەپێویست زانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزت هەیە تۆ ئەزیزی، زۆر سوپاس.، فەرموو کاك ادریس.

بەڕێز ادریس اسماعیل عبوش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشـەکی بەخێرهاتنـا هەردوو وەزیـرێ بەڕێـز دکەم مـاددەی (١) خـاڵا حەوتەم پـرۆژە یاسـای کـو هاتبوو چەك و تەقەمەنی ڤێرێ هاتە تفـاق و عیتـاد گوللەو فیشـەکی بەکارهـاتوو لێـرە مەبەسـت نـازانم ئەگەر مەبەسـت ئەوە بێـت فیشـەك بیتەڤێنێـتن ئەوە دەچێـتن تەنها قـاڵکەکە دەمێنێـتن گولله تـۆپیش ئەگەر بتەڤینـی یـان دەڕوات یـان چورێـك دەبـن بە زومـانێ شوڕشـگێڕێ نـاوچەی ئێمە، چوریك بن نـازانم مەبەسـتی ئەگەر ئەوە بیـتن ئەگەرنـا دیتنـا مـن پشـتگیریا شـێخ ظـاهری دکەم پەیڤەکی گونجاوتر جێی تفاق بنڤیسین باشترە کو ڕوونتر ببیتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو حسیبە خان.

بەڕێز حسیبە سعید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆماددەی (١)و پێناسـەکان بەشـێوەیەکی تـر ڕوونـی دەکەم پێشـنیاری ئەوە دەکەم ئەگەر بێـت و ئێمە بگەڕێینەوە بۆ یاساکانی (مصـری، قطـر)، زۆربەی وواڵتـان هەنـدێك یاسـای تایبەتمەنـد هەن کەخۆیان لە پێناسەکردنیان دەپـارێزن لەبەر ئەوەی لەگەڵ پێشـکەوتنی جیهـان ئامرازەکـان زیـاتر دەبن، بۆیە ئەو یاسایەش کە یاسایە بۆ ئێستا، بەڵام دەکـرێتن بـۆ ئەو پێناسـانەدا کۆمەڵێـك چەك پێناسە نەکرابن، بۆیە پێشنیاری ئەوە دەکەم کە ناوی چەکەکان وەکو پاشکۆیەك لەگەڵ یاسـاکەدا ڕەبت بکرێتن تاوەکو هەموو جۆرە چەکەکـان بگـرێتەوە، ئەگەرنـا بێتـوو پێناسـەی هەمـوو جـۆرە چەکەکان بکەین زۆر فراوانتر ئەبێتن، بۆ نمـوونە چەنـد جـۆرە چەکێـك کە ئامـاژەی پێنەکـراوە لە

پێناسەکان (چەکی بێدەنگ، چەکە تاپرو ڕاوکردن، چەکی کارەبایی) لە پێناسەکان مەبەستم بێزەحمەت هەروەها (CBRN) ئەمانە هەمووی ئەگەر بگەڕێنەوە سەر پێناسە ئەمانە پێناسە نییە، بەڵام لەناو یاسایەکەدا هەن، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە جۆری چەکەکان وەکو پاشکۆ لەگەڵ یاساکەدا هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لیزا خان.

بەڕێز لیزا فلك الدين صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان وەزیرانی ئامادەبوو دەستتان خۆشبێت بۆ ئەم پڕۆژەیە پڕۆژەیەکی گرینگە، من هەروەکو سەرچنار خانیش ئاماژەی پێکرد لە بڕگەی پێنجەم ماددەی (١)، حسیبە خانیش ئاماژەی پێکرد بەتایبەتی هەندێك چەك هەیە لە زۆربەی ماڵەکاندا بوونیان هەیە، بۆ نموونە تفەنگی ڕاو کەمن پێم باشە لەناو ئەو یاسایەدا ناوی بهێنرێت بەتایبەتیش لە بڕگەی پێنجەم هەر بە ئیزافەیەك بەبڕیاری نێودەوڵەتی ڕاو دەچێتە وەرزشەوە جۆرە وەرزشێکە، ئێ لێرە نووسراوە ئەو دەمانچانەی کە لەیارییە وەرزشییەکان بەکاردێن بە ئاسایی وەردەگیرێن، بۆیە پێم باشە ئەگەر تفەنگی ڕاو وەکو خۆی ناوی بێت خراپ نابێت وەدواتر بەڕێز وەزیری ناوخۆش لێرەیە داواکاریەکم هەیە وەکو پێشنیارێك ئێمە هیچ یاسایەکمان نییە بۆ کۆنترۆڵکردنی ڕاو لە هەرێمی کوردستان کە بۆتە دیاردەیەکی زۆر باو ژینگەی کوردستان بەرەو تێکچوون دەچێت بەتایبەتی ئەو ئاژەڵانەی کە دەگمەنن لەناوچووندان بەردەوامی ڕۆژانە دێنە ڕاوکردن و هیچ یاسایەکیش نییە بۆ کۆنترۆڵکردنیان، بۆیە ئەگەر بێتوو لێرەدا هەم تفەنگی ڕاو زیاد بکرێت وەکو دەروازەیەکیشی لێدێت ناهێڵێت هەموو کەسێك ببێتە خاوەنی ئەو تفەنگە وە دواتر ئێمەش وەکو پەرلەمان کاری لەسەر بکەین بۆ پارێزگاری کردن لە ژینگەو لەو ئاژەڵانەی کە لەمەترسینە و لەناوچوونیان لەسەرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك هێڤیدار.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری ناوخۆ دەکەین تەقریبەن بۆتە زەمیلی ئێمە لە پەرلەمان دەستخۆشی لێدەکەین هەمووجار حازرە لە پەرلەمان، من دوێنێ شەو هەر لەسەر ئەم قانوونە سێرچێکم کرد چەکی زیرەك و دڕۆن ئێستا خەتەرترین چەکە لە دونیا بەکاردێن دڕۆنی وا دروست بووە لە تەلەفۆن زۆر بچووکترە چوار کیلۆگرام ماددە هەڵدەگرێتن بایی ئەوەندەیە مێشکی ئینسان لەناو بەرێتن و ئینسانەکە بکوژێتن، بۆیە پێم باشە ماددەی (١٢) ڕیزبەندییەکەی زیاد بکرێتن دڕۆن و چەکی زیرەك کە ئێستا لە سەردەمەکەیا بەکاردێتن ئەوانیش لێ زیاد بکرێتن و ماددەی (١١) مۆڵەتەکە ئەو ڕێگایەی پێدانی فەرمی، چونکە مۆڵەتی شەفەویش هەیە مۆڵەتەکە ڕێگاکەی

بەفەرمی بێتن ئەوە بنووسرێتن زۆر پێم خۆش بوو حەزدەکەم پاڵپشتی ئەوەش هەبێت بۆ درۆن وچەکی زیرەك زیاد بکرێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری ئامادەبوو وەزیری ناوخۆو وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان دەکەم، من چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر بڕگە جیاوازیەکانی ماددەی (١) لە بڕگەی پێنجەمەوە دەست پێدەکەم بۆ پشتیوانی کردنی خوشکی بەڕێزم خاتوو(سەرچنار) کە ئاماژەی پێکرد لەڕاستیا لە قانوون مەبدەئیەن لەگەڵ ووشەی دیکەنیم، چونکە ئەمە پانتاییەکی زۆر دەگرێت لەهەمان کاتیشدا تەقدیری ئەوە دەکەم کە فعلەن بەردەوام چەك لە گۆڕانکاری دایەو لە تەتەوڕات دایە، بەڵام دەکرێ وەك کاك هێڤیداریش ئاماژەی پێکرد چەکی زیرەك بەکاربێت یاخود هەر تەعریفاتێکی تر کە لیژنەی قانوونی لەگەڵ لیژنەی ناوخۆ بە پێویستی بزانن، بەڵام ووشەی دیکە هەم پانتاییەکە زۆر فراوان دەکات هەم بەڕاستی ناڕوونیش دروست دەکات، لە بڕگەی شەشەم کاتێك باس لەوە دەکات کە چەکی جەنگی ئەگەر دەرفەت بفەرموون دەیخوێنمەوە چەکی بەکارهێنراو لەلایەن هێزەکانی پێشمەرگە و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ چەکی جەنگیان بۆچیە یەعنی خۆی ئەمە شەرعیەتدانە بەوەی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ چەکی جەنگییان هەبێت من بە پێویستی نازانم ئەمە لێرەدا هەبێت وە پێشنیاز دەکەم هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ لێرە لابردرێت، لە بڕگەی هەشتەم کاتێك باس لە تفاقی جەنگی دەکرێت لە تەعریفاتەکەی باس لە زەخیرە کراوە زەخیرە زیاتر وەکو عورفیەن بۆ خۆراك بەکاردێت، من پێشنیاز دەکەم بکرێت بە کەرەستە یان توفاق دووبارە بەکاربهێندرێتەوە لە بڕگەی دەیەمیش مۆڵەتدان پشتیوانی ڕۆژان خان و کاك مەلا ویسی و کاك عبدالستارو ڕەفیقەکانم دەکەم لەوەی کە ئاماژەیان بەوەکرد کە فعلەن وا پێویستە دەسەڵاتەکان شەخسەکە تەحدید بکرێت وەك پارێزگار، چونکە پارێزگار ئەمە ڕۆتینات دروست دەکات، بەڕاستی من خەڵکی زاخۆبم یان خەڵکی هەڵەبجەبم یان ڕاپەڕین پێویست ناکات بێم بۆ هەولێر لێرە ئەو هەموو ڕۆتیناتە بگرمە بەر مۆڵەت وەربگرم پارێزگاکەی خۆم لە پارێزگا دەکرێت ئەمە بۆ ئەوەی بتوانم مامەڵەکەم بەڕێکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك یاسین.

بەڕێز یاسین خضر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من لەلایەن کاك مەلا ویسی و کاك عبدالستار و کاك عوسمان و کاك کاروان کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو گوڵستان خان.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (١) بڕگەی پێنجەم و شەشەم چەكی ئاگرین و چەكی جەنگی تێكەڵ بوونێكی زۆری تێدایە هیوادارم ئەوە ڕێكبخرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی شەشەم هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆ لابرێت، چونكە لە ڕاستیا ئەوان پێویستیان بەچەك چییە ئەو چەكانەی كە لێرە ناوی هاتووە ئەبێت ئەم چەكانە تەنها لای هێزەكانی پێشمەرگە بێت، سەبارەت بە بڕگەی حەوتەم منیش پێموایە كەرەستە ووشەیەكی گونجاو ترە، سەبارەت بە بڕگەی دەیەم دەسەڵاتی مۆڵەتدان وەزیر یان پارێزگار یان هەر كەسێكی تر كە ڕادەسپێردرێت مەسئولی وەحدەی ئیداری واتا ئەو ئیدارە سەربەخۆكان كە هەمانە ئاماژەی پێبدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك فیصل.

بەڕێز فیصل عباس عولا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەكان دەكەم من لە ماددەی (١) بڕگەی شەشەم هاوڕای كاك كاروانم هەقیقەت چەكی جەنگی لە گۆڕەپانی جەنگی بەكاردێت، هەروەها پشتیوانی كاك مەلا ویسی و شێخ ظاهر و ڕۆژان خان و مامۆستا عبدالستار و كاك كاروانیش دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك شێركۆ.

بەڕێز شێركۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری ناوخۆو بەڕێز دكتۆرە ڤالا دەكەم، من پشتگیری لە وتەكانی بەڕێز مامۆستا عبدالستار و خاتوو سەرچنار دووپات ئەكەمەوە، باسی چەكی زیرەك لە بڕگەی پێنجەم هەر ئەوە نییە بڵێی تەكنەلۆجیای پێشكەوتوو بێت، بۆ نموونە ئێستا ڕوومانەی دەنگی كە گوێچكەی مرۆڤ ئەتەقێنێت دەنگەكەی ئەمە نە دەمانچەیەو نە لە پێناسەی چەكی ئاگرینا تۆزێ جێگایەكی تێدا بكرێتەوە كە چەكی ئاگرین شتی تریش ئەگرێتەوە نەك هەر ئەوەی كە گوللەی خێرا بێت، بۆیە چەكی زیرەكیش بگرێتەوە و ئەوانەش بگرێتەوە كە هەم ئاگرینەو هەم كوشندەشە وە گوللەش نییە، لە بڕگەی شەشەم باس لەو چەكانەیە كە لەلایەن هێزی پێشمەرگەوە بەكارهێنراوە ئەی ئەو چەكانەی كە لەبازاڕەكانی چەك هەن، یەعنی لێرە لە پێناسەكەیا ئەڵێ بازاڕی چەك یان پەیاكردنی چەك لە شوێنی ترەوە غەیری ئەوەی كە هێزی پێشمەرگەش بەكاریهێنابێت لەبەر ئەوەی كاتێك كە ئەڵێین چەكی جەنگی، چەكی جەنگی هەیە، ئارپیجی هەیە كە لەبازاڕ ئەفرۆشرێ، مەسەلەن كە ئەوە چەكێكی جەنگییەو دەمانچەش

نییە، یەعنی سووکە مەدفەعێکە هەڵەگیرێت بەشان، مەسەلەن لەبەر ئەوە لە بازاڕیش نەبێت لە شوێنی دیکە دەست ئەکەوێت، بۆیە چەکی جەنگی جێگایەك بۆ ئەمەش بکرێتەوە، مەسەلەن حەسر نەکرێت بەو چەکەی کە تەنها لەلایەن هێزی پێشمەرگەوە بەکارهێنراوە، بەڵکو ئەو چەکانەش کە لەشوێنی تریش پەیا ئەکرێت چ بە قاچاغە چ بە ئەو بازاڕانەی چەکە تەبعەن باسکراوە لە بڕگەکانی ترا بەس لە پێناسەکەیا پێموایە زەرورە جێبکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك مەم.

بەڕێز مەم برهان محمد قانع:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەربارەی بڕگەی پێنجەم لە ماددەی (١)، تفەنگی دیکە هاوڕای بۆچوونەکەی سەرچنار خانم لاببرێت، سەبارەت بە بڕگەی حەوتەم تفاق هاوڕای هەموو بۆچوونەکانی ئەو هاوڕێیانەم کە باسیان لەوە کرد کە تفاق زۆرجار بۆ خواردن بەکاردەهێنرێت، من پێشنیاز دەکەم تفاق لە عەرەبیدا کە عیتادە لە عەرەبی مەعنای پارچەو کەرەستەکانی جەنگ دەگرێتەوە، بۆیە لێرە مادام ئەوە ئەگرێتەوە پێویستە لە پێناسەکەی تەقەمەنی بەکاربهێنرێت کە کەرەستەو کەلوپەلە سەربازییەکان تەقەمەنین وە پێناسەکەش بەو شێوەیەی لێبکرێت، واتا بڕگەی حەوتەم بڵێین تەقەمەنی عیتاد گوللەو باروتی چەکی ئاگرین و هەر پارچەیەك لە پارچەکانی گوللە هەر فیشەکە خەڵك هەر ئەڵێ فیشەك هەر یەکە وەك ئەوەبێت بڵێی کاغەزو ماغەز ئەڵێ گوللە، جا بۆیە هەر باروتنە کە بەشێك لە عیتادە لەناو گوللەیا هەیە، بڕگەی هەشتەم ئەوەش دیسان بکرێت بە تەقەمەنی جەنگی زەخیرە لە عەرەبی زەخیرەیە ئەڵێ (ذخیرة اسلحة) واتا گوللەی چەك، ئەمە زەخیرە نییە لە کوردیا ئەڵێ زەخیرە هاتووە لە بایەعەکەیا، بۆیە باشترە تەقەمەنی جەنگی بوترێت گوللەو باروتی بەکارهاتوو لە چەکی جەنگی و هەر پارچەیەك لە پارچەکانی، بۆ بڕگەی نۆیەمیش پشتیوانی لە پێشنیازەکەی سەرچنارخان دەکەم ئاسەواری یان یادگاری یان سومبولی سێ شت دانراوە هەر هێمای چەکی هێمای بەکاربهێنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خەدیجە خان.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە هەر کۆی گشتی یاسایەکە دابەش بکەیە سەر چەند بەشێك لەڕووی شکلییەوە ئاسانتر بێتن بۆ تێگەیشتن و گەڕان لەسەر یاساکە، بەشی پێناسەکان و بەشی مۆڵەت و ڕێکاری پێدانی مۆڵەت و بەشی سزایەکان و لەکۆتاییدا بەشی حوکمە گشتییەکان، هاوڕێیانی منیش هەندەك سەرەنج و تێبینیان هەبوو لەسەر چەکەکان بەس سەرەنجێکیشم هەبوو مەسەلەن هەندێك جۆرە سیلاحمان هەیە لە عەرەبی (سلاح الابیض)، بەس لە کوردیا نازانم پێی ئەڵێن چەکی چی، ئایا لەم یاسایە بۆچی پێویست نەدەکرا جێگای بکرێتەوە لە شێوازێك لە شێوازەکان وەکو پرسیارێك ئەگەر جەنابی وەزیریش ڕوونکردنەوەیەکی لەسەر ئەمە هەبێتن؟ سەبارەت بە

بڕگەی نۆیەمیش کەباسی چەکی ئاسەواری یان یادگاری یـان سـیمبولی دەکـات نـازانم ئەوەی کە موتەبعە کاتێك ئێمە یاسایەك دادەڕێژین ئەو کاتە بابەتێك پێناسـە دەکەیـن کە ئەو مەوزوعە یـان ئەو بابەتە زۆر دووباره ببیتەوە لەناو یاساکە و حوکمی لەسـەر هەبـێ لەنـاو یاسـایەکە، بەڵام ئەم بابەتە هیچ باس نەکراوە یەعنی لەناو یاسا بۆچی پێناسەمان کردیە لێرە؟ ئەوە وەکـو پرسـیارەك کاتی خۆی لە لیژنەش ئەو سەرەنجەم بۆ دروست بـوو وە ئەگەر بگەڕێیـنەوە سـەر مـاددەی (٢٠) لەوێ ئەصڵەن هەر بەدەرکرایە لە حوکمەکانی ئەو یاسـایە ئەو جـۆرە چەکە ئەصـڵەن بەدەرکـرایە لە ماددەی (٢٠) بۆچی پێویست کرایە کە لێرە پێناسە بکرێت لەکاتی خۆی لە یاسای سـاڵی (١٩٩٣) عەینەن ئەوشتە هەبووە، بەڵام من بە پێویستی نازانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك شەمۆڵ.

بەڕێز شەمۆڵ اشین صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەبارەت بە مـاددەی (١) خـاڵی پێـنجەم و نـۆیەم و دەیەم پشـتیوانی لە قسـەکانی ڕۆژان خـان دەکەم، بۆ خاڵی حەوتەمیش پشتیوانی قسەکانی کاك عثمان سێدەری دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو.

بەڕێز هەژان حسن احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسـەکانی مـن لەلایەن ڕۆژان خـانەوە کـرا پشـتگیری لە قسـەکانی ڕۆژان خـان و کـاك کـاروانیش دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك مەلا ناصر.

بەڕێز عبدالناصر احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی وەزیره بەڕێزەکان دەکەین پڕۆژە یاسای چەك لە هەرێمـی کوردسـتان لە مـاددەی (١) بڕگەی پێنجەم چەکی ئاگرین پشتیوانی لە ڕۆژان خان و کاك عثمـان و سـەرجەم هەڤـاڵان کە ئەو پڕۆژە یاسایەیان داڕشتەوە پشتگیریان لێـدەکەم، لە بـڕگەی حەوتەم تفـاق عیتـاد گـوللەو چەکـی بەکارهـاتوو لە لە چەکـی ئـاگرێن وە هەر پـارچەیەکی لە پارچەکـانی تفـاق و عیتـاد بکرێـت بە زەخیرە، هەروەها لە بڕگەی هەشتەم نووسـراوە تفـاقی جەنگـی زەخیـرەی بەکارهـاتوو لە چەکـی جەنگی وەهەر پارچەیەك لە پارچەکانی ئێ لەوێ بکرێت بە جەنگی و ئـاگرین، بـۆیە یـان هەردوو بـڕگەی حەوت و هەشـت بکرێـت بە یەك بەم شـێوەیەی لێبکرێـت شـتومەکی سـەربازی گـولله و فیشـەك ئەو کەرەسـتانەی کە بـۆ چەکـی جەنگـی بەکاردەهێنرێـت، لەبـڕگەی دەیەم وەزیـر یـان هەرکەسێك ڕای دەسپێرێت بۆ پێدانی ئەو مۆڵەتانەی کە لەم یاسـایەدا هـاتووە، بـۆیە دەسـەڵاتی

مۆڵەت پێدان لەلایەن وەزیرو پارێزگارەکان و سەرپەرشتیاری ئیدارە سەربەخۆکان بدرێت ئەوە بۆ کار ئاسانیە بۆ ئەو سنوورانەی کە دوورە دەستن لە وەزارەتی ناوخۆوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو

بەڕێز هێرش حسن حمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، بەشێك لە تێبینیەکانی من لەلایەن هەڤاڵانەوە وترا، بەڵام لە نۆیەمدا چەکی ئاسەواری یان یادگاری یان سومبولی ئەو چەکەی کە بەبێ تفاق بۆ جوانی یان یادگاری یان بۆ سومبول هەڵدەگیرێ بەومەرجەی شیاوی گولله هاوێشتن نەبێت. من پێموایە بەو مەرجەی شیاوی گولله هاویشتن نەبێت لابرێ. لەبەر ئەوەی پێم وانیە چەکێك کە بۆ جوانی یان یادگاری هەڵبگیرێت ئەم سیفەتەی هەبێت، بۆیە لەجیاتی ئەوە بەو مەرجەی کەتفاق و تەقەمەنی پێویستی لەگەڵدا نەبێت یان لەبەر دەست نەبێت بۆی زیاد بکرێت باشترە، هەروەها پشتیوانی لە ڕۆژان خان و کاك عثمان و مەلا ناصر دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل علی طه:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بسم الله الرحمن الرحیم، تێبینی من ئەڤەیە نە پێنجێ نڤیسێ دەمانچە و تفەنگێ ئالی، ئالی یەعنی ئۆتوماتیکی ئەگەر بێتە گۆڕین ئۆتوماتیك وەختێ ئەم موحتاجێ گوللەی خێراش نابین مەعلومە ئیدی وەهەر دیسان ڕێزی وێ پێشتر ئەو دەمانچانەی کە لە یارییە وەرزشیەکان ئەوە هەمی پێویست ناکات بنڤیسی ئەو دەمانچانەی بەکاردێن بۆ کاری وەرزشی ناکرێت، بۆ تفاق و عیتاد مە نزانم بادینی بێژین بەرك و فیشەك جێی عیتاد بگرێتن باشترە، من پرسیارا هەی موصەڵەحێ وەقف کراو نزانم یەعنی موصەڵەحەکێ شەرعیە تەبعەن ئەڤە ئەکید وەرگێڕانیش تەرجووما یاسایا عێراقێ مە لە کوردستانێ سیلاحێ وەقف نینە، وان یانی هەی یەعنی حتبات موقەدەسەی یەعنی مەخازنێ سیلاحێ بەس مە نینە ئەم نزانم بۆچی ئەڤە هاتیە ڤێرێدا مادام مە نەبیتن بۆچی تێدایە نەکەنە تێدا یان ژی ئەگەر ڕێگەکا هەیە موستەقبەل بێتە وەقف کردن ئەوە تشتەکی جودایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو روبینە خان.

بەڕێز روبینە اویملك عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١) بڕگەی هەشت بێژیت گولله و فیشەکی بەکارهاتوو چەکی ئاگرین و هەر پارچەیەك لە پارچەکانی، بەڕای من ئەگەر بکرێتە گولله وفیشەك یان هەر بەشێکی کە بۆ چەکی ئاگرین

بەکاردەهێنرێـت، وە هەشـتێش بێـژیتن بەکارهـاتووە لە چەکـی جەنگـی و هەر پـارچەیەك لە پارچەکانی ئەگەر بکرێتە هەر بەشێك لەبەشەکانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو سلما خان.

بەڕێز سلمە فاتح تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویسـت ئەکـات مـاددەی (١) هەنـدێك داڕشـتنەوەی تێـدابکرێت لە بڕگەکـان و پێناسـەکاندا، هەروەها لە مـاددەی (٤) بـڕگەی سـێ بـاس لە چەکـی سـووك و مامناوەنـد و قـوڕس کـراوە بەبێ ئەوەی لە مـاددەی (١) پێناسـە کرابێـت، ئەم جـۆرە چەکـانە چ چەکـێکن وە چەکـی سـووك و مامناوەنـد و قـوڕس پێویسـت ئەکـات پێناسـە بکرێـت لێـرەدا، سـەبارەت بە چەکـی ئاسـەواری یادگاری یـان سـمبولی چەکـی ئاسـەواری لە ڕاسـتیا مـن داوای ڕوونکـردنەوە دەکەم نـازانم زیـاتر مەبەستیان چییە، چونکە ئەگەر چەکێك قانوونەکانی ئاسەواری بەسەردا جێبەجێ بووبێـت ئەوە ئۆتۆماتیکیەن دەچێتە ژێر حوکمەکـانی یاسـایەکی تـرەوە، پشـتگیری لە قسـەکانی کـاك عثمـان و ڕۆژان خان و کاك کاروان و کاك هێرش ئەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو بدریە خان.

بەڕێز بدریە اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (١) بـڕگەی نـۆیەم چەکـی ئاسـەواری هەمـان ڕای خـاتوو سـەلمەم هەیە یـان یادگاری یان سمبولی ئەو چەکە بەبێ تفاق بۆ جوانی یان یادگاری یان وەك سـمبول هەڵـدەگیرێت بەو مەرجەی شیاوی گوللە هاویشـتن نەبێـت، لەنێوانیشـیاندا چەکـی وەقفکـراو یـان ئەوانەی لە شوێنە پیرۆزەکان، بەڕای من ئەو بەشە لابرێت چەکـی وەقفکـراو بـۆ شـوێنی پیـرۆز نەگـوتراوە، بۆیە پێشنیاردەکەم ئەو بەشە لابرێت تـاوەکو وە مۆزەخـانە گشـتییەکان یـان تایبەتەکانـدا هەن، واتا لەنێوانیاندا لابرێت هەتاوەکو پیرۆزەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی بەخێرهاتنی وەزیـرە بەڕێزەکـان دەکەم دەستخۆشـی لە زۆربەی زۆری پەرلەمانتارەکـان دەکەم، بەڕاستی بابەتی جوانیان هەژانـد، مـن ئەمەوێ چەنـد ڕوونکـردنەوەیەك لەسـەر هەنـدێك بـڕگەی مـاددەی (١) بـدەم ئەگەر لە بـڕگەی پێـنج و بـڕگەی شەشـەمەوە ئـێمە دەسـت پێـبکەین، تەبعەن ئەگەر تـۆ بەپێـی تەصـنیف بـڕۆی بەم دوو پێناسـەیەی کە لە پـڕۆژەکەدا هـاتووە ئەبێـت چەکی جەنگی پێش بخرێت دوای ئەو چەکی ئـاگرین بێـت لەبەر ئەوەی چەکـی ئـاگرین بەشـێکە لەچەکـی جەنگـی، چـونکە چەکـی جەنگـی هەتـا زەڕەو ئەتـۆمی و بـۆمبی نـایترۆجینی زۆر لەو

بابەتانەش ئەڕوات، بەڵام بۆیە من پێم وایە ئەم دوو بـابەتە لێـرە باسـكراوە هەم چەكـی جەنگـی هەم چەكی ئاگرین لەیەك پێناسەدا بەكورتی ئەتوانرێ پێناسـە بكرێـت وە لێـرەش، بـۆیە تەنهـا بە دوو پێناسـە پێناسـە كـراوە ئەگەر ئـێمە سـەیری مـاددەی (١٤)ی ئەم یاسـایە بكەیـن لەوێ ئەوە دیاریكراوە چەكەكان لە بەینی وەزارەتەكان بەش بكرێت چ چەكێك بۆ وەزارەتی نـاوخۆ بێـت، چ چەكێك بۆ وەزارەتی پێشمەرگە بێت، ئەگەر ئێمە بمانەوێت پێناسـەیەكی پـوختی چەكـی ئـاگرین بە گشـتی بكەیـن ئەتـوانین بڵێـین ئەو ئـامێرە سـەربازییە یـان ئەو كەرەسـتە سـەربازییە كە ئامادەكراون بۆ هاوێشتنی گوللە فیشەك بەهـۆی هێـزی پـاڵنەری غـازی كە لە ئەنجـامی سـووتانی بـاروت و مـوادی تەقەمەنـی دروسـت دەبێـت، تفەنگـی هەوایـی و ئەو چەكـانەی نـاگرێتەوە كە لەیاریی ئاگرینەكاندا بەكـاردەهێنن و چەكـی كارەبـاین، كـاك مەم باسـی لەوە كـرد گـوتی گـوللە و فیشەك یەكشتە گوللە و فیشـەك یەكشـت نیـیە نەگونجـاوە بڵێـی فیشـەكێكی ئـاڕبیجیم بـۆ بێـنە نەگونجـاوە بڵێـی فیشـەكێكی دەبـابەم بـۆ بێـنە ئەڵێـی گـوللەیەكی دەبـابەم بـۆ بێـنە گـوللەیەكی ئـاڕبیجیم بـۆ بێـنە گـوللەیەكی هـاوەنم بـۆ بێـنە، بەڵام ئەڵێـی فیشـەكێكی كلاشـینكۆف یـان فیشەكێكی بیكەیسیم بۆ بێنە، لەبەر ئەوە گرینگە ئاماژە بە هەردوو بابەت بكەیـن یەعنـی بـۆچی گـوللە هـاتووە و بـۆچی فیشـەك هـاتووە، مـن پێشـنیاردەكەم وەك گـوتم ئەم دوانە هەردووكـی بكرێـت بەم شـێوەیە، ئەگەر نەشـكرا بەم شـێوەیە تـۆ ئەتـوانی ئەوا بڵێـی چەكـی ئـاگرینەكە بەم شێوەیە حیساب بكەین وچەكی جەنگیش بڵێی بەكاردەهێنرێن لە گۆڕەپانەكـانی جەنگـدا، لێـرەدا شتێكی تر هاتووە حەوتەم و هەشتەم باسی تفاق لە شوێنێكیان تفاق عیتـاد لە شـوێنێكیان ئەڵـێ تفـاقی جەنگـی كە ئەڵـێ ژەخیـرە، ژەخیـرە عەرەبـیە وشـەیەكی كـوردی نیـیە تفـاقیش كـوردییە عیتادەكە عەرەبیە، ئەگەر بمانەوێت لێرە پێناسەیەكی باشیش بۆ ئەمە بكەیـن بـورن هەر لەسـەر ئەو بابەتە قسە بكەم ئـێمە ئەگەر بمانەوێـت چەكـی جەنگـی یـان چەكـی ئـاگرین پێناسـە بكەیـن ئەمانە تەصنیفە بۆ چەكی بچووكە، چەكی سووكە، چەكـی مـام ناوەنـدە، چەكـی قورسـە، چەكـی بێ باروتە، چەكی ڕاوە هەروەها چەكە پێشكەوتووەكانە وەك درۆن و لێـزەرو ئەو بابەتـانە ئەمـانە ئەگەر لە یاساكەدا باسی هەرهەمووی بكەین درێژ بكـرێتەوە، بەس پـێم وایە ئەگەر پێناسـەیەكی بەوشێوەیە بكرێـت مەگەر یاسـاكە بـۆ ئەوە پێویسـتی پێبێـت تـۆ ئەگەر ئەم ووردەكـارییە بـكەی تەنها چەكەكان لەبەینی هەردوو وەزارەت دابەش بكرێـت، ئەگەر مەبەسـت لە نەمـانی چەكەكـان بێـت مەبەسـت لە كـۆنترۆڵی چەك بێـت پێویسـت ناكـات بـڕۆیتە ئەو بـابەتە بەو دوورو درێـژییە باسی بكەین، وەكو ئاماژەم پێدا حەوتەم و هەشـتەم لە شـوێنێك وتـراوە تفـاق و عیتـاد و تفـاقی جەنگی، تەبعەن شـتوومەكی سـەربازیمان هەیە (اشـیاء العسـكریە) وە پێداویسـتی سـەربازیمان (لـوازم العسـكریە) هەیە ئەوانەی كە بـاس ئەكـرێ گـوللە و فیشـەك و ئەو پارچـانەی كە بـۆ چەك بەكـــاردەهێنرێن دەتـــوانین بڵێـــین ئەوانە شـــتوومەكی ســـەربازین، بەڵام ئەوانەی جلـــوبەرگ و كۆمەڵێك پێداویستینە ئەوانە لەوازمی سەربازین، بۆیە باشترین پێناسە لێـرە بـۆ ئەوەی ئەم دوو بـڕگەیە هەردووكـی بكرێـت بە یەك شـتوومەكی سـەربازی ئەتـوانی بەو شـێوەیە بڵێـی گـوللە و فیشـەك و ئەو كەرەسـتانەی بـۆ چەكـی جەنگـی بەكـاردەهێنرێن پێناسـەیەكی كـورت و پوخـت و باشە وە پێشنیاریش دەكەم ئەگەر بەو شێوەیەی لێكرا لە هەموو ئەو شـوێنانەی لەم یاسـایەدا كە

ووشەی تفاق هاتووە بکرێت بە شتوومەکی سەربازی، ببوورە باسی چەکی ئاسەواری و یادگاری و سمبول کراوە باشە چۆن پێناسەی ئەوانە ئەکرێ چۆن بڕیاردراوە چ چەکێك یادگارییە و چ چەکێك ئاسەوارە و سمبولە، ئێمە ئەگەر بەپێی یاسای ژمارە (٥)ی (٢٠٢١) کاربکەین سەد ساڵ بۆ دووسەد ساڵە بۆ چەکی ئاسەوار، بەڵام ئەی چەکە یادگارییەکان ئێمە ئەبێ بزانین لە واقعی کوردستان ئەژین بەرپرسی حزبەکان هەرهەموویان چەکیان بە هەدیە داوە بەخەڵك، خەڵك هەیە بۆ نموونە چەکێکی لە برادەرێکی وەرگرتووە لە کەسایەتیەکی وەرگرتووە ئێ خۆ ئەبێت پێناسە بکەی کام لەمانە، من بەیانی ئەگەر بێتە سەر ئەو بابەتە ئەڵێم ئەم چەکە برادەرەکەم داویەتی پێم هەدیەی برادەرەکەمە ئەگەر تۆ لێرە باست نەکردبێت ڕوونت نەکردبێتەوە چ چەکێکە کە بە چەکی هەدییە حیساب ئەکرێت پێم وایە دوای بۆ ئەوانەی یاسا جێبەجێ ئەکەن زۆر زۆر قورسە بتوانن بڕیار لەسەر ئەوە بدەن، چەکی سمبولی چ چەکێکە ئێمە لە بیرمان نەچێت لەم کوردستانە منالی شەهیدمان هەیە خەڵکمان هەیە باوکی شەهیدە دایکی شەهیدە چەکەکەی ماوەتەوە بۆ نەوەکانی ئەوانە پێویستە سێ پێناسەی بۆ بکرێت من پێناسەکانم بەمشێوەیە کردووە ئەگەر ڕای لەسەر بێت: چەکی ئاسەوار: ئەو چەکەیە کە لە ئێستادا لە سوپادا بەکارناهێنن ئەمە لە حاڵەتێکیان دایە، چونکە ئێمە ئەزانین زۆر لە چەکە کۆنەکان ئەوەی لە شۆڕشەکانی پێشوو بەکارهێنراون وەك برنۆ، ساچمە زەنوچی و..هتد، ئەمانە لە ئێستادا بەکارنایەن یان ئەوەتا تەمەنی ئەو چەکە دیاری بکرێت بۆ ئەوەی دوای دەسەڵاتی جێبەجێ کردنی یاسا بتوانی بیڵێت...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك باڵانبۆ وەڵا ئەبوو ئەوانە لە لیژنە خۆتان...

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

ببورن لیژنەی ئێوە کاتێك ئەم یاسایەتان دانا من لە حاڵەتێکدا دوو ئەرکم هەبوو جەنابت و بەڕێز وەزیریش ئەزانێت...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

نانا کۆبوونەوەی دواتر کاك باڵانبۆ...

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەلیژنەکەشم هەر هەمووی وت ئەوە لیژنەکە ووتم من لەبەر ئەوەی لە ئێستا

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر دوو دەقە ئەتوانی قسە بکەی کاك باڵانبۆ ئەوە شەش دەقەیە قسەدەکەی...

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

شەش دەقەیە، بەڵام ئەو کاتە ئەگەر ڕێتان بدایە و هەلتان برەخساندایە یاساکە بەم شێوەیە نەدەڕۆی ئێستا یاساکە بەمشێوەیە بڕوا دوای...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ڕووبکە ئەوان بەڵێ سوپاس ...

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

- چەکی یادگاری بە هەدیە وەرگیراو لە کەسایەتی سەرکردە بەڵگەی لەگەڵدا بێت.

-چەکی سومبولی بۆ کەسی دەرەجە یەك و نەوەکانی مابێتەوە بۆ هاوسەنگەرێکی مابێتەوە.

-تێکۆشەری دێرین لەسەردەمی شۆڕشدا لەلای مابێتەوە کەسی دەرەجە یەك و نەوەکانی هاوسەنگەری.

-چەکی وەقفکراو ئەوانەی لە شوێنە پیرۆزەکاندا لە مۆزەخانە گشتییەکان ماونەتەوە.

پێشنیار دەکەم لێرەدا بڕگەیەك زیادبکرێت ئەوانەی لە بڕگەی نۆیەمی ئەو ماددیەدا هاتوون بۆ جوانی و ڕازاندنەوە لەماڵەوەدا هەڵدەگیرێن بەبێ فیشەك لە حوکمەکانی ئەم یاسایەدا بەدەردەکرێن، دەسەڵاتی مۆڵەتدان، من پشتگیری هەموو ئەو هەڤاڵانە دەکەم هەموو ئەو پەرلەمانتارە خۆشەویستانە دەکەم کە وتیان دەسەڵاتەکان پێویستە دیاریی بکرێت بەکێ بدرێت، هەر لەبەر ئەوەشە لە کارنامەی حکومەت خۆیدا هاتووە کارنامەی حکومەت باس لە شۆڕکردنەوەی دەسەڵاتەکان ئەکات باشتر وایە لێرەدا ئەو کەسە دیاریی بکرێت کە بەڕێز وەزیری ناوخۆ دەسەڵاتەکەی پێ ئەدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری ناوخۆ ئەگەر قسەیەکتان هەیە، ئەندامانی لیژنەش وەکو ئەندامانی تر بۆیان هەیە دوو دەقە قسە بکەن، بەڵێ فەرموو مایکەکەت بکوژێنەوە کاك باڵانبۆ.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان ئەم بابەتە ماددەی (١) بەشێك لە بۆچوونەکانی ئێوە کە لێرە باس دەکەن ڕەنگە وەڵامەکەی لە ماددەکانی دواتر وەربیگرنەوە، یەعنی ئەبێت ئەم بابەتە هەمووی وەکو یاسایەکە بخوێنرێتەوە بۆ ئەوەی لە ماددە بۆ ماددەیەك ئیشکال دروست نەبێتن بۆ هەر بەڕێزێك، چونکە زۆرێك لەو بابەتانەی لێرە باس دەکرێتن لە ماددەکانی دوای ئەوە زۆر بەڕوونی باسی لێدەکرێتن، ئەگەر بە کورتی باس لە تێبینیەکانی ئێوە بکەم ئێمە لە ماددەی (١) بڕگەی پێنجەم لە لیژنەی ناوخۆ کە دانیشتین جەنابی سەرۆکی پەرلەمان خۆی سەرپەرشتی کۆبوونەوەکەی کرد کۆبوونەوەیەکی چەند سەعاتی دووروو درێژ بوو هەموو بابەتەکان موناقەشە کران یەکێك لەو بابەتانەی کە ئێمە خۆمان وەکو وەزارەت پێمان باش بوو دەستکاری بکرێت لەم ڕاپۆرتە دەستکاری نەکراوە ماددەی (١) بڕگەی پێنجەم گوتمان چەکەکان دیاربکرێن بە عەیار عەیاری (٧,٦٢) حەوت پۆینت شەست و دوو، لەگەڵ عەیاری (٩م) نۆ ملیم بۆ دەمانچە، وەکو چۆن لە یاسای کۆمپانیا ئەمنیەکان دیارمانکرد، ئەگەر ئەم دوو عەیارە دیاربکرێت هەموو نیگەرانییەکانی ئێوە دەڕەوێتەوە، بۆیە من داوا دەکەم کە ئەو بابەتە لەو بڕگەیە چابکرێتەوە وەکو ئەوەی لەلیژنەی ناوخۆ دیراسە کرابوو، ئەوەی تر چەکی دیکە پێویست ناکات بمێنێتن کە عەیارەکەت دیارکرد ئیتر چەکی دیکە نامێنێت، لێرە چەکی (٧,٦٢) دیارە ئەوەی لەمووڵاتە ئێم فۆڕە، کلاشینکۆفە هەر کلاشینکۆفێکی تر کە ئەم فیشەکە بخوات وە دەمانچەش گەورەو گچکە ئەگەر (٩) ملیمی بخواتن ئەوا دەیگرێتەوە، بابەتەکەی تر

وەکو خـۆی بمێنێـتەوە، ئەوەی وەرزشـیەکان یـارییە ئاگرینەکـان، بـابەتی تفـاق و عیتـاد و ئەوەی دەستەواژەی کـوردی مـن پشـتگیریتان دەکەم لەلیـژنەی نـاوخۆش باسـمانکرد جەنـابی سـەرۆکی پەرلەمـانیش باسـیکرد، ئەگەر کەسـێك وشـەیەك دەسـتەواژەیەکی باشـتری هەیە کە تەعبیـر لەو بابەتە بکات ئێمە هیچ کێشەمان نیـیە بیگـۆڕن، بەڵام نـاکرێتن ئـێمە ئێسـتا بێـین بـۆ یاسـای چەك هەندێك شت بنووسین کە هیچ مانای نەداتـن لەگەڵ مەرامـی خـودی چەکەکە، بـۆیە ئەگەر هـیچ نەبێـتن ناچـارین پەنـا ببەیـنەوە بەر ئەوەی کەوا لەنـاو دوو کەوانە عەرەبـیەکە بنووسـین، باسـی چەکی ئاگرین و چەکـی جەنگـی ئەوانە هەمـووی چەکـی جەنگـیە بە دەمـانچە و کڵاشـینکۆف و ئـێم فۆڕیشـەوە ئەمـانە هەمـووی چەکـی جەنگیـنە، بەڵام ئـێمە بـۆچی چەکـی ئاگرینمـان پێشـتر پێناسـە کـردووە؟ چـونکە ئـێمە بەرنامەمـان وایە بەپێـی ئەم یاسـایە مـۆڵەت و مـامەڵەکردن بەو چەکە ڕێکبخەین چەکی جەنگی زۆر بەرفراوانترە لەوەی کە باسی بکرێتن زۆرێـك لەو چەکـانەی هەیە لە چەکی ئەتۆمی بگرە لە بایۆلۆجی بگـرە لە کیمیـاوی لە چەکـی زیـرەك و چەکـی قـوڕس و ئەوانەی کە هەیە نـاتوانین هەمـووی ڕێـز بکەیـن چەکـی جەنگـی بـێجگە لەو چەکـانەیە کە ئـێمە مۆڵەتی پێدەدەین ئینجا لە داهاتوو هەرجۆرە چەکێـك بێـت چەکـی جەرسـۆمی هەیە هەر جـۆرە چەکێك کە ڤایرۆسێك بڵاو بکاتەوە، ئەمانە هەمووی چەکن یانی نـاتوانی بەڕاسـتی ئەمە پێناسـە بکەی بۆیە ئەمە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بۆچی باسی چەکی ڕاو ناکرێتن بەڕێزان ئێرە ئەم یاسـایە یاسایەك نییە چەکی ڕاو ڕێك بخات ئێمە دەبێـت یاسـایەکی تـری تـایبەت بە بـابەتی ڕاوکـردن لە هەرێمی کوردستان کە تایبەتە بە دەسـتەی ژیـنگە ئەبێـت دەسـتەی ژیـنگە بە هەمـاهەنگی لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ پرۆژە یاسایەك پێشنیار بکات بۆ ئەم پەرلەمانە بـۆ ئەوەی چـۆنییەتی پاراسـتنی ژیـنگە لە دارسـتان لە ئـاژەڵ لە شـاخ لە هەرشـتێك کە لە ژیـنگە هەیە لەگەڵ ئەوەشـدا پێویسـتە ڕاوکـردن ڕێکبخرێـت مـن وەکـو ڕەئـی شەخسـی خـۆم لەگەڵ ڕاوکـردن نـیمە، بەڵام لە هەمـوو وڵاتانی جیهان ڕاوکردن ڕێکخراوە، وە هەندێکجار ڕاوکردن ڕەنگە لە بەرژەوەندی خـودی ژیـنگە بێت بۆ ئەوەی هاوسەنگی ژینگە بپارێزرێت وە تەندروستی خـودی ئـاژەڵیش بپارێزرێـت، ئەبێـت جۆرێك لە ترس هەبێت بۆ ئەو ئاژەڵانە، بەڵام ئەبێت ڕێکبخرێت بۆیە ئێمە بابەتی ڕاو لێرە داخـڵ ناکەین...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێـز جەنـابی وەزیـر وەڵلایـی دەسـتبڕین لە قسـەکردن، بەڵام ئەو موناقەشەشـی کە لێـرە هەیە پەیوەنــدی بەو بــابەتەوە هەیە، ســەبارەت بە تەعریفــی چەکــی ئــاگرین خــۆم ئامــادەبووم لە کۆبـوونەوەکە چەنـد سـەعاتێك پـێکەوە بـووین ئەو موناقەشـەی ئەو بابەتەمـان کـرد بـۆ ئەوەی بـابەتی چەکـی ئـاگرین و ئەو مـۆڵەتەی کە ئەدرێ حەصـر بکرێـت بەجۆرێـك لە چەك کە قەبـارەی فیشەکەکەی دیاریکراوە لەلیژنەی ناوخۆ، بە ئیتیفاقی پەرلەمان و حکومەت ئیتیفـاق کـرا لەسـەر ئەوەی کە فعلەن عەیارەکەی دیاری بکرێـت کە عەیـارەکەی دیـاریکرا ئیتـر هـیچ شـتێك نامێنێـت ئەمە یەك. دوو: ئەو کلکەش پێویست نابێت بـۆ بـڕگەی شەشـەم کە دەڵێـت جـگە لەوانەی بـڕگەی پێنجەمـی ئەو مـاددەیە هـاتوون، چـونکە ئەکرێـت پێشـمەرگەیەك کڵاشـینکۆفێکی پێـیە چەکەکە ناوی چەکـی ئـاگرینە بەگـوێرەی تەعریفـی یەکەم، بەڵام لەبەر ئەوەی ئـاگرین بەشـێکە لە جەنگـی

ئەم ئیشکالە بەس بەوە حەل دەبێت ئەو موناقەشەیەشی کە لەسەر ئەوە جەنابت گوێت لێیە ئەگەر ئێمە حەسمی ئەوە بکەین بە ئیتیفاقی هەردوولا کە حکومەت مۆڵەتی پێدەدات ناوی ناوە ئاگرین بەتەنها ئەوانەیە کە عەیارەکانیان لە نێوان(٦٢,٧ بۆ ٩) ملیمە ئیتر وابزانم موناقەشەکەش لێرە تەواو دەبێت کۆتایی پێدێت فەرموو بەڕێزتان.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆیە بابەتی ڕاو ئەگەر بیری لێبکەینەوە بەڕێزان تاپڕ ڕەنگە وابزانن بۆ ڕاو بەکاردێت، تاپڕ لە کلاشنکۆف و ئێم فۆڕ زۆر مەترسی دارترە، چونکە ئاسەواری بەکارهێنانی تاپڕ زۆر زیاترە لەوەی کە بە کلاشینکۆف دەکرێت، بۆیە دەبێت ئەم بابەتە ڕێکبخرێت ئەم تاپڕە ڕێگای پێبدرێت کارەساتە، ئێستا ئێمە لەوەزارەتی ناوخۆ هەر تاپڕێك بگرین یەکسەر پانی دەکەینەوەو دەیشکێنین، چونکە مەترسیەکەی لە چەکەکانی تر زیاترە، بۆیە دەبێت ڕاو لەم بابەتە جیا بکەینەوەو ڕێکبخەین، تەنها هەر چەك نییە بابەتی ڕاویش هەر لە عێراقیش یاسای پێدەرچووە دەکرێت ئەم بابەتە سوودی لێوەرگرین و خۆشمان یاسایەکی تایبەت بەخۆمان هەبێت، تەبعەن باسمکرد چەکی زیرەك و ئەو چەکانەی تر ناکرێت ناوی هەموو چەکەکان بێنین چەند بەڕێزێك باسیانکرد کە هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ لابرێت لە برگەی شەشەم، چونکە چەکی جەنگی بەکارناهێنن بەڕێزان هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ پێناسەکەی بریتییە لە پۆلیس لە ئاسایش لە دژە تیرۆر لە هەموو ئەو هێزانەی کە ئاسایش و ئەمنیەتی ئەم وولاتە دەپارێزن ئەم هێزانە پێویستیان بەچەکی جەنگیە ئاسایش پێویستی بە چەکی جەنگیە، دژە تیرۆر پێویستی بەچەکی جەنگییە ئەمانە دەچنە ناو چوارچێوەی هێزەکانی ناوخۆو خودی پۆلیس لە هەندێ بابەت پێویستی بەچەکی جەنگیە، بۆیە ناکرێتن ئەم بابەتانە هەر سەیری بکەین کە بەس تایبەتە بە پێشمەرگە، بەڵام ئێمە لە ماددەکانی تر لە دواوە ڕێکمان خستووە ئەگەر چەکێك دەستی بەسەر داگیراو جەنگی بوو ئەبێت ڕادەستی وەزارەتی پێشمەرگە بکرێت، ڕادەستی ناوخۆو ئاسایش و دژە تیرۆر ناکرێت، ئەوەی کە بابەتی دەسەڵات کە زۆر باستان لێوە کرد، بەڕێزان دەسەڵات ئێستا ئەوەی کە هەیە لە هەرێمی کوردستان وەزیر بەپێی دەسەڵاتی پێشووش دەسەڵاتی وەزیرە، بەڵام وەزیر بۆ ئەوەی ئاسانکاری بکاتن بۆ هەندێك خەڵك وەکو ئەوەی کە ئێوە باستان کرد کە خەڵك پێویستی بەوە بێت لە شارۆچکەیەك یان پارێزگایەك ئەو دەسەڵاتە ئەدات بە پارێزگار یان سەرپەرشتیاری ئیدارە، بەڵام کام دەسەڵات بەس دەسەڵاتی دەمانچە (٩) ملیمی پێدەدرێت دەسەڵاتی کلاشینکۆف لەلای وەزیرە بۆ ئەوەی ئەم دەسەڵاتە بەکار نەهێنرێتن چەکێکی زۆر مۆڵەت پێبدرێت، دواتر لەبیرتان نەچێتن بەشێکی زۆری ئەم برگانە بەتایبەتی ئەوەی دەسەڵات ئەبێت بە ڕێنوومای ڕێکبخرێت نەك هەر ئەمە هەموو ماددەکانی ئەم یاسایە بۆ ئەوەی جێبەجێ بکرێت پێویستی بە ڕێنماییەکی دوورو درێژ هەیە لەبابەتی کڕین و فرۆشتن، دانانی فرۆشگایە وەرگرتنی مۆڵەتە ئەمە یەك دنیا ڕێنمایی دەوێتن

ئەمە بە ڕێنمایی ڕێکدەخرێتن ناکرێت لێرە باسبکەین، بدرێت بە پارێزگار چی بدرێت دەسەڵاتی چی بدرێت بە پارێزگار ئێستاش ئەوەی کە هەیە بە ڕێنمایی ڕێکخراوە، تکام وایە کە ئەم بابەتە وەکو خۆی تێپەڕێت، بابەتی ئاسەوارو یادگاری و سومبول یەعنی ئەمە لەگەڵ واقعێکی تاڵی ئەم ووڵاتە مامەڵە دەکەین یەکێك لە ئامانجەکانی ئەم یاسایە دیاریکردنی جۆرو ژمارەی ئەم چەکەیە کە لەناو کۆمەڵگای ئێمە هەیە، ئینجا ئەمە یادگارییە سومبولە ئەمانە هەندێکیان بە یاسا ڕێکخراون هەندێکیشیان ئەبێت ئێمە دوای بە ڕێنمایی ڕێکیبخەین، ئێمە کە دەڵێین سمبولە مەبەستمان چییە لە سمبول؟ ئایا منیش دیارییەك بدەم بە بەڕێزێك ئەمەش بەدیاری حیسابە یاخود دیارییەکە چییە؟ ئەبێت ڕێکی بخەین لەچ ئاستێکە چۆنە ئەم چەکانە ئەبێت پێناسەیەکی دروستی بۆ بکرێت، بۆیە لێرە یەعنی هەر درێژی بکەینەوە بابەتەکە ناتوانین مافی خۆی پێبدەین وەکو خۆی بمێنێتەوە، وشەی عەرەبی زۆرە تکادەکەم وشەی کوردی بیینەوە، ئێمە پشتگیری ئەو بۆچوونە دەکەین من داوا لە بەڕێزان دەکەم لە پەرلەمانی کوردستان و لە لیژنەی یاسایی کە ئەو بابەتە وەکو خۆی تێپەڕێت لەگەڵ ئەو گۆڕانکارییانەی کە داوام کرد لە بڕگەی پێنجەم بکرێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس بۆ بەڕێزتان، ماددەی (٢) بخوێننەوە بەڕێزان.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی(٢):

یەکەم: هاووردەکردنی یان هەناردە کردنی چەکی جەنگی پارچەکانی تفاق یان دەستداری ژێردەست بوونی هەڵگرتنی دروست کردنی چاککردنەوەی فرۆشتنی گواستنەوەی ڕادەستکردنی وەرگرتنی یان بازرگانی پێوەکردنیان تەنها بە ڕێگەپێدانی هەردوو وەزارەتی ناوخۆو پێشمەرگە دەبێت بۆ پێویستی دەزگاکانیان.

دووەم: هاووردەکردنی چەکی بێدەنگ پارچەکانی تفاق یان دەست داری ژێردەست بوونی هەڵگرتنی دروست کردنی چاککردنەوەی فرۆشتنی گواستنەوەی ڕادەستکردنی وەرگرتنی یان بازرگانی پێوەکردنی قەدەغەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەر کەسێ ئەیەوێت بچێت نان بخوات بابچێت نان بخوات، چونکە پشوو وەرناگرین وە لەسەر ماددەی (٢) کێ ئەیەوێت قسە بکات، (دکتۆر شێرکۆ، ڕۆژان محمد، کاك ڕۆمیۆ، کاك ارشد، کاك حاجی سفین، بدریە خان، کاك باڵانبۆ، کاك هێڤیدار، کاك سەرکۆ، دکتۆر صباح)، بەڵێ دکتۆر صباح فەرموو.

بەڕێز صباح محمود محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی گەرمی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەم لە ماددەی (١) دەڵێت هاووردەکردنی یـان هەنـاردە کردنی چەکی جەنگی پارچەکانی تفاق یان دەستداری ژێردەستبوونی هەڵگرتنی دروسـت کردنـی چاککردنەوەی فرۆشتنی گواستنەوەی ڕادەستکردنی وەرگرتنی یان بازرگـانی پێوەکردنیـان تەنهـا بە ڕێگەپێدانی هەردوو وەزارەتی ناوخۆو پێشمەرگە دەبێت، بۆ پێویسـتی دەزگاکانیـان ئیحتمـال هەیە یەعنـی دەزگـای تـری ئەمنـیش هەیە، یەعنـی وەکـو ئاژانسـی پاراسـتنە، وەکـو ئەوانـی تـر پێویسـت ناکـات لێـرە ئیـزافە بکـرێتن، وەکـو پرسـیارەك لە وەزیـری نـاوخۆ دەکەم ئەگەر ئەو موتەقەرەش ئیزافەبێت سوپاستان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك ڕۆمیۆ.

بەڕێز ڕۆمیۆ حزیران نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واللە من لە بڕگەی یەکەم هاووردەکردن یان هەناردەکردن نازانم ئەو هەناردە کـردنە لەبەر ئەوەی ناوی یاساکە ناوی یاسای چەك لە هەرێمی کوردستان- عێراق، ئایـا هەرێمـی کوردسـتان دەتـوانێ چەك هاووردە بکاتن؟ چـونکە هەنـدێ نموونەمـان هەیە بـۆ نمـوونە کە عێـراق قەرزی پـارەی کـرد بەشی هەرێمی کوردستانی تێـدا دیـار بـوو، ئایـا ئەمەش نـایەتە ئەو خـانەیەوە، یەعنـی هەرێمـی کوردستان وەکـو بەشـێك لە عێـراق ئایـا توانـای ئەوەی هەیە چەك هـاووردە بکـات، لە ئێسـتاو لە داهـاتوودا؟ بـۆ بـڕگەی دووەم هەڵگرتنـی چەکـی بێـدەنگ هەروەکـو ئەوە هـاتووە لە مـاددەی (١) بڕگەی شەشەم چەکـی جەنـگ کە زۆرێـك لە بەڕێـزان باسـیانکرد وەسـف نەکـراوە کامـانەن، ئەوە چەکی بێدەنگ کامانەن، من پێم وایە وەسف بکرێت ناوەکانیان بهێنرێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك شێرکۆ.

بەڕێز شێرکۆ جودت مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەبارەت بە بـڕگەی یەکەم وشـەی بازرگـانی پێـوەکردن بکرێـت بە(کـڕین و فرۆشـتن)، دووەم وشـەی پارچەکـان زیـادەیە، چـونکە لەپێناسـەی تفاقـدا هـاتووە بـۆ بـڕگەی دووەم هـاوردەکردنی چەکی بێدەنگ (هەناردەی) بۆ زیاد بکرێت، چونکە یەعنی بوترێت هاووردەکردن و هەنـاردەکردن هەردووکیان واقعی حاڵن، بۆیە ئەم ئیزافەیە پێم وایە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك سەرکۆ.

بەڕێز سەرکۆ ازاد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی وەزیری ناوخۆو وەزیری هەرێم دەکەم، مادده (٢) ئەوەی کە پەیوەستە بەوەی هاووردەکردنی یان هەناردەکردنی چەکی جەنگی پێدانی مۆڵەت لەلایەن هەردوو وەزارەتی ناوخۆو پێشمەرگە ئایا ئەو مۆڵەتانە، چونکە ئێمە چەند دەزگایەکی ئەمنیمان هەیە ئەنجوومەنی ئاسایشمان هەیە کە دوو بەشی هەیە لەگەڵ ئەوەشدا ئاسایشمان هەیە ئەمانە لە وەزارەتی ناوخۆوە مۆڵەتەکانیان ئەدرێتێ یان خۆیان، چونکە هەندێك جار بۆ نموونە دژە تیرۆری کوردستان هەیە، دژە تیرۆری سلێمانی هەیە، ئەمانە سەر بەدەزگا ئەمنیەکانن یان سەر بە ئاژانسن...

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ارشد ئەگەر شتێك هەیە کەمێك بێدەنگ تر گفتوگۆ بکەن، فەرموو کاك سەرکۆ.

بەڕێز سەرکۆ ازاد حسین:

ئەمانە هەموو کاتێك بۆ نموونە هەم چەکیان هێناوە هەم توانیوویانە چەك لە ڕابردووا هێناویانە و بەکاریشیان هێناوە، یەعنی ئەوە مۆڵەتەکان ئەگەڕێتەوە بۆیان یان خۆیانیش ئەتوانن بەبێ گەڕانەوە بۆ وەزارەتی ناوخۆ یان پێشمەرگە بیکەن، بڕگەی دووەم خۆتان ئەزانن بەڕێز وەزیری ناوخۆ هاووردەکردنی یان بەکارهێنانی چەکی بێدەنگ لە هەرێمی کوردستانا حوکمی لەسەرە، یەعنی وەکو تاوانێك باس ئەکرێت لە مەحکەمە و لە قانوونی حوکمێکی جەزای قورسی هەیە بۆ یەعنی ئەگەر ئەو خاڵەی تێدا نەبێت وەکو تاوان سەیر دەکرێت، بۆچی لێرە دیسان قەدەغە بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك سفین.

بەڕێز سفین اغا عمر اغا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری ناوخۆ دەکەم، لێرە تێبینیەکەم هەیە هەمووی ناخوێنمەوە ئەڵێ وەرگرتنی یان بازرگانی پێوەکردن یان تەنها بەڕێگەی پێدانی هەردوو وەزارەتی ناوخۆو پێشمەرگە دەبێت بۆ پێداویستی دەزگاکانیان، ئایا ئەو بازرگانی پێوەکردنە بۆ خەڵکی عادییە ئەهلییە؟ ئەگەر بۆ خەڵکی ئەهلی بێت ئێمە دەمانەوێت موسەیتەرەی کۆنتڕۆڵی چەك بکەین، ئەگەر بۆ ئەوەش نەبێتن حکومەت دەتوانی خۆی وەزارەتی پێشمەرگە و وەزارەتی ناوخۆ بەخۆیان چەك بێنن، بۆ مۆڵەت دەدەن بە خەڵك بازرگانی بە چەك بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك هێڤیدار.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢) بڕگەی یەکەم یەعنی دەسەڵات دراوە بە وەزارەتی ناوخۆو وەزارەتی پێشمەرگە بۆ چەکی قورس، باشە دیاریکراوە کام چەك، کام وەزارەت، وەزارەتی ناوخۆ مۆڵەت دەداتە کام

چەك و وەزارەتی پێشمەرگە بۆ كام چەك مۆڵەت دەدات، لێرە ئەم تەفاصیلەی باس نەكردووە، حكومەتەكانی هەرێمی كوردستان هەموو جار هاوپەیمانین سبەی كێشەیەك دروست نابێت لەبەینی وەزارەتی ناوخۆ و پێشمەرگە، بۆ ئەوەی حەسم بكرێت، ئینجا كێشەكە بچێتە ئەنجومەنی وەزیران، یەعنی تۆ لێرە حەسم دەكەی كامە چەك بۆ وەزارەتی ناوخۆ چەكی پێبدرێت، كامە وەزارەت مەسەلەن پێشمەرگە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو رۆژان خان.

بەڕێز ڕۆژان محمد كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەر ماددی (٢) بڕگەی دووەم هاووردەكردنی چەكی بێدەنگ،من یەك پرسیارم هەیە من زانیاریم هەبێت چەكی بێدەنگ نییە و هەر چەكەو پارچەكەی لێ ئەبەستریٚ و ئەیكەن بەبێ دەنگ، ئایا ئەمە هەیە لە ئێستادا ئەم چەكە هەیە؟ چونكە لێرە باسكراوە، بەڵام لەپێناسەكان نییە، نازانم ئاماژەی پێنەدراوە ئەگەر جەنابی وەزیر ڕوونكردنەوەیەكمان بداتێ لەسەر ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو بدریە خان.

بەڕێز بدریە اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٢) بۆ بڕگەی یەكەم و دووەم پشتگیری لە قسەكانی كاك دكتۆر شێركۆ دەكەم بكرێت بە بازرگانی وە سێ پرسیار ئاراستەی لیژنەی تایبەتمەند دەكەم لیژنەی ئاسایی و لیژنەی تایبەتمەند سەبارەت بە بڕگەو بابەتەكانی یاسای چەك، ئایا سوود لە یاسای چەكی عێراقی ژمارە (٥١)ی ساڵی (٢٠١٧) وەرگیراوە؟ پرسیارێكی تر سەبارەت بە بڕگەی یەك ئەنجومەنی ئاسایش بۆ ناوی نەهاتووە ئەویش بەر ئەو قەدەغەیە دەكەوێت؟ یەكێكی تر لە پرسیارەكان بابەت وشەی (دەستداری) دەستداری بە واتای هەڵگرتن یان بەچ واتایەك دێت ئەم دەستدارییە، ئەگەر ڕوونكردنەوەیەكمان بۆ بدەن دەستتان خۆشبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك گۆران.

بەڕێز گۆران عمر علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەكان دەكەم. والله من یەك پرسیارم هەبوو وتم بازاڕەكانی چەك فرۆشتن لە سەرجەم پارێزگاكانا بازاڕی چەك فرۆشان هەیە، ئایا لەم یاسایەدا چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم یاسایەدا دەكەن؟ ئێستا لەناو ئەو بازاڕانەدا هەرجۆرە چەكێكت بوێت ئەتوانی بەدەستی بێنی، بەتایبەتی ئەیو دەمانچە علوج و بێ دایك و باوكانە هەرجۆرە چەكێك بتەوێت ئەتوانی لەوێ بەدەستی بێنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو کاك ارشد.

بەڕێز ارشید حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (٢) بڕگەی دووەم هاووردەکردنی چەکی بێدەنگەکە ڕەشبکرێتەوە، چونکە بێدەنگەکەش هەر کەرەستەیە کاتمەکە بۆ چەکەکە تەرهیم دەکرێتن، چەکی بێدەنگەکە لابردرێت، ڕاستی شتێکیش هەیە لێرە پێم خۆشە ڕوونکردنەوە بدرێت، چونکە هیچ بڕگەیەك نەنووسراوە لەو ڕاپۆرتە کە چەکی ئاسەوار ئایا شمولی مۆڵەتەکەی دەکات یان ناکات لەوە تەوزیحەك بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو کاك حکمت.

بەڕێز حیکمەت محمد عبو زید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت پرسیارەکا کاك هێڤیداری وەزارەتا ناوخۆ بچێتن یەعنی مۆڵەتێ بداتە هاووڵاتییێت هەرێما کوردستانێ وە هێزێت ناوخۆ سەبارەت وەزارەتا پێشمەرگە تنێ پەیوەندی دارە پێشمەرگە، یەعنی وەزارەتا پێشمەرگێ نەچێتن مۆڵەتی بداتە کەسێکی نە پێشمەرگە بێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢) بڕگەی یەکەم پێشنیاری ئەوە دەکەم تفاق بکرێت بە شتوومەکی سەربازی، ماددەی (٢) پێشنیار دەکەم بگۆڕێت بەو شێوەیە، هاووردەکردنی ئەو چەکانەی لە ئەصڵدا بەبێ دەنگ دروستکراون یان پارچەی بێدەنگکەر یان دروسکردنی و بەردەست کردنی و هەڵگرتنی قەدەغەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیری ناوخۆ، فەرمووو، بێزەحمەت بەڵێ گوڵستان خان ببوورە بەڕێز وەزیری ناوخۆ.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوای لێبووردن دەکەم من لە دەرەوە بووم بۆیە ناوم نەنووسییە، واللەی پرسیارێکم هەبوو بۆ جەنابی وەزیری ناوخۆ من دەپرسم ئێمە ئەم یاسایە بۆچی دەربکەین ئەگەر ئێمە دەزگاکانی ئاسایشمان هەیە، یەعنی ئێمە خەڵك بۆ خۆی بپارێزێت و چەکی لابێت، ئەگەر دەزگاکان پتەوترین وە خەڵك متمانەی بە دەزگاکان هەبێت و دەزگاکانیش بەڕاستی لەڕووی هەم پێویستە

کەرەستەییەکانی بۆ پاراستنی خەڵك لەبەر دەستیانە وەهەم لەڕووی عەدەدی ئەفرادیانەوە، یەعنی ژمارەیەکی زۆر خەڵك لەم دەزگایانەوە ئیش دەکەن؟ من ئەمەویت وەڵامی ئەم پرسیارەم دەیتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیری ناوخۆ.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، ماددەی (٢) زۆر ڕوون و شەفافە لەوەی ئەرکەکان ڕێکدەخاتن لەنێوان وەزارەتی پێشمەرگە و وەزارەتی ناوخۆ بەوەی کە دوو دەزگا یان دوو وەزارەتی فەرمی حکومەتی هەرێمی کوردستانن، ئەو مافەیان پێ دەدرێتن کە ئەم بابەتە ڕێکبخەن چ هاووردەکردن بێت، چ هەناردە کردن بێت، مەسەلەن پرسیارەکە ئەوەیە ئایا ئێمە دەتوانین هاووردەی بکەین؟ بەڵێ دەتوانین ئێمە ئەو یاسایە بۆ ئێستا دانانێین بۆ حکومەتێك کە لەبەغدا حکومڕانە وڕێگری لەهەموو داواکارییەکانی هەرێمی کوردستان دەکات، ئێمە یاسایەك بۆخۆمان دادەنێین ئێمە سەیری ئەوە ناکەین عێراق چۆن سەیری ئێمە دەکات، ئێمە چۆن سەیری خۆمان دەکەین و حەقی ئێمە چییە لە وولاتێکی فیدراڵ دا، بۆیە ئەوە مافێکی یاسایی خۆمانە هەم چەك هاوورده بکەین، هەم پێمان بکرێتن بەڕێگای یاسایی چەکیش هەناردە بکەین، بەپێی یاسا و بەپێی دەستور ئێمە بەشێکین لەم وولاتە وە دەتوانین ئەوەی کە لەبەرژەوەندی ئێمە بێتن تەشریعی بۆ بکەین، دیسان لەسەر دەستەواژەکان من هیچ موناقەشەم نییە ئەگەر کۆڕی زانیاری کورد ئەگەر بتوانێت هاوکاری بکات لەوەی کە هەندێ دەستەواژەی چەکداری و سەربازی و ئەوانەمان بۆ پێشنیار بکات، یان بەڕێزان لێرە زمانزان هەبن لەناو پەرلەمان ئێمە هیچ کێشەمان نییە بەمەرجێك لە مانای ماددەکان نەگۆڕێتن و سبەی لە جێبەجێ کردن کێشەمان بۆ دروست نەکات، بۆچی باسی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان ناکەی یان ئاسایش یان ئاژانسی پاراستن و زانیاری، بەڕێزان یەکێك لە کێشەکانی زۆربوونی چەك زۆربوونی سەرچاوەی هێنانی چەکە، ناکرێت هەموو موئەسەسات دەسەڵاتی هاووردەکردن و هەناردەکردنی هەبێت ئەمە ئەگەر ئاسایشە، ئەگەر ئاژانسی پاراستن و زانیاریە ئەگەر ئەنجومەنی ئاسایشە پێویستیان بە چەك هەبوو ئەوەی کە پەیوەندی بە چەکی جەنگی هەیە وەزارەتی پێشمەرگە ئێندیوزەری بۆ دروست دەکات بەتەنسیق لەگەڵ حکومەتی فیدراڵ ئەوەی کە ڕێگە پێدراوە ئەوەی کە پەیوەستە بە هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ وەزارەتی ناوخۆ (کلاشینکۆفە، ئێم فۆرەM4، دەمانچەیە) کە بوو بەچەکی تر ئەمە دەچێتە ئیختصاصی وەزارەتی پێشمەرگە، بۆیە ئەم بابەتە ناکرێتن ئاسایشیش هەمان دەسەڵاتی هەبێتن لەحاڵەتێکدا لەڕووی یاسای ڕەفتاری کارمەند و ئەفسەران دەچێتە بنباری یاسای هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، بۆیە پێویست ناکاتن ئەم بابەتە بەرفراوان بکرێتن، بۆچی ڕێگا بەوە بدرێت بازرگانی بکرێت؟ ئێ خۆ ئێمە یاسایەکە ڕێکدەخەین بۆ ئەوەی بازرگانی ئەو چەکە ڕێکبخەین، خۆ ئەگەر حکومەت دەیکرێت ئەمە جۆرێکە لە بازرگانی، ئایا حکومەت ڕاستەوخۆ دەیکرێت یان ئەوەتا کۆمپانیایەکی وەسیت هەیە لە نێوان

حكـومەت و ئەم كۆمپانيـــاى وەبەرهێــنەرە يـــان ئەو وڵاتەى بەرهەمهێــنەرە يـــاخود ئەصــڵەن كۆمپانيايەك لە وڵاتێكى بەرهەمهێنەر كۆنتراكتێك لەگەڵ حكومەتى هەرێمى كوردسـتان دەكـاتن، بـۆيە ئەم بـابەتە ئەبێـت ئەم بازرگـانييە رێكبخـرێتن وەكـو بازرگـانييەك، بـابەتى چەكـى بێـدەنگ تەبـعەن خـۆى چەك چەكێـك نيـيە بڵێـين چەكـى بێـدەنگە پـارچەيەكە ئەخـرێتە سـەر چەكەكە بێدەنگى ئەكـات، دەنـگەكەى كـز ئەكـاتەوە كەمـى ئەكـاتن بەوەى كە لە دوورى چەنـد مەتـرێكەوە ڕەنگە گوێت لە دەنگى تەقەكە نەبێتن، بەڵام ئـێمە پێمـان وايە ئەبێـت بنووسـين چەكـى بێـدەنگ ڕەنگە لە داهاتوودا چەكێك بەرهەم بهێنرێت بەبێ دەنگ و بەبێ پارچە بێتن ئێسـتا هەيە، كەواتە ئەبێت خودى چەكى بێدەنگ هەبێت لە ياسايەكە ناكرێتن ئـێمە بڵێـين پـارچە يـان ئـامێر، چـونكە ئەم گفتوگۆيە كرا لەليژنەى ناوخۆ، بۆيە ئەم بابەتانە وەكو خۆى بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگرى سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك عباس.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

والله دوو پرسيارى تێدا بوو بۆ وەڵامەكە يەكيان دەستدارى حيبازەييە، يەعنى ئەمە بەديلـى ئەو ناوەيە، بۆ ئەوەى كاك ارشد كە پرسيارێكى هەبوو كە چەكى ئاسەوار مـۆڵەت پێـدەدرێت يـان نـا، ئەگەر ماددەى (٢٠) بخوێنێتەوە كە لەداهاتوو ئەيگەينێ وەڵامەكەى وەرئەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگرى سەرۆكى پەرلەمان:

ماددەى(٣)، بخوێننەوە.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى(٣):

يەكەم: دەستدارى، هەڵگرتن، فرۆشتن، دەستاودەست پێكردن يان چـاككردنەوەى چەكـى ئـاگرين تەنها بە مۆڵەت دەبێت.

دووەم:

١-كردنەوەى شوێنى تايبەت بە فرۆشـتن يـان چـاككردنەوەى چەكـى ئـاگرين و تفـاق ئەوانەى ئـى هاووڵاتيانن و لە ناوخۆدا هەن بە مۆڵەت دەبێت.

٢-مۆڵەتدارو بە دەستدارى يان هەڵگرتنى چەكـى ئـاگرين مـافى هەيە چەكە مـۆڵەت پێـدراوەكەى لەو شوێنەى كە لە خاڵى يەكى ئەم بڕگەيەدا هاتوون بۆ فرۆشتن بخاتە ڕوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگرى سەرۆكى پەرلەمان:

هەر بەڕێزێك لەسەر ماددەى (٣) قسـەى هەيە بابفەرمووێـت، ئەو بەڕێـزانەى ئەيانەوێـت لەسـەر ماددى (٣) گفتوگۆ بكەن، (مامۆستا ابـوبكر، بـدريە خـان، دكتـۆر اسـماعيل، كـاك مەم برهـان، كـاك دابان، كاك هێڤيدار، كاك باڵانبۆ، ڕۆژان خان، كاك دكتۆر اسماعيل). فەرموو كاك ابوبكر.

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم یاسایە لە (٢٤) ماددە پێكهاتووە لە ماددەی (٣)وە، (١٦) ماددە هەمووی باسی ووردەكارییەكانی مۆڵەتە، یانی (١٦) ماددەی تایبەت، من دەپرسم یەعنی بۆ مۆڵەت هەبێت ئەگەر ئێمە بمانەوێت، چونكە بەشێك لەو تاوانانەی بە چەك ئەنجام ئەدرێت ئی چەكی بێ مۆڵەت نییە، زۆربەی زۆری توێژینەوەكان دەڵێن ئی چەكی مۆڵەت دراوە ئی ئەو كەسانەیە كە چەكیان لەلایە بۆ مۆڵەت هەبێت، پشتگیری قسەكەی گوڵستان خان دەكەم كە وەڵامی پرسیارەكەی نەدرایەوە، ئێمە ئەگەر ئاراستەی ئەو وڵاتە بەرەو مەدەنیەت بەرین بەرەو ئەوە بەرین كە تەشجیعی هاووڵاتی بكەین كە حكومەت پارێزگاری لێبكات، داموو دەزگاكانی حكومەت پارێزگاری لێبكات، ماشاالله هێزی ناوخۆو ئاسایش و دژەتیرۆرو ئەنواعی عەناوینمان هەیە كە ئەو هەمووە نەتوانێ بەرگری لە سەروماڵی هاووڵاتی بكات، یانی چی كەسێك خۆی دیفاع لەخۆی بكات بەتایبەتی لە ماددەی (٧)دا شەش فیئەیان دەستنیشان كردووە كە ئەوانە ئەگەر ئەو فیئانە زیاد دەكەن فەرموون زیاد یكەن، بەڵام لە ماددەیەكی تر لەڕاستیا ئەو مەرجانەی كە دانراون بۆ ئەو كەسانەی كە مۆڵەت وەردەگرن مەرجی زۆر سادەو ئاسانە یانی ڕەوایەتی چەك هەڵگرتن و مۆڵەت وەرگرتن لەو ماددەیەدا باس نەكردووە، بۆیە من بەڕاستی بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ مۆڵەتدان نیم ئەو كەسانەی كە پێویستە چەكیان لابێت لەم ماددەی پێشووا ئەم دوو وەزارەتەن لە مادەەی (٧)دا شەش فیئەی دیاریكردووە، ئەگەر ئەتانەوێ بازنەی ئەو فیئانەی كە بەدەرن لە مۆڵەت ئەوانە زیادكەن ئەگەرنا هاووڵاتییەك كە هەتا ئەڵێ ئیلزامییە لە ماددەی (٧) ئەڵێ ئەگەر ئەم مەرجانەی تیابێت لە دوای هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە ئەبێت مۆڵەتی بدرێتێ، واتە حكومەت خۆی ئیلزامی كردووە، بۆیە من بەڕاستی بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ مۆڵەتا نیم و هەتا مۆڵەت هەبێت تاوان هەر ئەبێت كوشتن هەر ئەبێت، چونكە بۆخۆشمان ئەزانین لەم وولاتەیا حەیف و مەیلێك مۆڵەتەكانیش ئەدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك دابان.

بەڕێز دابان محمد حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی قسەكانی مامۆستا ابوبكر دەكەم، تەنانەت مۆڵەتدان زۆر زۆر ئاسایی و ئاسانكراوەتەوە تەنیا چەند مەرجێكی داناوە ئەوەیە كە لە ڕووی دەروونییەوە تەواو بێ و چەند مەرجێكی ترە، بەڵام سەبارەت بەخاڵی سێ، بڕگەی یەكەم دەستداری، هەڵگرتن، فرۆشتن، دەستاودەست پێكردن یان چاككردنەوەی چەكی ئاگرین تەنها بە مۆڵەت دەبێت، لێرە بۆ باسی دروستكردن نەكراوە ئێمە لەدوای شەڕی داعشەوە كۆمەڵێك كەس پەیا بوون بۆ نموونە كەرەستەو پێداویستی سەربازیان دروست كردووە، تەنانەت لە ماددەی (٤) باسی مۆڵەتدان و هەڵگرتن و كۆمەڵێ شتی تر ئەكات، بەڵام دروستكردن باس ناكرێت بەتایبەتی هەندێك چەك

هەیە ئێستا دەستکاری دەکرێ و ئەشگۆڕێ گۆڕانکاری تێدا دەکرێ، وەکو بەڕێز جەنابی وەزیری ناوخۆ ووتی ئەم یاسایە ڕەنگە بۆ دەیان ساڵی تر بێت ئەو کاتە دروستکردنیش بێتە ئاراوە بەتایبەتی هەناردە کردنیش هەر لە بابەتەکەیا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك هێڤیدار.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٣) یەکەم دەستەواژەی دووەم هەڵگرتن، ڕاستە لە ماددەی (٥) یەکەم باسکراوە کە کێن ئەوانەی مۆڵەتی چەك هەڵگرتنیان هەبێت، یەعنی لەم وڵاتە هەموو کەسێك بۆی هەیە چەك هەڵبگرێت کە عاقڵ بێت و تەمەنی وابێتن، یەعنی هەموو کەس لەڕێگەی فەرمییەوە داوابکات و چەکی پێدەدەی ئاوابێت هەموو کۆمەڵگا دەبێتە خاوەنی چەك لە ڕێگەی یاساییەکەیەوە پێمان باش بوو ئەمە قەید و شەرتی لەسەر هەبێتن، جا قەید وشەرتەکە تەعریف بکرێت چۆن چۆنییە، یەکەم دەستداری هەڵگرتن هەڵگرتنەکە بە مۆڵەت بێت هەموو کەس دەتوانێ داوا بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو بدریە خان.

بەڕێز بدریە اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٣) پشتگیری قسەکانی مامۆستا ابوبکر دەکەم، لە بڕگەی دووەم خاڵی دووەم سەبارەت بەوەی کە مۆڵەت پێدەرەکە لە خاڵی یەکی ئەم بڕگەیەدا هاتووە توانای کڕین و فرۆشتنی هەیە ئەو بابەتە بخاتەڕوو، ئایا ئەوە ناگەیەنێت بازرگانی کردن بە چەکەوە بەڕێگەی نائاسایش جگە لە چوارچێوەی ئەم یاسایە، بەداخەوە لە هەرێمی کوردستان زۆر یاسای بەرکارمان هەیە ئیشی پێناکرێت، بازرگانی کردن بەچەکەوە بەردەوام لە زیادبووندان یان نا، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك مەم.

بەڕێز مەم برهان محمد قانع:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە تێکڕای پرۆژە یاساکەی کە خوێندوومەتەوە زۆر زۆر تێبینی زمانەوانی هەیە، یەعنی ناکرێت هەموو ماددەیەك بڵێین ئەو خەلەلەی هەیە ئەوەی تیاهەیە، هیوادارم چاك بکرێت بدرێتە لیژنەیەکی باشی زمانەوانی، مەسەلەن ئەڵێ چی باشە ئەڵێ ئەوانەی هی هاووڵاتییانن (هی) چییە؟ (هی هاووڵاتییانن)، نییە شتی وانییە لە زمانەوانی بەس ئەوانەی خاوەنداریەتیان بۆ

هاووڵاتییــان دەگەڕێــتەوە ئەو شــتانە هەیە زۆر خەلەلــی تیــایە، هیــوادارم لیــژنەی پەیوەنیــدار بەدوای مەنفەزێکا بگەڕێن هەمووی چاکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو رۆژان خان.

بەڕێز ڕۆژان محمد کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مــاددەی (٣) بـڕگەی یەکەم مـن پێشـنیار دەکەم بکرێـت بە دوو خـاڵ بـۆ ڕێکخسـتنەوەو زانیـاری لایەنی پەیوەندیدار، پێشنیار دەکەم خاڵی دووەمی بۆ زیادبکرێت چەکی ئاسەواری یان یادگـاری یان سمبولی ئەوانەی لای کەسانی ئاساین پێویستە بۆ یەکجار تۆمار بکرێن و مۆڵەتیان پێبدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مــاددەی (٣) ئەگەر ئــێمە بەراوردێــك بکەیــن لەگەڵ مــاددەی (٢) لێــرە کۆمەڵێــك ڕێکــار هەیە نەگیراوەتە بەر، لەبەر ئەوە بەو شێوەیە ئەگیـرێتەبەر، بـڕگەی یەکەم ئەڵـێ دەسـتداری، هەڵگـرتن، فرۆشتن، دەستاودەست پێکردن یان چاککردنەوەی چەکی ئاگرین تەنها بە مـۆڵەت دەبێـت، ئەمە وێــڕای ئەوەی پــاش و پــێش لەگەڵ چەکــی ئــاگرین بەپێــی مــاددەیەك کــراوە، کەواتە لێــرە هـاووردەکردنی چەکـی ئـاگرین قەدەغە نیـیە، هەنـاردەکردنی قەدەغە نیـیە، پارچەکـانی قەدەغە نیـیە تفاقەکـانی دروسـتکردنی گواسـتنەوەی ڕادەسـتکردنی وەرگرتنـی و بازرگـانی پێـوەکردنی مۆڵەتی ناوێت لەبەر ئاماژە لەم بڕگەیە بە هیچ کامێك نەدراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل علی طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا مامۆستا ابوبکری دکەم بۆ چوونا وی، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیری ناوخۆ.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر پرسیار لەخۆمان بکەین یاسا پێویستە یان نا؟ بەتەسەوەری من ئەو پرسـیارە زۆر درەنـگە، بەڵێ پێویستە ئەم یاسایە ئێمە پێشـووتر یاسـایەکمان هەبـووە لەدوای ڕاپەڕینـەوە، لەبەر ئەوەی کە چەکێکی زۆر لەم وڵاتە بڵاوبۆتەوە لەدەرئەنجـامی شۆڕشـە یەك لە دوای یەکەکـان داگیرکـاری کە لەسەر ئەم خاکە کـراوە لەلایەن هەمـوو ئەو وڵاتـانەی دەوروبەرو عێـراق، ئەو وێرانکـارییەی

کە هەبووە پێویستی بەوە کردووە لەدوای ڕاپەڕینەوە مووشەرەعی کوردستانی بیـر لە یاسـایەك بکاتەوە، پێم سەیرە ئێستا ئێمە بێین پرسیار لەخۆمان بکەین بڵێـین ئایـا یاسـایەك پێویسـتە یـان نا؟ بەحەقیقەت پرسیارەکە زۆر درەنگە لەگەڵ واقعـی ئێسـتای کوردسـتان و ژیـانی سـەردەمیانە ناگونجێت کە یاسایەك نەبێتن هەڵگرتن و کڕین و فرۆشـتنی چەك لەهەر وڵاتێـك ڕێکبخـات، لێـرە مەسەلەکە بەس مۆڵەتـدان نییـە، بەڕێـزان ئێـوە هەمـوو شـتەکان لە مۆڵەتـدان کـورتی مەکەنەوە هێنان و بـردن و گواستنەوەو بازرگـانی و هـاوورده هەمـوو ئەو شـتانە دەگـرێتەوە بەشـێکی ئەم بابەتە مۆڵەتدانە، بەڵام لە هەمووی گرینگترە، چونکە ئەم چەکەی کە مۆڵەتی پێدەدرێتن ئـیلا ئەو کەسـە دەبێـت پێناسـەیەکی هەبێـت لە شـوێنێك ئەم چەکە خـۆی بناسـێنێت لە پێناسـەکەی ئەنووسـرێت لە ماددەکـانی دوای ئەمە دێـت، ئایـا مـۆڵەتەکە ئـی هەڵگـرتنە یـان هەبـوونە یـان بەردەستبوونە یەکێك لەم حاڵەتانەیە ئەصڵەن مۆڵەتی کڕین و فرۆشـتنە مـۆڵەتی چـاککردنەوەیە هەرچی مۆڵەتێك هەیە لێرە پێناسە کراوە، بۆیە زۆر زۆر زەڕووڕە ئەو واقیعەی کە ئەمڕۆ ئـێمە لە کوردستان تێیدا دەژین کە هەمووتان باش دەزانن هـیچ ماڵێـك لەو کوردسـتانە نییـە کـام مـاڵ لە هەموویـان موسـالم تـرە ئاشـتی خـوازترە چەکێکـی تێـدا نەبێـت، ئەمـن باسـی یەك چەك دەکەم عەلاکولین جەنابت ڕەنگە نەتبێـتن، بەڵام بەم یاسـایە دەتـوانی هەتبێـت بـابەتەکە ئەمەیە ئەبێـت ڕێکیبخەین ئەو مەوزوعە، بۆیە یەکێـك لە ئامانجەکـانی یاسـاکە بەرچـاو ڕوونیـیەکە بـۆ خۆمـان بزانین ئەو چەکانە چینە لە دەست کێنە بۆچی بەکاردێن و چـۆن بەکـار دێـت، دواتـر بەسـتنەوەی ئەو ماددەیە لەگەڵ ماددەی پێش خۆی و مـاددەی دوای خـۆی حەقـیقەت گفتوگۆییەکـان تـێکەڵ دەکـات، ئـێمە لەسـەر ئەو مـاددەیە قسـە دەکەیـن، ئەگەر مەبەسـت ئەوەیە جۆرەکـانی تەمەن و مەرجەکانی مۆڵەت لەگەڵ ئەمە من ناتوانم موناقەشەتان لەگەڵ بکەم، لەسەر ئەم ماددەیە چیـیە لەسەر ئەوە دەتوانم موناقەشـە بـکەم کە چـوونە ماددەکـانی تـر لەوێ وەڵامتـان ئەدەمەوە، بەڵام مـن بە زەڕووڕی دەزانـم یاسـایەك هەبێـتن یاسـایەکیش بێـت بـۆ ئەوەی بـابەتی دیـاردەی چەك هەڵگـرتن ڕێکبخـات، بەڕێـز کـاك ابـوبکر دەڵێـتن بەشـی زۆری ئەم تاوانـانە بە چەکـی مۆڵەتـدراو ئەنجام دەدرێت، بەڕێز ئەو ئامارانەی کە لەدەسـت ئـێمەیە کەمتـرین تـاوان بە چەکـی مۆڵەتـدراو ئەنجامـدراوە چەکـی مۆڵەتـدراو قەصـدم ئەوەیە کە بەو یاسـایە ڕێکـدەخرێتن نەك ئەو چەکەی لەدەستی ئاسایش و پۆلیس و هێزی پێشـمەرگەیە، بەڵـێ ژمـارەیەکی زۆر ئەو تاوانـانە بە چەکـی ئەو خەڵکە فەرمییە ئەنجـام دەدرێـت، بەڵام ئەو چەکە نییـە کە مـۆڵەتی وەرگـرتبێتن خـودی ئەم یاسایە ڕێکی دەخات ئەو چەکی پێشمەرگە و ئاسایش و پۆلیس ئەبێت لەکاتی ئەرکدا لەلای بێت لە ماددەکـانی تـر بـاش ئامـاژەی پێکـراوە کە لەئەرك تەواو بـوو ئەبێـت مەرجەب دابنرێـت، ئەمە هەنگـاوێکی زۆر جـدییە بـۆ ئەوەی ژمـارەی ئەو تاوانـانە کەمبکـرێتەوە کە بەم چەکە فەرمیـیە دەکرێت، نەك چەکی مۆڵەت دراو چەکی فەرمییە، چونکە پێشمەرگە مۆڵەت لە کەس وەرناگرێـت بۆ هەڵگرتنی چەك بۆ پارێزگـاری کـردن لە هەرێمـی کوردسـتان مـن هەر ئەوەم هەیە پـێم خۆشـە ئەو بابەتە وەکو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ابوبكر فەرموو ئەگەر نوقتە نیزامیت هەیە.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان

بەڕێز وەزیر ئاراستەی قسەکانی منی شێواند مـن نەمووتـووە یاسا نەبێـت یاسـای ژمـارە (١٦)ی ساڵی (١٩٩٣) لەو کاتەوە هەیە، بەڵام من ئەڵێم لەگەڵ مۆڵەتانیم چەکی فەرمی بـا لەلای ئاسـایش و پۆلیس و پێشمەرگە و ئەو حەوت فیئەیە بێت، جەنابت تـۆ قسـەکەی منـت ئـاوەژوور کـردەوە، بەداخەوە من لەگەڵ مۆڵەتانیم بەهیچ شێوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی(٤) بەڕێزان بیخوێننەوە.

بەڕێز حکمت محمد عبو زید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی(٤):

یەکەم: جۆرەکانی مۆڵەت.

١. مۆڵەتی دەستداری چەکی ئاگرین و تفاق.
٢. مۆڵەتی هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاق.
٣. مۆڵەتی چاککردنەوەی چەکی ئاگرین.
٤. مۆڵەتی کردنەوەی شوێنی فرۆشتنی چەکی ئاگرین و تفاق.

دووەم:

١. ئەو مۆڵەتـانەی لە بـڕگەی یەکەمـی ئەو مـاددەیە هـاتوون تەنهـا ئەو کەسـانەی کە بەنـاوییەوە دەرچووە بەکاردەهێنێت.
٢. بۆماوەی یەك ساڵ بەرکاردەبێت.
٣. ملکەچ دەبێت بۆ ڕەسمی خشتەی هاوپێچی ئەم یاسایە.
٤. مۆڵەتەکـانی هـاتوون لە بـڕگەی یەکەمـی ئەو مـاددەیە ڕێکارەکـانی پێـدان بە ڕێنمـاییەك ڕێکدەخرێت کە لەلایەن وەزیرەوە دەردەچێت.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس هەر بەڕێزێك ئەیەوێت لەسەر ئەم ماددەیە قسـەبکات بابفەرمووێـت ناوەکـان بنووسن، گوڵسـتان سـعید، دکتـۆر اسـماعیل، مامۆسـتا ابـوبکر، کـاك مەم برهـان، کـاك ڕزگـار، کـاك کاروان، هەژان خـان، لەنـجە خـان، کـاك چیـا، دکتـۆر زێـدان، کـاك نـزار، لیـزا خـان، گوڵسـتان خـان فەرموو.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٤) بڕگەی یەکەمـی ئامـاژە دراوە بەچـوار جـۆر مـۆڵەت لە کاتێکـدا مـۆڵەتی کردنەوەی چەکی ئاگرین و تفاق ئەی مۆڵەتێك بۆ ئەو کەسانەی کە ئەیکڕن؟...

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ ئەبێت ئیزافە بکرێت شوێنی کڕین و فرۆشیار.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

... بەڵێ کڕین و فرۆشیار، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان

سوپاس، فەرموو کاك رزگار فەرموو.

بەڕێز ڕزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـاددەی (٤) ئەو مـۆڵەتەی کە ئەدرێـتە هەڵگـری ئەو چەکە، یەعنـی ئەو کەسـەی کە ئەڕوات چەکەکە ئەکڕێـت تەبـعەن پـێش ئەوەی کە چەکەکە ئەکڕێـت مـۆڵەتی نیـیە، بـابڵێین چەکەکە ئەکڕێـت لەو جـێگەیەی کە مۆڵەتـدارە چەك بفرۆشـێت لەوێ مـۆڵەت وەرناگرێـت ئەو کەسـەی کە چەکەکە ئەهێنێتە دەرەوە تەبعەن بێ مۆڵەتە لەوێدا چی ئەکرێـت ئەگەر چەکەکەی لـێ بگیرێـت؟ بۆیە ئەمە یەعنی بۆشاییەك لەوێ دروست ئەکات، مەسـەلەن خـۆ ناتوانێـت پـێش ئەوەی بچێـت چەکەکە بکڕێـت مـۆڵەتی بـۆ دەربێنێـت، چـونکە چەکەکە ژمـارەی لەسـەر ئەبێـت جـۆری چەکەکە بزانرێت، یەعنـی مـن ئەو پرسـیارە لە بەڕێـز وەزیـری نـاوخۆ دەکەم ئایـا ئەو کەسـەی کە ئەچێـت چەك ئەکڕێـت پـێش ئەوە خـۆ مـۆڵەتی نیـیە ئایـا لەو جـێگەیە مۆڵەتیشـی بـۆ ناکرێـت کە دێـتە دەرەوە لەو شوێنە تووشی مەفرەزەیەك یـان کەسـێك ئەبێـت کە لەلایەن حکـومەتەوە چەکەکەی دەست بەسەر ئەگیرێت لەو حاڵەتە چی ئەبێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو.

بەڕێز هەژان حسن احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی (٤) بڕگەی چـوارەم مـۆڵەتی کـردنەوەی شـوێنی فرۆشـتنی چەکـی ئـاگرین و تفاق، هەرشوێنێك کە بۆ فرۆشتن بێت ئەبێت کڕینیشـی لەگەڵ بێـت، چـونکە ناکرێـت تـۆ شـتێك بفرۆشیت ئەی لە کوێ ئەیکڕیت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لەنجە خان.

بەڕێز لەنجە ابراهیم عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری ناوخۆ دەکەم، ماددەی (٤) خاڵی یەکەم یەکسەر ئاماژە دەکات دەڵێت جۆرەکانی مۆڵەت، من پێشنیار دەکەم بکرێتە جۆرەکانی پێدانی مۆڵەتی چەکـی ئـاگرین و تفاقی لەبەر ئەوەی لە هەموو خاڵەکـان تەرکیـز دەکـرێتە تەنهـا سـەر ئەو دووە، ئەگەر لەسـەرەتای دەستەواژەکە تەنها ئەوەی لۆ زیادبکرێت یەعنی پێمان باشتر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك چیا.

بەڕێز چیا حمید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستپێکێ بەخێرهاتنا جەنابێ وەزیرێ دەکەم و جێی دەستخۆشیە کو جەنابێ وەزیرێ لە هەموو لیژنێن پەرلەمانێ ئامادەبن ئەڤە جێی دەستخۆشیە، تێبینیا من لسەر خالا دووێ بوو چەك بۆماوەی سالەکی بەکاربینێت دەبێتە مۆڵەت پشتی سالەکێ پێتڤیا ئەڤ مۆڵەتە بێتە درێژکرن بەڕێز جەنابێ وەزیری گەلەك جارا وەختێ درێژکرنا مۆڵەتێ تەنها ئەوراق تێنە درێژکرن یان دێتە ڕەسمی کرن بەڵی چەك ناهێتە کۆنترۆڵ کرن وەکو تەجروبەم لەگەڵ وان چەکا کو گەلەك کەس مۆڵەتێ بۆ چەکەکێ وەردگرن ئەڤی چەکێ گۆڕانکاری دێ ل لولەیا گۆڕانکاریێ هەندی تفەنگێ ل شێوازێ دا دکەن بۆ نموونە کلاشینکۆف هەیە مەزن د بچووك دکەن یان دەمانچە شێوازەکی تر دەمێ گۆڕینا مۆڵەتێ چەك ناهێتە کۆنترۆڵ فەرمانبەرەکا کو هیچ پسپۆڕی و شارەزاییەکا نییە، بۆ نموونە لە پارێزگایەکیا ئەڤ فەرمانبەر تەنها مۆڵەتی بۆ درێژ دکرێت، بۆیە من پێم باشە لایێ لیژنەکا تایبەتمەند یان کارمەندەکێ وەزارەتێ ڤە ئەڤ چەکە بێتە کۆنترۆڵێ بۆ درێژکرنا مۆڵەتا وێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك زێدان.

بەڕێز زێدان ڕشید خان اودل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری ناوخۆ دەکەم، تێبینییەکەی من لە ماددەی (٤) خاڵی سێیەمە مۆڵەتەکانی هاتوون لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە ڕێکارەکانی پێدان بە ڕێنماییەك ڕێکدەخرێت کە لەلایەن وەزیرەوە دەردەچێت، لەسەر ئەو بابەتە ئەو ڕێنماییانە لە بڕگەی دووەم خشتەکەشی لەگەڵ دایە، ئەم خشتەیە بەڕێز وەزیری ناوخۆ لە بڕگەی دووەم ڕسوماتی یەکەم سەد هەزار دینار ڕەسمی مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتن، پێشنیار دەکەم ڕسوماتی دەستداری جیاوازبێت لەگەڵ هەڵگرتن واباشترە دەستدارییەکە کەمێ کەمتر بێت، بۆ نموونە حەفتا هەزار بێت، هەڵگرتن سەد هەزار بێت، جیاوازی بکرێت، بۆ ئەوەی خەڵك زیاتر هاندانی دەستداری بێت لە ماڵ نە هەڵگرتنی چەك بێت بە بەردەوامی، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك نزار.

بەڕێز نزار مەلا عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، وێڕای بەخێرهاتن بۆ جەنای وەزیر تێبینیەکەی من لەسەر کۆی گشتی پرۆژە یاسایەکەیە، من وەك ئەندامێکی لیژنەی ناوخۆی ئاسایش لە پەرلەمانی کوردستان پێشتر چەندین جار دیدارو کۆبوونەوەمان کردووە لەگەڵ وەزیری ناوخۆو ستافی وەزارەتی ناوخۆ

سەبارەت بە ئامادەکردنی ئەم پڕۆژە یاسایە، بۆیە ئێمە بە فەراغێکی یاسایمان دەدیت لە لیژنەی ناوخۆ کە یاسای کۆن لەگەڵ هەڵومەرجی سەردەمی ئەوکات لەگەڵ ئێستادا ناگونجێت، بۆیە پێویستیمان بە پڕۆژە یاسایەکی نوێ هەیە تاکو بتوانێت لەگەڵ هەڵومەرجی ئێستادا بگونجێت ئەم پڕۆژە یاسایە زیاتر لە سێ ڕۆژە لەناو سندووقی پەرلەمانتاران دانراوە...

بەڕێز هێمن احمد حمه صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر لەسەر ماددەی (٤) شتێکت هەیە کاك نزار، چونکە ئەم شتانە تەواو بووە.

بەڕێز نزار مەلا عبدالغفار:

لە کۆی گشتی یاسایەکەیە، نوقتەیەکی ترم بەڕاستی هەر ئەندامێکی لیژنەی ناوخۆ ئەگەر تێبینیەکمان هەبێت پێموایە غەدرە دەیکەین، لەبەر ئەوەی ئێمە پێشتر لەناو لیژنە گفتوگۆمان کردووە، ئێمە لەگەڵ ئامادەکردنی ئەم پڕۆژە یاسایەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمه صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لیزا خان.

بەڕێز لیزا فلك الدین صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز جەنابی وەزیر لەسەر ماددەی (٤) پرسیارێکم هەیە، لە مۆڵەتەکان ماوەکانی پێشتر لەسەر پڕۆژە یاسای کۆمپانیا ئەمنییەکان کارمانکرد، ڕاستە لەوێ ماددەیەك هەبوو کە چۆن مۆڵەت وەردەگرن کۆمپانیا ئەمنییەکان ئەوانەی کە لەبواری ئەمنیدا کاردەکەن، من پێم باشە ئەگەر بکرێت لێرە شوێنی بۆ بکەنەوە، مۆڵەتی تایبەت بۆ کۆمپانیا ئەمنیەکانیش لە ماددەی (٤) دابنرێت؟ وەکو پرسیارێك ئاراستەتان دەکەم نازانم ئەگەر بکرێت یان نا، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمه صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل علی طه:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بینم ئەگەر خالا یەکی و دووێ ببیتە یەك خاڵ هەر بۆ کورتکرنا یەکی، چونکی نینە دەستداری بێ هەڵگرتن یان هەڵگرتن بێ دەستداری حیازەت و حمل وەکو دوو تشتێت هاڤ جووتن گەلێك، ئینجا پێکڤە بێنە گوتن باشترە مولەتێ دەستداری و هەڵگرتن هەڵگرتنێ چەکی ئاگرین و تفاقی، خالا دووێ مۆڵەتدان بۆ ماوەی یەك ساڵ تەنها بەکار دەبیت ئەڤەش گەلەکا کەمە یەعنی هەر ساڵەك فیجراحەتا و ڕووتین دووبارە ببیتن ئەگەر ببیتە دوو ساڵ یان پتر مادام دەستپێکی ئیجرائات و مەحکەمن ئەگەر مەحکەمن ئەڤە موستەحەقن فعلەن بۆ ئینجازەیێ ئەوجا نینە هەر ساڵ جارەکی بێت ئینجا بەری هەنگیش دوو هەیڤا بێتن نیکەتەڤە ببیتە دوو ساڵ سێ ساڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمه صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز كاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن لە مـاددەی (٤) دوو تێبینیـنم هەیە، بەشـێكیان قسـەكانم كـاك ڕزگـار كـردی هەم پشـتیوانی دەكەم هەم ئەوە بەڕێز وەزیـری نـاوخۆ دوو مەترسـی لەبەردەمە ئەو كەسـەی چەك دەكڕێـت، بەر لەوەی فعلەن ناتوانێ مۆڵەت وەربگرێـت پـێش ئەوەی كەچەك بكڕێـت، چـونكە ژمـارەی لەسـەرە. یەكەم: دەكـرێ ڕووبەڕووی هێزێكـی ئەمنـی ببێـتەوە كە لێـی بسـەنن دووچـاری ئەو سـزایانە ببێتەوە لە یاسایەكەدا دەقنووس كراون و ئاماژەیان پێكراوە و، دەكرێت تاوانێكیشی پێ ئەنجام دات لە كـاتی ئەنجامـدانی تـاوان تەبـعەن تـاوان هەر تـاوانە، بەڵام دەكـرێ كەسـێك كە مـۆڵەتی هەبێـت گۆڕانكـاری بەسـەر شـێوازەكەی دابێـت و لە یاسـاكە ڕوونتـر باسـی لێـوەكراوە ئەمە چارەنووسی چـیەو چـۆن موعـالەجە دەكرێـت. دووەم: لە بـڕگەی سـێیەم كە بـاس لەوە دەكرێـت مۆڵەتەكانی بڕگەی یەكەمی ئەو ماددەیەو ڕێكارەكانی پێـدانیان بە ڕێنمـاییەك ڕێكـدەخرێت، مـن لە ڕاستیدا پێم وایە ئەمە خۆی كرۆكی بابەتەكەیە ئەوەی كە بەڕێنمایەك ڕێكدەخرێت ڕێكارەكان بە بۆچوونی من ئەوە دەهێنێت كە لە یاساكەدا ئاماژەیان پێبكرێـت، چـونكە لێـرە تەنهـا بە سـەرە قەڵەم ئاماژەیان پێكردوون یەعنی جۆریەتی چەكەكەیە لە ماددەی پێنجـیش بەوازحـی باسـی لە كۆمەڵێك شت كردووە بەس من دڵنیـام پێـدانی مـۆڵەتی چەك ئەوەنـدە ئاسـان نیـیە یەعنـی ڕێـو شـوێنی زۆر زۆر ئەوێـت ئاسایشـی دەوێـت ئەنجـومەنی دەوێـت وەزارەتـی نـاوخۆی دەوێـت بەڕێـوەبەرایەتی هەیە كۆمەڵێـك ڕێكـاریی تـر هەیە فـۆڕمی هەیە تەعـاهوداتە، بەڵام لە هەمـوو حاڵەتانە بۆ لە یاساكەدا ئاماژە پێنەكرێت؟ ئەمە با پرسیارێك بێت بۆ بەڕێزتان، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك ابوبكر.

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم مـاددەیە بـاس لە شەخسـی مـووجەڕەب دەكـات لە تـاك و فەرد دەكـات كە چەكیـان لەلایەو مۆڵەتیـان پـێ ئەدرێ، ئەی حـزب كـێ مۆڵەتیـان ئەداتـێ كە ئەوانەی چەكـی لەلایە و لە بـۆنەو موناسەبەو هەڵبژاردنا دابەشی ئەكات، بەپێـی یاسـای حزبەكـان ژمـارە (١٧)ی سـاڵی (١٩٩٣) هـیچ حزبێك لە كوردستانا نابێت چەكی لەلابێت و نابێت تەشكیلاتی حزبـی لەنـاو هێـزە چەكـدارەكانا هەبێت، هەروەها كۆمپانیاكانی سكوێرتیش بە هەمان شێوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك مەم.

بەڕێز مەم برهان محمد قانع:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنسبەت ماددەی (٤) بڕگەی دووەم خاڵی یەكەم زیادە بەبـڕوای مـن تەنها ئەو كەسـە كە بەنـاوی دەرچووە بەكاری دەهێنێت (تحسیل حاصلە)، ئەڵێـین ئـێمە ئەبێـت مـۆڵەتی هەبێـت، یەعنـی مـن چەكم هەبێت براكەم ناتوانێ بەكاری بێنێت تەبعەن ئەوە پێویست ناكات، پێم وایە زیـادە، خـاڵی

دووەمیان وەزیر وەڵامی ئەوەمان داتەوە حیکمەت چییە بۆ ماوەی یەك ساڵە مۆڵەتەکە بەپێی خشتەی ڕەسمەکان وەکو هاتووە بە سەد هەزار دینار تۆ ئەبیتە خاوەنی دەتوانی چەکت هەبێت مۆڵەتت دەبێت، هەشتا هەزاریش بۆ ساڵانە تازەی کەیتەوە، یەعنی لەم هەرێمەیا وای لێهاتووە سەیارەی جام تاریك چەك هەموو شتێك ئەمانە پارە بدەیت هەموو ئەم شتانە مسۆگەر ئەکەیت جا ئەمە دیوێکیان دیوێکی تریان ئەمە بۆ زیادکردنی داهاتە بۆ چ شتێکە چەکێکە مۆڵەت ئەدەیت بۆ ساڵێك درێژئەبێتەوە دوای بە هەشتا هەزار ئەتوانی درێژی کەیتەوە، خاڵی سێیەمیان ملکەچ ئەبێت بۆ ڕسمی خشتەی هاوپێچی ئەم یاسایە شتێك نییە لەناو ئەم یاسایە ڕەسمی خشتە بێت ڕەسمی خشتە لە هەموو ئەم یاسایە بگەڕێ ڕسمی خشتەی تیانییە خشتەی ڕسمەکان هەیە ڕسمەکانی خشتەمان نییە بە نسبەت خاڵی یەکەم نازانم لە ماددەی (١) برادەرانی لیژنەی پەیوەندیدار گەشتنە قەناعەت ڕەئیەکانی پێشووتر بە نەزەری ئیعتیبار وەرگرت کە تفاق و ئەو شتانە لابرێت، چونکە لەناو بڕگەی یەکەم خاڵەکانی یەکەم و دووەم و سێیەم و چوارەم زۆر زبرە هەر مەفهووم نییە، یەعنی زۆر لەخۆتکەی هیلاك ئەبیت بۆ ئەوەی کە لێی تێبگەی، بۆیە مەسەلەن مۆڵەتی دەستداری و چەکی ئاگرین و پارچەکانی و تفاق ئەو تفاقانە کە دووبارە ئەبێتەوە نەنگیەك ئەبینم بۆ ناو یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ماددەی (٤) پێشنیار دەکەم لەهەر جێگەیەك تفاق هەبێت بکرێت بە شتوومەکی سەربازی، هەروەها پشتگیری هەژان خان دەکەم لە خاڵی چوارەم مۆڵەتی کردنەوەی شوێنی فرۆشتنی چەکی ئاگرین وتفاقەکانی، لەبەر ئەوەی لە ماددەکانی دوای ئەوە هاتووە دەڵێ لە حاڵەتی لەدەستدانی مۆڵەتەکە پێویستە ئەو کەسە چەکەکەی بفرۆشێتەوە، ئێ تۆ ئەگەر لێرە ڕێگەت نەدابێت بەشوێنی کڕین وفرۆشتنەکان ئەم هاوولاتییە کە دوای لەدەستدانی مۆڵەتەکەی چەکەکەی بەرێت لەکوێ بیفرۆشێتەوە، خۆ ناڕوات بە قاچاغ بیفرۆشێتەوە، پێویستە شوێنێکی بۆ دیاریی بکرێت، بۆیە زۆر گرینگە ئەو پێشنیارەی هەژان خان لێرەدا جێ بکرێتەوە بۆ ئەوەی لە حاڵەتی لەدەستداندا بەو شێوەیەی لێبکرێت، هەروەها پێشنیار دەکەم بڕگەیەکی تر بۆ ئەو ماددەیە زیاد بکرێت دەسەڵاتی مۆڵەتدان مۆڵەتی چاکردنەوەی چەکی ئاگرین و مۆڵەتی کردنەوەی شوێنی کڕین و فرۆشتنی چەکی ئاگرین دەدات بەپێی ئەم مەرجانە مەرجەکانی، ئێمە ئەتوانین ئیستیفادە لەو مەرجانە بکەین کە لە خاڵی پێنجەم هاتووە، ئەگەر بیخوێننەوە من نامەوێت بیخوێنمەوە لەبەر ئەوەی کاتەکە زۆر نەگرم بەس ئەتوانین ئەو مەرجانەش بۆ کردنەوەی شوێنی کڕین و فرۆشتن و چاکردنەوەی بکەین، لەبەر ئەوەی ئەمە قەتیس نەکرێت بۆ

چین وتوێژێك، لەبەر ئەوە هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەبێت ئەگەر شەرتەکانی تیابێت بڕوا داوای مۆڵەت بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیری ناوخۆ.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەمووشتێك ئەو تێبینیەی کە باس لە بڕگەی یەکەم خاڵی چوارەم دەکات کڕین ئەبێت زیاد بکرێتن، شتێکی دروستە ڕەنگە لەبیرچووبێتن ئەگەرنا فرۆشتن هەبێت کڕینیش هەیە، تێبینیەك هەبوو لەوەی کە ناونیشان یان سەردێڕی بڕگەی یەکەم بکرێتە جۆرەکانی پێدانی مۆڵەتی چەکی ئاگرین، ئەوەش بکرێت، یەعنی ئێمە ڕێگریمان نیەو موتەفقین هەرچەندە ناوەڕۆکەکە باس لە چەکی ئاگرین دەکاتن، بەڵام ئەگەر لە یەکەم بنووسرێت جۆرەکانی پێدانی مۆڵەتی چەکی ئاگرین ئەوە شتێکی ئاساییە، (دەستەواژەکان تیکرار دەبێتەوە بۆ؟) وەکو بڵێی چەندین جار هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوەی کە ئەم دەستەواژانە ئەبێت کوردی بن، بۆ ئەوەی زۆر دووبارەی نەکەینەوە، من خۆم داواتان لێدەکەم ئەگەر کۆڕی زانیاری کوردستانە یان کوردییە بتوانێتن ئەم بابەتەمان بۆ یەکلا بکاتەوە یان لەناو پەرلەمان لیژنەیەکی زمانەوانی هەیە پێداچوونەوەی پێبکرێت بەمەرجێك دەستکاری ڕۆحی ماددەکان نەکاتن ئێمە کێشەمان نییە، بۆیە ئەم بابەتە یەعنی هەموومان کە قسە دەکەین ناچارین هەندێك ووشەی عەرەبی بەکاردێنین لائیرادییە چۆتە ناو زاکیرەی خۆمان کە بەکاری دێنین، ئەمە کاتی دەوێتن پێداویستی زۆر زەڕووریشە کە چارەسەر بکرێتن ئێمە پشتگیری دەکەین لەو مەوزووعە، بابەتێکی تر (ئەو ماوەی یەك ساڵە کە باسی لێوەدەکەن) بەڕێزان ئێمە یاسایەك دانانێین بۆ زۆرکردنی داهات مەبەستمان لەوە نییە داهات کۆبکەینەوە، یەعنی ئەم بابەتە شتێك نییە مەسەلەن بۆ داهاتی حکومەت، بەڵام ئەم ڕسووماتانە پێویستە هەبن، بەڕێزێك دەڵێتن ئەگەر هەبوون لەگەڵ هەڵگرتن کەمکرێتەوە بەعەکسەوە ئەگەر بمانەوێتن زیاتر زیادی بکەین بۆ ئەوەی هەموو کەس داوای مۆڵەت نەکاتن ئێمە کەمی نەکەینەوە، ئەگەر قەرارە یەکێك سەد هەزار بێت ئەویتر دەیکەین بە دوو سەد هەزار ئەگەر ئێوە ڕازین کێشەمان نییە، بەڵام لێرە مەبەست ئەوە نییە زۆرکردنی داهات ڕێکخستنی ئەم بابەتەیە بۆ ئەوەی هەرکەسێك خزمەتگوزارییەك وەردەگرێتن بەتایبەتی کە بریندار کردن و کوشتنی خەڵکی تری تێدا بێت ئیلتیزاماتێکی هەبێت بەرامبەر بە حکوومەت، ئیلتیزاماتەکانی خۆی جێبەجێ بکات هەم ماددی هەم ئیلتزاماتی تری یاسایی، (بۆچی یەك ساڵ چەند ساڵ نەبێتن؟) بۆ ئەوەمانە بەڕاستی زیاتر کۆنترۆڵی هەبوون و هەڵگرتن و بەکارهێنانی ئەو چەکە بکەین ئەگەر بیکەینە دوو ساڵ ڕەنگە ئەو برادەرە چەکەکەی ئەگۆڕێت چەکەکەی دەستکاری ئەکات ئەیدا بە کەسێکی تر، یەعنی زۆر شتی تری پێبکات، ئەگەر بەردەوام ئێمە وەکو حکومەت لەسەر سەری بین کە ئەم چەکەمان پێداوە دەبێت جار بەجار پشکنینی بۆ بکرێتن، یەك لەو بەڕێزانە وتی ئەگەر چەکەکەی خۆی دەستکاری کردبوو ئێ ئەگەر ئەمە دوو ساڵ پێی بدەین دەستکاری کردووە دوای دوو ساڵ چەکەکەی کردبوو بە چەکێکی کاتم خۆ ئێمە دوای ئەوەی کە تاوانی پێ ئەنجام دەداتن ڕەنگە ئەو کاتە تەنها سزادانی

دەمێنێتەوە لەدەستی ئێمە، بۆیە هەرچی ماوەکەی کەمتر بێتن با ئەمە خزمەتگوزارییەك نییە بۆ تەرفی بێت، ئەمە خزمەت گوزارییەکە بۆ خۆ پاراستنە با ئەم شەخصە سالانە موراجەعە بکات با مانگێك خەریکی ئەم بابەتە بێتن، ئەگەر حەزی لێیە چەکی هەبێتن بابزانێت هەبوونی چەك ماندووی دەکات ئیلتیزاماتی بۆ دروست دەکات، نەك بە ئاسانی چەکی هەبێت و دوو ساڵ سێ ساڵ، ئەمە مۆڵەتی سەیارە لێخوڕین نییە، بەڕاستی ئەمە مۆڵەتی هەڵگرتنی چەکە بەڕاستی کە کوشتن و بریندار کردنی پێدەکرێت، کۆمپانیا ئەمنییەکان ناتوانین لێرە ئامازەی پێبکەین یاسایەکی تایبەتمان دەرکردووە مۆڵەتەکان و ڕێکارەکان و هەمووشتی وەك خۆی لەوێ ئامازەی پێکراوە، بەشێکی زۆر لەو بابەتانە بەڕێزان پێویستە بەڕێنمایی ڕێکبخرێت، ئێمە کە ئەڵێین لەناو یاسا ڕێنمایی دەربچێتن ئەمە ڕێنمایی بۆ ئاسانکردنە بۆ جێبەجێ کردن لەلایەن حکومەت، بەڵام بۆ توندکردنی ڕێکارەکانە کە ماوە نەبووە ئێمە ئامازەی پێبدەین ئەو ووردەکارییە، ئێمە ئەو ڕێنماییانەی کە دەری دەکەین توندتری دەکەین بە ڕێنمایی لێرە وەکو بڵێی هێڵە گشتییەکان باس دەکرێتن هەرچەندە لە هەندێك شوێن چوونەتە ناو ووردەکاریی، (ڕسمی خشتە یان خشتەی ڕسم بێت) ئەمە شتێکی زمانەوانییە هیچ کێشەمان نییە لەگەڵی وە ئەو کەسەی کە بەناوییەوە ئەبێت هەبێتن لە ماددەکە بەڕێزان، چونکە هەندێك کەس وادەزانن ئەمە چەکی خێزانییە ئەوە چەکی خێزانی نییە، ئەگەر کەسێك مۆڵەتی چەك هەڵگرتنی نەبوو باوکی هەیبوو یان برای یان خێزانی یان یەکێکی تر بەمە تاوان بکات ئەو مۆڵەتە هیچ دادی نادات لە هیچ حاڵەتێك، بەڵێ چەکێکی مۆڵەت دراو بووە چەکێك نابێتە مۆڵەت دراو ئەگەر من خاوەنی نەبم بۆیە هەرکەسێك ئەگەر بیەوێت مۆڵەت وەربگرێت ئەبێ خوودی شەخصەکە مۆڵەت وەربگرێت نەك خێزانی، چونکە هەرچەندە تاوان تاوانە بە مۆڵەت بیکەی یان بەبێ مۆڵەت بیکەی هیچ لە قەزیە ناگۆڕێت، بەڵام ئەو چەکە دراوە بۆ ئەوەی خەڵك تاوانی پێ نەکات، ئەم چەکە چەکی خۆپاراستنە بۆچی ئەگەر کەمێك ووردی بکەینەوە کەسێك سەرمایەدارە سەرمایە ئەگوازتەوە کۆمپانیایە مەکاتبی پارە گۆڕینەوەی هەیە خاوەن بانکە کۆنترانتێکی هەیە یان ئەوەتا لەشوێنێکە پێویستی بە خۆپاراستن هەیە، ئەگەر نموونە یەکێك لەو لادێی (خدر جیجە) بێنینەوە ئەو کاتە چەکیان لەلا نەبوایە ڕەنگە یەکێك لە بەڕێزەکان نەیوویستبا ئەمە باس بکاتن، بەڵام ڕەنگە پرسیارێکی نارد لە شوێنی خۆیەتی نەیان دەتوانی دیفاع لەخۆیان بکەن، ئەمانە دەکرێت ئەم چەکە بە مۆڵەت هەبێتن خۆ ئەمانە بیکەیسی و دۆشکەیان نەبوو بە کلاشینکۆف دیفاعیان لەخۆیان دەکرد، بۆیە ئەم بابەتە ئەبێت هەبێتن و ڕێکیبخەین زۆریش زەڕوورە لە کۆمەڵگای نوێی سەردەمی نوێ پێویستیەکە هەبوونی چەك بۆ خۆپارێزی نەك بەکارهێنان، چونکە ئەمە ڕێکخستنی چەك و بەکارهێنانی چەك لەکاتی دیفاع لەخۆکردن، هەتا لە یاسای سزاکانی عێراقی کاتێك دیفاع لەخۆت دەکەی ئەمە مەشروعیەتێکت ئەداتێ کاتێك تاوانێکی پێ ئەنجامدرا، ئەگەر یەکێك هاتە سەرماڵت تەقەت لێبکاتن تۆش دەتوانی دیفاع لەخۆت بکەی، بەڵام ئەوەی کە هاتۆتە سەر ماڵت هێرشبەرە ئەوەی تر دیفاع لەخۆ کردنە، بۆیە ئەم بابەتە بەپێی یاساکانی عێراقی ڕێکخراون ووردەکاری زیاتر نامەوێت بچمە ناوی، (حزبەکان کێ مۆڵەتیان پێ ئەدات؟) حزبەکان ڕێگە پێدراو نینە چەکیان هەبێتن بەهیچ یاسایەك ڕێگە نەدراوە بە حزبەکان چەکیان هەبێت و ئەمە بابەتەکە ڕێکدەخات ئەوەی کە داوای مۆڵەت دەکاتن بۆ پاراستنی

بارەگاكان بێتن ئێمە یاسای پاسەوانیمان هەیە لەوێ ڕێكخراوە، ئەگەر كەرتی تایبەتە كۆمپانیای ئەمنی ڕێكیخستووە، ئەگەر دامەزراوەكانی حكومەتە یان بەشێكی تێكەڵە لە حكومەت و كۆمەڵگەی مەدەنی ئەوا كەرتی گشتی دەیپارێزێتن، بۆیە حزب وەكو حزب بە یاسا ڕێگەپێدراو نییە چەكی هەبێتن وە چاكسازیش باشترین خاڵ كە باسی دەكات یەكگرتنەوەی هێزی پێشمەرگەیە یەكەی (٧٠،٨٠) لە چوارچێوەی وەزارەتی پێشمەرگە ئەو چەكەی لەدەستی حزبەكانە دەبێتە چەكی حكومەت، بەڵام هەر پارتی و یەكێتی نینە حزبەكانی تریش هەموویان لیوایان هەیە فەوجیان هەیە ئەمەش ئەبێت ڕێكبخرێتەوە تەنها یەكەی (٧٠،٨٠) نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو ڕۆژان خان.

بەڕێز ڕۆژان محمد كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی(٥):

یەكەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان مۆڵەتی دەستداری یان هەڵگرتنی چەكی ئاگرین و تفاقی دەدات لە دوای هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە لە كەسی داواكار.

١.عێراقی بێت و دانیشتووی هەرێم بێت.
٢. تەمەنی لە (٢١) ساڵ كەمتر نەبێت.
٣. ڕەوشت چاك و ناوبانگ و ڕەفتار باش بێت.
٤. بە جینایەتێكی نا سیاسی یان كەتنێكی ئابڕووبەر حوكم نەدرابێت.
٥.كەمئەندامی جەستەیی یان نەخۆشی عەقڵی یان دەروونی نەبێت بەجۆرێك ببێتە بەربەست لە بەكارهێنانی چەك بەو مەرجەی بەڕاپۆرتێك لەلایەن لیژنەیەكی پزیشكی فەرمییەوە پشتڕاست كرابێتەوە.
٦. لەڕووی تەكنیكییەوە شیاو بێت بۆ هەڵگرتنی چەكی ئاگرین.
٧. چەكەكەی بەشێوەیەكی ڕەوا دەست خستبێت.

دووەم: داواكاری نوێكردنەوەی مۆڵەت لە ماوەی (٣٠) سی ڕۆژ بەر لە ڕێكەوتی بەسەرچوونی پێشكەش بە دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەكرێت.

سێیەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان بڕی ئیتفاقی ڕێگەپێدراو دیاریی دەكات بەو مەرجەی لە پەنجا گولله بۆ هەر دەمانچەیەك و سەد و بیست گولله بۆ هەر تفەنگێك زیاتر نەبێت.

چوارەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەتووانێ هەردوو مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی دەمانچە و تفەنگ بداتە یەك كەس، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ زۆ سوپاس، ئەو بەڕێزانەی ئەیانەوێت قسە لەسەر ماددەی (٥) بكەن، (مامۆستا ابوبكر، دكتۆر اسماعیل، كاك مسلم، مامۆستا عمر، بدریە خان، كاك بەختیار، كاك هێڤیدار، لیزا خان، ڕۆبینە خان، جەلال محمد، شێخ ظاهر، دكتۆرە گەلاوێژ، حسیبە خان، مامۆستا عبدالستار، ئاشنا خان، كاك ڕزگار، كاك دابان، كاك مەلا ناصر، كاك عثمان سێدەری، كاك باڵانبۆ، كاك كاروان، شیرین

امین، کاك یاسین، کـاك فیصـل، ڕۆژان محمـد، گوڵسـتان خـان، کـاك سـروان،) کێـی تـر مـاوە نـاوی نەنووسرابێت، تۆم نووسیوە کاك سەروان لێرە کێمان نەخوێندۆتەوە، لیزا خان فەرموو.

بەڕێز لیزا فلك الدین صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز جەنـابی وەزیـر لەسـەر مـاددە (٥) تێبینـیم لەسـەر تەمەنەکە هەیە، ئەگەر تەمەنەکە بکـرێتە (٢٥) ساڵ باشترە، هەروەهـا یاسـایەك هەیە لە یاسـای عێڕاقـی یاسـای ئەسـلیحەیە شـتێکی وایە نـاوی ژمـارە (٥١)ی سـاڵی (٢٠١٧) لە مـاددەی (٦)ی بـڕگەی (ب) هـاتووە، لەوێ (٢٥) سـاڵ هـاتووە، چونکە ڕەنگە ئەم (٢١) تەناقوزێك دروست بکات لەگەڵ ئەو یاسایەی ئێرە، هەروەها هۆکار چیـیە کە (٢١) ساڵتان دەستنیشان کردووە دواتر ئەگەر بکـرێتە (٢٥) ئایـا تەنـاقوز دەکـات لەگەڵ یاسـای کۆمپانیا ئەمنییەکان، چونکە لێرەش وابزانم (٢١)مان نووسی بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك هێڤیدار.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ماددەی (٥) ئەگەر بڕگەیەکی تری زیـاد بکـرێتن یـانی لە بـڕگەی یەکەم هەشـتەم زنجیـرەی لێ دروست بکرێت، ئەو شوێنە مەسەلەن مـۆڵەتی چەکـی وەرگـرت یـان بیەوێـت چەك لەدەسـت خۆیدا هەڵگرێتن ئەبێـت شـوێنێك هەبێـتن ئەو کـابرایەی فێرکـردبێتن چـۆن چەك بەکـاردەهێنی، چـۆن چەك هەڵـدەگرێتن، لەمـاڵەوە چـۆن هەڵـدەگری فیشـەك هەڵگـرتنەکە چـۆنە، یەعنـی هەر لە ڕێگەی ئەم یاسایە ئەتوانین دەرفەتێکی کار پەیدا بکەیـن حکـومەت و وەزارەتـی نـاوخۆ مـۆڵەت بداتە ئەو شوێنانەی کە ڕاهێنـانی لێـدەکرێت یـان خـۆی دەیکـاتەوە بەرامـبەر شـتێك کە تـۆ ئەوە هەموو فێربوویت، ئینجا وەرە داوای مۆڵەت بکە وەکو لێخوڕینی ئۆتۆمبێلەکە تاوەکو ئینجـازەت نەبێـت هەقـت نەبێـت، ڕاسـتە ئینجـازە ئەزانـی ڕاسـتە ئەزانـم فیشـەك بتەقێـنم، بەڵام شـێوازی هەڵگرتنەکە لە ڕێنماییەکان هەرهەمووی هەیە، بۆیە پێم باشە بە زنجیرە ڕەقەم هەشـت لـێ زیـاد بکـرێتن، ئینجـا مـۆڵەتەکەی پێبـدرێتن، وە پشـتگیری بەڕێـز لیـزا خـان دەکەم لەسـەر تەمەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك جلال.

بەڕێز جەلال محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سـوپاس بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان، دووبـارە بەخێرهـاتنی گەرمـی هەردوو وەزیـری بەڕێـز دەکەم وەك کـاك هێڤیـدار گـۆتی کـاك ڕێـبەر ئەوەنـدە دێـت هەق وایە غـورفەکی بـدەینێ لێـرە ئەوەندە دێتە لامان، خۆزگە هەموو وەزیرەکان وەکو کـاك ڕێـبەری ئەوهـا دەهـاتن و بە ڕیحـاب و صەدر لەگەڵ پەرلەمانتاران گفتوگۆیان دەکرد و دەدوان، مـن دەپرسـم جەنـابی وەزیـر ڤـالە خـان پرسیارەکە بکەم وایە، نا بەخوا چ ئیشم بە چەك نییە سـەد چەك بێـتن مـن نامەوێـت، مەبەسـتم

لەوەیە دوێنێ ڕووداوەکی زۆر زۆر دڵتەزێن ڕوویدا هەموومان زانیمان پیاوەکی فەقیر بووە قوربانی و ڕوومانەك لەناو کەلوپەلی سیکراب هاتووە لە خوارووی عێراق، کێ مۆڵەت ئەداتە ئەو کۆمپانیایانەی مامەڵە بە کەلوپەلی سیکرابی سەربازی دەکەن، مەسەلەن دوێنێ ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە بەڕاستی ڕوومانەك ئیمکانە پێش بیست ساڵە لەناو ئەو کەلوپەلە سیکرابانە بووبێتن دوێنێ تەقیەوەو یەك بریندار بوو یەکیش شەهید بوو، بەڕاستی بەداخەوە، ئەویتر (٢١) ساڵ تەمەنەکە باشە یەکێك لەماڵ چەکێکی هەیە مۆڵەتی هەبێت یان نەیبێت من پێش سێ مانگ ڕەفیقێکی ئەزیزم چەکی لەماڵەوە هەیە کچەکی قۆناغی هەشتی بنەڕەتیە دەستکاری ئەو چەکەی کردوو خۆی کوشت، یەعنی نەیزانیە چۆن بووە، یەعنی مامەڵە چۆن لەگەڵ ئەوە دەکرێت لە ڕووی یاساییەوە ئەوە تاوانبار دەبێت بەچ شێوازێك حوکم دەدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك سروان.

بەڕێز سروان محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خودای گەورەو میهرەبان، بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری بەڕێز دەکەم من هاوڕای لیزا خانم بەڕاستی لەسەر تەمەن، ئیزافەك لەسەر قسەکانی لیزا خان، چونکە لە یاسای عێراقی (٢٥) ساڵە، لێرەش (٢١) ساڵە، ئەگەر مۆڵەت لێرە (٢١) ساڵ مۆڵەتی پێبدرێت ئەوەی لە عێراق مۆڵەتی پێنادرێت دێتن ئەلێرە مۆڵەت وەردەگرێت بۆ ئەوەی ئەوشتە دروست نەبێت تەمەن لەگەڵ یاسای عێراق بێت باشترە، چونکە مۆڵەت لێرە وەردەگیرێت زۆر بۆ ئەوانەی عێراقیش دەبێت کێشە، زۆۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عبدالستار.

بەڕێز عبدالستار مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واللەی من وەکو ڕوونکردنەوەیەك ئێمە نە لیوامان هەیە نە فەوجیشمان هەیە نە چەکیشمان پێیە نە فەوجمان هەیە نە لیوامان هەیە، مەکتەب عەسکەریمان حەلکرد لە ساڵی (٢٠٠٣) بەس ئەو کاتەی داوامانکرد ئەو پێشمەرگانەی هەمانە با ڕێکبخرێن لە زمنی وەزارەتی پێشمەرگە نەکرا، بەهەرحاڵ زۆرجار گوتراوە کە ئێوە بۆ دیفاع ناکەن بۆ نابن بە پێشمەرگە، کاکە ئێمە پێشمەرگەکانمان فەقیرە هەمووی بوون بە عارەبانچی و دووکانداروو کرێکار واللە خانەنشینیان بۆ نەکراوە بەشێکی زۆر زۆریشیان، سەبارەت بە خاڵی یەکەم کە عێراقی بێت دانیشتووی هەرێم بێت ئێمە خەڵکێك دەبینین کە دانیشتووی هەرێم نییەو چەکیشی پێیە ئەوانە کێ مۆڵەتیان پێدەدات کێ ئەو قەزییە ڕێکدەخات، من ئەو پرسیارەم هەبوو واللە بینیمان ڕێکخراو هەبووە منەزەمە هەبووە هاتۆتە لای ئێمە چەکداریان لەگەڵ بووە چەکدارەکان بیانی بوونەو عێراقی نەبوونە، ئەو تەمەنەی (٢١) ساڵە منیش پشتگیری لیزا خان و برادەرانی تر دەکەم، چونکە (٢١) ساڵ زۆر گچکەیە ئەوە دانامەزرێت لە سووچی ئاسایش یان پۆلیس بڵێی با (١٨)

ساڵ بەسەرەوە بێت ئەوە مۆڵەتی چەکی نییە چەکی پێبێت، بۆیە پێموایە زۆر زۆر گچکەیە و زۆریش خراپە ڕێگەی پێبدرێت، تەمەن (٢٥) ساڵ کەمێك باشترە پێگەیشتووترە دەکرێ ئەگەر پەرلەمانتارو وەزیر ئەگەر برایەکی یان کەسێکی پێویست دەکات لەگەڵی بێت ئیستسنائی بکرێت شتێك بکرێت، خاڵی سێیەم نازانم ئەو (٥٠) گوللەو (١٢٠) گوللە بۆ لێرە بنووسرێت هیچ پێویست ناکات، بەڕاستی ئەمە لێرە وەکو یاسایەك بنووسرێت ئایا ئەمە پێویستە؟ پێموایە دەبێت لایەنی پەیوەندیدار ئەمە دیاری بکات لەگەڵ کەسە بزانین چەندی پێویستە وە چەند پێویستە بۆ ئەم بابەتە، بۆیە من پێم وایە بە گوێرەی کەسەکە و شوێنەکە ئەوانە دەگۆڕێت، بۆیە من پێموایە ئەو ژمارانە لابەن هەر خۆشیش نییە ژمارە بنووسرێت (٥٠) گوللەو (٦٠) گوللە، هەر بنووسین لایەنی پەیوەندیدار ئەمە ڕێکدەخات یان دیاریی دەکات، پێم وایە هەر وەزیری ناوخۆش تەشریفی نەهێناوە بێت بۆ ئێرە با ئەوەش بڵێین دیفاعێکی لێبکەین دکتۆرە (ڤالا) ئەویش زۆر هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەخێربێن هەموویان بەخێربێن هەمووومان واجبی خۆمان جێبەجێ دەکەین بە بەڕێزیشیانەوە، ئەوەی نایەت بۆ پەرلەمان زەرەر دەکات ئەوەی دێت بەخێربێت سەرچاوم، بەڵێ گوڵستان سعید فەرموو.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی(٥) بڕگەی پێنجەمی کەمئەندامی جەستەیی یان نەخۆشی عەقڵی یان دەروونی نەبێت بەجۆرێك ببێتە بەربەست لە بەکارهێنانی چەك، بەڕای من ئەم بەکارهێنانی چەکە پێویستە بنووسرێت بەکارهێنانی خراپی چەك شێوازی خراپ بەکارهێنانی چەك، یەعنی ئەو ووشەیەی بۆ زیادبکرێت، سەبارەت بە نەخۆشییە دەروونییەکەش ئەگەر نەخۆشی دەروونی هەبێت خراپ چەکەکەی بەکاردێنێت، بۆیە نابێت خەڵکی دەروون نەخۆش چەکی پێبێت، سەبارەت بە کەمئەندامیش کە نەتوانێ چەکەکەی کۆنترۆڵ بکات، سەبارەت بە تەمەنەکەش والله منیش هەمان ڕەئیم هەیە، بەڵام ئەتوانرێت کاتێ تەمەن بکرێت بە (٢٥) ساڵ، لەبەر ئەوەی ئێمە لە یاسای کۆمپانیاکانا (٢١) ساڵمان دیاریکردووە، یەعنی وا دیاری بکرێت جگە لە کۆمپانیا ئەمنییەکان و دەزگا ڕەسمییەکانی ئەمنی حکومەتی هەرێمی کوردستان چ ناوخۆ بێت یان هێزی پێشمەرگەی کوردستان بێت، یەعنی تەمەنی (٢١) ساڵ با ڕێگەپێدراوبێت، چونکە ئێمە ئەبینین هەر لە سەردەمی ئەوکاتەی کە تەجنیدیش هەبووە لە (١٨) ساڵەوە تەجنیدیش وەرگیراوە، سەبارەت بە خاڵی سێیەمی ئەم ماددەیە دەسەڵاتی مۆڵەتدان بە ئیتفاقی ڕێگەپێدراو دیاری ئەکات، بەڕای من یەعنی بکرێتە مەرج لەکاتی تازەکردنەوەی مۆڵەتەکە جەردی ئەو فیشەکانە ئەو گوللانە بکرێت کە لە ساڵی ڕابردوودا پێیدراوە، بۆ ئەوەی شوێنی پەیوەندیدار ئاگاداربێت لەوەی کە ئەو فیشەکانەی بۆچی بەکارهێناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك مەلاناصر.

بەڕێز عبدالناصر احمد على:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی (٥) بڕگەی یەكەم دەسەڵاتی مۆڵەتدان مۆڵەتی دەسەڵاتداری یان هەڵگرتنی چەكی ئاگرین و تفاق لەدوای هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە دەدرێتە كەسی داواكار تەبعەن ئەمە ئەبێت بدرێ بڕگەكە وای لێبكرێ ئەم مۆڵەتانەی لەم یاسایەدا هاتوون لەدوای هەبوونی ئەم مەرجانەی لای خوارەوە كە دیاریكراوە لەو ماددەیە، دووەم بڕگەی حەوت چەكەكەی بەشێوەیەكی ڕەوا دەستخستبێت ئێمە خۆمان ئەزانین ئایا شێوەی ڕەوا چۆنە زۆربەی كورد كە چەكی دەستكەوتووە لەدوای ڕاپەڕین و ڕزگاكردنی عێراق لە ساڵی (٢٠٠٣) هەموو چەكی دەستكەوتووە ئایا چۆن چەكی ڕەوایە؟ ئایا ئەم چەكانە مۆڵەتیان پێئەدرێت یان پێیان نادرێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك دابان.

بەڕێز دابان محمد حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٥) خاڵی دووەمی، پشتیوانی قسەكانی لیزا خان دەكەم، هەروەها ئەمە تەناقوز دروست ناكات لەگەڵ كۆمپانیاكانی سكویریتی، چونكە ئەوان مۆڵەتێكی ترو بەشێوازو ڕێكارێكی تر وەریدەگرن ئەم تەمەنە زیاد بكرێت بۆ (٢٥) ساڵ، هەروەها سەبارەت بەخاڵی سێیەم ڕەوشتی چاك و ناوبانگ و ڕەفتار باش بێت ئەمە هیچ پێوەرێك نییە، بۆ ئەوەی بڵێین ئەمە كەسێكی باشە یان خراپە تەنیا خاڵی چوارەم نەبێت كە نووسراوە بە جینایەتێكی نا سیاسییا كەتێكی ئابڕووبەر سزا نەدرابێت، هەڵبەت لێرە نووسراوە حوكم نەدرابێت جینایەت بگۆڕدرێت بۆ تاوان و حوكمیش بگۆڕدرێت بۆ سزا، لە فەقەرەی چوارا زائید ماددەی (٥) كە نەخۆشی یان دەروونی نەبێت وەكو بەڕێز وەزیری ناوخۆ ووتی هەموو كەسێك یان هەموو ماڵێك ئەتوانێ ببێتە خاوەنی چەكێك، بەڵام لێرە یەك ماددە زیاد بكرێت یان لەم فەقەرەیە جێبكرێتەوە ئەبێت هۆكار یان بیانوویەكی باوەڕپێكراوی هەبێت، بۆ ئەوەی مۆڵەتی دەستداری یان هەڵگرتنی چەكی ئاگرینی پێبدرێت یەعنی ئەبێت هۆكارێك هەبێت یان بیانوویەكی هەبێت بۆ ئەوەی چەك هەڵبگرێت، لە بڕگەی سێیەم دەسەڵاتی مۆڵەتدان بڕی تفاقی ڕێگەپێدراو (٥٠)،(١٢٠) گوللە هاوڕای مامۆستا عبدالستارم یان لێرە باس نەكرێت یان بڕەكەی كەم بكرێتەوە، چونكە (٥٠) فیشەك خۆت ئەزانی كەسێك كە دەمانچەی پێیە شانەیەكی لەسەر دەمانچەكەیە و دانەیەكی یەدەگ پێیە ئەمە ناكاتە (٥٠) فیشەك كەمترە (٣٦) ئەو پەڕی بڕاوە بۆ تفەنگێكی ئاسایی (١٢٠) فیشەك زۆرە ئەگەر بكرێت بە (٣٠) بە (٨٠ یان٧٠) بۆ نموونە ئەو ڕێژەیە زۆر زۆرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو شیرین خان.

بەڕێز شیرین امین عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی (٥) خاڵی دووەم، منیش بەهەمان شێوە پێشنیاری ئەوەم هەیە کە (٢١) ساڵ بکرێت بە (٢٥) ساڵ هەر بە حوکمی ئەوەی کە مرۆڤ تا تەمەنی (٢٥) ساڵ مێشکە لە گەشەبوون دایەو بەتایبەتی بۆ هەڵگرتنی چەك و بەکارهێنانی چەك پێویست دەکات لەڕووی ئەقڵ و مێشکەوە کامڵ بێت، سەبارەت بەخاڵی سێیەم هەمان تێبینی کاك دابانم هەیە ڕەوشت چاك و ناوباگ و ڕەفتار باش بێت نازانم ئەمە بەچی پێوەرێك هەڵسەنگاندنی بۆ دەکرێت، بۆیە پێشنیار دەکەم بەوەی بکرێتە پێشینەی خراپی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك ابوبکر.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من دووپاتی قسەی خۆم ئەکەمەوە لەگەڵ مۆڵەتانیم، بەڵام ئەگەر هەشبێت بڕگەی شەشەم لەڕووی تەکنیکیەوە یەعنی چی شیاو بێت لەڕووی هەڵگرتنی چەك لەڕووی تەکنیکیەوە، بڕگەی حەوتەمیش زیادە، چونکە تۆ مۆڵەتی چەکی ئەدەیتێ سەلماندنی ڕەوایەتی وەك کاك مەلا ناصر ووتی یانی قوڕسە سەلماندنی وەفعلەن گرنگترین خاڵ لەو مۆڵەتە ئەوەیە کە هۆکارێکی بڕواهێنەر یان پاساوێکی بڕواهێنەرمان بداتێ بۆ ئەوەی پێویستی بە چەك هەیە بۆ ئەوەی کە بازنەکانی مۆڵەت سنووردار بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو بدریە خان.

بەڕێز بدریە اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی (٥) خاڵی دووەم لەسەر تەمەنەکە منیش هەمان تێبینی خاتوو لیزام هەیە و پشتیوانی لێدەکەم هەرچەندە لە یاسای کۆمپانیا ئەمنییەکان (٢١) ساڵ جێگیرکرا، بەڵام لە یاسای عێراقی (٢٥) ساڵە، ئەگەر دیراسە بکەی هێشتا تەمەن (٢١) ساڵ زانکۆی تەواو نەکردووە لە (٢٢) ساڵ تەواوی دەکات، بۆیە ئێمەش پشتیووانی لێدەکەین ئەو تەمەنە بکرێتە (٢٥) ساڵ، هەروەها پشتگیری لە قسەکانی مامۆستا عبدالستار دەکەم لەسەر پاسەوانی وەزیرو ئەندامی پەرلەمان کە ئەم تەمەنە بۆ ئەوان ڕەچاو نەکرێت، هەروەها لەسەر بڕگەی سێیەم ئەو ژمارەی گوللەیە پێشنیار دەکەم ئەم خاڵە هەرلابدرێت، هەروەها پشتگیری لە قسەکانی مامۆستا ابوبکر دەکەم لەسەر بابەتی مۆڵەت پێدان بابەتی مۆڵەت پێدان ئەگەر سنوورێکی بۆ دیاری نەکرێت مەترسیەکی زۆر بۆ زۆربوونی تاوان دروست دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو گەلاوێژ خان.

بەڕێز گەلاوێژ عبید عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی هەردوو وەزیرە بەڕێزەکە دەکەم، ماددەی (٥) من لەخاڵی یەکەم پرسیارم هەیە عێراقی بێت و دانیشتووی هەرێم بێت، ئایا عەرەبەکانیش دەگرێتەوە کە دانیشتووی هەرێمبن؟ بۆ مەبەستی تەمەنەکەش پێم باشە زیاتربێت تەمەن، هەروەها خاڵی سێیەم و چوارەم بکرێتە یەك خاڵ پێویست بە دوو خاڵ ناکات، چونکە هەردووك باسی ڕەوشت وسیفات وسزادان دەکاتن، هەروەها بەنسبەت خاڵی شەشەم لەڕووی تەکنیکیەوە مەبەست چییە، ئایا دەورەی کردبێت ئەو کەسە یان چۆن هەڵسەنگاندنی بۆ دەکەن؟ بەنسبەت خاڵی سێیەمیش پێم باشە کە ئەو ڕێژە گولله و تفاقە دانراوە بۆ دەمانچە و کلاشینکۆف پێویستە بەپێی شوێنی نیشتەجێ بوون و مەترسی لەسەر ژیانیان وەکو ئەوەی کە کاك ڕێبەر باسیکرد مەسەلەن ئەوانەی گوندی (خدرجیجە) کە لەسەر سنوورن پێویستە بەپێی شوێنی نیشتەجێ بوون و مەترسی سەر ژیانیان بێت، هەروەها خاڵی چوارەم دەڵێت دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەتوانێ هەردوو مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی دەمانچە و تفەنگ بداتە یەك کەسە، ئایا لە کاتدا مۆڵەتی هەردووکی دەدرێتە یەك کەس؟ یان تفەنگ یان دەمانچە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو حسیبە خان.

بەڕێز حسیبە سعید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی (٥) هەرچەندە هەڤاڵان زۆر قسەیان لەسەر کرد منیش هەر ئەو تێبینیانەی کە هەمن ئاراستەی بەڕێز جەنابی وەزیر ئەکەم لە خاڵی یەکەم لە عێراقە بێت و دانیشتووی هەرێم بێت ئەو یاسایە بۆ هاووڵاتییانی هەرێمی کوردستانە، ئێمە کوردستانین یەعنی باشتر بڵێین کوردستانی بێت یان دانیشتوانی هەرێمی کوردستانبن، هەروەها خاڵی دووەم بەنسبەت تەمەن زۆر باسکرا ئەگەربێت و ئێمە تەماشایی ماددەی (٧)ی ڕاژەی شارستانی بکەین بەگوێرەی ئەو یاسایە تەمەنی گەنجێتی تاوەکو (١٨) ساڵە ئەگەر پێوەری تەمەن بێت، بەڵام لێرەدا کە مۆڵەتی پێدانی چەك لە (٢١) ساڵە، پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەگەر کەسێك لە تەمەنی (١٩،٢٠) ساڵی لە هێزەکانی ئاسایش یان پێشمەرگە خۆی ناونووس بکات لەو ماوەیە تا ئەو تەمەنە تەواو نەکاتن چەکی پێنادرێت حیکمەتی ئەوە چییە کە (٢١) ساڵیان هەڵبژاردییە؟ هەروەها پشتگیری تەواوی ئەو هەڤاڵانە دەکەم کە ئەو سەرەنجەیان هەبووە، هەروەها لە بڕگەی سێیەم لە ماددەی (٥) باس لە ڕەوشت و ناوبانگ دەکات، ئایا چ پێوەرێکی زانستی هەیە کە ڕەفتاری کەسەکان هەڵبسەنگێنێ؟ جگە لە دادگاییەکان، ئەگەر دادگاییەکان هۆکاری ئەوەبن کە مۆڵەتی چەك ببەخشنەوە بۆ نموونە، من لێرە باس لەوە دەکەم ئەگەر بێت و کەسێك لەسەر کەتنی هەڵگرتنی چەکێکی بێ مۆڵەت دەستگیر بکرێت دوای تەواو کردنی حوکمەکەی ئایا دەتوانێت داوای مۆڵەتی چەك بکات، ئەوە مافێکی ڕەوای دەبێتن؟ لەپاشانیش ئەگەر بێت و تەماشا بکەین لەم ڕووەوە سوود لە ماددەی(١١)ی یاسای چەکی ئیماراتی ژمارە (٥) ساڵی (٢٠١٣) وەربگرین کە تێیدا هاتووە ئەڵێت ڕێگەپێدراو نییە مۆڵەتی هەڵگرتنی چەك بدرێت بەو کەسانەی لێخۆشبوونی گشتی یان تایبەتی و ڕاگرتنی جێبەجێ کردنی سزاکانیشیان کە بۆ دەرچووە، هەروەها پێشنیاری

ئەوە دەکەم بڕگەیەك لەم چوارچێوەیە زیـاد بکرێـت بەم شێوەیە، هەرکەسێك پێشینەی تـاوانی هەبێت لە تاوانەکەنی پەیوەندار بە ئاسایشـی نەتەوەی، تـاوانی تیـرۆر، تـاوانی دژ بە کەسـەکان و اشخاص و اموال یان تاوانی مـوخەدەرات ئەوانە مـۆڵەتی پێـدانی چەك نایـانگرێتەوە، هەروەهـا بڕگەیەکـی تـر سـەبارەت بەو کەسـانەی کە کـڕین و فرۆشـتنیش دەکەن لە مـۆڵەت پێـدان بەم شـێوەیە بـۆی زیـاد بکرێـت کە ئەمەش هەر سـوودم لە یاسـای چەکـی قەتەر سـاڵی (١٩٩٩) وەرگرتووە کە بەم شێوەیە داڕێژراوەو ئاماژەی پێکراوە ئەڵێت سەبارەت بەپێدانی مۆڵەت بەو کەسانەی کڕین و فرۆشتن و هێنان وبردنە دەرەوە بە چەك دەکەن یـان چـاکی دەکەنەوە تەمەنـی پێویستە (٣٥) بێت و خوێندەوار بێت و حوکم نەدرابێت بەتاوانی ئیفلاس بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس، بەڕێزان پێشمەرگەو هێزەکـانی ئاسایشـی نـاوخۆ پێویسـتیان بە مـۆڵەت نیـیە ئەم (٢١) ساڵە بۆ کەسانێکە کە لەدەرەوەی ئەو هێزانەن، واتە یەعنـی نابێـت ئـێمە بیانبەسـتینەوە بە یەکەوە بڵێـین کە ئەگەر ووتمـان (٢٥) سـاڵ ئیتـر پێشـمەرگەیەك یـان یەکێـك لە هێزەکـانی ئاسایشی ناوخۆ تا ئەو تەمەنە نەگات ناتوانێ وەریگرێـت یـان بـۆ (٢١) سـاڵیش بەهەمـان شـێوە، کاك شێخ ظاهر فەرموو.

بەڕێز ظاهر محمد علی حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە، مـن دوو پێشـنیارو پرسـیارم هەیە، مـاددەی (٥) یەکەم پـێم باشـە سیاغەی ئەم ماددەیە بگۆڕدرێـت بەم شـێوەیەی لێبکرێـت، دەسـەڵاتی مۆڵەتـدان مـۆڵەتی دەسـتداری یـان هەڵگرتنـی چەکـی ئـاگرین و تفـاقی دەدات لەدوای هەبـوونی ئەو مەرجـانەی خـوارەوە لە کەسـی داواکار، پێم باشە بەم شێوەیەی لێبکرێت، دەسەڵاتی مۆڵەتدان مۆڵەتی دەستداری یان هەڵگرتنی چەکـی ئـاگرین و تفـاقی دەدات بەکەسـی داواکـار بەو مەرجـانەی خـوارەوە، دەربـارەی تەمەن پێموایە (٢١) ساڵ زۆر زۆر گونجاوە، چونکە ئەگەر سنی بلوغ (١٨) ساڵە ئێ سێ سـاڵ پـاش بلـوغ تەمەنێکە باشە وە ئەگەر باسی ئەوەش بکەن کە تەناقوز لەگەڵ یاسای عێڕاقـی دروسـت دەکـات، ئەوا چەندین بڕگەو ماددەی تر هەیە ئەوە جیـاوازە لەگەڵ قـانوونی عێڕاقـی، خـاڵی سـێیەم پـێم باشـە سـیاغەکەی بەم شـێوەیە لێبکرێـت، ڕەوشـت چـاك و ناوبانـگ و ڕەفتـار بـاش بێـت بەم شـێوەیەی لێبکرێـت ڕەوشـت و ڕەفتـارو ناوبـانگی بـاش بێـت، بـڕگەی حەوتەم چەکەکەی بەشێوەیەکی ڕەوا دەستخستبێت لێرە پێم باشە جەنابی وەزیر بەشێوەی ڕەوا مەبەسـتی چییە بەشـێوەی ڕەوا؟ دووەم داواکـاری نـوێکردنەوەی مـۆڵەت لەمـاوەی (٣٠) ڕۆژ بەر لە ڕێککەوتـی بەسـەرچوونی پیشـکەش بە دەسـەڵاتی مۆڵەتـدان دەکرێـت ئەی ئەگەر لەمـاوەی (٣٠) ڕۆژ نەیتـوانی، ئایـا مـۆڵەتەکەی هەڵدەوەشـێتەوە یـان پێـی نادرێـت و بەچ شـێوەیەك دەبێـت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو روبینە خان.

بەڕێز ڕوبینە اویملك عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە زۆر ئاخافتنێ من هاتنە کرن لێـرەدا مەوانـع نیـیە بـۆ کـێ قەدەغە کـراوە کـو هەنـدەك مەسەلەن قوتابی کاسبکار یان خەڵکی ئاسایی، یەعنی بۆچی پێویستە مەسەلەن مۆڵەت پێبـدەن

و تفەنگــی هەبێــت، هەروەهــا ئەو کەسەشــی مــۆڵەتی پێــدراوە دەتــوانی لە هەمــوو جێــیەك بەکاربێنێتن یان ئەویش ڕێکخراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو ئاشنا خان.

بەڕێز ئاشنا عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واللەی ئەو مەرجــانەی کە لەو مــاددەیە دانــراوە نەك هەر ئەنــدامی خێزانێــك هەمــوو ئەنــدامی خێزانێـك دەتـوانن بـبن بە خـاوەنی هەڵگرتنـی چەك، یەعنـی زۆر زۆر ئاسـانە ئەو مەرجـانەی کە دانراون یانی پێویستە بەڕاستی دیاری بکرێـت، کەسێك هەیە دوژمنـدارە لەسـەر سـنوورە وەکـو پێشتر باسمانکرد ئەو گوندانەی کە هێـرش دەکـرێتە سـەریان ئەمـانە قەینـاکە، یەعنـی مۆڵەتیـان پێبـدرێت چەك هەڵبگـرن، بەڵام ئەوە بە چەکـداری کردنـی کۆمەڵگـایە، یەعنـی هەمـوو خێزانێـك ئەتـوانێ هەمـوو ئەنـدامێکی خێـزانەکەی چەکـی هەبێـت، مەترسـیەکی زۆر زۆر گەورەیە ئـێمە لەمـاوەی پێشـوو بینیوومـانە یەعنـی منـاڵێکی (١٥) سـاڵ چەك لە ماڵیـایەتی میـل ڕائەکێشـێتەوە خێـزانەکەی داغـان ئەکـات چەنـد کەسـی کوشـتووە لەیەك کاتـدا، یەعنـی هەبـوونی چەك لە مـاڵا کارەساتی لێئەکەوێتەوە بەم شێوەیە کە مۆڵەت بە ئاسانی بدرێت بەڕاستی نابێت، یەعنی ئەگەر هـاووڵاتی هەسـت بکـات سـەروماڵی پـارێزراوە خـۆی ئەمە مشـکیلەکە لە سـەرەوەیە کە یاسـا سـەروەرنییە ئەگینـا ئەم یاسـایە بـۆ ئەوە دەرئەکـرێ کە ئینسـان پارێزگـاری لەخـۆی بکـات، ئەگەر هەسـت بکـات سـەروماڵی پـارێزراوەو ئەو هێـزانەی سـەر بە وەزارەتـی نـاوخۆن سـەروماڵیان دەپارێزن بەداخەوە هێز لای حزب نییە هەرکاتێك بیەوێت لای شەخس نییە هەرکاتێك بیەوێـت چۆنی بەکاربهێنێت ئەویش مەجبوور نابێت چەك هەڵبگرێت و لەماڵەوە مـۆڵەتی بـۆ وەربگرێـت، بۆیە بەڕاستی من تێبینیم هەیە لەسەر ئەم خاڵانە زۆر زۆر سادەن هەموو کەسێك ئەتـوانێ ببـێ بە مـۆڵەتی هەڵگرتنـی چەك ئەبێـت ئەو خـاڵانە توونـد بکـرێتەوەو دیـاری بکرێـت بـۆچی ئەو هـاووڵاتییە ئەیەوێـت مـۆڵەتی هەڵگرتنـی چەکـی هەبێـت، لەسـەر بـڕگەی سـێیەم بـڕگەی سـێیەم دیاریکردنی ئەمانە ناگونجێت لەگەڵ مەغزەنەکانیشا ناگونجێت بۆ نموونە نووسراوە (١٢٠) گـوللە بۆ هەر تفەنگێك ئێ هەر مەغزەنێك (٣٠) گوللە ئەگرێت ئەمە چەند تاقم ئەگرێـت باشـە زۆر زۆرە بـۆچی بەم شـێوەیەیە بـۆ نمـوونە شـانەی دەمـانچەیەك وا هەیە (١٠،١٢،١٥،١٦) ئەگرێـت ئـێ باشـە ئەمە بۆچی ئەم ژمارە زۆرە با هەر شانەیەکی لەسەر بێت خۆ ناچێـت بـۆ جەبهە، ئەگەر کـابرا بـۆ خزمێکی خۆی ئەو کەسەی کە مـۆڵەتەکەی وەرگرتـووە بـۆ دیفـاع لەخـۆی بەکـاری دەهێنێـت هەر مەغزەنـی سـەر چەکەکە بەسـە ئیتـر پێویسـت ناکـات تـاقمی لەگەڵـدابێت و چەنـد مەغـزەنیش هەڵبگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ماددەی (٥) لەسەر بڕگەیەك تێبینیم هەیە یەکێك لە تێبینیەکانم هەڤاڵانم ئاماژەیـان پێکـرد تەنها تەوزیحی لەسەر دەدەم پشتگیریشیان دەکەم، بابەتی تەمەن مـن نەك تەنها لەگەڵ تەمەنـی

(٢١)ساڵ نیم لەگەڵ تەمەنی (٢٥)ساڵیش نیم، من لەگەڵ تەمەنـی (٣٠) سـاڵم بـۆ هەڵگرتنـی چەك بەتایبەتی کاتێك کەتۆ مۆڵەتی پێ ئەدەیت، چونکە مـۆڵەت بـۆ کەسێکە بە هۆکـارێکی دیـاریکراو شـیاوبێت بـۆ هەڵگرتنـی چەك کە لێـرە ئامـاژەی پێکـراوە، بـۆیە تەمەنـی (٣٠) سـاڵ گونجـاوە بـۆ هەڵگرتنـی چەك ئەگەر هۆکـارەکەی گونجـاو بێـت. خـاڵی سـێیەم ڕاسـتە خـاڵێکی عـورفییە هەم جەنابیشـت و لیـژنەی قـانوونیش و جەنـابی دکتـۆرە ڤـالاش پێمـوایە لەوە هـاوڕا بـن کە ئەمە عـورفییە، بەڵام ناوبـانگی چەك زۆرجـار هەیە کە بانـدی گەورەی مافیـایی لەلایەن کەسـێکەوە بەڕێـوەبردراوە کە ناوبـانگێکی زۆر چـاکی هەبـووە، بەڵام بەنەتـیجە دەرکەوتـووە کە ئەمە شـتی تری لەپشتەوەیە بۆیە ئەم خاڵە نازانم چۆن دەکرێت بەپێوەر دووبـارە عـورفیە، بەڵام لابردنیشـی پێموایە زۆر کاریگەری دروست ناکات. خاڵێکی تر برای بەڕێزم کاك دابان ئامـاژەی پێکـرد خۆشـی لێرەنیە، بەڵام هۆکار دیاریی بکرێـت هۆکـارێکی حەقیقـی کە ئەمە ڕوحـی ئەم مـاددەیەیە هۆکـار چییە کە ئەم کەسە بتوانێت چەك هەڵبگرێت دووبارە ئەمە لە ڕێنماییەکان هەیە ئەو ڕێنماییـانەی کە ئێسـتاش بـۆ پێـدانی چەك لە پارێزگاکـان و لە وەزارەتـی نـاوخۆش، بەڵام ئەمە لە یاسـادا بنووسرێت بەهۆکارێکی گونجاو بۆ کـارێکی مەنتقـی کە ڕێـگە بە پێـدانی هەڵگرتنـی چەك بـدات، خاڵی شەشەم برای بەڕێزم مامۆستا ابوبکر ئامـاژەی پێـدا لەڕووی تەکنیکیەوە شـیاو بێـت خـۆی ئەمە ئۆتۆماتیکیەن پێناسەیەك دێتە خەیاڵمان لەڕووی تەکنیکـی، واتە کەسـێکی مـودەڕەب بێـت کەسێك بێت ڕاهێنـانی پێکرابێـت لایەنـی کەم مـن تێگەیشـتنم وایە بـۆ ئەم خـاڵە، ئەگەر لەڕووی تەکنیکیەوە کەسێك شیاوبێت دەی باشە من شـیاونیم لەڕووی تەکنیکـیەوە یـان لایەنـی کەم مـن هیچ دەورەیەکم نەبینیوە ڕاهێنانێکم نەبینیوە مودەڕەب نـیم چـونکە پێویسـت ناکـات کە هەبـم، بەڵام هۆکـارێکی مەنـتقم هەیە ئایـا چەکـم پێنادرێـت لەوکـاتە ئەمە پرسـیارە؟ بـڕگەی سـێیەم موناقەشەی زۆری لەسەرکرا ئەمە بابەتێکی ئەمنییە فعلەن تەواوە بۆ ئەوەی کەتۆ چوار یەدەگت هەبێـت، بەڵام لە یاسـاکە بـۆ ئامـاژەی پێبکرێـت ئەمە دەکرێـت بەڕێنمـایی ئامـاژەی پێبکرێـت بـۆ ئەوەی لە یاساکە سەرئێشە دروست نەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عوسمان.

بەڕێز عثمان کریم سوارە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـاددەی (٥) بـڕگەی یەکەم خـاڵی یەکەم کە ئەڵـێ عێراقـی بێـت و دانیشـتووی هەرێـم بێـت، هەرچەند من لەڕووی یاساییەوە نازانم چـۆن ئەبێـت، بەڵام خەڵکـانێکی زۆر هەن خەڵکـی نـاوچە کێشە لەسـەرەکانن و دانیشـتووی ئێـرەن، ئایـا ئەمە ئیستسـنائێك بـۆ ئەوانە دەتوانرێـت بکرێـت؟ هەروەها لەڕووی تەمەنەوە منیش پێموایە (٢١) ساڵ کەمە زیاتربێت باشترە، بەڵام ئـێمە تەمەنـی کۆتایمـان دانەنـاوە مـن پێمـوایە کە کۆتـایش هەبێـت لە(٨٠) سـاڵیش زیـاتر نەبێـت زۆرجـار هەیە کەسـەکان لەسـەرووی (٨٠) سـاڵ لەوانەیە تەندرووسـتیان و بـاری دەروونیـان تێکبچێـت ئەوە پێموایە شتێکی باشە، هەروەها ڕەوشت چـاك و ناوبانـگ بـاش و ڕەوشـتی باشـبێت ناوناوبـانگی بـاش بێـت ئەمـانە خـۆ ئـێمە بـۆ کـولیەیی عەسـکەری نـاینێرین، بەڵام پشـتگیری و بەڵـگەو تـاوان

بێنێت باشتره لەجیاتی ئەوەیان لەبەر ئەوەی بەڵگەو تاوانی ئەنجامدابێت تەبعەن مەشئوور نابێت بۆ هەڵگرتنی چەك هەروەها پێشنیارێكی منیش ئەوەیە كە وەك برادەران ئیشارەتیان پێدا ماوەی(١٠) ڕۆژ ڕاهێنانی پێبكرێت ئەو كەسە تێبگەیەنرێت كە چەك هەڵگرتن بۆ چیە نەك بۆ ئەوەی بچێ ئیتر بەناڕەوا بەكاری بێنێت. هەروەها تقریری لیژنەی گوبی هەبێت كە ئەمەش پێموایە شتێكە زۆر باشە تقریری لیژنەی گوبی بۆ ئەوەی كە بزانین لە ڕووی عەقڵیەت لەڕووی هەموو ئەو شتانەوە باشە، ڕاستە لێرە ئیشارەتی پێدراوە، بەڵام تقریری لیژنەی طوبیش لەوانەیە كارێكی باش بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزت، كاك (یاسین)، فەرموو.

بەڕێز یاسین خضر طە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خودا، وەڵا ئێمە زۆرمان قسە كرد لەسەر ئەو ماددانە...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك (یاسین) تكای برایانەت لێدەكەم لەسەر ئەو ماددەیە قسە بكە، فەرموو.

بەڕێز یاسین خضر طە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باشە لەسەر ئەو ماددەیە قسە دەكەم خۆ هیچمان نەوتووە، بەڵام یەك پرسیار بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان ئەوەی ئێمە و جەنابت و بەڕێز وەزیران قسەمان لەسەر كرد ئەوە ڕاپۆرتەكەی نییەی ئەوەی ئێمە قسەمان لەسەر كرد، یەعنی زۆر شت خاڵی دیكە تێك ناكاتەوە، كە بۆیەشم دەست هەڵبڕیوە پشتگیری (لیزا) خان و هاوڕێیان بكەم لە ماددەی (٢١) یەعنی كەسێك وەختی خۆشم زۆر پێداگری كرد كەسێك تەمەنی (٢١) ساڵ بێت دوژمنایەتی چی؟ یەعنی ئەمن سەرم پێ سوڕ دێ! كوره چەك با هەر نەمێنێ، چەك دەبێ لە دەستی ئاسایش و پۆلیس و پێشمەرگەدا بێ. یەعنی ئێستاكە لەناو بازاری هەولێرێ دەیبینم گەنجە دەمانچەی بەخۆ داداوە هەتا سەر ئێرەی هێناوە پۆزی پێ لێ ئەدا، بابە خۆ قەیناكە كابرا شوانە یان لەسەر حدودەكانە زۆر ئاساییە، بەڵام كابرا گەنجەكە لەپێش ئەو مۆڵانە زەحمەت نەبێ وەرن ئەوشۆ میوانی مـن بن ئەلەو كافتریایانە دەبینن ئەو گەنجانە دەمانچەی چۆن یاری پێدەكەن، یەعنی با نەمێنێ، ئێمە با میللەتەكەمان... ئەمە مردین بە چەك، ئێمەی كورد بە درێژایی تەمەن بە چەك كوژراوین، هەر عەیبە چەكمان هەبێ، دەبێ قەڵەممان هەبێ، دەبێ ئەو میللەتە بەرەو سەقافەت بڕوا، خۆ من كوردستان ناكەم بە تەكساس، ئێ وەڵا ئەو یاسایە هەر هەموو عالەمێ دەگرێتەوە، یەعنی كاك (عثمان) قسەكی زۆر مەنتقی كرد گووتی پیاو بەتەمەن بێ چەكی پێ نەبێ، ئێ وەڵا ڕاست دەكا كابرا لە (٧٠) ساڵی تێك دەچێ، بابە وەڵا ئەمە پەنجاینە لەناو ئەو گێژاوەی ئەو میللەتەیدا خەریكە تێك بچین، یەعنی چەك بۆ هەبێ، بۆیە پشتگیری دەكەم نەك (٢٥) ساڵ (٣٠) ساڵ بی كابرا چەكی هەڵگرێ، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس کاك (یاسین) مەمنون، کاك (مسلم)، فەرموو.

بەڕێز مسلم عبدالله رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پێشەکی بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەم، دیارە ئەم خاڵانەی کە دیاریکراون بۆ ڕێگە پێدان و شیاوی ئەو کەسەی کە چەك هەڵدەگرێ خاڵەکان باشن بەڵام پێمان وایە خاڵی زیاتری بکرایاتە سەر بۆ ئەوەی کە قەید و شەرتەکان تووندتر بووان، یەکێك لە مەرجەکان داندرابوایە دەرخەری ئەوە بوایە بە بەڵگە سەلمێنەری ئەوە بوایە کە هۆکارێکی مەشروعی زۆر زەروور هەبوایە بۆ ئەوەی کە ئەو کەسە بتوانێ چەك هەڵبگرێ، یەعنی ئەو خاڵانە باشن بەڵام بەراستی خاڵی ئاسانن: یەکەمیان کە باس لە عێراقیبوونی دانیشتوانی کەسەکە دەکات کە چەك هەڵبگرێ، ئەی ئەوانەی کە بیانین مەسەلەن راوێژکارن، ئایا ئەوان چۆن دەتوانن چەك هەڵبگرن؟ دیارەی لە یاسای کۆمپانیا ئەمنییەکان بۆ کۆمپانیاکان رێگە پێدراوە داندراوە، ئەی بۆ ئەوانە چۆن ڕێك دەخرێ؟. دووەمیان (٢١) ساڵەکە بەراستی لەگەڵ ئەوەدام دیاردەی چەك هەڵگرتن ئێمە هاوکاربین بۆ ئەوەی کە کەم بکرێتەوە، دیاردەی تاوان کەم بکرێتەوە، کارەساتەکان کەم بکرێنەوە، هەوڵ بدین (٢١) ساڵ منیش لەگەڵ ئەوەدام بەراستی بکرێتە (٣٠) ساڵ، ئەگەر نەکرا بکرێتە (٢٥) ساڵ، بەراستی زۆرە ئەم تەمەنە تەمەنێکی کەمە، ئینجا خاڵی سێیەم رەوش چاکی و ناوبانگی بەراستی من نازانم چۆن پێوەر دەکرێت، خاڵێکی زۆر زۆر باشە، جەوهەرییە، بەڵام پێوەرکردنی نازانم، چونکە لە خاڵی چوارەمدا کەسێك تاوانێك دەکا، کەتنێکی ئابرۆبەر دەکا حوکم درابێ ئەوە بەڵگە هەیە بەراستی کە کەسەکە حوکم دراوە پەنجە مۆری هەیە و دەردەکەوێت، خاڵی شەشەمیان من پێم وایە زۆر وازح نییە چونکە خاڵی پێنجەم کە باس لە کەسێك دەکا کە نەخۆشی دەروونی نەبێت، بەڵام لە خاڵی شەشەمدا کە لەرووی تەکنیکییەوە شیاو نەبێ نازانم من ئەو دوو خاڵە ئەکرێ تێکەڵی یەك بکرێن ئەگەر نا خاڵی شەشەم وازح نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، (د.اسماعیل)، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل علی طه:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا وانا دکەم دبێژن تەمەنی وەرگرتنێ ببیتە (٢٥) ساڵ، چونکە وەکی من ژئاخافتنێت جەنابێ وەزیری زانین یەنی دەمێ سەر خالا ماوێ مۆلەتێ گۆتی ئێکیش ژفەلسەفە و حیکمەتی ژڤێ کو هەر ساڵ تەجدید ببی دا ئەم سیلاحی کیك کەین، گەلەك نەوابن ئەڤی چەکی مولەتی بدەینێ، مادەم هەدەف ژی ئەڤەیە، ئەڤە ڤی هندێ دی دیدکات قیاس ژنەکەینە لسەر یاسایا کۆمپانێت ئەمنی، کۆمپانی ئەمنی دەرفەتێت بکارینی و شولی ئینەو ئەو دکارێ خۆدا وەکو پێشمەرگە وەکو ئاسایشێ وەردگریتن نەهێتە قیاس کرن سەر وێ قانوونێ، ژبەر هندێ ئەز بێژم باشە ببیتە (٢٥) ساڵ، دوو رەوشت چاك و ناوبانگ و رەفتار باش بیتن هەر چەندە گەلەك برا گوتی راستە پیڤەرەکی بزەبت نینە بۆ ڤی بەس مانا وی ئەز بینم گەلەك باشترە ژ نەمانا وێ،

مومکینه سبەی بـابێ کـوڕەکی دێ مراجەعـا وەزارەتـی کـا بیـژیتن نەدەنه کـوڕێ مـن، کـوڕێ مـن ڕەوشتێ وی یـی نەیـا مـوزەبته پـاش سبەهی بەڵایەکـی تێـدا بکـات ئەز مەسئول نیـنم، یەعنـی مومکینه باب، مومکینه خال، مومکینه یەکیش بنەمـاڵێ مراجەعـی بکـاتن بێـژیتن ئەز ژرەوشـتێ کوڕێ خۆ نەرازیمه، فه مانا وێ باشتره ژ نەمانا وێ نیك من، تێبینیا دیـا سـێیێ لـدەڤ مـن دووەم دبێـژیتن داواکـاری نـوکردنەوەی مـولەت له مـاوەی (٣٠) ڕۆژ ئەز دگەل هنـدێمه ببیـته زێـدە کـرن ببیـته (٥٠) ڕۆژ، چـونکه گەله جـارا ڕۆتینـێ لکـارو بـاری مەدا یـازاڵه تەئخیـر دەبیـتن، گەلەك جـارا لڤێرێ حەتا ڤێرێ بەرید ناچتن ئەگەر (٣٠) ڕۆژ بیت پشتی (٣٠) ڕۆژا مومکینه ئاسارێت خۆ هەبـن نه ئیـدیکه، بەس (٥٠) ڕۆژی حەق هەبیـتن مراجعـێ بکـات بـۆ نوێکرنـا مـۆڵەت دانـا خـۆ داڤـێ ڕابگەهیتن ژبەر هەبوونا ڕۆتینێ لدەوائیرێت مه، گەلەك سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (بختیار)، فەرموو.

بەڕێز بختیار شوکری سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەسپێکی بخێرهاتنی وەزیری بەرێزی دکەم، سەبارەت ماددا پێنجـێ یەکەم پشـتگیری قسـەکانی کاك (کاروان)، کاك (دابان) دکەم، پێویسته خاڵەك زیاد بکرێت، ئەو کەسەی داوای مـۆڵەت دەکـات ئەگەرەکەی چییه؟ ئایا مەترسی لەسەر ژیانی هەیه، لەسەر ژیانی عائیلەی هەیه، مەترسی لەسـەر مولك و ئەملاکی هەیه، مەترسی لەسەر ئیشەکەی خودی هەیه، ئەگەر ئەوها بێته کـۆتنرۆل کـردن به تەصەورم باشتر دەبیت، ئەگەر نەهیش ئەو مەرجانه ڕێگـا دەدات به هەر کەسـەکی تەمەنـی له (٢١) ساڵی زیاتر بێت مـۆڵەتی وەربگرێـت، سـەبارەت به هەر دیسـان عەینـی مـادده خـالی دووەم پشتگیری قسەکانی (لیزا) خان، کاك (سروان) دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (فیصل)، فەرموو.

بەڕێز فیصل عباس عولا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، له مـاددەی (٥) بـڕگەی یەکەم دەمەوێـت بەو شـێوەی لێبکرێـت (دەسـەڵاتی مۆڵەتدان مۆڵەتی دەسەڵاتداری یان هەڵگری چەکی ئـاگرین و تفاقی بەداد لەدوای هەبـوونی ئەم مەرجـانەی خـوارەوە له کەسـی داواکـار)، دەسـەڵاتی مۆڵەتـدان ئەو مۆڵەتنـانه دەدات که لەم یاسـایەدا هـاتوون لەدوای هەبـوونی ئەم مەرجـانەی که له خـوارەوە هـاتوون، هەر لەو مـاددەیه بـڕگەك ئیـزافەم هەیه که چـوار بـڕگەیه ببـێ به پێـنج، چەکـی مـۆڵەت پێـدراو نابێـت له بـۆنه و ئاهەنگەکاندا بۆ دەربڕینی خۆشی بەکار بهێنرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك (رزگار)، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پرسیارێکم لە ماددەی (٤) ئاراستەی بەڕێز وەزیری ناوخۆ کرد وەڵامەکەیم وەرنەگرت، سەبارەت بە کڕینی چەك هاووڵاتییەك چەكێك دەكڕێ لەو شوێنانەی کە مۆڵەتدارن ئەم کەسە کە چەکەکە دەکڕێت چەکەکەی پێیە و لەوێ بەجێی دێڵێ، بەڵام لە ڕێگا تووشی بازگەیەك دەبێ کە حکومییە چەکەکەی لێوەردەگرێ لەوکاتە ئەو چەکە بێ مۆڵەتا لەوێدا، یەعنی بۆشاییەك هەیە، ئایا دەکرێ مەسەلەن پسولەیەکی پێش وەختە وەرگرێت بۆ کڕینی چەکەکە دوایی مەسەلەن رەقەمی چەکەکە و جۆری چەکەکە ئەو کاتە بە مۆڵەت بۆی وەرگرێ، بۆیە ئەو پرسیارەم ئاراستەی جەنابیان کرد وەڵامم وەرنەگرت، هیوادارم وەڵام وەرگرم، سەبارەت بە ماددەی (٥) من پشتگیری قسەکانی کاك (هێڤیدار) دەکەم یەعنی ئەو کەسەی کە مۆڵەتی چەك هەڵگرتنی پێ دەدرێ وە پێویستە تەمرینیشی پێ بکرێ، لەبەر ئەوەی ئەم چەکە بۆخۆی هەر لە ماڵیشدا داینی دەبێ بیکەیتەوە، پاکی کەیتەوە مەسەلە چۆن مەغزەنەکەی لێ دەردەهێنی، رەنگە هەر لە ماڵدا کارەسات دروست بکات. بۆیە من پێشنیار دەکەم دەورەیەکی یان بابڵێن خولێکی سێ رۆژی یا دوو رۆژی بۆ بکرێتەوە بۆ ئەوەی تەواو فێر بکرێ ئەمە زیاد بکرێ، سەبارەت بە مۆڵەتیش منیش پشتگیری مامۆستا (ابوبکر)، کاك (دابان) و هاوڕێیان دەکەم کە مۆڵەت بەو کەسە بدرێت کە پێویستی پێیەتی، ئەتوو کا ئەگەر کەسەك پێویستی بە چەك نەبی بۆچی چەکی هەبی رەنگە لە ماڵیشدا ببێتە کێشە بۆی، سەبارەت ماددەی (٥) بڕگەی سێیەك کە باس لە ژمارەی فیشەك دەکات، ژمارەی فیشەك بۆ ئەو مەغزەنانەی کە سی فیشەکی تێ دەکرێ ئەمە لێرە خۆی لە راستیا چوار مەغزەن دەکا، ئەگەر مەغزەنێك بخەیتە سەر چەکەکە سێ مەغزەن دەمێنێتەوە، ئێ ئەو هاوڕێیانەی کە ئەفسەرن یان با بڵێین پیشمەرگایەتیان کردووە دەزانن سی مەغزەن نەقصە کە لە تاقما هەڵبگیرێ، یەعنی تەوازن نابێت، لەلایەك مەغزەنێکت هەیە، لە تەنیشتەکەی تر دوو مەغزەنت هەیە، یەعنی دەکرێ بکرێتە (١٥٠) فیشەك یان بکرێتە (٩٠) فیشەك. یەعنی کەم بکرێتەوە بۆ ئەوەی دوو مەغزەن تەوازنە، یەك مەغزەنیش لەسەر چەکەکە بێ، سەبارەت بە فیشەکی دەمانچەش هەر بە هەمان شێوە (٥٠) فیشەکە یەعنی ئەگەر چواردە خۆریش حیساب بکەین بۆ سێ مەغزەن (٤٢) فیشەك حیساب بکرێ بۆیە حەز دەکەین ئەوەش ڕێك بخرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك (باڵانبو)، فەرموو. نا وەڵام مەدەرەوە ناوت نووسیوە بۆ قسە، دوو دەقەت هەیە، فەرموو.

بەڕێز باڵانبو محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٥) پشتگیری قسەکانی (ئاشنا) خان دەکەم، ئەگەر ئێمە لێرەدا بە دیقەت سەیری ئەو ماددەیە بڕگەی یەکەمی بکەین دەڵێت دەسەڵاتی مۆڵەتدان مۆڵەتی دەستداری یان

مۆڵەتی هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تاقەکەی دەدات بەم مەرجانەی خوارەوە، یەعنی هەر کەسێك ئەو مەرجانەی تیا بێ هیچ کێشەی نەبێ بڕوات تەقدیمی مۆڵەت بکا مۆڵەتی دەداتێ، لەبەر ئەوە ئەمە بەم شێوەیە من داوا دەکەم رێك بخرێتەوە، بۆ بەدەست هێنانی مۆڵەتی دەستداری یان هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقی دەسەڵاتی مۆڵەتدان رەچاوی هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە بکات لە کەسی داواکراو، ئەو کاتە لێرە ئەو فەراغە نامێنێ، ئەمە رەچاو دەکرێ بەڵام ئەو کەسە پێویستە لێکۆڵینەوەی لەگەڵ بکرێ بزانن ئایە پێویستی بەوەیە کە چەکی بەردەست بێ یان هەڵگری چەك بێ یان نا؟ بەڵام ئەگەر بەم سیغەی ئێستا بڕوات هەموو کەسێك بۆی هەیە ئەوە بەردەست بکا، سەبارەی بە ماددەی یەکەم بڕگەی یەکەم عێراقی بێت و دانیشتووانی هەرێم بێت، ئێمە لێرە نابێت ئەوەمان لەبیر بچێت ئەمە معارەزەی وڵاتەکانی دیکەمان لەلایە هەر چەندە لە ماددەی (١١) ئەو دەسەڵاتە دراوە کە بەڕێز وەزیری ناوخۆ ئەم دەسەڵاتە بدا، بەڵام ئایا بە چ مەرجێك دیاریکراوە؟ ئەمانە چۆن پێیان دەدرێ؟ خەڵك هەیە لە وڵاتەکانی خۆی رایکردووە هاتۆتە ئێرە ئایە هێزە ئەمنیەکانی ئێمە ئەوەی پێ دەپارێزرێ یان پێی ناپارێزرێ یان بە چ مەرجێك چەکی پێ دەدرێ؟ سەبارەت بە بڕگەی دووەمی داواکردنی نوێی مۆڵەت لە ماوەی (٣٠) رۆژ بەر لە رێککەوتی بەسەرچوونی من داوا دەکەم ئەو (٣٠) رۆژە بکرێتە دوای رێککەوتی بەسەرچوونی، لە بڕگەی سێیەمدا من پشتگیری قسەی کاك (رزگار) دەکەم، سەد و بیست فیشەك مەگەر بەس بۆ جوعبەی عەسکەری دەبی، جوعبەی عەسکەری سی مەغزەنی تیایە و دانەیەك لەسەر تفەنگەکەیە، بەڵام ئەگەر بێیتە چەکی کوردییەوە هەمووی ئەوەی کە چەك و تاقمی کوردی هەیە چوار مەغزەنە یان شەش مەغزەنە یان هەشت مەغزەنە لەسەر ئەوەی چەکەکە بکرێ بە سەد و پەنجا، پێشنیاریش دەکەم بڕگەیەکی دیکە زیاد بکری بۆ ئەم ماددەیە، چەکی مۆڵەت پێدراو نابێت لە بۆنە و ئاهەنگەکاندا بۆ دەربڕینی خۆشی بەکاربهێنرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا (عمر)، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوا، سەبارەت بە خاڵی پێنجەمی، بڕگەی یەکەمی ماددەی (٥) قسە دەکەم، کە دەڵێت (کەم ئەندامی جەستەیی یان نەخۆشی ئەقڵی یان دەروونی نەبێت) ئەمە هەر لە رێگەوە کەم ئەندام بی بەش دەکات لەو مافە، ئێمە یاسای ژمارە (٢٢) ساڵی (٢٠١٢)مان هەیە کە یەك دونیا ماددەی تیایە بەپێی حوکمەکانی ماددەکە هەوڵ دەدا کەم ئەندا بێنێتەوە ناو کۆمەڵگا، مافەکانی پێبدا و بەشداری کۆمەڵگەی پێبکا، کەم ئەندامان بە فعلی سەلمێنراوە کە ئەتوانرێت شایستەی ئەوەیان هەبێ لە زۆر ئەرکا وەکو هەر کەسێکی تری ئاسایی مافیشیان هەبێ و ئەرکیشیان هەبێ، بۆیە من دەزانم ئەو بەرێزانەی ئەمەیان دارشتووە مەبەستیان ئەوە نییە، بەڵام دوایی ئاوا بێ بەش دەکرێ، مەسەلەن کەسێك قاچێکی لەدەستداوە کە (٥٠%)ی کەم ئەندامە لە کاروباری کۆمەڵایەتیش تۆمار دەکرێ، هەر لەو رێگەوە ئەو کەسەی ئەم خاڵە جێبەجێ دەکا

دەتـوانێ ئەو کەسـە بێبەش بکـا، بڵـێ تـۆ دەبـێ کەم ئەنـدام نەبـی، بەڵام باشـترە دابڕێـژرێتەوە، لەرووی دەوونیشەوە بۆ کەم ئەندامان بەراستی قورسە کە هەر لە رێـگەوە مـاددەیەك هەبـێ بـێ بەشـی بکـا لەم مـافە دابڕێـژرێتەوە بەم جـۆرە (لەڕووی جەسـتەیی و دەروونیـی و ئەقڵـیـەوە شایســتەیی چەك هەڵگرتنـــی هەبێـــت کە بە پێـــی راپـــۆرتێکی پزیشـــکی شایســـتەییەکەی سـەلمێنرابێت) ئەوسـا هەر کەسـێك بێـت ئیتـر کەم ئەنـدام دیـار بێـت یـان ئیـدیعای ئەوە دەکـا تەندروسـت بـێ بچێـتە لیژنەیەکـی پزیشـکی بیسـەلمێنێ کە ئەو شایسـتەیە بەوەی کە چەك هەڵگرێ، ئەمە کارێکی زۆر زۆر بـاش دەکەن ئەو لێـژنە بەرێـزە ئەو بـڕگەیە بەو جـۆرە دارێـژنەوە، خاڵێکی تـریش ئەوەیە منـیش رەئـیم لەگەڵ ئەوەیە کە خـاڵی سـێیەم و چـوارەمی بـڕگەی یەکەم تێکەڵ بکرێت وشەی جینایەت بگۆڕێ بـۆ کـوردی، پشـتگیری قسـەکانی کـاك (عبدالستار) دەکەم. هەروەهـا کـاك (دابـان) پشـتگیری قسـەکانی دەکەم کە باسـی ئەوەی کـرد هۆکارێـك بخـرێتە روو لەکاتی داواکاریدا، کـاك (کـاروان) و کـاك (ابـوبکر) قسـەیان لەسـەر خـاڵی شەشـەم کـرد، ئەویـش ئەوەیە کە لە رووی تەکنیکییەوە شـیاو بێـت، مـن نـازانم مەبەسـت چـیـە، بەڵام وا تـێ دەگەم کە مەبەسـت ئەوە بـێ ئەو کەسـە توانـای بەکارهێنـانی چەکـی هەبـێ، ئەگەر مەبەسـتەکە ئەوەیە پێشنیار دەکەم وای لێبکرێ (شارەزایی بەکارهێنـانی چەکـی هەبێـت) یـاخود (شـارەزایی هەبێـت لەهەڵگرتنـی چەکـدا) دوایـی ئەوسـا ئەوەش دەسـەلمێ ئەم پرسـیارە دێـتە پێشـەوە چـۆن ئەو کەسەی کە مۆڵەت دەدا تێ دەگا یان دەزانێ ئەو کەسە توانای بەکارهێنان یـان هەڵگرتنـی چەکـی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (رۆژان) خان، فەرموو.

بەڕێز رۆژان محمد کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـاددەی (٥) بـڕگەی یەکەم، خـاڵی دوو لەگەڵ هەمـوو ئەو بەڕێـزانەم کە دەڵـێن (٢٥) سـاڵ بـێ بڕواناکەم هـیچ کیشـەیەکی یاسایشـی هەبێـت لەگەڵ ئەوەی کۆمپانیـا تایبەتەکـانە، سـەبارەت بە خاڵی چوارەم بە جینایاتێکی ئەوە بکرێ بە تـاوانێکی، سـەبارەت بە خـاڵی حەوتەم بە بـڕوای مـن ئەمە تەحصیل حاصڵە خۆی یەعنی دەبێ چەکێك موافەقەی بۆ بکرێـت و مـۆڵەتی پێبـدری کە بە ڕەوایـی دەسـتخرابێ پێویسـت بەم خـاڵە ناکـات، هۆکـار چـیـە بـۆ وەرگرتنـی مـۆڵەتی چەك ئیتـر هەڵگرتنی یان دەستدار کردنی یان هەر شتێکی دیکە بێت. بۆیە پێویستە خاڵێکی بـۆ زیـاد بکـرێ هـۆیەکی رەوای هەبـی بـۆ داواکردنـی مـۆڵەتی چەك، بـۆیە مـن یەك پرسـیارم هەیە تەقـریبەن سەبارەت بەوەی کە کـاك (رزگـار) باسـی کـرد ئایـا مـۆڵەت بە شـەخص دەدری یـان مەبەستەکەم ئەوەیە یـان مـۆڵەتی چەکێکـی دیـاریکراوە دەدرێـت؟ ئەم مـۆڵەتە پـێش کڕینـی چەکەکە دەدرێ یاخود دوای کڕینی چەکەکە؟ یەعنی ئەگەر بێت و دوای کرینـی چەکەکە بـدرێت هەر لەو کـاتەوە کە ئەو شەخصە چەکەکە دەکڕێت مۆڵەتی نییە ئەمە جەریمە دروست دەکـات کە هەڵـی دەگرێـت دەڕوات بـۆ ئەوەی مـۆلەتی پێبـدرێت ئەمە لە یاساشـدا ئەمە جەریمەیەکـی مسـتەمڕ دروسـت دەکـات هەتـا وەکـو مـۆڵەتەکەی پێـدەدرێ ئەمە چـۆن رێـك دەخـرێ؟ مـن نەم بینیـوە لەو پـرۆژە

یاسایە ڕێك خرابێت، ئەگەر بەڕێز وەزیری ناوخۆ بۆمان روون بکاتەوە پێمان بڵێ پێش وەرگرتنە یاخود دوای وەرگرتنە، ڕێکارەکان چییە و چۆن ڕێك دەخرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز وەزیری ناوخۆ منیش وەکو ئەندامی پەرلەمان قسەیەکم هەیە، پرسیارێکم هەیە، کەسێك بۆ ئەوەی چەکێك هەڵگری یان حیازەی چەکێك بکا دەبی ئەو هەموو مەرجەی تیا بێ؟ بەڵام کەسێك کە مۆڵەتی دوکانێکی دەدرێتێ بۆ ئەوەی شوێنی فرۆشتنی چەك دابنێ رەنگە سەدان چەکی هەبێ، ئایە نابێ ئەویش ئەو مەرجە کەسیانەی تیا بێ کە لە هەڵگری چەکێکدا هەیە، لە هەڵگری یەك دەمانچەیا؟ کەسێك کە مۆڵەتی شوێنی چاککردنەوەی چەکی دەدرێتێ سەدان چەکی دەچێتە لا ئایا نابی ئەو مەرجە کەسیانەی تیا بی کە لە هەڵگری یەك چەکدا هەیە؟. بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو بڕگەیە بۆ ماددەکە زیاد بکری (هەر کەسێك داوای مۆڵەتی چاککردنەوە یان کردنەوەی شوێنی کڕین و فرۆشتنی چەکی ئاگرین و تفاقی بکات دەبێ مەرجە کەسیەکانی دەقنووسکراو لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەی تیا بێ سەرباری هەر مەرجێکیش کە تایبەتە بە سروشتی کارەکەیی و بەو ڕێنماییەك ڕێك دەخرێ کە لە بڕگەی سێیەمی ماددەی (٤) یان لە بڕگەی دووەمی ماددەی (١٩) هاتووە چونکە لە هەردووکی هەر باسی مۆڵەت دەکا بۆ خۆم پێم وایە ئەو کەسەی کە شوێنی چەك چاکردنەوە هەیە، یان شوێنی کڕین و فرۆشتن بە پێچەوانەوە دەبێ مەرجەکانی تووندتر بێ لەو کەسەی کە حەقی هەڵگرتنی تەنها دەمانچەیەکی پێ دەدرێ، بەڕیزتان دەرفەتتان هەیە قسە بکەن، فەرموون، نانا رەئییە، کاك (هێمن) لێرەبوایە منیش دەهاتمە خوارەوە بڕوا بکەن، فەرموو. بەرێز وەزیری ناوخۆقەینا دەرفەت دەدەین بە (شادی) خانیش، ناوتی تیا نییە راستی، فەرموو.

بەڕێز شادی نوزاد وهاب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە من دەستم بەرز کردبۆوە بۆ ناونوسین، بەڵام رەنگە تۆمار نەکرابێ، وێڕای پشتگیریم بۆ قسەکانی بەڕێزت ئەوە یەکێك لەو خاڵانە بوو کە من ئەمویست باسی بکەم، خاڵێکی تر لەسەر ماددەی (٥)ی بەشی یەکەمیان بڕگەی یەکەمی ماددەکە. خاڵی سێیەم رەوشت چاك و ناوبانگ و رەفتار باش بێت زۆرترین قاتیلە موتەسەلسیلەکانی دونیا بە نمونەی (زۆدیاك)، (یونی بۆبێر) (گاری رێجوای) ئەمانە کەسی زۆر زۆر باشی ناو کۆمەڵگاکەی خۆیان بوون کە ئاشکراش بووە قاتلی موتەسەلسلن یەعنی (زۆدیاك) زیاتر لە (٣٧) کەیسی لەسەرە چواردەورەکەی دەڵێن کەسێکی زۆر باش و ناوبانگ باش و زۆر موساعدی چوار دەورەکەی بووە، ئەم بڕگەیە چۆن دەتوانێ دەستەبەری ئەوەمان بداتێ کە مەسەلەن ئەو کەسە کە هەڵگری چەکە، دەتوانێت پارێزگاری ئەوە بکات و شتێکی جیاوازتری پێ ئەنجام نەدا، پشتگیری هەموو ئەو برادەرانە

دەکەم کە پێیان وا بوو تەمەنەکە پێویستە بەرز بکرێتەوە بۆ (٢٥) یان (٣٠) ساڵ هەر بڕگەیەکیان بێت لە (٢١)ەکە کە باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز (وەزیری ناوخۆ) بەڕێزتان فەرموون.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە پرسیارەکەی جەنابتەوە دەست پێدەکەم، ئێمە لەو پرۆژەیەی کە پێشکەشمان کردبوو وابزانم ئەوەی کە ئێستاش لە لیژنە هەیە، ئەم بابەتەی جەنابت لە ماددەی (١٩) چارەسەرکراوە بەوەی کە وەزیر ڕێنمایی پێدانی مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین تفاقی مۆڵەتی چاککردنەوەی چەکی ئاگرین مۆڵەتی کردنەوەی شوێنی فرۆشتنی چەکی ئاگرین و تفاقی دەردەکات، ئەمە بە ڕێنماییەك دەردەچێتن دواتر تەبعەن ئەو کەسەی کە شوێنێك دەکاتەوە مەرجەکانی دەبێت قورسترین لەوەی کە کەسێك تەنها یەك دەمانچە مۆڵەت وەردەگرێت، ئەم دونیایەك چەك و تفاقی لەبەر دەست دەبێتن، بۆیە بە ڕێنماییەك ڕێکخراوە لەو پرۆژەی کە ئێمە تەقدیممان کردبوو لە ماددەی (٢٤)ە. دووەم وەزیری ناوخۆ ڕێنمایی پێدانی مۆڵەتی بە دەست بن، ئەوەی کە لە پرۆژەی لیژنەی یاسایش هاتووە کراوەتە ماددەی (١٩) ماددەکان هەندێکیان لە پرۆژەی بڵێین هی لیژنە گۆڕاون کراونەتە خاڵ، ئەمە لەوێ چارەسەرکراوە، ئەگەر بەوە ئیکتیفا دەکەن لەوێ بە ڕێنمایی دەردەچێتن، پێم وایە شتێکی ئاساییە ڕێنماییەکان دەبێت توندتر بێت لەسەر ئەم شوێنانە. ئەگەر بێینە سەر ماددەی (٥) زۆر بابەتتان وروژاند کە حەقی خۆتانە پرسیارە لەسەر بکەن و جێگای نیگەرانی بێتن، یەك ئێمە دەڵێین کەسەکە دەبێت عێراقی بێت دانیشتوی هەرێم بێت، ئێمە لەڕووی یاساییەوە هەتا ئێستا عێراقین ئەگەر کاتێکیش وای لێهات ئەم بابەتە گۆڕانکاری بەسەرداهات ئەم یاسایانە هەمووی نەك ئەمە هەموو یاساکانی هەرێمی کوردستان دەبێت گۆڕانکاری لەسەر بکرێتن، بۆیە ئێمە دەبێ وەك خۆی بمێنێتەوە، بابەتی ئەوەی کە هۆکارێك هەبێتن زۆرتان تەئکید لێکرد ئێمەش پێمان وایە ئەم هۆکارە زیاد بکرێتن، یاساکە دەوڵەمەند دەکات و مەرجەکانیش توند و تۆڵتر دەکاتن هەبوونی ئەم هۆکارە باشترە لەوەی کە نەبێت، هەرچەندە ئێمە ئەم ڕێکارانە. ئەم هۆکارانەمان بە شێوازی تر چارەسەر کردووە، بەڵام هەبوونی لەناو دەقی یاسایەکەدا بۆ ئێمە باشترە سبەی کە دەڵێینە کەسێك مۆڵەتت پێنادرێ هۆکارەکەت موقنیع نییە بۆ ئەم مۆڵەتە، بۆیە زیاد بکرێ شتێکی ئاساییە، بابەتی تەمەن حەقیقەت تەمەنی پێگەیشتن یان سنی روشت (١٨) ساڵە ئێمە لە یاسای رابردوو ئەوەی کە بەرکارە هەتا ئێستا تەمەنەکە (١٨) ساڵە خۆم گلەیم هەبوو لەسەر تەمەنەکە، بۆیە تەمەنەکەمان گۆڕی کە بگونجێنین لەگەڵ ستانداردەکانی نێودەوڵەتی کە لەو وڵاتانەی یاسای چەکیان داهێناوە و بەکاری دێنن تەمەنیان (٢١) ساڵ داناوە بە تەمەنی روشت یان بە تەمەنی پێگەیشتوو بۆ بابەتی چەك هەڵگرتن، هەرچی زیادی بکەی هیچ لە قەزیەکە ناگۆڕێتن، یەعنی ئەوە نییە بڵێ ئەگەر زیادی بکەی وەکو ئەو بەڕێزە گوتی رەنگە لە (٨٠) ساڵییەوە دواتر یەعنی مەسەلەن نە زۆربوونە نە کەم بوونە بابەتەکە لێرە هەندێك جار مافێك هەیە کەسێك لە تەمەنی

(٢١) ساڵی ڕەنگە پێویستی بە خۆپاراستن هەبێ، بۆیە نەمانکردە (١٨) ساڵ چونکە بەراستی ڕادەی تێگەیشتن و پێگەیشتن لە (١٨) ساڵی کەمترە، بۆیە (٢١) ساڵ لە بەینی (١٨) و (٢٥) ئەگەر نا بیکەیە (٢٥) هیچ لە بابەتەکە ناگۆڕێتن، بەڵام پێمان وایە ئەگەر لە (٢١) ساڵی بمێنێتەوە هاوکارێکی باش دەبێتن ڕەنگە یەکێك لەو گەنجانەی کە لە (خدرجیجە) شەهید بوو تەمەنێکی (١٠) ساڵی هەبوو، (١١) ساڵ بوو، هاوکاری براکانی دەکرد هێنانی فیشەك و تفەنگ و ئەوانە، یەعنی بابەتەکان با ئێمە زۆر دەست و پێی خۆمان نەبەستینەوە ئێمە هەوڵ دەدەین لە مەرجەکان توند و تۆڵی بکەین بەڵام ئەگەر یەکێك تەمەنی (٢١) ساڵ پێویستی پێ بوو ئەو کاتە بڵێین کاکە بڕۆ هەتا نەبیە (٢٥) بڕۆ بەم هەرەشە بڵێ هەرەشەکە لەسەر جەنابتە با جارێ چاوەڕێ بك هەتا وەکو دەبی بە (٢٥) ساڵ. ئەمە بەراستی مەنتقی نییە، بۆیە پێم وایە وەکو خۆی بمێنێتن، بابەتی ڕەوشت چاك و ناوبانگ ئەمە عورفێکی یاساییە لە هەموو یاساکانی عێراق و هەرێمی کوردستانیش ئەمە بەندێکە لە هەموو ئەو یاسایانە جێگیر کراوە، بەڵام ئەگەر واقع بینانە سەیری بکەین لە گەڕەکێك کە هەر هەمووومان تێدا دەژین زۆر کەس هەیە ڕەفتاری ناچاکە و ڕەوشتیشی ناپاکە، بەڵام نە کەس سکاڵای لەسەر کردووە نە پێشینەیەکی تاوانی هەیە، ئەگەر ئەم برادەرە بەپێی ئەوە ئەم مەرجەی تێدا نەبێتن ئێمە دەبێ تەقدیمی بکاتن دەبێ مۆڵەتی بدەینێ، بەڵام ئێمە مۆڵەت وا نادەین کاتێك کەسێك داوای مۆڵەت دەکات لە ڕێنماییەکان کە لە بەرنامەمان دایە دەری بکەین ئەبێ بینێرین بۆ ئەو شوێنانەی پێویستە بەڵگەی تاونە ڕاپۆرتی پزیشکییە هەموو ئەو بابەتانەی کە لێرە باسکراون، بەڵام بابەتێك هەیە لەرووی ئەمنییەوە ئەم کەسەکە لە رووی ڕەوشتەوە لە گەڕەك ئامادەیە بۆ ئەوەی چەکی پێ بدرێت؟ لە ماڵی خۆی کەسێکی شەرانگێز نییە؟. زۆر کەس هەیە لە دەرەوە فریشتەیە، بەڵام لە ماڵەوە شەرانگێزە، لە دەرەوە دیموکراتە لە ناوە دیکتاتۆرە، بۆیە ئەمە نە بە یاسا نەبە ناتوانین ڕێکی بخەین، دەبێ بەدواداچوونی بۆ بکەین، ئەگەر لە هەموو مەرجەکان دروست بوو بەڵام ڕەوشتی پاك نەبوو، توندوتیژ بوو لەگەڵ خێزانی خۆی ئێ ئەمە چەك بدەینە ئەو سبەی ڕەنگە یان خێزانی ئەوی پێ دەکوژی یان ئەو خێزانەکەی پێ دەکوژێتن، بۆیە دەبێ هەر بمێنێ، بابەتی کەم ئەندام بەرێزان نە بێ بەش دەکرێن، نە مافیان دەخورێتن، ئەگەر بابەتەکان وەکو خۆی بخوێنرێتەوە ڕێك کەم ئەندامی جەستەی یان نەخۆشی عەقڵی یان دەروونی نەبێت بەجۆرێك ئەم (بەجۆرێکە) گرینگە ببێتە بەربەست لە بەکارهێنانی چەك، ئەمەش بە چی دەسەلمێنێ بە ڕاپۆرتێك لەلایەن لێژنەیەکی پزیشکی فەرمییەوە پشتراست کرابێتەوە، بۆیە وەڵامی زۆرێك لەو نیگەرانییەکانی ئێوە پرسیارەکانی ئێوە خۆی لە ماددەکە هەیە، بەڵام پێویستی بە لێوردبوونەوە هەیە، بابەتی ئەوەی کە لەڕووی تەکنیکییەوە تەبعەن ئەمە لەو پڕۆژەی کە ئێمە تەقدیممان کردوو ئێمە زۆر بە روونی باسمان لەوە کردووە کە لەرووی تەکنیکییەوە مەبەست چییە مەبەست ئەوەیە تاقیکردنەوەیەکە ئەو لایەنەی کە مۆڵەتی دەداتێ وە دەسەڵاتی دەرچواندنی هەیە دەبێ لەو تاقیکردنەوەیە دەربچێت، واتە ڕێنماییەك بە ڕاهێنان ئەم کەسە دەبێ ڕاهێنان بکرێ لە ماددەکانی دواتر دامان ناوە ئەبێ لە پەیمانگای پێگەیاندنی ئەمنی و کارگێری لە وەزارەتی ناوخۆ ئەمە ڕاهێنانی پێکرابێتن، بۆیە لێرە دەستکاری کراوە جێگای پرسیارە بۆ خۆشم کە

سـەیرم کـرد حەقـیقەت نەم زانـی مەبەسـت چیـیە لە رووی تەکنیکیـیەوە، بـۆیە ئەگەر ئەم روونکردنەوەیە لەسەری زیـاد بکری وەکـو ئـێمە لە حکـومەت ناردوومـانە شتێکی بـاش دەبێـت، بابەتی (٥) فیشەك و (١٢٠) من لەگەڵتان باس نەکرێت زۆر باشترە، لە ڕێنماییەکـان دەکرێـت بـاس بکرێت، بەڵام بۆ روونکردنەوەی بەرێزتان مەبەست لێـرە ئەوە نییە جـوعبەی کـوردی و جـوعبەی عەسـکەری، ئەم بـرادەرە کە ئەم چەکە هەڵـدەگرێت کلاشـینکۆف نـاهێنێتە دەرەوە بیبەسـتێتن و جوعبە ببەستیت ئەمە مخـالەفەی یاسـایە، ئەمە بـۆ مـاڵی خـۆی ئەم کلاشـینکۆفە بەکـار دێنێـت، ئەگەر لەکـاتی گواسـتنەوە بێـت نـابێتن بەرچـاو بێـت ئەم چەکە، بەرچـاوبوونی ئەو چەکە مۆڵەتدراوە پـێچەوانەی یاسـای تـرە، مـۆڵەتی هەڵگرتنـی هەیە، بەڵام مـۆڵەتی پێشـاندانی چەکـی نیـیە، بـۆ کەشـخە و بـۆ مەراسـیم لەگەڵ خـۆی ببـات، مەسـەلەی (٣٠) رۆژ ئەم (٣٠) رۆژە پـێش تەواوبوونی ماوەکەیە، پێتان وایە دەیکەیـنە (٤٠) رۆژ، دەیکەیـنە (٥٠) رۆژ ئاسـاییە، یەعنـی حەز دەکەی دەکەیــنە (٦٠) رۆژ، (٦٠) رۆژ پــێش ئەوە دەتـوانین ئاســاییە بەراسـتی هــیچ لە روحــی مەسـەلەکە ناگۆڕێـت، مەوزوعێـك کە بـاس کـراوە چەکەکەش بە شـێوەیەکی ڕەوا بە دەسـت خستبێت، ئەمە لە پڕۆژەی ئێمە نەبـووە لە حکـومەت، بـۆ منـیش جێـی پرسیارە، بەشێوەی رەوا یەعنـی چـی؟ حەقـیقەت، بـۆیە لابرێـت زۆر باشـترە لەوەی کە لە پـرۆژەکە بمێنـێ، چـونکە ئـێمە نەمان ناردووە وەکو حکومەت، چونکە بەراستی زۆر ئەستەمە بڵێـی چەکێکـی رەوایە، ئەم چەکە رەوایە کـێ دەتـوانێ بیسـەلمێنێ بەراسـتی ئـێمە وەکـو حکـومەت نـاتوانین بیسـەلمێنین، بـۆیە لابرێت باشترە. پرسیاری بەڕێزت وتت ئەگەر مۆڵەت وەرگرتن لە پرسـیاری پێشـتر لەبیـرم چـوو جوابت بدەمەوە راست دەکەی پرسیارێکی زۆر بەجێ و تەکنیکییە ئەو پرسیارە، ئێمە بیرمان لـێ کردۆتەوە ئەگەر ئەم کەسە بیەوێـت چەك بکرێـت نـاتوانێ بچـێ ئەم شـوێنە ئاگادار دەکـرێتەوە، چونکە رێنمایی شوێنی چەك کـڕین و فرۆشـتن دەردەچێـت، ئەم کەسـە نـاتوانێ چەك بەم کەسـە بفرۆشێت ئەگەر رەزامەندی پێش وەختەی وەزارەت یان لایەنی پەیوەندیـداری وەرنەگرتبێـت بە کڕینــی چەك، ئــێمە نیازمــان هەیە بــۆ ئەوەی بەرچاوتــان روون بێــت ئەو شــوێنانەی کە چەك دەفرۆشــن بەشــێوازێکی ئەلیکترۆنــی دەیبەســتینەوە بە وەزارت بە پارێزگــا و ئیــدارەکانی سـەربەخۆ، هەر چەکێـك لەوێ داخـل بکرێـت و دەربچێـت ئەبـێ لە سیسـتەمی کـۆنترۆلکردنی ئەمـانە لە بـن دەسـتی وەزارەت و پارێزگـا و ئیـدارە سـەربەخۆکان بێـت وە کاتێـك دەیکـرێتن و دەیفرۆشێت دەبـێ ئـێمە ئاگـادار بـین بە کـام مـۆڵەت فرۆشـراوە بـۆ ئەوەی نەك کـابرا بیکـڕێتن و بچێتن تاوانێکی پێ بکات ئینجا ئێمە ئاگادار بین، ئەلیکترۆنییەن دەبێ ئێمە ئاگاداری ئەم کڕین و فرۆشتنە بین، لەکاتی کڕینی لە کانی فرۆشـتن، ئەمە بە ڕێنمـایی و رێکـاری تـر رێـك دەخـرێتەوە، ئەم کەسانە خولیان بۆ دەکرێتەوە؟ بە تەئکیـد، بەبـێ خـول کەسیان مۆڵەتیـان پـێ نادرێـت. ئەو کەسـانەی کە بیـانینە بەرێـزان ئەو پرسـیارە کونسـولخانە و نـوێنەرایەتی وڵاتـان لە هەرێمـی کوردسـتان لە هەمـوو وڵاتـان بەپێـی ئیتیفاقیـاتی نێـودەوڵەتی، دیبلۆماسـی، سـاڵی (٦٣)، (٦٤) ئەمانە رێگە پێدراون داوا دەکەن کە چەکیان پێ بدرێتن، مـۆڵەت پێـدراون چەك هەڵبگـرن، بەڵام ئەگەر بێجگە لەمانە خەڵکێکی تری غەیری عێراقی و غەیری کوردستانی چەکێکـی پـێ بێـتن زۆر سوپاستان دەکەین لەکاتی حاڵەتی لەم شیوەیە ئاگادارمان بکەن بـۆ ئەوەی ئـێمە دامەزراوەکـانی

پۆلیس و ئاسایش ئاگادار بکەین و ڕێکاری پێویست بگرنە بەر، ئەگەر خۆی بە چەکی مۆڵەت بکوژێ؟ تاوانە، هەر کوشتنێك بەو چەکە تاوانە، چەك مۆڵەتدراو بێ یان بێ مۆڵەت، تاوانە، ئەگەر کەسێك هەڵگری چەکەکە نەبوو مۆڵەتی چەکی نەبوو خۆی بەم چەکە کوشت خاوەنی مۆڵەتەکە تاوانبارە، چونکە ڕێگای خۆش کردووە بۆ هەبوونی چەکێك لەبەر دەستی منداڵێك، ئافرەتێك یان هەر کەسێك کە حەقی نییە ئەم چەکەی لە دەست بێت، بۆیە هەڵگرتنی چەك لە ماڵەوە لە شوێنی پێویست مەسئولیەتی ئەو کەسەیە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێمە لە (٦:٣٠) ڕێستێك وەردەگرین، بەڵام دوای دێینەوە، یەعنی ئەم شەو تەواوی دەکەین، مادده (٦) بخوێننەوە بەڕێزان.

بەڕێز روپاك احمد رحمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦):

یەکەم: مۆڵەتی چەکی ئاگرین لەم بارانەی خوارەوە بە هەڵوەشاوە دادەنرێت:

١-مردنی خاوەن مۆڵەت.

٢- لەدەستدانی یەکێك لەو مەرجانەی کە لە بڕگەی یەکەمی مادده (٥)ی ئەم یاسایەدا هاتوون.

٣- دەرچوونی بڕیارێك لە دادگای تایبەتمەند لە بە دەس بەسەرداگرتنی چەکە ئاگرینەکە.

٤- دەرچوونی چەکە ئاگرینەکە و تفاقەکەی لە خاوەنداریيەتی کەسی مۆڵەتدراو بۆ کەسێکی دیکەی مۆڵەتدراو.

دووەم:

١-پێویستە لەسەر کەسی مۆڵەتدراو لە حاڵەتی هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتەکەیدا چەکەکەی رادەستی نزیکترین بنکەی پۆلی لە شوێنی نیشتەجێ بوونی بکات بەرامبەر وەرگرتنی پسولەیەکی فەرمی.

٢- ئەو کەسەی مۆڵەتەکەی هەڵدەوەشێتەوە دەتوانێت لە ماوەی (١٨٠) ڕۆژدا ڕەفتار بە چەك و تفاقەکەی بکا بە فرۆشتن بێت یان بە هەر ڕەفتارێکی تری یاسایی.

٣- لە دوای کۆتایی هاتنی ئەو ماوەیە لە خاڵی دووی ئەم بڕگەیە هاتووە دەسەڵاتی مۆڵەتدان مافی هەیە چەك و تفاقەکە بۆ بەرژەوەندی خاوەنەکەی بەپێی حوکمەکانی یاسا بفرۆشێت و بڕی پارەکەی رادەست بکاتەوە.

سێیەم: لەدوای مردنی مۆڵەتدراو:

١-پێویستە میراتگرانی یان ئەوانەی شوێنیان دەگرێتەوە مۆڵەتەکە رادەستی دەسەڵاتی مۆڵەتدان بکەن بە مەبەستی ئاماژەکردن لەسەری، ئەو ڕێکارانەی لە خاڵەکانی یەك و دووی بڕگە دووەمی ئەو ماددەیەدا هاتوون جێبەجێ بکەن.

٢- دەسەڵاتی مۆڵەتدان لەبارەی فرۆشتنی چەکەکە پارەکەی بۆ دادگای تایبەتمەند دەنێرێت بە مەبەستی پاکتاوکردن و دابەشکردنی لەسەر کەسانی شایستە.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ دەیەوێت قسە بکات لەسەر ئەو ماددەیە؟ (د.محی الدین)، (د.اسماعیل)، (سەرچنار) خان، (ئاشنا) خان، کاك (رزگار)، (شیرین امین)، کاك (کاروان)، کاك (محمد سعددین)، (لنجە) خان، (شێخ ظاهر)، (روبینا) خان، کاك (هێڤیدار)، (سارا) خان، کاك (بەختیار)، کاك (بالانبو)، حاجی (سفین)، کاك حاجی، فەرموو.

بەڕێز سفین اغا عمر اغا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) سێیەم خاڵی (دوو) لە دەسەڵاتی مۆڵەتدان لەبارەی فرۆشتنی چەکەکە پارەکەی بۆ دادگای تایبەتمەند دەنێردرێ بە مەبەستی پاکتاوکردنی دابەشکردنی لەسەر کەسانی شایستە، کەسانی شایستە کێن ئەوانەی کە چەکەکەی دەفرۆشن و مەحکەمە پارەکەی دەداتە ئەوەی ئەو کەسانە کێن کە پارەکەیان پێ دەدرێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك (شێخ ظاهر)، فەرموو.

بەڕێز ظاهر محمد علی حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) خاڵی سێیەم، دەرچوونی بڕیارێك لە دادگای تایبەتمەند بەدەست بەسەرداگرتنی چەکە ئاگرینەکە، ئەگەر ئەو چەکە دیارە تاوانێکی پێ کراوە کە لە ماددەی پێشوتر باسکرایە، جونحەیە یان جینایە، بۆیە چەکەکەی پێم وابێ ئەو خاڵە زیادە، خاڵی سێیەمیش لەدوای مردنی مۆڵەتدار پێویستە میراتگرانی یان ئەوانەی شوێنیان دەگرێتەوە، پێم باشە بکرێتە شوێنی دەگرنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزت، کاك (بختیار)، فەرموو.

بەڕێز بختیار شوکری سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٦) مۆڵەت بە هەڵوەشاندنەوەی دادەنرێت چوار خاڵ دانراوە، پێم باشە سێ خاڵێکی تر زیاد بکرێت ئەگەر ئەو چەکە بەکارهات بۆ خۆشی، مەسەلەن زۆر جار دەبینی شەو گەمەچی هەیە دوو یانەی ئەوروپی دەبینی دەنگی تەقەی دێ، ئەگەر بتوانن مۆڵەتەکەی لەوان وەربگرن زۆر باشترە ئیدیتر ئەگەر تەهدیدەك لەسەر ژیانی کەسەکی دیتر هەبێت بەم چەکە پێویستە مۆڵەت بێتە وەرگرتن، حەفتەمیش زۆر جێگا هەنە مەناتقی مەحرەمەی پێ دەڵێن مەسەلەن زانکۆ ناکرێت چەك بچێتە ناو زانکۆیەکان، ئێستا مۆڵەت درایە بە کەسەکی (٢١) ساڵ تەمەن (٢١) تەڵەبەی زانکۆکانە یەعنی ناکرێ بەو چەکەی بچیتە ناو مەناتقی مەحرەم نە بەس ئەو دامودەزگای حکومەت و وەزارەتیش هەیە دەبێ قەدەغە بکرێت، سەبارەت بە عەینی ماددە دووەم، بڕگەی سێیەم دەسەڵاتی مۆڵەتدان مافی هەیە چەك و تفاقەکەی بۆ بەرژەوەندی

خاوەنەکەی بەپێی حوکمەکانی یاسا بفرۆشێت، دەسەڵاتی مۆڵەتدان وەزیرە یانیش مودیر عامە لە مودیر عامی کەمتر نییە مەعقول نییە سەرپەرشتی فرۆشت و کڕیاری دەمانچە بکەی یان کلاشینکۆفەکی بکات، پێویستە ئەم دەسەڵاتە بدرێت بەو جێگایانەی مۆڵەتیان پێ درایە کڕین و فرۆشتنی چەکی بکەن بەس بەخۆیان وەکو وەزارەت سەرپەرشتی ئەو پرۆسەیە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (باڵانبو)، فەرموو.

بەڕێز باڵانبو محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) بڕگەی دووەم پێویستە لەسەر کەسی مۆڵەتدراو لە حاڵەتی هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتەکەیدا چەکەکەی رادەستی نزیکترین بنکەی پۆلیس لە شوێنی نیشتەجێ بوونی بکات بەرامبەر بە وەرگرتنی پسولەیەکی فەرمی، لە حاڵەتێکدا ئەگەر ئەم چەکە کە تەسلیمی کرد فەوتا چی لە مەوزوعەکە روودەدا لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم ئەمەی بۆ زیاد بکرێ کە نرخی چەکەکەی لەسەر دیاری بکرێت ئەنجامی فەوتانی چەکەکەی پێویستە لایەنی تایبەتمەند بەو بڕە پارەیە قەرەبووی بکاتەوە، خاڵی سێیەمی بڕگەی دووەم دەڵێ لەداوی کۆتایی هاتنی ئەو ماوەیەی کە لە خاڵی دووی ئەم بڕگەیەدا هاتووە دەسەڵاتی مۆڵەتدان مافی هەیە چەکەکە و تفاقەکەی بۆ بەرژەوەندی خاوەنەکەی بەپێی حوکمەکانی یاسا بفرۆشێتەوە بڕی پارەکەی رادەست بکاتەوە، لە کوێ دەیفرۆشێتەوە؟ ئایا ئەم فرۆشتنەوەیە بە نرخی رۆژ دەبێ یان بە نرخێك کە حکومەت دیاری دەکات؟ لەبەر ئەوەی ئێمە دەزانین مادەم مۆڵەتەکە دەدرێت بە کەسانێك شوێنی کڕین و فرۆشتنی چەکەکان دیار بکەن ئەوان دەتوانن لەلای خۆیان رێك بکەون بۆ نمونە نرخێك بدەن بە چەکێك چەکێك بکڕن بە نرخێکی زۆر زۆر هەرزان بەس لە کاتێکدا یەکێك کە بیەوێت بڕوات چەکێکیان لێ بکڕێت بە نرخێکی دوو قات پێی بفرۆشنەوە پێویستە رەچاوی ئەوە بکرێت ئەو نرخە نرخێکی زۆر نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (ئاشنا) خان، فەرموو.

بەڕێز ئاشنا عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیم هەیە لەسەر بڕگەی دووەم خاڵی دووەمی لەسەر کاتەکە، پێم وایە بکرێت بە (٣٠) رۆژ (١٨٠) رۆژ زۆرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (شیرین امین)، فەرموو.

بەڕێز شیرین امین عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) بڕگەی (٢) خاڵی دوو ئەو کەسەی مۆڵەتەکەی هەڵدەوەشێتەوە دەتوانن لە ماوەی (١٨٠) ڕۆژ ڕەفتار بە چەك و تفاقەکەی بکات بە فرۆشتن بێت یان بە هەر ڕەفتارێکی تری یاسایی گەر بگەڕێینەوە بۆ ماددەی (٤) بڕگەی دووەم هەر خاڵی دوو دەڵێت مۆڵەت بۆ ماوەی یەك ساڵ دەبێت، لێرەشدا دەڵێت (٦) مانگ دەتوانێت بەبێ مۆڵەت بەکاری بهێنێت، یەعنی ئەم فەترە زەمەنییە زۆر زۆرە بەراستی، منیش بە هەمان شێوە پێشنیار دەکەم کەم بکرێتەوە بۆ (٣٠) ڕۆژ، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (کاروان)، فەرموو.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) من لە بڕگەی یەکەمی پێشنیاز دەکەم خاڵێك زیاد بکرێت بەو شێوەیە (بەکارهێنانی بۆ مەرامی کەسی کە ببێتە هۆی ئازاردانی گیانی و مەعنەوی کەسانی دیکە بەبێ هۆکار) تەبعەن ئەگەر ئەمەی تێدا نەبێت بەراستی ئەمە یەکێکە لە خاڵە زۆر ئەساسەکان کە پێویستە تەسبیت بکرێت لەو ماددەیەدا، بۆچی؟چونکە کەسێك ئەم چەکە بۆ مەرامێکی شەخصی خۆی بەکاریبێنیت وە هیچ هۆکارێکی نەبێت ئەمە پێویستە کە مۆڵەتەکەی بە ئەکیدی ئەگەر تەحصیل حاصلیش بێت بەڵام ئاماژەی پێ بکرێ باشترە. بڕگەی دووەم خاڵی یەکەم و خاڵی دووەم ئەگەر بە وردی متابعە بکەین ئەمانە پێچەوانەی یەکترین، ئەم دەڵێت رادەستی بکات لە شوێنێك لە شوێنێك دەڵێ مامەڵەی پێوە بکات تا (١٨٠) ڕۆژ، لەبەر ئەوەی کە دوو خاڵە دەتوانین وەکو (واو) بەکاری بێنین، ئەوە بکات و ئەوە بکات، ئەی بۆ نەیکەین بە (یان) من لە یەك خاڵدا کۆم کردۆتەوە بەو شێوەیە (پێویستە لەسەر کەسی مۆڵەتدراو لە حاڵەتی هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتەکەیدا چەکەکەی رادەستی نزیکترین بنکەی پۆلیس لە شوێنی نیشتەجێبوون بکات بەرامبەر بە پسووولە کە نرخی چەکەکەی لەسەر بێت یان لە ماوەی (١٨٠) ڕۆژ ڕەفتار بە چەکەکەوە بکات یان هەر ڕەفتارێکی تری یاسایی، بەڵام ئەو (١٨٠) ڕۆژەش هاوڕای هەڤاڵانم (شیرین) خان ئاماژەی پێ کرد دەکرێ کەم بکرێتەوە بۆ ئەمەش، دووبارە زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، (د.محی الدین)، فەرموو.

بەڕێز محی الدین حسن یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕای کاك (بختیار)م بە تایبەتی خاڵێك زیاد بکرێ لە بڕگەی یەکەمیدا کە بەکارهێنانی چەك لە چەکی مۆڵەتدراو لە بۆنە و ئاهانگەکان یان کاتێك ببێتە هەرەشە و مەترسی لەسەر ژیانی کەسانی تر ئیزافەی ئەوەش دەکەم. لە بڕگەی دووەمیدا بڕەك قورسە بڵێین ئەو متمانەیە لەنێوان هاووڵاتیان و دامودەزگاکانی پۆلیس نییە، پێم وایە باشترین چارەسەر ئەوەیە کە ئەو

کەسەی کە مۆڵەتەکەی هەڵدەوەشێنێتەوە جۆری چەکەکە و ژمارەکەی لە بنکەی پۆلیس تۆمار بکات، ژمارە و جۆری چەکەکەی لە بنکەی پۆلیسی گەڕەکەکەی خۆی یان ناوچەکەی خۆی تۆمار بکاتن دواتر بیفرۆشێتەوە. چونکە لە خاڵی یەکەم و دووەمیان جۆرێك لە تەناقوزی تێدایە، بۆیە لەگەر ئەوەینە تۆماری بکات خۆی ئەو ماوەیەی (١٨٠) ڕۆژە کەمتر بکرێتەوە بۆ ئەوەی خۆی تەسەروفی پێ بکات خۆی بفرۆشیت. ئەوەی تری پەیوەندی بە خاڵی سێیەم بڕگەی دووەمی کە جۆرێك لەوەی تێدایە کە دەسەڵاتی دادوەری بۆ مەسەلەی پاکتاوکردن و دابەشکردنی لەسەر کەسانی شایستە، پێم وایە دابەشکردنی بەسەر میراتگرەکانیان، چونکە کەسەکە مردووە چەکەکە دەفرۆشێ پارەکە دەدرێتە میراتگرەکانیان، بۆیە لەگەڵ ئەوەم کەسانی شایستە بکرێتە کەسانی میراتگری کۆچ کردووەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، (سەرچنار) خان، فەرموو.

بەڕێز سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەم دوای ئەو چوار خاڵە خاڵێکی تری بۆ زیاد بکرێت لەکاتی تەلەف بوونی چەکی مۆڵەتدراو کە چەکەکە تەلەف دەبێت ئەو خاڵانە دەڵێم مۆڵەتی چەکی ئاگرین بە هەڵوەشاوە دادەنرێت، ئەگەر چەکەکەش تەلەف بوو ئەبێ ئەو خاڵەشی بۆ زیاد بکرێت، تەلەف بوونی چەکی مۆڵەتدراو، خاڵێکی تر بڕگەی دووەم خاڵی دووەم ئەو (١٨٠) ڕۆژە زۆر زۆرە، یەعنی ئەڵێ ئەو کەسەی مۆڵەتەکەی هەڵدەوەشێتەوە، یەعنی تا شەش مانگ هەر بۆی هەیە ئەو چەکەی لەلا بمێنێتەوە ئایا بیفرۆشی یان تەصەڕوفی پێوە بکات (١٨٠) زۆر زۆرە شەش مانگ، بە قەناعەتی من بکرێت بە (٣٠) ڕۆژ باشترە لەو حاڵەتە ئەگەر دوای (٣٠) ڕۆژەکە نەیکرد ئەو کاتە خاڵی سێیەمی بەسەردا جێبەجێ دەکرێت کە پارەکەی بەو شێوەیە کە مامەڵەی پێوە دەکرێت کڕین و فرۆشتن کە لە بڕگەی سی هاتووە، سەبارەت بە بڕگەی سێیەم دەڵێ لەدوای مردنی مۆڵەتدراو، خاڵی دووەم دەڵێ دەسەڵاتی مۆڵەتدان لەبارەی فرۆشتنی چەکەکە پارەکەی بۆ دادگای تایبەتمەند دەنێرێت بە مەبەستی پاکتاوکردن و دابەشکردنی لەسەر کەسانی شایستە وەکو میرات، یەعنی وەکو میراتی پارەکەی دابەش بکرێت، ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، (روبینە) خان، فەرموو.

بەڕێز روبینە اویملك عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) برگە (١) دقێت خالەك لێرە بێتە زیادکرن، پێشکەش نەکردنی داخوازی نوێکردنەوەی مۆلەت لە ماوەی یاسایدا، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، (سارا)، خان، فەرموو.

بەڕێز سارا دلشاد بکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـڕگەی دووەم ئەو کەسـەی مـۆڵەتەکەی هەڵدەوەشـێتەوە دەتـوانێ لە مـاوەی (١٨٠) ڕۆژدا منـیش پێم باشە ئەو ماوەیە کەم بکریتەوە، لە بڕگەی سێیەمدا دەسەڵاتی مۆڵەتدان لە بـارەی فرۆشتنی چەکەکە پـارەکە بـۆ دادگـای تایبەتمەنـد دەنێردرێـت دواتـر دابەش دەکرێـت بەسـەر کەسـانی شایستە، پێم باشە کەسانی شایستە لێرە دیاری بکرێـت بە چ پێوەرێـك دابەش دەکرێـت ئەو بـڕە پارەیە؟ پشتگیری لە قسەکانی حاجی (سفین) دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (هێڤیدار)، فەرموو.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەو ماددەیە بەشی دووەم قسەی لەسەر دەکەم باشە بـۆ چەکەکەی تەسـلیمی پـۆلیس بکـا بـۆ پێی نەڵێتن بیفرۆشە لەو دوکانەی کە مۆڵەتی هەیە چەك دروست دەکـا و دەیکـڕی و دەیفرۆشـی، یەعنی بـۆ بیـداتە پـۆلیس؟ مەعقـولە دوای شـەش مـانگیش کـابرا بۆخـۆی پـێ بسـورێتەوە هـیچ رسوماتێکی نەداوە لەو وڵاتە بە کەیفی خـۆی ئیشـی پـێ بکـات، ئەی ئەو کـابرایەی کە رسـومات دەدات ئەو چ کە چەکەکەی پـێ نـوێ دەکـاتەوە، یەعنـی تەزاروب هەیە لەو بەیـنە و لەو بەیـنە، ئەگەر ماددەی یەکەم وەك خۆی ما ئەوە برگەی یەکەم هیچ پێویست ناکات بمینێـتەوە، تـۆ خـۆت کابرا دەسەڵاتی پـێ دەدەی بچـی لەو بـنکەی پـۆلیس بیفرۆشـێتەوە بەو حەقە لێـی دەسـتینی کە ئەو حەقە نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (لنجە) خان، فەرموو.

بەڕێز لەنجە ابراهیم عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەرەتا پشـتگیری لە قسـەکانی کـاك (بختیـار) دەکەم بەتـایبەت کە دەڵـێ خـاوەن مـۆڵەت ئەگەر لەکـاتی دەربڕینـی خۆشـی چەکەکەی بەکارهێنـا مـۆڵەتەکەی لـێ وەربگیـرێتەوە ئەوە گـرینگە، هەروەهـا لەو مـاددەیە لە بـڕگەی یەکەم کە بە چـوار خـاڵ دانـراوە لـۆ هەڵوەشـاندنەوەی مـۆڵەت، ئەگەر لە حاڵەتێك زاندرا یان خەبەر دراو سەلمێندرا کە خاوەن مۆڵەت تووشی نەخۆشییەك بـووە کە هۆیەکـان و ئەو مەرجـانەی لە بـڕگەی یەکەمـی مـاددەی پێنجەمـی ئەو یاسـایە هەن دوای نەخـۆش کەوتنـی نـایگرێتەوە، پێویسـت ناکـات خـاڵەکیش بـۆ ئەوە زیـاد بکرێـت، خـاڵی سـێیەم منیش پشتگیری لە کاك (سفین) دەکەم کەسانی شایستە کێن؟ بکرێتە میراتگرانـی باشـتر نیـیە؟ سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (محمد سعیدالدین)

بەڕێز محمد سعدالدين انور:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە مـاددەی (٦) بـڕگەی دووەم، لە خـاڵی یەك و دوو پشـتگیری قسـەكانی بەڕێـز كـاك (كـاروان)، (د.محی الدين)، كـاك (هێڤیـدار) دەكەم چـونكە لێـرە لە خـاڵی دووەم هـاتووە خـاڵی یەكەم زیـادە پێویست ناكات تەسلیم بە بنكەی پۆلیس بكـات، ئەگەر هەر كێشـەیەكیش هەبیـتن لە بـڕگەی یەك خـاڵی سـێیەم ئەمە چارەسـەركرایە بە بڕیـاری دادگـا بڕیـاری دەسـت بەسـەرداگرتنی چەكەكە دەكرێتن، بۆیە هەر خاڵی دووەم بمێنێت ماوەیەكی بـۆ دانرێـت بۆخـۆی بیفرۆشـیتن، سوپاسـتان دەكەم.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك (رزگار)، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٦) سەرەتا پشتگیری لە قسەكانی كاك (بختيار) دەكەم كە بە هیچ شـێوەیەك چەك بەكـار نەهێنرێ بۆ هیچ بۆنەیەك، لە كاتی بەكارهێنانی مۆڵەتەكەی لـێ وەربگیـرێتەوە، ئەو (١٨٠) ڕۆژەش كە هاوڕێیـان ئیشـارەتیان پـێ دا مـن پشـتگیری لە قسـەكەی (ئاشـنا) خـان، (شـيرين) خـان و ئەو هاوڕێیـانە دەكەم كە دەڵـێن بـۆ مـاوەی (٣٠) ڕۆژ چـونكە (١٨٠) ڕۆژ بەبـێ مـۆڵەت بەراسـتی ئەوە پێچەوانەی یاسایە، سەبارەت بەوەش كە حاڵەتێكیش هەیە یەعنی مەسەلەن كەسێك چەكەكەی دەباتە ئەو شوێنانەی كە مۆڵەتی چەك فرۆشـتنی پێـدراوە دوكـانەكە یـان ئەو جێگـایە چەكـی تـر وەرناگرێت، جێگای نابێتەوە، لەو كاتەشدا مۆڵەتەكەی تەواو بووە ئایا حكـومەت خـۆی حەقە لەو كاتە لێی وەربگرێتەوە بە قیمەتێك بۆ ئەوەی ئەو چەكە بەبێ مۆڵەت نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، (د.اسماعيل)، فەرموو.

بەڕێز اسماعيل علی طه:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دووسێ تێبینیەكیت هەی یەكەم خالی یەكەم نوقتە ئێكێ بێژیت مردنـی خـاوەن مـۆڵەت ئەز پێشنیار دەكەم زیاد بكرێت لەسەر ئەوە هەما هەر دگەل وێبیت یان نەمانـا كەسـایەتیا مەعـنەوی لسەر مۆلەتداری چونكی هەندە جارا بسەبەب كەسایەتیا مەعنەوی ئیجازەیا دایا مودیر عامە بەر مودیر عاماتیا دایی، ئەندامی جڤـاتەكێیە لـبەر هەنـدێ یـێ دایە ئەو ئەنـداماتی نەمـا، ئەو مـودیر عاماتی نەما، قیمقام نەما، مودیر ناحیە نەما، یەعنی ئەو سیفەتی مەعنەوی نەمـا، وەكـو مـردنەك چەوا ئەوا مردن ئیجازات هەلوەشێت سیفەتی مەعنەوی ژی ئەگەر نەما بێـتە هەڵوەشـاندن، دوو بێژیت لەدەستدانی یەكێك لەو مەرجانەی كە لە بـڕگەی یەكەمـی مـاددەی پێـنجەم ئەم یاسـایەدا هاتووە، بۆچی ئەو زیادە لەدەستدانی یەكێـك لە مەرجێـت مۆلەتـدانێ، پێویسـت نـاكـات چـونكی هندی قانون یاسایا كورت بیت باشترە، دوماهیكێ ئەز بێژم پێنجێ ئێك بیتە ئیـزافە كـرن خـاڵەك

ئەو ژی دبیتە ئەگەرێ دەستدانا یا مۆلەتێ ئەگەر دەمێ یاسایدا داواکاریا نوکرنا مۆلەتێ پیشکەش نەکر، دەمێ یاسایدا یەعنی مانا (٣٠) رۆژانا تێپەرین لەو ماددەدا تەقدیم نەکر رەئسەن ئیجازا وی مۆلەتدانا وی بێتە نەئیدی کرن، تیبینیا من یا ئەخیری پرسیارا جەنابێ وەزیرێ کێ یەعنی ئەوێن دییە پەیوەندیدار پێویستە لەسەر کەسی مۆڵەتدار لە حالەتی هەلوەشاندنەوەی مۆلەتێکدا چەکەکەی رادەستی نزیکترین بنکەی پۆلیس لە شوێنی لێرە یێ مەتاتییە نەهاتیە دیارکرن دەمەك بیتە دیار کرن لە دەمی چەند رۆژەك دوو رۆژ، سی رۆژ، دە رۆژ، ماوەی دە رۆژ تەسلیم بکات، ماوەی پێنج رۆژ، ماوەی بیست رۆژ، یەعنی ئەگەر دوای ئەوە بە مانگێك دوو مانگ ژی تەسلیم بکات مەعنتا وێ دروستە، چونکە لێرە قانونێدا ئیشارەت نەدایە یا پێتڤی ناکات مودەك بێتە دیار کردن هەر بۆ پرسیار، سوپاس.

بەرێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز وەزیر، فەرموو.

بەرێز رێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندەك شتی باش باسکران کە پێمان وایە ئەگەر زیاد بکرێن ئەم ماددەیە دەوڵەمەند دەکاتن بابەتی ئەوەی کە ئەگەر چەکەکە بۆ خۆشی یان بۆ ئەوانەی تەقەی خۆشی کرا تەهدیدی کەسێکی پێ کرا هەڵگرتن لەناو شوێنێکی محەرەم، بۆ نمونە ئەگەر لەناو زانکۆ یەکێك چەکی پێبێتن گەنجەك ئەو چەکە بباتە ناو زانکۆ کەواتە شوینێکی موحەرەمە ئیزافەکردنی ئەم سێ برگەیە لە مەرجەکان دەوڵەمەندی دەکات و پشتگیری لێ دەکەین، بابەتی ئەو (١٨٠) رۆژە ئەگەر پێتان وایە زیادە ئێمە پێمان ئاساییە کەمی بکەنەوە، بەڵام بەس بابەتەکە باشترە ئەگەر روون بکەینەوە بۆچی (١٨٠) مان داناوە؟ لە برگەی دووەم دەڵێین نزیکترین بنکەی پۆلیس دەبی خاوەنی مۆڵەتی هەڵوەشاوە چەکەکەی رادەست بکات، ئەمە ئەبی بیکات، نەیکات پێچەوانەی یاسایە و سەرپێچییە، ئەگەر ئەمەی کرد لەماوەی (١٨٠) رۆژ ئەم شەخصە حەقی هەیە ئەم چەکە بفرۆشێت، چەکەکە لەکوێیە؟ لە بنکەی پۆلیسە دەتوانێت ئەم چەکە بۆ ماوەی (١٨٠) رۆژ بفرۆشێت، ئەگەر ئەو نەیکرد لە ماوەی (١٨٠) رۆژ دواتر لە خاڵی سێیەم لە کۆتایی هاتنی ئەو ماوەیە دەسەڵاتی مۆڵەتدان ئەم چەکە دەفرۆشێتن و پارەکە رادەستی دادگای تایبەتمەند دەکات بۆ پاکتاوکردنی و گەڕاندنەوەی، بۆ خەڵکی شایستە دەکرێ بکەینە میراتگر، کەسانی میراتگر، بۆیە ئەم سێ برگەیە هەر سێکی بەیەکەوە بەستراوەتەوە پێویستە وەکو خۆی بمێنێتەوە، تەنها ئەگەر پێتان وایە (١٨٠) رۆژ زیادە بیکەنە (٦٠) رۆژ، بیکەنە (٩٠) رۆژ، کێشە نییە لەسەر ئەوە یەعنی ئەمە مشکیلەمان نییە، بەڵام دەبێت هەرسێکی وەکو یەك بمێنێتەوە، ئەوەی کەسانی شایستە بکرێتە میراتگر شتێکی باشە، لەکوێ دەیفرۆشێت؟ ئەو شوێنانەی کە رێگەی پێدراوە دەبێ بیفرۆشێتن، ئەوەی تر پێم وایە ماددەکە وەکو خۆی بمێنیتەوە لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریانەی کە ئێمە پێمان باش بوو، زۆر سوپاس. ئیجازە هەیە بەرێز سەرۆکی پەرلەمان؟

بەرێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە ئەو ئەبێ چەکەکە رادەستی پۆلیس بکات، چونکە مۆڵەتی نەماوە، بۆ بەشی دووەم دەتوانێ بیفرۆشێت، ئەوەی کە ئەیکرێت شوێنێکی ڕێگەپێدراوە دەزانێت لە فلانە بنکەیە بابچێتن لەو بنکەیە ببینیتن، ئەم حاڵەتانە دەبێ کۆنترۆڵکراو بن، لەماوەیەی کە مۆڵەتی نەماوە تاوانێکە یان هەر رەفتارێکی پێ بکرێتن رەفتارێکی نایاسایە، ئەبی ئەم بابەتە ئەگەر ئەم سێ خاڵە یەکێکیان هەڵبگرن کاریگەری لەسەر خاڵی دوای خۆی دەبێتن، ئەبی رادەستی بکات، ئەگەر رادەستی نەکرد ئەمە تاوانە، رادەستی کرد دەبێ بیفرۆشێت کە دەیفرۆشێت ئەم شوێنەی ئەیکرێتن زۆر ئاساییە بلێتن لە فلانە بنکەیە ئەتوانێ پیشانیان بدات، ئەتوانێ وێنەیەکی پیشان بدات، جۆرەکەی ئەمەیە یەعنی ئەمە زۆر ئاسانە لەوەی کە چەکەکە لەدەستی ئەو بمێنێتەوە و لەو دوکان و ئەم دوکانە بیگێرێت کە دەیکرێت، ئەمە شتێکی یەعنی بیرمان لێ کردۆتەوە زۆر بە جدی ئەبێ هەر رادەستی بکاتن، دواتر بیفرۆشێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمە صالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ماددەی (٧) لیژنەی تایبەتمەند، فەرموو.

بەڕێز جلال محمد امین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٧):

یەکەم: ئەمانەی خوارەوە لە مۆڵەتی دەستتداری وهەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقەکەی بەدەردەکرێن:

١-سەرۆکی هەرێم و جێگرەکانی.

٢- سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەیی و سکرتێر و ئەندامانی پەرلەمان.

٣- سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەیی و وەزیرەکان و ئەوانەی لە پلەی ئەوان دان.

٤- سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی و لێکۆڵەری دادی.

٥- ئەندامانی هەردوو نێردەی دیبلۆماسی و قونسولگەری ئەوانەی کە لە عێراق و هەرێم کار دەکەن بەپێی ڕێسای مامەڵەی هاوشێوە.

٦- فەرمانبەرانی پلەی تایبەت.

دووەم: ئەوانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا هاتوون مافی دەستداری و هەڵگرتنی چەك و تفاقیان لەدوای خانەنشینیان دەمێنێت و ئەم حوکمە بەسەر ئەفسەرانی هێزەکانی ناوخۆ و پێشمەرگە کە لە پلەی مقدم بەرەو سەرەوەن جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هەر بەڕێزێك دەیەوێت گفتوگۆ لەسەر ماددەی (٧) بکات با ناوەکەی خۆی تۆمار بکات، بەڵێ بەڕێزان ئەوانە دەیانەوێت گفتوگۆ لەسەر ماددەی (٧) بکەن (بدریە) خان، (سەرچنار) خان، کاك (د.اسماعیل)، کاك (رزگار)، کاك (کاروان)، کاك (هاوڕێ)، کاك (سەرکۆ)، (ئاشنا)، خان

(گوڵستان سعد)، (لیزا) خان، کاك (حاجی سفین)، کاك (ادریس)، کاك (محمد سعیدالدین)، کاك (محمد سعدالدین)، فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین انور:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی حەفت بڕگەی یەکەم هەتا خاڵی پێنج ئەوە لە هەموو وڵاتەکان ئەو سیستەمە هەیە، بەڵام خاڵی شەش فەرمانبەرانی پلەی تایبەت بەشێوازێکی کراوە مەفتوح نوسرایە، فەرمانبەرانی پلەی تایبەت هەموو ئەو فەرمانبەرانە دەگرێتەوە کە پلەی تایبەتیان هەیە سەرۆك و فەرمانگە و مودیر عام و راوێژکار هەموو دەستە و وەزارەتەکان ئەمە وەکو ئیمتیازیکیان پێ دەدرێ هەندەکیان هەیە هەر پێویستیان پێ نییە، بەڵام لەبەر ئەو کەلتوورەی کۆمەڵگای هەیتمان لەبەر ئەم ئیمتیازە ئارەزوو دەکات کە چەکی پێ بیت، ئەمە تەحدید بکرێت بەپێی پێویستی وەزارەت یاخود لایەنی پەیوەندیدار هاوکاری بێت بۆ پێدانی مۆڵەتەکە، یەعنی پێدانی مۆڵەت یان ئاسانکاری پێ بدرێت نەك بە شێوازێکی کراوە وەکو ئەوانەی کە لەو پێنج خاڵە هاتییە پێیان بدرێت، چونکە ئەوانە کە بۆ نمونە لە دەستەی سیاحەنە، کشتوکاڵن، تەندروستین هەموویان پێویستیان بەوەی نابیت ئەو ئەوەیانپێ بدرێت کە چەك هەڵبگرن، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (ادریس)، فەرموو.

بەڕێز ادریس اسماعیل عبوش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابێ وەزیر خۆزگە وڵاتی ئێمەش وەکی سویسرا نەپێویستی بە چەك باو نە بە چەکدار با، بەڵام هەمووومان دەزانین دونێ بۆ هەندەك گرووپی حەشدی شەعبی و حەشدی عەشایر و لەکاتی خۆی هێزی دیجلە و چەندین گروپی تر لە کەرکووك و شەنگال پڕ چەك کرابوون بۆ لێدان و لەناوبردنی قەوارەی هەرێمی کوردستان، دوێنێ بۆ داعش ساڵی (٢٠١٤) کە هات هێرشێکی کردە سەر هەرێمی کوردستان ئەوانەی کە وەکو خۆبەخش بەرگری لە هەرێمی کوردستانین کرد زۆربەیان بە چەکی خۆیان، یەعنی چەکی خۆیان کڕیبوو بە پارەی خۆیان بەرگریان لە هەرێمی کوردستان کرد، کوردستان وای لێ نەهاتییە ئێمە بلێین پێوستیمان بەو خەڵکە نییە جارێکی تر یان بەو چەکە نییە ئەوەی لە دەستی خەلکە، وەڵاهی خەتەریاتی زۆر گەورەتر لەپێشمانە دێن سەر هەرێمی کوردستان، جارێکی تر پێویستیمان بەو خەڵکە دەبێت، جارێکی تر بێن بەرگری لە هەرێمی کوردستان بکەن، لێرە من دێم لەسەر ماددەی (٧) خاڵی دووەم ئەوەیان نووسیوە کە ئەوانەی کە بۆیان هەیە چەك هەڵگرن دوای خانەنشینیش بە پلەی مقەدەم بۆ سەرەوە لەوانەیە پیشمەرگەیەك لە ژیانی خۆی هەمووی پێشمەرگە بووە، لەبەر ئەوەی خوێندەوار نەبووە نەبوویە زابگیش یەك نەجمەشی وەرنەگرتووە، مقدم لەوانەیە لەناوبەینی شەو و رۆژەکی بویە مقەم هەیە بە شەو و رۆژەکی بووینە لیواش، ئێستا ئەوەی لە ژیانی خۆی هەموو پێشمەرگە بوونە ئێستا چەك و پێشمەرگە وەکو هیوایەتەك بووە وای لێهاتووە، زۆر ناخۆشە ئێستا بلێی ئەتوو بەدەربی لەوانەی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (گوڵستان سعید)، فەرموو.

بەڕێز گوڵستان سعید حمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٧) بڕگەی شەشەمیان لە بڕگەی یەکەم فەرمانبەرانی پلە تایبەت ئەمە زۆر وازح نییە، کێیە پلە تایبەتەکان؟ وێڕای ئەوەی من پێم باشە یەك پلەی تریش بۆ ئەم خاڵە زیاد بکرێ ئەوانەش کە بەڕێوەیەری چاکسازییەکانی گەوران و ژنان و منداڵانن لەگەڵ بەڕێوەبەری شەڵتەرەکان، سوپاس.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسێن/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (د.اسماعیل)، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل علی طه:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یا من پرسیارە ژوان هەر شەشا ئێکیشوانا ئەگەر مر وەزعێ وی قانوونییە و سیلاح لێ چ لێهێتن؟ ئەڤە پشتی یەکانێ دڤێتن لە وێدا نەهاتییە چارەسەرکرن، یەعنی ئەگەر تو لواجبێ خۆدا ئەم دێ خودێ کرن و مۆلەتا هەی و سیلاحێ هەی کا دێ چەوایا دێتە چارەسەرکرن؟ سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك (سەرکۆ)، فەرموو.

بەڕێز سەرکۆ ازاد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم بڕگەی دووەم باس لەوە کراوە ئەوانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیە هاتوون مافی دەستداری و هەڵگرتنی چەك و تفاقیان لەدوای خانەنشینکردنیان دەمێنێت و ئەم حوکمە بەسەر ئەفسەرانی هێزەکانی ناوخۆ و پێشمەرگە لە پلەی مقدم، یەعنی جیاوازییەکە لەوەدایە ئەفسەرانمان هەیە لە ئاسایش، لە ئاژانسی پاراستنی زانیاری ئەم ئەفسەرانەش کاتی خۆی بەتایبەتی ئەفسەرانی ئاسایش و ئەوانەی کە لەو ئاژانسی پاراستنە زانیارییەدا کاریان کردووە ئەوانە بوونە کە بەرەنگار بوونەوەیان هەبووە بەرامبەر بە تیرۆر، بە بازرگانانی ماددەی هۆشبەر و خەتەریش لەسەر ژیانیان هەیە، هەرکاتی واز لەو ئیشە بێنن یان خانەنشین بن خەتەری زیاترە مەوزوعی ئاسایش، ئەگەر ئەفەسەرانی ئاسایش و ئاژانسی پاراستن زیاد بکرێ و لە پلەی موقەدەمیش کە برای بەڕێزم باسی کرد، هەندێ جار کەسی لە پلەی نەقیبە تووشی کەمئەندامی ئەبێ، خانەنشین ئەبێ، پێویستیان بەوە هەیە مۆڵەتی چەکیان هەبێ، بۆیە پێم باشە ئەفسەرانی هێزەکانی ناوخۆ و پێشمەرگە و ئاسایش و ئاژانسی پاراستن و زانیاری زیاد بکرێ، پلەی موقەدەم بکرێ بە نەقیب.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیزا خان.

بەڕێز لیزا فلك الدين صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی من لەسەر دوو خاڵە، خاڵی دوو ئەڵێ سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێر و ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە نوێنەرانی کوردمان لە پەرلەمانی عێراقیش هەیە، ئەوانیش لە زمنی ئەو یاسایە ئەبن، هەرچەندە یاسایەك هەیە لە عێراق لەسەر ئەوە، بەڵام نازانم ئەو بڕگەیە هەیە و ئەیانگرێتەوە؟ ئەگەر نایانگرێتەوە باشترە ئەندامانی هەرێمی کوردستانی بۆ زیاد بکرێ، جوانترە سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێرەکەی بکرێ بە دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان، پلەی فەرمانبەرانی پلەی تایبەت هەندێ هەیە مودیر عامە، وەکو مودیر عامی وەزارەتی کشتوکاڵ بۆ نموونە، ئەوانیش خەڵکی ماندوون، بەڵام چ پێویستیان بە هەڵگرتنی چەك هەیە لە دوای تەقاعودی، بۆیە پێویست ناکات، ئەگەر بکرێ جیا بکرێتەوە باشترە، پشتگیری لە قسەکانی کاك سەرکۆ ئەکەم لەوەی ئەفسەرانی ئاسایشیش هەمان شت بەدەر بکرێن، چونکە ئەوانیش هەم لەگەڵ پرسی تیرۆر و ماددەی هۆشبەر کاریان کردووە و ژیانیان لە مەترسیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سەرچنار خان.

بەڕێز سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تایبەت بە ماددەی حەوت لەو شەش بڕگەی دانراوە یاسایەکی ترمان هەیە ژمارە (١٥) (٢٠١٢) تایبەتە بە پاساوانی پەرلەمانی کوردستان، وابزانم هەر پەرلەمانیش یاسای تایبەتی هەیە بەو بابەتە، ئێستا ئەوەم دیت، پرسیار ئەکەم لە بەڕێز وەزیر پاسەوانی پەرلەمانی کوردستان بە سەرۆك و جێگر و پەرلەمانتار ئەوانەش بەدەر بکرێن بۆ ئەوەی تەعاروز دروست نەبێ، ئەو پاسەوانەی پەرلەمان مەعقول نییە بێ مۆڵەت دەربکات لە وەزارەتی ناوخۆوە لە کاتێکدا ئیشی سەرەکی خۆیەتی کە دیفاع لە پەرلەمانتار بکات، خۆ بێ مۆڵەت و بە دەستی بەتاڵ ناکات، ڕەچاوی یاسای ژمارە (١٥) ی (٢٠١٢) لەگەڵ ئەوە بکرێ، ئەگەر ئەوە بەدەر بکرێ باشترە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك رزگار.

بەڕێز رزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دووەم، باس لە تاکو پلەی موقەدەم بۆی هەیە دوای خانەنشین بوونی چەك هەڵگری، بەڵام کاك سەرکۆش ئیشارەتی پێدا لە مولازمەوە مولازم ئەوەل و نەقیب و رائیدی لێ بێ بەش کراوە، راستە ڕەچاوی ئەوە کراوە مولازمێك تا نەبێتە موقەدەم تەمەنی شمولی خانەنشینی ناکات، بەڵام ئێستا لە وڵاتێکین، چونکە خەڵك پێش حکومەتی هەرێم پێشمەرگایەتی کردووە، بەپلەی مولازمی خانەنشین بووە، حەقە ئەوانەی لە شوێنی ئیجرائی بوونە داوا ئەکەم ئەوەی

لیزا خان باسی کرد، هەندێ شوێن هەیە شوێنی مەدەنی یان کشتوکاڵ ئەوانە نا، بەڵام ئەوانەی شوێنی ئیجرائییە مۆڵەت بدرێ بەوانە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك هاوڕێ.

بەڕێز هاوڕێ بناء محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی یەکەم لەوەی لیزا خان ئاماژەی پێدا سەرۆکایەتی پەرلەمان جیا بکرێتەوە بەو شێوازە ئاماژەی پێ بکرێ، پشتیوانی ئەکەم، کاك محمد لە خاڵی پێنج لە بڕگەی یەك پشتیوانی قسەکانی ئەکەم، کاك سەرکۆ و کاك رزگاریش ئاماژەیان بە بڕگەی دوو دا پێویستە هەندێ ئیزافە تێدا بکرێ، لەبەر ئەوەی ئێمە بە تایبەت لە هێزی پێشمەرگە هەیە لە تەمەنی (٤٥) ساڵ چۆتە خولی ئەفسەرییەوە، تا خانەنشینی ناگاتە نەقیب، یان رائید، پێم باشە ئەوەش ئیزافە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ئاشنا خان.

بەڕێز ئاشنا عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیم هەیە لەسەر خاڵی دوو کە ئەڵێ ئەو فەرمانبەرانەی پلە تایبەت و ئەوانەی ناویان هاتووە دوای ئەوە خانەنشین بوون ئەتوانن چەك هەڵگرن، فەرمانبەرانی پلە تایبەت رێژەیەکی زۆر فەرمانبەر ئەگرێتەوە، بۆ نموونە راگری کۆلیژێکیش فەرمانبەری تایبەتە کە مودیر عامە، سەرۆکی زانکۆیە وەکیل وەزیرە، هەر ئەوەی پێشووتر وتم لەسەر ماددەی پێنج ئەوە بە چەکداری کردنی کۆمەڵگایە، هەموو کۆمەڵگا ئەتوانی چەکی پێ بێت و هەڵیبگری و کارەساتە، ئەبێ دەست نیشان بکرێ ئەو فەرمانبەرانەی پلە تایبەت ئەبێ دەست نیشان بکرێن، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك حاجی سەفین.

بەڕێز سەفین اغا عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من لیزا خان کردی، پشتگیری ئەکەم، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەدریە خان.

بەڕێز بدریە اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی حەوت بڕگەی یەکەم تا خاڵی شەش ئەو مۆڵەت پێدانە لە هەموو دونیا ئیستیسنا کراوە، بەڵام پێویستە سنووردار بکرێ، بۆ نموونە ئەوانەی خوارەوە لە مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقەی بەدەر ئەکرێن، بەڵام سنووردار بێ، ئەوەی بۆ

زیاد بکرێ، پێم باشە بڕگەیەك زیاد بکرێ بۆ پاسەوانی پلە باڵاکان کە لە خشتە و ڕەسمەکان دیاری کراوە، بەدەر بکرێن وەکو پلەی موقەدەم و بەرەو سەر یان عەمید، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك دوو تێبینیم هەیە، برادەران کاك سەرکۆش باسی کرد بەتایبەتی ئەنجومەنی ئاسایش، ئێستا تەقریبەن سەربەخۆیە، لە چوارچێوەی وەزارەتی ناوخۆ نییە، چۆن مامەڵەی لەگەڵ ئەکرێ؟ ئەگەر بە سەربەخۆییە بۆچی ناڵێن هیزەکانی ناوخۆ وئاسایش و پێشمەرگە، خەڵکانێك هەن لە کۆمەڵێك شوێنی زۆر نهێنی کار ئەکەن، نموونە، کۆنترۆڵی زیندانەکان، ئەوانە مەترسی راستەوخۆ لەسەر ژیانیان هەیە، پارێزەر، پارێزەر هەیە دەست بۆ دۆسیەی زۆر خەتەر ئەبات، ئەوانە رێگەیان پێنادرێ چەکیان پێ بێ ئەی کێ ئەیان پارێزی؟ پارێزەرێکم لە ماڵی خۆم شەوێك کەسێك بێ بە مۆڵەت وەری ئەگرێ، بەڵام لە یاسایەکە روون بێ، بە رێنمایی یان بە مۆڵەت ئاسانکاری ئەکرێ یان لە یاساکە ئاماژەی پێ ئەکرێ؟ سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیر.

بەڕێز رێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە بە ڕای ئێمە مافی خۆی پێدراوە، رەنگە هەندێ گۆڕانکاری زۆر بچووکی پێویست بێ کە بە حەقیقەت لە پرۆژەی حکومەت تێیدا نەبووە لێرە زیاد کراوە، کێشەی پلە تایبەت ئەگەر بڵێین فەرمانبەری پلە تایبەت زۆرە ژمارەیان ئەوەندە زۆر نییە، ناوی پلە تایبەت زۆر بە خراپ چووە، بەڵام ژمارەیان زۆر نییە، لە چاکسازی ویستمان بە وەزیرەکانەوە و بە هەموو پەرلەمان و پلە تایبەتەکانی کوردستان ویستمان مووچە نیوە بکەین شتێکی زۆر کەم کاریگەری لەسەر داهات هەبوو، بەڵام وا خراپ تەفسیر کراوە پلە تایبەت، دەوڵەمەند، بزنسمان لەو وڵاتە ناوی زڕاوە، بە ئەنقەست و بە بێ هۆ، فەرمانبەری پلە تایبەت ئەوەی لە وەزارەتی کشتوکاڵ ئیش ئەکات رەنگە زیاتر لە هەموو خەڵك تووشی کێشە ببێ، لەبەر کێشەی زەویوزار، بۆیە ئەگەر پێتان وایە هەر زیادە لای ئەبەین، بەڵام ئەو فەرمانبەرانەی پلە تایبەت، بریکاری وەزیرە، راوێژکارە، بەڕێوەبەری گشتییە، قایمقامە، قایمەقامی قەزایەك مەعقول نییە مافی نەبێ دەمانچەك هەڵگرێ، لەولاوە کەسی تەجاوزەکەی رووخێنراوە یەك بێ تەعدای لێ بکات نەتوانی دیفاع لە خۆی بکات، بۆیە ئەو بابەتە ژمارەیان باوەڕ ناکەم بە هەمووی لە هەزار نەفەر تێپەر بکات، پێتان خۆشە لای ئەبەین، بەڵام بمینێتەوە مەسلەحەت ترە، ئەکرێ قیودی بۆ زیاد بکەین، بەڵام ئەبێ هەبێ، بڕگەیەکمان هەبوو لە پرۆژە یاسای خۆمان کە پێشنیارمان کردبوو لە حکومەت لابراوە لێرە، نووسیومانە ئەوانەی لە بەندی یەکەمی ئەو ماددەیە، قەسدمان ئەو شەش بڕگەیە، مافی هەڵگرتنی چەکیان ئەمێنێتەوە لە دوای خانەنشین بوون بەو مەرجەی

بەڵگەنامەیەکی بێ بەرامبەریان بۆ ڕێکبخرێ هەتا لە ژیانن، یەعنی ناکرێ ئەو برادەرە وەزیرە دوای ئەوەی خانەنشین بم ئیتر تا هەتایە بێ مۆڵەت، پارەی رسوومات وەرناگیرێ، بەڵام مۆڵەتی بۆ دروست ئەکەم، ئەو بڕگەیە ئەبی زیاد بکرێتەوە، هەڵگیراوە لە پڕۆژەی ئێمە ئەبێ زیاد بکرێتەوە، دوو، بابەتی تر ئیزافە کراوە ئەوەی باسی ئەو حوکمە بەسەر ئەفسەرانی هێزەکانی ناوخۆ و پێشمەرگە بە پلەی موقەدەم، بەڕێزان ئەوە غەدرێکی گەورەیە لە هێزەکانی ئاسایش و پۆلیس و پێشمەرگە و پاراستن و زانیاری و دژە تیرۆر و ئەو هێزانەی بەشدارن لە پاراستنی ئەو وڵاتە، ناویان لێرە بێتن، پێویست ناکات، ئەوانە خۆیان یاسای خۆیان هەیە، ڕێنمایی خۆیان هەیە، لە وەزارەتی ناوخۆ پۆلیسێك یا ئەفسەرێك بە پلەی نەقیب خانەنشین بێ دەمانچەکەی ئەکەینە هەدیە، بەبێ ئەولاو ئەولا، لە پای ئەو خزمەتە لە نەقیبەوە، ئینجا پێشمەرگە ڕەنگە لە مولازمییەوە بیدریتێ، ئەو بابەتە حەق نییە تێکەڵ بکرێ، خزمەت و دڵسۆزی ئەو خەڵکە، ئێمە نەمانووسیوە، نازانم لە لیژنەی کە موناقەشە کرا گوتمان ئەو بابەتە باسی نەکرێ، بەڵام دیسان ئیزافە کراوەتەوە، تکام وایە لایبەن هەر ئەوەندە خەتی یەکەم بمێنێتەوە تاکو دوای خانەنیشن کردنیان ئەمینێ، بەڵام بەو مەرجەی ئەوەی بەڵگەنامەیەکیان بۆ ئامادە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سەرۆکی لیژنەی یاسایی.

بەڕێز بژار خالد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی پەخش نییە ئەگەر مجال بدەن (٢ تا ٣) دەقە، قسەی من گرنگە موتەعەلیقە بە ئامادە کردنی راپۆرت، ماددە (٤٢) لە پەیڕەوی ناوخۆ بڕگەی دوو ئەڵێ وەزیری پەیوەندیدار ئەتوانێ لە کۆبوونەوەی لیژنەکان ئامادە بێ، کاتی گفتوگۆی بابەتێك ئەکرێ کە پەیوەندیدارە بە وەزارەتەکەی و ئەتوانی ستافی وەزارەت لەگەڵ خۆی بینی بۆ کۆبوونەوە، هەروەها تێروانینەکانیشیان لە راپۆرت جێگیر ئەکرێ بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ، بۆ ئاماژەم بەو ماددەیە دا؟ ناچمە مەوزوعی بابەتی موبادەرەی تەشریعی کە لەسەر ئاستی وڵاتە هەرەپێشکەوتوو و دیموکراسیەکان چۆنییەتی میکانیزمی تەشریعی و پرۆژەکانی حکومەت کە دێنە پەرلەمان و تەقدیمی پەرلەمان ئەکرێ، ئەو بابەتە زۆر دوور و درێژە، بەس لە ناوەڕۆکی ئەو بابەتە گرنگی دانە بە رای حکومەت، بە تایبەت ئەو پڕۆژانەی کە حکومەت تەقدیمی ئەکات، بەپێی ئەو ماددەیە ئێمە لەبەرامبەر کێشەیەکی گەورەین، پەخش نییە بە وازیحی لێرە ئەڵێم، بۆ لیژنەی ناوخۆ پێویستە کە راپۆرت ئامادە ئەکرێ جەنابی وەزیری ناوخۆ بەشدار بووە لەو کۆبوونەوە، بەپێی پەیڕەو پێویستە تێبینی وەزیری مەعنی وەربگیرێ، ئێستا راپۆرتی لیژنەی ناوخۆ دێت، بەخیلافی پەیڕەو چەندین تێبینی تێدایە کە فەلسەفەی یاساکەش ئەگۆڕێ، کە دێتە لیژنەی یاسایی تەجروبەمان هەیە لەگەڵ ڕێزم بۆ لیژنەی ناوخۆ، لەسەر پرۆژە یاسای کۆمپانیا ئەمنییەکانیش تووشی تەشەنوجات ئەبین، لیژنەی یاسایی و لیژنەی ناوخۆ، ئەمڕۆش

ئەو سیناریۆیە جارێکی تر دووبارە بوویەوە. بەپێی پەیڕەو بێت دیفاع لە حکومەت ناکەم، بەس ملکەچم بە پەیڕەو، ماددەی پەیڕەوی وایە، زۆر تەبیعیە با لەناو جەلسە ئەندامی پەرلەمان حەقی هەیە زۆربەی گفتوگۆکان کە کرا ئێستا مەبەستم ئەوە نییە بەڕێز وەزیری ناوخۆ، هەر وەزیرێك بێ خۆی ئەو تێبینیانەی کە پێیان ئەکرێ وەری ئەگرن، ئاساییە ئەتوانن لە هەندێ مادده دەستکاری بکەین، بەڵام کە لیژنەیەکی مەعنی راپۆرتەکە ئەنێرێ، ئێمە وەکو لیژنە ئێستا چی بکەم، ئێستا (١٣) تێبینی لیژنەی ناوخۆ وەرمانگرتییە لەو راپۆرتە، خۆم سەرۆکی لیژنەم قەناعەتم بەو (١٣) تێبینیەش نییە، ئەوە راستییە، لیژنەی یاسایش شاهیدە، بەس لەبەرچی، بۆ ئەوەی سیراع و ناخۆشی دروست نەبێ لە نێوان لیژنەی یاسایی و لیژنەی تر، ئێمە مەجبوورین ئەو ئیشە ئەکەین، بەڕێز وەزیر راست ئەکات لەسەر ئەو ماددەیە تێیدا نییە، بەڵام نامانەوێ تووشی کێشە بین، بەراستی ناپەیڕەویشە، وەکو برا بچووکتان مەبەستم نییە ئەندام پەرلەمان رای نییە، بە عەکسەوە هەندێ شت هەیە بۆ ناو جەلسە بێ و حکومەتیش رازی بێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە مەبەستی کاك بژار گەیشتم تەنیا لیژنەی ناوخۆ نییە مەبەستی، بەڵام ئێمە زۆر مەشغول بووین، هەتا داواشمان کرد حالەتی زۆر پەلەی پێ نەدرێ، پەلە کردن ئەوەی دروست کرد و خۆشمان گلەییمان لە پرۆژە یاساکە هەیە، ناکرێ بڵێین ئێمە یان لیژنەی یاسایی هەڵە بووین، بەس ئەم حاڵەتی پەلەیە بۆ جارانی تر بە هیچ یاسایەك نەدرێ، ئێمە پەکمان نەکەوتوە لەسەر هەندێ بابەت، تا ئێستا یاسای چەکمان ئیش پێ نەکردووە، خێر بوو ئەو یاسای چەکە ئەوەندە پەلە بوو، هەر ئێستاش بچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە هەر ناتوانی بە یەکجار دەستی پێ بکەی، بە هیوام بۆ جاری تر لە هیچ لیژنەیەك پەلە نەکرێ بۆ ئەوەی بتوانین بە جوانی دیراسەی بکەین، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان پێدانی سیفەی ئیستیعجال بەشێکە لە پەیڕەو، زۆر ئاساییە سەرۆکایەتی پەرلەمان لەگەڵ فراکسیۆن و لیژنەکان هەماهەنگی ئەکەن، بەڵام سیفەی ئیستیعجال نابێ ببێتە هۆی کەموکوڕی لە یاسایەك کە دەرئەچێ، پێشم وایە کۆبوونەوەی زۆر باش کراوە، چوار کۆبوونەوەی بۆ کراوە، ئێستاش خوێندنەوەی دووەمە، هەموو تێبینی و سەرنجەکان بۆ دەوڵەمەند کردنییەتی، دواتر لە ئامادە کردنی راپۆرت لیژنەی تایبەتمەند تەوافوق لەسەر ئەو خاڵانە بکەن لە وەرگرتنی تێبینی، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان و بەڕێز وەزیریش کە لێرەیە، بچنە سەر ماددەی (٨) فەرموو.

بەڕێز حكمت محمد عبو زيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨):

١ ئەفسەر و كارمەندی هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆ و ئەفسەر و پێشمەرگە لە وەزارەتی پێشمەرگە ئەتوانن چەكی ئاگرین و تفاق دەستدار بكەن یان هەڵگرن.

٢- پێویستە ئەفسەر و كارمەندی هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆ و پێشمەرگە لە دوای كۆتایی هاتنی ئەركەكانیان چەكەكانیان رادەستی شوێنی هەڵگرتنیان مشاجب بكەن.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە؟ (كاك باڵانبۆ، كاك هێڤیدار، سەرچنار خان، كاك یاسین، كاك عوسمان، كاك رزگار، كاك علی، كاك هاوڕێ، كاك سەركۆ)، فەرموو كاك یاسین.

بەڕێز یاسین خضر طه:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی (٨) دووەم ئەڵێ مساجب، مساجب چییە، خۆی مەرجەبە، یان ئەو وشەیە دەستكاری بكرێ، وشەیەكی سەیرە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عوسمان سێدەری.

بەڕێز عثمان كریم سوارە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨) بڕگەی یەك ئەوەی بۆ زیاد بكرێ كە ئەنجومەنی ئاسایش و پاراستنی بۆ زیاد بكرێ، لەبەر ئەوەی ئەوانیش تابعی هێزەكانی ناوخۆن، بەڵام ئەنجومەنێكی سەربەخۆن، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك هێڤیدار.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨) دووەم، پێویستە تەسلیم بكرێ، ئەگەر هاتوو هەر لەگەڵ خۆی هێنا؟ چ ئیجرائاتی لەگەڵ ئەكرێ، موخالەفەیە، بەڵام ئەو هەموو شەڕە رووئەدات، دوو رۆژی تر سەری ساڵە لە ئاسمانی هەولێر پڕ ئەبێ لە یاری ئاگرین، دواتر ئەڵێن ئەوەندە كەسە مردوون، چی ئیجرائات هەیە، خاڵی دووەم كۆتایی پێویستە بگەڕێنیتەوە، ئەگەر نەگەڕایەوە؟ سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو سەرچنار خان.

بەڕێز سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر بڕگەی دوو تێبینیم هەیە، نووسراوە پێویستە ئەفسەر و كارمەندی هێزی ئاسایش و ناوخۆ و پێشمەرگە لە دوای كۆتایی هاتنی ئەركەكانیان چەكەكانیان رادەستی شوێنی هەڵگرتن

بکەن، خۆ ئەو ئەرکە هەر کۆتایی نایەت، ئەبێ بڵـێ دەوامـی فەرمـی، دوای ئەوەی دەوای فەرمـی تەواو بوو بخرێتە مەشجەب، بەڵام وەکو ئەرك ئەوە هەر لە ئەستۆیانە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاك هاوڕێ.

بەڕێز هاوڕێ بناء محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی یەکەم، دێری دووەم، وەزارەتی پێشمەرگە و ناوخۆ ئەتوانن چەکی ئاگرین یان تفاقیان پـێ بێ، بۆخـۆی وەزیـری نـاوخۆ ئامـاژەی پێـدا، بە ڕێنمـایی چەکیـان پێیە، ئەگەر لە ئەرك بـن بڕیـارە چەکیـان پـێ بـێ، خـۆ نـاکرێ لە ڕەبـایەك بە دارلاسـتیك بـێ، بـۆ گرتنـی سـجن بە داری پۆلیسـی هـاتووچۆ بـێ، پـێم وایە ئەو مـاددەیە زیـادەیە، لەبەر ئەوەی لە بـڕگەی دوو خـۆی جـوابی بـڕگەی یەکەمی داوەتەوە، ئەڵێ پێویستە ئەفسەر و کارمەندی هێزەکانی ئاسایش و نـاوخۆ و پێشـمەرگە لە دوای کۆتایی هـاتنی ئەرك چەك رادەسـتی شـوێنی هەڵگرتنیـان مەسـجەف بـکەن، ڕەشـبینیش نـیم، پـێم وابـێ قـانوونەکە بـۆ بنبڕکردنـی چەکە، بەڵام ئەزانـین ئاسـان نیـیە بنبڕکردنـی چەك، ئەوانەی کارمەندی دەوڵەتن ئەتوانی بە ڕێنمـایی چەکیـان لـێ وەرگـریتەوە، قەنـاعەتم وایە دوای دەوامیش ئەگەر چەکیان لێ وەرگریتەوە وەك ئەوەیە لە کاتێکدا بازاڕی ڕەشـی چەکـت کـۆنترۆڵ نەکردبێ و چەکت لە خەڵك وەرنەگرتبێتەوە و کارمەندی خۆت بنێـریتە نـاو خەڵـك بـێ چەك پـێم وایە پێچەوانەیە، ماددەکەش زیادەیە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاك سەرکۆ.

بەڕێز سەرکۆ ازاد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دوو موتەعاریزە لەگەڵ ئەوەی ئەڵێ پێویستە ئەفسـەر و کارمەنـدی هێزەکـانی ئاسـایش و ناوخۆ، لێرە ئەڵێ پێویستە ئەفسـەر لە کـاتی کۆتـایی هـاتنی ئەرکەکانیـان چەکەکانیـان رادەسـتی شوێنی هەڵگرتن بکەن، ئەگەر سەیری بـکەی لە مـاددەی (٧) ئەڵـێ ئەفسـەری هێزەکـانی نـاوخۆ و پێشمەرگە و موقەدەم بۆی هەیە چەکی پێ بێ، نـاکرێ لە هـیچ قانوونێـك ئەفسـەرێك بەرپرسـی بـنەکەیەکە، بەرێـوەبەری پۆلیسـە، نـاکرێ سـەعات دوو دەمـانچەکەی دابنـێ، یـان ئەفسـەرێکی نەهێشتنی تاوان جاری وایە سەعات (١٢) و (١)ی شەو حالەتێکی دزی کـردنە، تەقە کـردنە، نـاکرێ بگەڕێتەوە بۆ شوێنی دەوامی دەمانچەکە هەڵگری ئینجا بچێ، ئەو ماددەیە نـاوی ئەفسـەر ئەبـێ دەربکرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاك رزگار.

بەڕێز رزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـڕگەی دووەم باسـی ئەفسـەر و کارمەنـدانی هێزەکـانی نـاوخۆ تـا ئەخیـر ئەکـات، لێـرە حاڵەتێـك هەیە، ئەو پێشـمەرگانەی لەو جێگەیـان، قۆڵەجـۆن، یـان مەخمـور، لە شـوێنی ئەرکەکەشـیان و

دەوامیشیان دێنەوە بۆ ماڵ ڕێگەکەش مەترسییە، چۆن ئەکرێ چەکی بکەی، باشتر وایە بڵێین چەکی قورس لەگەڵ خۆیان نەهێننەوە، ئەگەر بێی خۆی چەك بکەی هاوڕێیانیش وتیان، چۆن ئەکرێ چەك دابنێ و بێ چەك بگەڕێتەوە کە ڕێگەکەش مەترسییە، لە گەرمیان حاڵەت بینراوە لە کۆلەج و لە شێخ باوە خەڵك شەهید بووە، پێم باشە تەنیا ئەوە بکرێ چەکی قورس نەهێننەوە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك علی.

بەڕێز عەلی حمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەز ئەکەم وەزیری ناوخۆ بەرچاومان ڕۆشن بکات، ئەمەوێ بەراووردێك بکەم، ئەفسەری عەمید یان عەقید ئەگەر تەقاعود ببێ لە تەقاعودی بۆی هەیە چەکی پێ بێت، بەڵام لە زمنی دەوام ئەو ماوەی عوتلەیەتی ئەبێ چەك دابنێ، هەست ناکەی تەزاروویە؟ لەوانەیە لەو کاتە جولەی زیاتر بێ، دەرچوونی زیاتر بێ، لە کاتی تەقاعودی مرۆڤ کەمتر پێویستی بەوە ئەبێ، لە دەوام ئەگەڕێتەوە ئەبێ چەکی دابنێ، هەست ناکەی تەزاروویە؟ بۆ لەوکاتە پێی بێ بۆ لەو کاتە نەبێ، لە ڕووی عەمەلیشەوە واقیع بین ئامر فەموجە، عەمیدە، عەقیدە، ئەستەمە چەك دابنێن، بۆ شتێ دابنێین نەچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بە تایبەتی لەوانەیە هێزەکانی ناوخۆ و مونەزەم تر بن، بۆ نموونە بەراورد بە پێشمەرگە و ئامر فەوج و لیواو ئەوانەی دەرەوەی سنوورەکان، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دوو داوا ئەکەم مەشاجی بکرێ بە جبەخانە، پشتگیری قسەکانی کاك عەلیش ئەکەم، بە جدی لە کاتی دەوام چەکیان جبەخانەکانیان دابنێن، بەڵام ئێمە هەموومان باش وەزعی هێزی پێشمەرگەی کوردستان ئەزانین، باوەڕ ناکەم لە ٢٠% ی یەکە سەربازییەکان جبەخانەی پێویستیان هەبێ بۆ ئەوەی بتوانن چەکیان تێدا هەڵگرن، ئەوە کێشەیەکی زۆر گەورەیە، ئەگەر لە وەحدەیەك لە جەبهەکانی پێشەوە ئەو چەکانە دانرابن، بە داخەوە لەو ماوەی پێش ئێستا تیرۆرستانی داعش هێرشیان کردە سەر هەندێ جێگەوە، ئەگەر تۆ مولزەمی بکەی ئەو چەکە لەوێ دابنێ کە درا بەسەریان ئەو کات کێ بەرپرسیار ئەبێ، ئەوە ئەبێ دیراسە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن تێکەڵییەك دروست ئەبێ لە نێوان ئەرك و بابەتی چەك هەڵگرتن و مۆڵەت دان بە ئەفسەر و کارمەندی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، بەڕێزان روون نییە ئەڵێین هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ

جگە لە پێشمەرگە هەموو هێزەکانی تر هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆییە، بە ئاژانسی پاراستن و زانیارییەوە، بە دژە تیرۆرەوە، بە ئاسایشەوە، ئەوانە بە پێی یاسای هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ مامەڵەیان لەگەڵ ئەکرێ، بۆیە پێویست ناکات ئەو مەوزوعە جێگەی نیگەرانی بێ، ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە پێکدێ لە سێ چوار کۆڵەگەی سەرەکی، ئەوانە بەشێکن لە هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، ئەگەر یاسایەکی تر دەرچوو بۆ ئەو هێزانە ئەو کاتە ئەتوانین ناوێکی تری لێ بنێین، بەڵام ئێستا لە چوارچێوەی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆن، بابەتی مەشاج بیکەنە جبەخانە، زۆر جوانە، برگەی یەك ئایا زیادە یان دووبارەیە، خۆی ئەکید کردنە لەسەر ئەوەی ئەتوانن هەڵیبگرن ئەو چەکە، لە کاتی ئەرك، بڕگەی دووەم بۆ ئەوەیە ئەو ئەرکە تەواو بوو ناتوانن هەڵیبگرن، پرسیار ئەکەی ئایا عەمەلییە، بۆ ئێستای کوردستان نەخێر، ئێمە لە شەڕی چەند لایەنەین، بەڵام ئەو یاسایە بۆ ئەمڕۆ دانارێژین، بۆ ئەمسالیش نییە، بەلای کەمەوە بۆ خولێکی پەرلەمانی ئەو یاسایە ئیشی پێ بکرێ، بۆیە تکایە لێکدانەوەکان لەسەر واقیعی تاڵی نا ڕێکخراو لێکدانەوەی بۆ نەکرێ کە ئەگونجێ یان نا، ئێستا لە هێزەکانی ناوخۆ تا حەدێکی زۆر کۆنترۆڵی چەکی فەرمی ئەکرێ، بەڵام لە هێزی پێشمەرگە لەگەڵتانم سنووری هەرەشە و مەترسی لەسەر هێزی پێشمەرگە تەنیا خاڵی کۆنتاکت نییە لەگەڵ هێلی دوژمن یان هێلی هەڕەشە، بەڵام ئەبێ رۆژی بێ ئەم بابەتە جێ بەجێ بکەین، هەر جوڵەیەکی بەتالیۆن یا لیوایەك وەکو هەموو وڵاتێکی ئارام ئەبێ بە فەرمان بێ، ئامر فەوجێك حەقی نییە سریەیەك لەگەێ خۆی بجوڵێنی بە بێ رەزامەندی ئامر لیوا، ئامر لیوا حەقی نییە سریە بێ رەزامەندی فەرماندەی خۆی، تا ئەخیر، کێشەمان لێرە هەیە لەو یاسای چەك نییە، ئەبێ پێشمەرگە رێك بخرێ، ئالییەتی رێکخستنەوەی پێشمەرگە باشتر بکەین، ئینجا ئەو یاسایە لەسەری جێبەجێ ئەبێ، ئەگەر بەو شێوەی ئێستا بێ نەك ئەو یاسایە هیچ یاسایەك لەسەریان جێبەجێ نابی، بۆیە ئەبێ هەوڵ بدەین پرۆسەی یەکگرتنەوە رێکبخرێ، لەو کاتە کێشەیەك دروست نابێ، بارەگای لیوای ئێمە لەگەڵ خەتی ئەمامی یەکە، ئەبێ بارەگای لیوا لە پشتەوە هێلی تەماس بێ، لەوی مەسجەب ئەبێ، هەتا ئەفسەری پۆلیس، بۆی نییە کلانشینکۆف بباتە ماڵ، بۆی نییە دەمانچە ببات، ئەو ئەفسەرە واقیعیە، ئەو چەکە لە جباخانەی بنکەی پۆلیس بەجێ بێڵی، ئەگەر بە شەو شتی روویدا ئەو برادەرە لە ماڵەوە مەسئول نییە، خەڵکی تر هەیە لە ئەرکە ئەو مەسئولە، بابەتەکە خۆمان لە خۆمانی قورس ئەکەین، ئەمانەوەی شت چاك بکەین، بەڵام کە دێتە سەر دەرکردنی یاسا خۆمان دونیایەك رێگری بۆ خۆمان دروست ئەکەین ئەڵێین نابێ، کێ شتێکی مەعقول نییە، ئێمەین، وەزیرین، پەرلەمانتار، پلە تایبەتین، ئەفسەرین، ئەوانەین، ئەگەرنا شتەکان ئاساییە، ئەو بابەتە وەکو خۆی بێ لەگەڵ گۆڕینی وشەی مەشاجب بکرێت بە جبەخانە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ماددەی (٩).

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩):

١ ئەگەر مۆڵەت دراو بە دەستداری و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین هەواڵی بزربوونی یان لەناوچوونی مۆڵەتەکەی یان بزربوونی ئەو چەکەی مۆڵەتەکەی پێ دراوە بدات ئەوا پێویستە دەسەڵاتی مۆڵەت دان داوا لە پۆلیس بکات لەو بارەییەوە لێکۆڵینەوە ئەنجام بدات.
٢- ئەگەر بزربوون یان لە ناوچوونی مۆڵەت سەلمێنرا ئەوا مۆڵەتێکی نوێ ئەدرێتە خاوەنەکەی وەك جێگرەوەی بزربوو، هەمان ژمارەی مۆڵەتی پێشووی لەسەر ئەبێ، هەمان ئەو زانیارییانەی تێیدا هاتبوون لە خۆی ئەگرێ بەرامبەر بە رەسمێك کە دوو هێندەی رەسمی پێدانی مۆڵەت بێ.
٣- ئەگەر بزربوون یان لە ناوچوونی چەکی ئاگرین سەلمێنرا ئەوا پێویستە خاوەنەکەی مۆڵەتەکە رادەستی دەسەڵاتی مۆڵەتدان بکاتەوە بۆ هەڵوەشاندنەوەی و لە دوای تێپەربوونی یەك ساڵ بەسەر رێیکەوتی بزربوون یان لەناوچوونەکە سەر لە نوێ مۆڵەتی نوێی پێ ئەدرێتەوە.
٤- ئەگەر دەرکەوت هەواڵ دان بە بزربوون یان لەناوچوونی مۆڵەت یان بزربوونی چەك راست نییە ئەوا پێویستە دەسەڵاتی مۆڵەت دان مۆڵەت دراو رەوانەی دادوەری لێکۆڵینەوە بکات بۆ گرتنەبەری رێککاری یاسایی پێویست و پێویستە دادگاش لە کاتی حوکمدان بە تاوانبار کردنی هەواڵدەر دەسەڵاتی مۆڵەتدان ئاگادار بکاتەوە و لەو بارەش مۆڵەتەکە بە هەڵوەشاوە دائەنرێ.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە؟ (کاك بالانبۆ، کاك دکتۆر محی الدین، کاك هاوڕێ)، فەرموو کاك دکتۆر محی الدین.

بەڕێز محی الدین حسن یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیەکەم لەسەر بڕگەی سێیە، دوای ئەوەی کەسی مۆڵەت دراو چەکە ئاگرینیەکەی وون ئەکات مۆڵەتەکەی هەڵئەوەشێتەوە، بەڵام دوای تێپەربوونی ساڵێك مۆڵەتێکی نوێی پێ ئەدرێ، پێم وایە ساڵێك زۆرە، کەسانێك هەن پێویستیان پێی هەیە، ئەپرسم ئایا ئەو مۆڵەتە نوێیە لە دوای بەدەست هێنانی یان دەست خستنی چەکێکی نوێیە کە ژمارەکە و جۆرەکەی وەکو بەڕێز وەزیری ناوخۆ ئاماژەی پێ کرد لەو شوێنەی ئەیکڕێ داتا و زانیاری یان فۆرمێکی پێ ئەدرێ بە کڕینی ئەو چەکە، یان چۆن لەسەر چ ئەساسێك مۆڵەتەکەی بۆ نوێ ئەکرێتەوە؟ سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك هاوڕێ.

بەڕێز هاوڕێ بناء محمد:

بەریز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩) چوار بڕگەیە، پرسیارە لای من چ حیکمەتێك هەیە کەسی بڕوات لە بنکەیەکی پۆلیس بڵێ چەکم ون کردووە؟ بۆ راست نەکات، بۆ بڵێ مۆڵەتم ون کردووە، ئەگەر ونی نەکردبێ، دواتر یەك ساڵ زۆر نیبە؟ زۆربەی دامودەزگاکان خەڵك گیری خواردووە بە دەست رۆتینیات، بۆیە یەکسال هاتووچۆی مەحکەمە و پۆلیس بکات، بۆ نەڵێ مانگێك ئەگەر قەرارە چەکی ون کردبێ، بۆ لە مانگێك نەبێ؟ سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو كاك باڵانبۆ.

بەڕێز بالانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی یەکەم باسی دەستداری کردن و ون بوون ئەکات، ئەزانین بنکەی پۆلیسی ون بوون هەیە، ئەگەر کەسانییێك شتێکی ئاسایشیان لێ ون بێ رەنگە بنکەی پۆلیسی ون بووەکان ئاگادار ئەکەن، رێککاری یاسایی ئەگرنە بەر، چ پێویستە دەسەڵاتی مۆڵەت دان پۆلیس راسپێری لە کاتێکدا خۆی هەیە، پشتگیری کاك هاوڕێش ئەکەم، لە بڕگەی دوو، هێشتان ساغ نەبۆتەوە، زۆر جار هەیە ئینسان جزدانی پڕە لە پارە لێی ئەکەوێ، خەڵك دزی لێ ئەکرێ، ئەم کەسە ئەو لەدەست دانە بە دەست خۆی نەبووە چ پێویستە سزای بدەی لە بیدایەتەوە دوو هێندەی لێ بسەنێ، لە خاڵی دوو، ئەو کەسە لەوانەیە دز چووبێتە ماڵەکەی چەکەکەی بردبێ، لافاو هاتبێ هەوییەکەی یان چەکەکەی بردبێ، یەکسەر یەك ساڵی تر بخەیتە سەری لەوانەیە زەروور بێ، لەو (٣) بڕگە سزات بۆ داناوە، لە بڕگەی چوار ئەڵێ ئەگەر ئیسپات بوو خۆی ئەو شتەی فەوتاندووە، رەوانەی دادگای ئەکرێ و ئەوکات رێککاری یاسایی خۆی ئەگریتە بەر، پێم باشە هەر سێ سزاکەی بڕگەی یەك و دوو و سێ لابرێ و جی بهێڵدری بۆ ئەو کاتەی شتەکە یەکلایی ئەبێتەوە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیر.

بەڕێز رێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە زۆر گرنگە وەکو خۆی بمێنێ، پەیوەستە بە رێککاری کەم کردنەوەی تاوان بەوەی کەسێك چەکێکی مۆڵەت دراو بزر بکات بە مەعنای ئەوە نییە بزری بکات، کەسێك ئەیفرۆشی بە قاچاغ یان ئەیدات بە کەسێکی تر ئەڵێ من ئەو چەکەم بزر کردووە و ئەمەوێ مۆڵەتێکی ترم بدەنێ بۆ چەکێکی تر، ئەوە دیاردەی قاچاغ و دزی لە حکومەت بەو شێوەیە ئەکرێ، کەسێ چەکەکەی وا ئەڵێ حادیسەیەکی دزیش دروست ئەکات و شەو دز هاتووە، بەڵام بەڵگەی نییە، رەنگە خۆی فرۆشتبێتی بە کەسێك تاوانبار و قاچاغچی، ناکرێ بە ئاسانی، باسی چەك ئەکەین، باسی شتی خۆشی ئەو دونیایە ناکەین، چەك یانی کوشتن و بریندار کردنە، سنوور دابنێین بۆ بنبڕکردنی چەك، ئەو بڕادەرەی مۆڵەتی هەیە و خۆی ناساند و وتی بزرم کردووە، ئەبێ بیسەلمێنێ، نەیسلماند خۆی تاوانبارە، ئەبێ وەکو خۆی بمێنێ ئەو سێ بڕگەیە.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ماددەی دواتر.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٠):

وەزیر یان ئەو کەسەی کە رایئەسپێرێ ئەتوانن لە هەر بارێکی پێویست مۆڵەتەکانی دەستداری و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین لە هەرێم یان لە بەشێکی رابگرێ بۆ ئەو ماوەی کە لە بڕیارەکە دیاری ئەکرێ.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە؟ (سەرچنار خان، کاك بالانبۆ، کاك هێڤیدار، کاك کاروان، کاك هاوڕێ، کاك سەرکۆ، خەدیجە خان، کاك عمر)، فەرموو خەدیجە خان.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارکم لا دروست بووە، کاتی زروفێکی ئیستیسنائی روو ئەدات ئاژاوەیەکە، رووداوێکە، ئایا لەو زروفە خەڵك داوای مۆڵەت ئەکات؟ ئەگەر زروفێکی ئاوا بێتە پێش هەموو خەڵك چەك هەڵئەگرێ، پێم وایە ئەگەر بەڕێز وەزیر وەڵامێك بداتەوە، ئەسل ئەوەیە ئیقافی عەمەل بە مۆڵەت بکرێ نەك پێشکەش کردنی مۆڵەت ڕابگیرێت، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سەرچنار خان.

بەڕێز سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیەکم هەیە، ئەو سەلاحیەتەی دراوە بە وەزیر لەو حاڵەتە کە ئەتوانێ مۆڵەتەکانی چەکی ئاگرین هەم هەڵگرتن و هەم مۆڵەتەکەشی لە هەرێم، هەموو هەرێم یان بەشێکی هیناویەتی، حاڵەتی تەوارییە کە لە سەلاحیەتی پەرلەمانە، نابێ وەزیرێك یان وەزارەتێك ئەو سەلاحیەتەی بە تەنیا پێ بدرێ، بە رای من ئەگەر کرا شتێکی ئاوابێ ئەبێ بە بڕیاری ئەنجومەنی وەزیران، ئەوەی بۆ زیاد بکرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك هێڤیدار.

بەڕێز هیڤیدار احمد سلمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزیر یان ئەو کەسەی رائەسپێرێ ئەتوانێ لە هەر بارێکی پێویست دا، پێناسەی ئەو بارە پێویستە جەنابی وەزیر پێمان خۆشە باس بکرێ، ئایا لە رووی کۆمەڵایەتییە، لە چ حالەتێکدا؟ سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك هاوڕێ.

بەڕێز هاوڕێ بناء محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لە قسەکان سەرچنار خان و کاك هێڤیدار کردیان، پشتیوانیان ئەکەم، لەگەڵ ئەوە وەزیر یان ئەو کەسەی رایئەسپێری، ئەو کەسە کێیە، ئەتوانن لە هەر بارێکی پێویست، ئەو پێویستییە

چییە کە وەزیر بتوانێ ئەوە بکات، وەزیری ناوخۆ قسەیەکی کرد ئەڵێ چەك بریندار کردن و کوشتنە، قەناعەتم وایە هەموو جار وا نییە، هەرێمی کوردستان نەبوونی چەکی پێویست گرفتە لە هەموو لایەك پەلامار بدرێین، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە موتلەقیەکی زۆری تێدایە، وەك ئەوەیە یاساکە چووە بواری جێ بەجێ کردنەوە، وەزیر دەسەڵاتی ئەوەی هەبێ بەپێی ئەو ماددەیە لە هەر بارێك خۆی لێکدانەوەی بۆ بکات کە پێویستە یاساکە رابگرێ، تەنانەت ماوەکەش دیاری نەکراوە، ئەکرێ دەساڵیش رایبگرێ، ئەڵێ لە هەمووی هەرێم، ئەو یاسایە بۆ دەرکرا ئەگەر ماددەیەکی تێدایە ئەوەندە دەسەڵاتی رەها ئەدات بە وەزیر، بۆیە پشتگیری قسەکانی سەرچنار خان ئەکەم، بەشێك لە قسەکانی کاك هێڤیداریش، لە هەر بارێکی پێویست، پێویستی بە تەحلیل هەیە، لە بەشێکی رابگرێ ئەگەر ماددەکە هەر مایەوە بکرێتە پارێزگایەك، ئەگەر زەروور بێ بمێنێتەوە لە ماوەیەك لە شەش مانگ تێنەپەڕێ، قابیلی ئەوە بێ لە یەکجار درێژ نەکرێتەوە، ئەوە باشترە، بەس مەبدەئیەن لەگەڵ ئەوەم ئەو ماددەیە پێویست نییە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك سەرکۆ.

بەڕێز سەرکۆ ازاد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڵێ وەزیر یان ئەو کەسەی رایئەسپێری، وەزیر رایئەسپێری، یانی وەزیری وەزارەتی ناوخۆ ئەمڕۆ کاك رێبەرە لەوانەیە ساڵێکی تر کەسێکی تر بێ، ئەکرێ وەزیر موەزەفێك دابنێ، یان کارمەندێك، لێرە تەشخیس نەکراوە، وەزارەتی ناوخۆ دوو بریکاری وەزیری هەیە، یانی ئەگەر زیادیش نەکرێ لە ئایندە، بۆ ئەوەی دیاری بکرێ ئەو کەسە لە دوای وەزیرەوە سەلاحیەتەکەی چی بێ، پشتیوانی قسەکانی کاك هێڤیدار و کاك هاوڕێ ئەکەم کە ئەو ماوەی لە بارێکی پێویستە، ئەکرێ وەزیر یا ئەو کەسەی رایئەسپێرێ لە حالەتێك بێنێتە پێشەوە بڵێ ئەوە وەزیری وەزارەتی پێشمەرگە چەك ئەکرێ، یان مۆڵەتەکە رائەگیرێ، ئەگەر روون کردنەوە بدرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەتەواوی پشتیوانی قسەکانی سەرچنار خان ئەکەم لەگەڵ ئەو روون کردنەوەیە، ئەوەی کاك هاوڕێ و برادەران باسیان کرد، باری پێویست حاڵەتی تاریئە، تەنیا دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم و

سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە، بەلامەوە سەیرە کە ئەو هەموو سەلاحیەتە رەهایە بدرێ بە وەزیر لەگەڵ رێزم، چونکە ئەوە دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیرانە، بدرێ بە وەزیر، لە بارێکی نا ئاسایی، باری نا ئاسایی وەکو چی؟ وەکو کاك عومەر وتی کاتەکەش تەحدید نەکراوە، بە ماددەیەکی خەتەری ئەبینم، پێم وایە ئەو ماددەیە پێویست نییە، ماددەی شەش باسی هەڵوەشانەوەی مۆڵەت ئەکات، بەڵام راگرتنی مۆڵەت لە بەشێك یان هەموو کوردستان پێویستە پەرلەمان یان حکومەت یان سەرۆکایەتی هەرێم، بۆ دراوە بە وەزیر؟ پێم باشە ئەو ماددەیە لابرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز بالانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی خاتوو سەرچنار و ئەوانەش دەربارەی ئەو دەسەڵاتە قسەیان کردووە، پێم وایە ئەو دەسەڵاتە بدرێ بە ئەنجومەنی وەزیران، کاك هێڤیداریش باسی کرد حاڵەتی پێویست دیاری بکرێ، ئەوەشی رایئەسپێرێ وابزانم ئەگەر هەڵە نەبم پێشتر خۆی وتی لە یاسا کۆنەکە پارێزگارەکان، لەوەش هەر بە هەمان شێوە، لەگەڵ ئەمانەش پێم باشە ماددەی (١٦)ی یاسا کۆنەکە وەکو خۆی هەڵگیرێ و بیهێنن لێرە بکرێتە ماددەی (١١)و لە دوای ئەوە ماددەکانی تر وەکو خۆی، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو شیرین خان.

بەریز شیرین امین عبدالعزیز:

بەریز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٠):

وەزیر یان ئەو کەسەی رایئەسپێرێ، ئەو کەسە تەعبیر لە کەسایەتی ئەکات، نەك وەك پێگەیەکی حوکمی یان حیزبی یان هەر حاڵەتێکی تری هەبێ، بۆیە پێویستە کەسەکە دیاری بکرێ ئەگەر ماددەکە بمێنێتەوە، لە هەمان کات پشتگیری مامۆستا عمر و کاك کاروان ئەکەم بە هەڵگرتنی ماددەکە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێخ زاهیر.

بەڕێز ظاهر محمد علی حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بکرێ روون کردنەوە بدەم لەسەر ئەو ماددەیە، بەپێی ئەو ماددەیە مەبەست بەڕێز وەزیر یان سەلاحیەت ئەدرێتە وەزیر، وەزیر سەلاحیەتی ئەوەی درایتێ مۆڵەتی چەك بدات، هەمان شت دەسەڵاتی ئەوەشی هەیە مۆڵەتی چەکدان رابگرێ، خۆ ناچی حالەی تەواوی رابگەیەنێ کە

دەسـەڵاتی سـەرۆکایەتی هەرێـم بـێ، تەنیـا مۆڵەتـدانی چەکە و وەرگـرتنەوەی مۆڵەتـدانی چەکە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە ئەو ماددەیەش دەستکاری کراوە و وەکو ئەوەی ئـێمە پێشـنیارمان کردبـوو لە پـرۆژە یاسـای خۆمـان دەسـتکاری کـراوە، باسـمان لەوە کردبـوو کە وەزیـر ئەم دەسـەڵاتە نـادات بە کەس، تەنیـا وەزیرە، هیچ کەسـێکی تـر نیـیە، ئەوە زیـاد کـراوە، ناشـبێ زیـاد بکـرێ، تەنیـا دەسـەڵاتی وەزیـرە، چـونکە ئەو کەسـانە مۆڵەتیـان داوە، ئەگەر پێویسـت بـوو لە حاڵەتێـك پێویسـت بـێ ئاسایشـی هەرێمی کوردستان لە بەشێك لە هەرێم یان هەمووی وا بخـوازێ کە ئـێمە ئەو مۆڵەتـانە رابگـرین بزانن جیاوازی نێوان چەکی مـۆڵەت، نەك فەرمـی، چەکە پۆلیسـە نە ئاسـایش و نە پێشـمەرگەیە، هیچ کەسێك ناتوانێ بە بریارێك ئەو چەکە فەرمییانە رابگـرێ، بەڵکـو ئەوە راگرتنـی مـۆڵەتی ئەو چەکانەیە کە بەو یاسایە دراوە، بۆ ئەوەی بەرچاوتان روون بێ، نە راگەیانـدنی حـاڵەی تەواریـیە، نە وەرگرتنـی دەسـەڵاتی سـەرۆکایەتی هەرێـمە و نە ئەنجـومەنی وەزیـرانە، وەزیرێـك رێـگەی پێدراوە ئەو دەسەڵاتانە بدات، بەپێی ئەو یاسایە ئەتوانم ئەو دەسەڵاتانە بدەم بە کەسێکی تـر بە کاتی مۆڵەتدان، بەڵام بۆ راگرتنی ئەوە رەنگە هەر کەسێك ئەو دەسەڵاتەی هەبێ خـراپ بەکـاربێ، ئەبێ کاریگەری لەسەر ئاسایشی ناوچەیەك هەبێ، ئەو دەسەڵاتە ئەبێ لای وەزیری ناوخۆ بێ مـن بـم یـان هەر بەرێزێکـی تـر، ئەبـێ وەکـو خـۆی بمێنـێ، بەڵام گۆڕانکـاری تێـدا بکـرێ وەکـو ئـێمە پێشـنیارمان کـردووە، وەزیـر، گوتوومـانە بە عەرەبـیەکەی شـتێکمان نووسـیوە بە کـوردییەکەی شتێکی تر دەرچـووە، ئەوە ئـێمە وتوومـانە (للـوزير ان يقـرر ايقـاف مـنح اجـازات حيـازة و حمـل صلاحا ناري، في جميع انحاء اقليم او في جزء منه للمدة التي يعينها فـي القـرار عنـد حصـول مـا يـدعو لاتخـاذ هـذا اجـراء)، ئەوە حـالەت تەواری نیـیە، بـابەتێکی زۆر جیـاوازە لەگەڵ ئەوەی لێـرە نووسـراوە، یەعنـی زۆر جیـاوازە لەوەی لێـرە هـاتووە، تکـایە ئەو بـابەتە وەکـو خـۆی لـێ بکـرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵامی بەڕێز وەزیر روونە، بچنە سەر ماددەی (١١).

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١١):

وەزیر ئەتوانێ مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی چەك بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە بـداتە کەسـی بیانی.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە؟ (کاك دکتۆر محی الدین، کاك مەم برهان، بدریە خان، کاك هـاورێ، کـاك بـاڵانبۆ)، فەرموو کاك مەم.

بەڕێز مم برهان محمد قانع:

بەریز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی (١١) وەزیر ئەتوانێ مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی چەك بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە بداتە کەسی بیانی، بێگانە، ئەگەر دیقەت بدەن بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە ماددەی (٥) کۆمەڵێك مەرجی داناوە بۆ ئەوەی مۆڵەت ببەخشێ، لەناو هیچ لە مەرجەکان بێگانە نەهاتووە، بۆ نموونە پاسەوانی کۆنسوڵخانەکان یان بەرپرسانی بێگانە یان راوێژکاری حکومەت ئەوانەی بێگانەن، بەپێی حوکمەکانی ماددەی (٥) ئەو مەرجانەی دایناوە نەهاتووە، بۆیە پێشنیار ئەکەم ئەو ماددەیە بسریتەوە و لێرە بڕگەیەك زیاد بکرێ بۆ ماددەی (٥) بەو شێوەیە کە ئەڵێ ئەبێ مەرجی مۆڵەت پێدان چییە و ئەو کەسەی کە داوایەك پێشکەش ئەکات مۆڵەتی چەکی بدرێتێ، بێگانە بێت و نیشتەجێ هەرێم بێت و وەزارەت بە شایستەی مۆڵەت پێدانی بزانێ، ئیتر وەزارەت زانی وەزارەتی ناوخۆییە و تۆماتیك وەزیرە، بەو شێوەیە بوو بە مەرجێك ئیتر تۆماتیك ئەگەر ماددەی (١١) هەڵگرین ئیشکال دروست نابێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر محی الدین.

بەڕێز محی الدین حسن یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك سەرنجم هەیە لەسەر ئەو دەستەواژەیە، بەس ئەپرسم ئایا کۆمپانیا بیانییەکان ئەچنە ژێر باری ئەو یاسایە یان بە هەمان یاسای کۆمپانیا ئەمنییەکان ئەبن بۆ پێدانی مۆڵەتی چەك یان نا؟ سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك هاوڕێ.

بەڕێز هاوڕێ بناء محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ماددەی (٥) لە ژوورەوە نەبووم، نازانم لە ماددەی (٥) یان ماددەکانی تر جۆری چەکەکەی دیاری کردبێ، ئەپرسم چ جۆرە چەکێك؟ بیانی کێیە؟ رەنگە ئێستا کاك رێبەر وەزیری ناوخۆییە، بەڵام دۆخێك بێتە پێش کەسێ لەو حیزبە نوێیانە وەزیری ناوخۆ بێ، کەسی بیانی ئەبێ چەك دیاری بکرێ، بە لێبووردنەوە هەست ئەکەی یاساکە زۆر هینی پێوەیە، خۆشەویستی دەسەڵاتی زۆر پێوەیە، هەمووی لە وەزارەت چڕ کراوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەدریە خان.

بەڕێز بدریە اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان رای کاك مەم بورهانم هەبوو، پشتگیری ئەکەم، پاشگرێك زیاد بکرێ، وەزیر ئەتوانێ مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی چەك بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە بداتە کەسی بیانی بە هەمان مۆڵەتە توندەکانی هەڵگرتنی چەك، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك بالانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی کاك مەم و بدریە خان ئەکەم، پێم وایە ئەو ماددەیە زۆر ئالۆزە، ئەزانین یەکێ ئەمریکی لێرەیە، ئەتوانین ئیجازە بە ئەمریکی یان تورکی بدەین، لەبەر ئەوە قورسە، کە وتمان ئەوانە ناکرێ بۆ هەندێ کەس جێ بەجێ بکرێ بۆ هەندێ نا، ئەو ماددەیە زیادە و ئەبێ لابرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەسی بیانی وازیحە، کەسێ خەڵکی عێراق نەبێت، دێتە ئێرە پێویستی بەوەیە چەکی هەبێ، لە جیاتی ئەوەی پەنا بباتە بەر قاچاغچییەك چەکی بۆ دابین بکات، ئێمە بە پێی یاسا ڕێکی ئەخەین کە بە هەمان مەرجی مۆڵەتی چەك کە بوو بە نیشتەجێ بێ، ئەڵێین عێراقی بێ و نیشتەجێی کوردستان بێ، ئەگەر بیانی بێ و نیشتەجێی کوردستان بێ، داوای چەکی کرد ئەبێ فەقەرەیەك هەبێ ڕێکی بخات، ئەو مەرجانەی چەکی پێ ئەدرێ بە عیراقییەك و هەر کەسێکی تری هەرێم هەمان مەرجی لەسەر جێ بەجێ ئەکرێ، ئەو کەسە بیانییە ئەگەر لێرەیە ئەگەر تاوانێکی ئەنجام دابێ لە دەرەوە، ئێمە لە وەزارەتی ناوخۆ گرێدراوین بە پۆلیسی نێودەوڵەتی، نیتۆرکی ئینتەرپۆل لای ئێمە هەیە، هەر کەسێك تاوانێکی ئەنجام دابێ بە کلیکێك چیکی ئەکەین بزانین ئەو شەخسە پێشخانی تاوانی هەیە یا نا، یا لە وڵاتان ئێمە نوێنەرایەتیمان هەیە، کۆنسوڵخانەی وڵاتان لێرەیە، ئەگەر هاووڵاتی ئەو وڵاتەیە لێی ئەپرسین، ئەو کەسە داوای شتێکی وا ئەکات ئێوە هیچ کێشەتان لەگەڵی هەیە؟ دەستگا ئەمنییەکانی ئێمە پەیوەندی ئاست بەرزیان هەیە لەگەڵ دەزگاکانی وڵاتان، بۆیە ئەو بابەتە ڕێککاری پێدانی مۆڵەت هەمان ئەو ڕێککارەیە، بەڵام کەسەکە بیانییە، ناکرێ شتێکی نوێ بنووسین، پێم وایە وەکو خۆی بێ، هیچ پەیوەندی بە سوپا و لایەنی چەکداری نییە، وەکو خۆی بێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ماددەی (١٢) گفتوگۆ ئەکەین، ئینجا مۆڵەتێك وەرئەگرین، فەرموو ماددەی (١٢).

بەڕێز ڕۆژان ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٢):

١ هەر کەسێك لە ماوەی (٦٠) ڕۆژ لە دوای بەرکاربوونی ئەم یاسایە هەواڵ بدات لەسەر دەستداری چەکێکی بێ مۆڵەت لە سزا ئەبورێت و دەسەڵاتی مۆڵەتدان ئەتوانێ بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە مۆڵەتی پێ بدات.

٢- له حاڵەتی ڕەزامەندی نەدان بە پێدانی مۆڵەت ئەوا چەکەکە بۆ بەرژەوەندی خاوەنەکەی بە زیاد کردنی ئاشکرا لەلایەن دەسەڵاتی مۆڵەتدانەوە ئەفرۆشرێ.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە؟ (کاك دابان، شیرین خان، کاك باڵانبۆ، کاك بژار، کاك عمر)، فەرموو کاك دابان.

بەڕێز دابان محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەم، لە حاڵەتی ڕەزامەندی نەدان بە پێدانی مۆڵەت، واتە کەسێك کە چەك ئەکرێ لە شوێنێکی مۆڵەتدار بۆ ئەوەی ڕەزامەندی وەزارەت وەرگرێ بۆ ئەوەی مۆڵەتەکەی هەبێ و پێی نادرێ، ئەو کەسە تاوانی نەکردووە تا وەزارەتی ناوخۆ موسادەرەی چەکەکەی بکات و لە زیاد کردنی ئاشکرا بیفرۆشرێ، ئەکرێ ئەوە ڕاست بکرێتەوە، لە حاڵەتی ڕەزامەندی نێوان بە پێدانی مۆڵەت ئەو کەسە ناتوانێ ببێتە خاوەنی چەك، هەر ئەوەندە کافییە، ئەو مسادەرە کردنە و ئەو دەست بەسەردانی گرتنی چەکە و فرۆشتنی بۆ کەسێکە تاوانی کردبێ، چەکی کڕیوە لە شوێنێکی مۆڵەتدار ڕەزامەندی وەرنەگرتووە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو شیرین خان.

بەڕێز شیرین امین عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دوو، لە حالەتی ڕەزامەندی نەدان بە پێدانی مۆڵەت چەك بۆ بەرژەوەندی خاوەنی بە زیاد کردنی ئاشکرا ئەفرۆشرێ، داوای ڕوون کردنەوە لە بەڕێز وەزیر ئەکەم، لە حاڵەتی ڕەزامەندی نەدان بۆ چی؟ نموونە، لە ماددەی (٥) مەرجی پێدانی مۆڵەت دیاری کراوە، ئەکرێ هۆکارێکی تایبەت هەبێ ڕەزامەندی نەدرێ، یان وای لێ بکرێ، لە حاڵەتی ڕەزامەندی نەدان بە هۆی نەبوونی مەرجەکانی پێدانی مۆڵەت، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماوەیە بە کەم ئەزانم، دوای دەرچوونی یاساکەش زۆر گرنگە وەزارەتی ناوخۆ لەگەڵیدا هەوڵێکی ڕۆشنبیری گشتی بدات کە بابەتی بوونی چەك بەبێ مۆڵەت چەند مەترسییە، چۆن سزا ئەدرێن، ماوەکەش بکرێ بە (١٨٠) ڕۆژ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك بژار.

بەڕێز بژار خالد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە هاتووە لەلایەن دەسەڵاتی مۆڵەتدانەوە ئەفرۆشرێ، دەسەڵاتی مۆڵەتدانیش بەڕێز وەزیر خۆیەتی یان پارێزگارە یان قایمقامێکە، بە زیاد کردنی ئاشکرا ئەو موزایەدەیە ڕێککاری زۆری

هەیە، بەڕێز وەزیر خۆی یان مجافیز بێ ئەو ئیشە پێیـان ئەدرێ هەم مەجالیـان نیـیە، ئەم ئسـوڵ و ڕێککاری مـوزایەدەی عەلەنـی زۆر بەر فـراوانە، لەبەر ئەوە ئەگەر مەبەسـتیان ئەو دەسـەڵاتەیە هەم بەڕێز وەزیر بە تەعلیمات ئەتـوانێ لیـژنەیەك، چـونکە وەزیـر خـۆی چـۆن مـوزایەدە بکـات؟ ئەبێ لە ڕێگەی لیژنەیەك بێ کە بە ڕێنمایی لای وەزیر عیلاج ئەکرێ، یـان ئەگەر هەر ئامـاژەی پـێ ئەدەین بە زیاد کردنی ئاشکرا بـاس نەکەیـن بڵێـین لەلایەن دەسـەڵاتی مۆڵەتـدانەوە، ئەوە خـۆی قەواعید عامەیە، ئسوڵی موزایەدە و چۆنییەتی فرۆشتن دیارە، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان،

پێش ئەوەی باس لەو ماددەیە بکەم، ئەمەوێ ئەوە بڵێم بەو پرۆژە یاسـایە مانـدوو بـووین، بەڵام لە بەیـانییەوە موناقەشـە ئەکەیـن هەرچـی ئەکەیـن بەڕێـز وەزیـر ئەڵـێ وەکـو خـۆی بـێ، کەوایە موناقەشەی بۆ چییە؟ پێم باشە هەر پرۆژەیەك لە حکومەتەوە هات هیـچ موناقەشـە نەکـرێ، لەو مــاددەیە بــڕگەی دوو ئەڵــێ لە حــالەتی ڕەزامەنــدی نەدان بە پێــدانی مــۆڵەت چەکەکە بــۆ بەرژەوەندی خاوەنی بە زیاد کردنی ئاشکرا، زیـاد کردنـی ئاشـکرا لە نێـوانی کـێ؟ بـۆ دەوڵەمەنـد کردنی مەجموعەیەك کەسە، سبەینێ ئیجـازە بە چـوار کەس ئەدەن لە چـوار شـار، چـوار دوکـانی چەك فرۆشتن دائەنرێ ئەو کاتە چەکێك باوی ملیۆنێك بێ لە مـوزایەدە (٢٠٠) هەزاری پـێ ئەدەن، هاووڵاتییەك بیەوێ مۆڵەت دەربێنێ و چەك بکـڕێتەوە بە ملیۆنێـك پێـی ئەفرۆشـنەوە، پێویسـتە یان بە نرخی ڕۆژ دیاری بکرێ یان نرخی لەسەر دابنرێ، سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەکید ئەکەمەوە کاتێ پرۆژەکە ئەخوێنـدرێتەوە تکـایە وورد بـن لە خوێنـدنەوە، بـۆ ئەوەی لە مەفهومی بڕگەکە وازیح بێ بـۆ بەڕێزتـان، ئەڵـێ هەر کەسـێك لە مـاوەی (٦٠) ڕۆژ لە دوای بەرکـار بوونی ئەو یاسایە، هەواڵ بدات لەسەر دەستداری چەکێکی بـێ مـۆڵەت، ئێسـتا هەمـوو ماڵەکـان پڕی چەکە، هەر هـاووڵاتییەك لە دوای دەرچـوونی ئەو یاسـایە بێـت خـۆی هەواڵ بـدات بڵـێ ئەم چەکەم هەیە، مەبەسـت ئەوە نیـیە چەکێـك مـۆڵەت دراوە دواتـر ئەیهێنـین دەسـتگیری ئەکەیـن، مـوزایەدە، مەبەسـت ئەوە نیـیە، دوای ئەو یاسـایە کە دەرچـوو (٦٠) ڕۆژ دانـراوە، ئەگەر (٦٠) ڕۆژ کەمە ئەتوانن بکەینە (١٢٠) ڕۆژ، بکەینە (١٨٠)، بۆ ئەوەی کـات لەبەر هـاووڵاتی هەبـێ بڕیـار بـدات ئەو چەکەی بێ مۆڵەتە و بە شێوازێکی دەسـتی کەوتـووە بیهێنـێ خـۆی و چەکەکەی مـوعەریفی بکات و بڵێ هاتووم چەکەکەم بۆ بکەن بە مـۆڵەت، بەڵام بـڕگەی دوو ئەڵـێ ئەگەر ئەو کەسـە یـان شـایەنی ئەوە نەبـوو مـۆڵەتی پـێ بـدرێ، کەسـی بـوو ڕەفتـار و ڕەوشـتی یـان پاشـخانی هەیە، کەمئەنـدامە، مەرجـی هەڵگرتنـی چەکـی نەبـوو، لێـی حیجـز نـاکرێ، ئەو چەکەی بـۆ ئەفرۆشـین،

مەبەست ئەوە نییە وەزیر یان بریکار یان مودیر عام، ئەڵێ دەسەڵاتی مۆڵەت دانە، وەزارەت لیژنەی تایبەتی هەیە بۆ ئەوەی رایبگەیەنێ چەکیکە، دووە، سەدە، خۆ بۆ هەر هاووڵاتییەك موزادەیەك ناکەین، رەنگە (١٠٠) حاڵەتی وا کۆبێتەوە ئینجا ئەکەینە موزایەدە، هەر چەکێك چەندی پێ ئەدرێ، هەوڵ ئەدەین زۆرترین پارە بکات بۆ ئەوەی ئەو کەسەی خۆی هەواڵی لەسەر خۆی داوە زەرەری پێ نەکەوێ، بابەتەکە پێچەوانەی ئەوەیە بەڕێزتان باسی ئەکەن، ئەوە مافێك نییە لە خەڵك زەوت بکەین، مافێکی پێ ئەدەین ئەوەی هەیەتی بیکاتە فەرمی، ئەگەر نەیبوو زەوت ناکرێ ئەفرۆشرێ، ئەو بابەتانەی لێرە باس کراون وەکو حکومەتی هەرێم رازی بووین چەندین خاڵ گۆرانکاری بکرێ، چەندین دەستەواژە بگۆڕین، لە چەند شوێنی کە تێبینی ئێوە باش بوون ئێمە پشتگیریمان کردووە، مەسەلەکە حکومەت و پەرلەمان نییە، مەسەلە ئەوەیە یاسایەك لە هەرێم بەرکار بێ کە قابیلی جێ بەجێ کردن بێ، حکومەت بتوانێ جێ بەجێ بکات، ئەگەر پەرلەمانی کوردستان شتی بڕیار لەسەر بدات من ناتوانم وەکو دەسەڵاتی جێ بەجێکار جێبەجی بکەم، ئیتر گفتوگۆ مانای نییە، ئەو بابەتەمان لە ئەنجومەنی وەزیران گفتوگۆ کردووە، بردوومانەتە ئەنجومەنی شورا، هێناومانەتە پەرلەمان، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، چۆتە لیژنەی ناوخۆ، هاتووم زیاتر لە شەش کاتژمیر لە لیژنەی ناوخۆ بووم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئامادە بووە، لیژنەی یاسایی دیراسەی کردووە، دوای ئەو هەموو گفتوگۆیە دێمە ئیرە رۆحی یاساکە بگۆڕی مولزەمم دیفاع لە پرۆژەی خۆم بکەم سوپاس.

بەڕێز هێمن احمد حمەصالح/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان سەعات (٧) دەست پێ ئەکەینەوە.

دوای پشوو

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان دەست بە دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، فەرموو.

بەڕێز ڕۆژان ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکا پەرلەمانێ.

مادده (١٣):

یەکەم:

١-هەرکەسێك قاچاخچییەتی بە چەکی ئاگرین یان پارچەکانی یان تفاق بکات، یان دروستی بکات یان بەبێ مۆڵەت بازرگانی پێوە بکات ئەوا بە زیندانی کردن سزا دەدرێت.

٢- هەرکەسێك قاچاخچی یەتی بە چەکی بکات جەنگی یان پارچەکانی یان تفاق بکات یان دروستی بکات یان بازرگانی پێوە بکات ئەوا بە زیندانی کردن بۆ ماوەیەك کە لە (١٠) ساڵ کەمتر نەبێت سزا دەدرێت.

٣- لە حاڵەتەکانی هاتوو لە بڕگەی یەکەم دووەمی ئەم ماددەیەدا ئەگەر تاوانەکانی کە مەبەستی ئەنجامدانی کارێکی تیرۆرستی یان تێکدانی ئاسایشی گشتی یان پاڵپشتی کردنی هەر یاخی بوونێك دژ بە هەرێم ئەنجامدرا بێت سزاکە دەبێتە لە سێدارەدان یان زیندانی کردنی هەتاهەتایە.

٤- خاڵی یەکەم هەرکەسێك تاوانی کوشتن ئەنجام بدات یان دەست بکات بە ئەنجامدانی شروع بە چەکێکی بێدەنگ ئەوا سزاکە دەبێتە لە سێدارەدان.

دووەم: هەرکەسێك یەکێك لەو کردەوانەی لە بڕگەی دووەمی ماددەی (٢) ئەم یاسایەی هاتوونە ئەنجام بدات ئەوا زیندانی هەتاهەتای سزا دەدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی (١٣) بەڕێزان ئەوەی دەیەوێت قسەبکات ناوەکان بنووسن، بەڕێزان ناوەکانتان دەخوێنمەوە (سەرکۆ ئازاد حسین، هاورێ بناء محمد، کاروان عبدالرحمن عبدالله، دابان محمد حسین، رزگار عیسی سوار، ڕۆژان ابراهیم علی، باڵانبۆ محمد علی، خدیجە عمر طە، جلال محمد عبدالله، سەرچنار احمد محمود، مەم اسکندر مەم، روبینە اویملك عزیز، ظاهر محمد علی)، کاك سەرکۆ فەرموو.

بەڕێز سەرکۆ ازاد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) ئەوەی کە باس دەکرێت هەم لە ماددەی یەکەم کە باس لەوە دەکات هەر کەسێك قاچاخچیەتی بەچەکی ئاگرین یان لە پارچەکانی یان تفاق بەس بە زیندانی کردن، ئەمە زیندانی کردنەکەی تێدا دیاری نەکراوە سزادەدرێت، خاڵی دووەم وسێ یەم وچوارەم ئەمەی کە ئەمان باسی دەکات لەم ماددەیە یەعنی سزای جینایە، یەعنی سزا لە عقوباتی یاسای سزادانی عێراقی

هەیە لە بەچەك بە کوشتن، من لەگەڵ ئەوەم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت لابرێت بە تەواوەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك هاوڕێ.

بەڕێز هاوڕێ بناء محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) بڕگەی چوارەم هەر کەسێك تاوانی کۆشتن ئەنجام بدات یان دەست بکات بە ئەنجامدانی شروع بە چەکێکی بێدەنگ ئەوا سزاکەی دەبێتە لە سێدارەدان، وە خاڵی دووەم هەر کەسێك یەکێك لەو کردەوانەی لە بڕگەی دووەم ماددەی دووی ئەم یاسایەدا هاتووە ئەنجامی بدات ئەوا بە زیندانی هەتاهەتای سزا دەدرێت، دیسان ئەمە لە قانوون و عقوباتی عێراقی دیاری کراوە وە پشتیوانی راکەی کاك سەرکۆ دەکەم، بۆیە کە ئەم ماددەیە هەر لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك دابان.

بەڕێز دابان محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) بڕگەی سێیەم قسەم لەسەری هەیە، حاڵەتەکانی بڕگەی هاتووە لە بڕگەی یەکەم و دووەم ئەو ماددانە... .

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

گوێمان لە دەنگت نییە توزێك مایکەکە نزیك بەوە.

بەڕێز دابان محمد حسین:

...لە حالەتەکانی ماددەی (١٣) بڕگەی سێ یەم لە حالەتەکانی هاتووە لە بڕگەی یەکەم و دووەمی ئەم ماددەیەدا ئەگەر تاوانەکانی بە مەبەستی ئەنجامدانی کاری تیرۆرستی یان تێکدانی ئاسایشی گشتی یان پاڵپشتی کردنی هەر یاخی بوونێك دژی هەرێم ئەنجامدرابێت، سزاکە ئەبێتە لە سێدارەدان یان زیندانی کردنی هەتاهەتای، ئێمە یاسای تیرۆرمان هەیە، یاسایەکی ترمان هەیە ئەتوانین ئیعتمادی بخەینەسەر ئەم ماددەکە یاساکە زیادە لێرە وە دوای ئەوە کاری تیرۆرستی یان یاخی بوون کێ دیاری ئەکات، کە ئەمە کارێکی تیرۆرستی یە یان یاخی بوونە ئەم ماددەیە مەترسیدارە، داواکارم لابرێت یان ئەم خاڵە لابرێت لە ماددەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك رزگار.

بەڕێز رزگار محمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) لە بڕگەی سێ یەم منیش پێشنیار دەکەم ئەم بڕگەیە هەڵگیرێت لە یاساکە کە وەکو هاوڕێیان باسییان کرد، ئەم عقوباتە لە عقوباتی عێراقی یاسایی عێراقیدا هەیە، پێویست ناکات لێرەدا هەبێت، بۆیە پشتگیری لە هەورێیان دەکەم بۆ هەڵگرتنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو شێخ ظاهر.

بەڕێز ظاهر محمد علی حسین:

بەڕێز/ سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) یەکەم: هەر کەسێك قاچاخچیەتی بە ئاگرین یان پارچەکانی یان تفاق بکات یا تەندروستی بکات یان بەبێ مۆڵەت بازرگانی پێوە بکات، ئەوا بە زیندانی کردن سزا دەدرێت، لێرە پێم باشە ماوەی زیندانیەکە دیاری بکرێت چەندە، خاڵی چوارەم هەرکەسێك تاوانی کوشتن ئەنجام بدات یان دەست بکات بە ئەنجامدانی شروع بە چەکی بێ دەنگ ئەوا سزاکەی دەبێتە لە سێدارەدان، پێم باشە شروع و تاوانەکەی لێك جودا بکرێتەوە، چونکە هەموومان دەزانین شروع نیوەی عقوبەی تاوانە ئەسلیەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو روبینە خان.

بەڕێز روبینە اویملك عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا لەلایەن شێخ ظاهر پشتگیری لێدەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو سەرچنار خان.

بەڕێز سەرچنار احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەم ئەو زیندانی کردنە، منیش مولاحەزەم هەبوو لەسەری، دەکرێت دیاری بکرێت هەر ئەوا بە مەتلەقی نەیەت، بڕگەی دووەم دەڵێت هەرکەسێك قاچاخچیەتی بە چەکی جەنگی یان پارچەکانی یان تفاق پارچەکانیش هەر زیادەکە، تۆ پێناسەی تفاق دەکەی ئەڵێی باس لە پارچەکانیش کراوە زۆرە ئەم ناوە هاتۆتەوە پارچەکانی هەمووی لابرێت کە باسی تفاق کرا، پارچەکانیش دەگرێتەوە ئەو دە ساڵەشی کە دانراوە هەست دەکەم ئەم سزا خەیاڵیانە، یەعنی دزینی ماڵی میری ماددەی (٤٤٤) عقوبات هێشتا ئەو ئاسنتر دەکات، یەعنی ناکرێت تۆ یەکسەر دە ساڵ و هەشت ساڵ و هەتاهەتای کە ئەمانەی کە بە دوای هێناوە، دەبێت ووردەکارییەك لەو سزانە بکرێ، پێم وایە ئەو سزایانە زۆر قورس دەکات لەم ماددەیە دانراوە، بڕگەی سێیەم ئەم یاسایە بەرەنگاربوونەوەی تیرۆرمان هەیە، پێویست ناکات ئەمە هەڵبگیرێت. بڕگەی چوارەم ئێرە یەعنی مولاحەزەیەکی قانوونیم هەیە لەسەری، هەر کەسێك تاوانی کۆشتن ئەنجام بدات یان دەست بکات بە ئەنجامدانی شروع بەئەنجامدانی شروع بە چەکێکی بێدەنگ ئەوا سزاکەی دەبێتە لە سێدارەدان، دیارە لە قانوونی عقوباتە ئێمە لە کیتابی یەکەم لە یاسای سزاکان ڕێکخراوە ئەمە کە مەرجەعی هەموو قانوونە سزاکانە، عقوبەی شروع لەگەڵ عقوبەی جەریمەکان زۆر جیاوازە لە یەکتری ناکرێت تۆ بێ ئەم دووانە هەردووکیان وەکو یەك هاوتا بکەیت و لە سێدارە دانیش دابنێت، پاشان ئێمە باس لە هەرکەسێك تاوانی کۆشتن تاوانی

کۆشتن، دیارە نابێت لەم یاسایە جێی نابێتەوە دەچێتەوە بۆ قانوونی عقوبات کە ماددەی (٤٠٦)، ئەوانە باس دەکات قەتلی عام، بەڵام دەکرێت بووترێت مەسەلەن ئەگەر تاوانی کوشتن بە چەکێکی بێدەنگ کرد ئەوا سزاکەی توندتر دەبێت، یەعنی ئەو زەرفە توندەکانی بەکار هێنا ئەما بۆ تاوانەکە، ناکرێت لێرە باس بکرێت، دەبێت بگەرێتەوە بۆ قانوونی عقوبات. خاڵێکی تر هەر بڕگەی سێ یەم خاڵی ئەخیری هەرکەسێك لەو کردارانەی بڕگەی دووەمی ماددەی دووی ئەم یاسایە ئەنجامداوە زیندانی هەتاهەتای سزا دەدرێت، یەعنی هەر دەپرسم ئەم جەریمەیەی هی ئەوەیە تۆ عقوبەی بەبێ ئەوەی هیچ قوناغ بەندیەك بکەیت یەکسەر بێیت بۆ عقوبەی هەتاهەتای لەبەر ئەوە پێویستە، یەعنی ووردەکارییەکی تر لە بڕی عقوبەکانە بکرێتەوەو دارشتنێکی باشی بۆی بکرێتەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە هیوادارم کە کاتم پێ بدەیت ماددەیەکی یەکجار حەساسە لایەنی کەم کە بتوانین روونی کەیەنەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من هەست دەکەم ئەم ماددەیە بەراستی جۆرێکە بەراستی شتێکی زۆر سەیرە بەلامەوە کە لەم یاسایەدا هەیە. ئەسڵەن بە تایبەتی خاڵی دووەم یەکسەر خۆی قانوونی عقوباتی سێ ساڵی دیاری کردووە لە دە ساڵەوە دەست پێدەکات، جارێ ماوە ئەمە زرووفێکی مووشەدەدەیە بێ ئەوەی کە تۆ بزانی چۆنە ئەمە هەر زیادەیە پێویست ناکات کە ئەم قانوونی عقوباتی عێراقیمان هەیە لە هەرێمی کوردستان و کاری پێدەکرێت ئەمە بۆچی ئەمە یەك. دووەم لە بڕگەی سێ هاتووە دەڵێت کارێکی تیرۆرستی تێکدانی ئاسایشی گشتی پاڵپشتی بوونی هەریاخی بونێك زحمەت نەبێت جەنابی وەزیری ناوخۆ وە هەر بەڕێزکی تری ئەم قاعەیە بتوانێ تەعریفێکی ئەمانەمان بۆ بکات لەکام یاسای بەرکاری هەرێمی کوردستان تەعریف کراوە نەك نەکراون، کەواتە تەعریقەکەی دەکرێت هەرچییەك بێت، کەواتە هەر کەسێك موستەهدەفە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من شتێك دەڵێم کەس بەهیچ وەری نەگرێت ئێمە لە دۆسیەی گیراوانی بادینان لەێ بووین ئەو بەڕێزانە ماددەیەکی هاوشێوەی ئەمە سزا دەدران، لەکاتێکدا کە هیچیان لەسەر نەبوو. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەم ماددەیە ماددەیەکی مەترسیدارە کار دەکاتە سەر ئاسایشی ئەمنی هەرێمی کوردستان وە خەتەرێکە بەسەر ژیانی هەموو هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستانەوە، لە کاتێکدا کە دووبارە یاسای بەرکار هەیە پێویست بەم ماددەیە نییە. ئەمە بڕگەی چوارەمیشی باسی تاوانی کوشتن دەکات بە تەواوی پشتیوانی خاتوو سەرچنار دەکەم، ئێمە قانوونی عقوباتی عێراقیمان هەیە بۆ دووبارە لێرە ئاماژە پێکراوە واشنیە دەڵێت یان کەواتە بژاردەیەکە لە بەینیان دا پێویست ناکات هەمان بێت موختەسەن. بڕگەی سێیەمی، من بە تەواوی پشتیوانی ئەو برادەرانە دەکەم کە لابرێت وە بە ئیزافەی دەزانم وە ئەمە خەتەرێکی گەورە دروست دەکات وە دڵنیاتان دەکەمەوە کە ئەمە بڕواتە بواری جێبەجێ کردن دەکرێت بە هەر جۆرە بەکاربێن، لەگەڵ ڕێزم بۆ جەنابی وەزیری ناوخۆ رەنگە

ئەمنیەتـی زۆر زۆر بـاش بێـت، رەنـگە زۆر باشـی بەکـار بێنێـت، بەڵام دڵنیـام بەغەڵەت تەفسـیر دەکرێت زۆر مەترسی داره تکایه لابرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خدیجه خان.

بەرێز خدیجه عمر طه:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کران، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو رۆژان خان.

بەرێز رۆژان ابراهیم علی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هـاوڕای ئەو هەمـوو بەرێـزانەم کە دەڵـێن بـڕگەی سـێ یەم لابرێـت، چـونکە ئـێمە یاسـای تیرۆرمـان هەیە ئەو بـایەتە لەو یاسـایە روونکـراوەتەوە و سـزاکانی بـۆ دیـاری کـراوە، وە بـڕگەی چوارەمیش هاوڕای سەرچنار خانم وە پشتیوانی قسەکانی دەکەم و وە پشیتوانی کـاك هـاوڕێ و کاك سەرکۆ کاك کاروان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك مەم.

بەرێز مەم بورهان محمد قانع:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای ئەوەی پشـتیوانی لە بـۆ چوونەکـانی سـەرچنار خـان و کـاك کـاروان و هەمـوو ئەنـدامە بەرێزانە دەکەم کە پێداگیریان کرد لەسەر لادانی لایەنـی کەم بـڕگەی سـێ یەم، منـیش پـێم وایە بڕگەی سێ یەم یاسای بەرەنگاربوونەوەی توقاندن تیرۆر مانای لە ٢٠٠٦ وە دەرچـووە چ پێویسـت بەوە دەکـات لێـرە دووبـارە بێـتەو حوکمەکـانی لەسـەر ئەو یاسـایە بـوو سـەرەڕای ئەو کێشـە ئەشـکالییەتی ئەو یاسـایەی بەرەنگـاربوونەوەی تیـرۆر ئەو لێشـاوی چەم لاسـتیکەی کـانەیە کە تێایەتی، کە رۆژنامە نووسیشی تا (١٥) ساڵ پێی حوکم دەدرێت، ئەمە ئیشکالیەتێك لەناو یاسـای خـۆی لێـوە لە ئەشـکالیەتی لە دڵ رەقـی بەرامـبەر بە ئەو ئەزمـوونەی کە لە هەرێمـی کوردسـتان هەیە. جا بۆیە ئەو چەمکانەی مەسەلەی ئاسایشی گشتی یاخی بوون دژ بە هەرێم ئەمـانە چەنـد گەلیکی لاسیتکین ترسمان دەبێت کە لە داهاتوویدا خراب بەکار بهێنـدرێن تەئـویلی خـارپی بـۆی بکرێت، بۆیە لابردنی ماددەی بڕگەی سێ یەم بە پێویست دەزانم یەك. دوو بڕگەی چوارەمی یـان خـاڵی یەکەمیـان لەبەرئەوەی قـانوون یاسـای سـزاکانی عێرقیـان ژمـارەی (١١١) سـاڵی ١٩٦٩ مـان هەیە و مەسـەلە (٤٠٦، ٤٠٥) هەمـووی ئەوانەی کە پەیوەنـدارن بە حـوکمی کوشـتن وە ئەو سـزایانەی ترشـیان لە ناویاسـایە بە تەواوەتـی روونکـراوەتەوە، بـۆیە داوادەکەم خـاڵی یەکەمـی بڕگەی چوارەمیش دیلیت بکرێت لە ناو ئەم پرۆژە یاسایە وە نەبێت بە خەتەرێـك بـۆ داهـاتوو لە هەرێمی کوردستان وە ئاسایشی هەرێم بکەوێتە بەردەم هەرەشەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالله فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من زۆرینەیان لەلایەن سەرچنار خان و کاك کاروان و کاك مەم کران، من پشتگیری تەواویان دەکەم و پێم وایە بەراستی بڕگەی سێیەم لە ماددەی (١٣) زیادە لە یاسای بەرکارەکانی هەرێمی کوردستان موعالجەی ئەم حالەتانە کراوە، کە تاوانن سەرەڕای ئەوانەی ئەو بەرکارانەش هەندێکیان مولاحەزەیان لەسەرە بەتایبەت پەیوەندیدارەکانی سەر بە ئاسایشی گشتی یان یاخی بوون تیرۆر ئەمانە گیروگرفتیان هەیە، بۆیە من پشتگیری قسەکانی سەرچنارخان و کاك کاروان و کاك مەم دەکەم ئەم بڕگەی سێ یەمە زیادە پێویست ناکات لە ماددەیە هەبێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك جلال.

بەڕێز جلال محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسەکانی من لەلایەن زۆر لەو بەڕێزانە کرا، بۆیە پشتگیری لە قسەکانی کاك مەم و سەرچنار خان دەکەم، لابردنی بڕگەی سێ یەم لەم ماددەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو مەلا ناصر.

بەڕێز عبدالناصر احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) پشتوان لە هەڤاڵان کاك کاروان وکاك سەرکۆ وکاك هاوڕێ وکاك مەم وسەرجەم هەڤاڵانی تردەکەم ئەم ماددەیە لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ملا ناصر هەموو ماددەکە لابرێت.

بەڕێز عبدالناصر احمد علی.:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێ و لەگەڵ بڕگەی چوار لەم ماددەیە لابرێت، ئەگەر لە ماددەی دوو هەر دابنیرێت دە ساڵەکەش زۆرە کەم بکرێتەوە بۆ (٥) ساڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك علی.

بەڕێز علی حمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان پشتیوانی بۆچوونەکەی سەرچنار خان و هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەم داوای لابردنی بڕگەی سێ یەم و چوارەمیان کرد، بۆ لێرە قسە لەسەر مەبەستە، واتە نییەت نییەت تەفسیر هەڵدەگرێت، چونکە یەعنی عەمەلییەکە نەدراوە، ئێمە کۆمەڵە حالەتی واقیعیە بە خوێندنەوەی واقیعی سیاسی و کۆمەڵایەتی بۆ نموونە ئێمە لە هەندێك مەراحلدا وەکو هێزێکی سیاسی ترسمان هەبووە بێنە سەرمان یان ئەگەری هاتنی سەر سەرمان هەبووە، خەڵك هاتووە خۆی چەکدار کردووە ئەوەی کردووە چەکی داوە بەم بڕادەرە بەو ماددەیە دەتوانی هەمووی لە سێدارە دەیت، بەم ماددەیە مەسەلەن کاك رزگار نموونەیەکی زیندووە لەبەر دەممانە لە ئەگەری تەزویرو سندوقی ئینتخاباتە، سندوقی بردووە تەزویر کراوە و لە حالەتێکی وا ئێ کەسوکارەکانیشی چەکییان هێناوە، ئەویش چەکی هێناوە بەرووداوە بە واقیعی کوردستان، ئێستا بەم ماددەیە ئەمە تەفسیر هەڵدەگرێت، دوو کە قانونی عقوباتی عێراقیمان هەیە یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆرمان هەیە حەقی خۆمانە تێبینیمان هەبێت، من رێز لە نییەتی هەموو ئەم نییەتە پاکانە بگرن، لەوانە ئەمە بە نییەتێکی پاك کەوە کرابێت لە بۆ جەنابی وەزیرە، لە بۆ ئەمەیە دەبێتە حاکم دوو ساڵی تر چوار ساڵی تر، یەعنی ترسی ئەوەمان هەیە بۆ نموونە من چەکم هەیە یەکێکی تریش چەکی هەیە، لەوانەیە چوار پێنج گەنج بە تەبیعی چەکیان هەبێت بێ مۆڵەتیش بێت، شەو لە تۆڕەبوونێکا لە ئینفیعالێکا نامەیەکی سەوتی دەنێریت، نییەتی بەس وانییە، حاڵی ئەم حکومەتە بەس رووخانە خۆی بەجدیشی نییە ئێ بەپێی ماددە دەتوانین بیکەین بە یاخی بوون، فیعلەن چەکیش یان هەیە بێ مۆڵەتیشە بەربرێنیشی کردووە و دیکۆمێنتیشی هەیە، بۆیە کە گەشتینە نییەت، بۆیە پێشنیار دەکەین ئێمە بڕگەی سێ یەم چوارەمیش مادەم لە یاسا و کاری تری بەرکارا هەیە لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو شیرین خان.

بەڕێز شیرین امین عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی منیش لەسەر بڕگەی سێ یەم لە ماددەی (١٣) هەبوو، بۆیە پشتیوانی تەواوی ئەو هاوڕێیانە دەکەم کە پێشنیاری هەڵگرتنی بڕگەی سێ یەمیان کردووە لە ماددەی (١٣)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە شایان.

بەڕێز شایان کاکە صالح محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم بڕگەی سێ یەم لەم ماددەیە هەڵبگیرێت لابدرێت وە پشتوانی لە هەموو ئەو هاوڕێیانە دەکەم کە ئەو پێشنیارەیان کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من وێرای پشتگیری كردن لە كاك سەركۆ وكاك هاوڕێ وكاك دابان وكاك ڕزگار وكاك شیخ ظاهر و سەرچنار خان وكاك كاروان ورۆژان خان وكاك مەم وكاك عمر وكاك جلال وشیرین خان وشایان خان، ئەم ماددیە سەرجەم بە ئەوە ئەبینم كە كەموكوڕییەكی زۆری تێدایە.

یەكەم ئێمە لە بیدایەتی ئەم یاسایە ئاماژەمان بەوەدا تائێستاش ڕوون نییە چەكی ئاگرین چیە و چەكی جەنگی چیە جارێ پێویستە پێناسەیەكی ڕوون بۆ چەكی ئاگرین و چەكی جەنگی بكرێت ئەو كاتەی بێت لێرە حوكمی لەسەر بدرێت، تۆ ئەگەر یەكێك قاچاخچی بەو دووانەوە بكات دەتوانێت كامیان سووك بێت ئەوەی بەسەر بخەیت، رقی لێبیت دەتوانی كامیان بەسەر بخەیت.

لەبەر ئەوە چەكی جەنگی و چەكی ئاگرین ڕوون نییە لە ماددەی سێ یەم ئەگەر دیقەتێكی تەوای یاسای تیرۆر بدەن ماددەی یەكەمی ئەمە سەرجەمی لەناو یاسای تیرۆر دەرهێنراوە، خاڵی سێ یەم كە تۆ خۆت یاسایەكت هەبێت وە یاسایەكەت بەركار بێت، یەعنی چ پێویست دەكات ناوی ئەو یاسایە لە یاسایەكی تردا بهێنریتەوە، لەبەر ئەمە، ئەمە سەرجەمی زیادە تۆ یاسای تیرۆرت هەیە ووشەی تیرۆرت بۆ هێناوە بۆ ئێرە تێرۆر لە یاسایەكی كەم مەعملەی لەگەڵ دەكرێت، نەك لەگەڵ ئەم یاسایە.

لەبەر ئەوە دەبێت بە هەمان شێوە لابرێت، من سەرم سور ئەمێنێت تاوان بە چەكی بێ دەنگ عقوبەكەی ئیعدامە، ئەی بەچەكی بەدەنگدەر چییە؟ ئەیبەی دەعوەتی دەكەی، یەعنی ئەوەش هەر زیادەیە لێرە، لەبەر ئەوە ئەم یاسایە خاڵی یەكەم و دووەمیش هەر دەبێت پێناسەكانی چاك بكرێت، خاڵی سێ یەم و چوارەمیشی هەر زیادە، بۆیە لە یاسای تیرۆردا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن ئێمەش لە ئەنجومەنی وەزیران ئەم بابەتەمان زۆر گفتۆگۆكرد وە زۆرێك لە وەزیران جەنابی سەرۆكی حكومەت وجەنابی جێگر زۆربەی بەڕێزان لەوێ لەسەر ئەم بابەتە گفتۆگویەكی تێرو تەسەلمان كرد وە بەعزێك گوتیان لە یاساكان بوونی هەیە بۆ تیكرار دەكرێت، بۆچی تەسەلاتێكی تر دەدرێت بەم یاسایە.

ئێمە ئەوەمان هێشتەوە دواتر بۆ تەئكید كردن بەڕێز د. ڤالا ڕاسپێدراوە وە دكتۆرێكی یاسایش كە ئەم بابەتە یەك لابكاتەوە كە ئایا لە یاسایەكانی هەرێمی كوردستان یان یاسای عقوباتی عێراقی باس لەم بابەتە كراوە، دوای لێكۆڵینەوەو بابەتێكی زۆر بە تەئكیدەوە گەیشتینە ئەو

قەناعەتە کە لەهیچ یاسایەکی هەرێم و عێراق باس لەم سزایانە نەکراوە و باس لەم تاوانانەش نەکراوە، سزا بۆ تاوان دادەنرێت تاوانەکە لە یاسایەکانی عێراق باس نەکراوە.
من حەز دەکەم ئەوە بەرێزانەی باس لە یاسا و دەقی سزاکان دەکەن بڕگەیەکم پێ بڵێن لە کوێ یاسای عێراقی یان هەرێمی کوردستان ئاماژە بەو تاوانە دەکات وە بەو سزایە کراوە نییە، ئێمە کە ئەوەمان زیاد کردووە ئیجازە هەبێتن دواتر ئێوە چی دەڵێن و ئەم بابەتە لە هیچ شوێنێك باس نەکراوە وە من داوادەکەم د. ڤالا لە رووی یاساییەوە زیاتر بۆ بەرێزتان شی بکاتەوە، ئێمە خۆمان حەریسین لەسەر ئەوە کە تیکرار لە یاسایەکان نەبێت، چ پێویست دەکات کە ئەمە لە سزاکان هەیە باس بکرێت، بەڵام بابەتی قاچاخچیەتی چەك لە یاساکانی عێراقی باس نەکراوە.
دواتر بڕگەی یەکەم باس لە چەکی ئاگرین دەکات، ئێمە لەسەرەتای ئەم جەلەسەیە روونمان کردەوە چەکی ئاگرین مەبەستمان حەفت پوین شەست دوو نۆ ملی مەترە، چۆن جیا ناکرێتەوە؟ چەکی ئاگرین کێ دەڵێت جیا نەکراوەتەوە زۆر بە روونی لە یاسایەکە جیامان کردۆتەوە، چەکی جەنگیش لە دەمانچەیەکەوە تاکو چەکی ئەتۆم و بالیۆجی و باسکراوە کە دەڵێن ئەمانەش شموڵی هەموو چەکی جەنگی دەکات، بۆیە ئەزانی دەبێت لەم بابەتانە ووردبین دەستەواژە یاساکان ئەگەر لە شوێنێك هەیە عەرزی پەرلەمان بکرێتن، ئێمەش نامانەوێت تیکرار ببێتن، ئێمە لەگەڵ ئەوەداین تکرار نەبێت، بەڵام لە شوێنێك ئەگەر هەبوو مەمنون سوپاستان دەکەین.
بابەتی بڕگەی سێ یەم واتە نەتان کردووە، مەسەلەی تیرۆر ئەوانە نازانم بۆ کە هەر ناوی تیرۆر دێتن یەعنی جۆرێك لە حەساسیەت دروست دەبێتن، تیرۆر تیرۆرە مەرج نییە تیرۆرستێك لە دەرەوە بێتن، تیرۆرستێك لەم حەفتەی رابردوو چەندین تیرۆرستمان گرتوون وخەڵکی کوردستانن و خۆکوژیشیان ئەنجام داوە چوونەتە شوێنیکی تر خۆیان ئینتحار کردووەو کوردن، یەعنی بابەتەکە جدییە ئێمە لە ئەزموونەوە ئەو شتانە دەڵێین نەکو دەمانەوێت شتێك بکەین ئەمە من ئەمڕۆ من لە وەزارەتی ناوخۆم سبەی یەکێك لە ئێوە رەنگە لە وێ بێتن.
لە یاسای تیرۆر باسی ئەم بابەتە نەکراوە ئەگەر لێی ووردببنەوە دەڵێت بڕگەی سێ یەم دەڵێت ئەو حاڵەتەی لە بڕگەی یەکەم و دووەم و ببێتە هۆکاری ئەنجامدانی کارێکی تیرۆرستی یان تێکدانی ئاسایشی گشتی یان پاڵپشتی بوونی هەر یاخی بوونێك لای ئێمە زۆر وازح و روونە، هەرکەسێك و هەر گرووپێك ئەمە دژی هەرێمی کوردستان بکات لە یاسای تیرۆر ئاماژەی پێ نەکراوە کە ئەم بڕگەی قاچاخچیەتی تێدایە، راستە لە یاسای تیرۆر باسی تێکدانی ئارامی دەکات، یان دەبێت سزاکەی دیار بێتن، بەڵام لەوێ باسی قاچاخچیەتی چەك نییە، لێرە ئێمە مەبەستمان باسی چەکی قاچاخچیەتییە لە بابەتی چەکی بێدەنگ، من ئەمە بۆ بەرێز د. ڤالا بەجێ دێڵم کە شروع و ئەنجامدانەکە لە رووی یاساییەو زیاتر ڕوون بکاتەوە، بەڵام ئەمە تەئکیدە لەوەی چەکی بێدەنگ مەترسیەکەی زیاترە لەوەی لە چەکێکی ئاسایی، من هەر ئەوەم هەیە ئەگەر ئیجازە هەبێتن د. ڤالا زیاتر روونکردنەوە بداتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە ڤالا.

بەرێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم/ وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان:
بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنـدامانی بەرێـزی پەرلەمـان. وەکـو بەرێـز وەزیـری نـاوخۆ ئیشـارەتی دا ئـێمە لەبەردەم چەنـد مـاددەیەکین کە وەکـو (کـذا طـابع العقـابي) وەکـو مـولحەقێکی لێـدێت بـۆ قـانوونی عقوبـات و هەمـوو ئەو قانوونـانەی تـر کە هەن مەبـدەئێك حـوکمی قـانوونی عقوبـات و قـانوون و ئیچـافی تـابعیی عیقـابی دەکـات ئەوەیـش ئەوەیە (لا جریمـة و لا عقوبـة الا بـنص) کە دەڵێـت (لا عقـوبە ولاجریمە الا بنص) هەموو جریمەیەك تەحدیدی ئەرکانەکانی کراوەو وەعقوبەکانی بۆی تەحدیـد کراوە، ئەو ماددەیەی کە تەحدیدی ئەرکانەکان دەکات مەحکەمە ئەوەی تەتبیق دەکـات، رووکنـی ماددی و رووکنی مەعنەوی وە هەروەها رووکنی مەحەلە لە هەندێك جەریمەو دەسـت دەکـات بە تەتبیــق کردنــی لەســەر ئەو کەیســەی کە لە پێشــیەتی، ناتوانێــت ئەو داهێنــان بکــات بە هــیچ شێوەیەك ئەوە قانوونی تیـرۆرە لەبەر دەستمانە هەمـوو مراجعـات کـراوەتەوە، ئایـا مـاددەیەکی تێدایە تەهریب بێت، ئیعدامی تێدابێ، ئەگەر ئەمن و ئامانی ئاسـایش بێـت سـجنی هەتاهەتـای و تێدایە و سجنی موەقەتی تێدایە، هەموو حاڵەتەکانیشـی ژمـاردووە بە (١، ٢، ٣، ٤) مەحـکەمە ئەو حالەتـانە تەتبیـق دەکـاتن و وەکـو خـۆی لەسـەر ئەو کەیسـانەی کە لەبەر دەسـتییەتی، هەمـووی دیراســە بــکەن ئەگەر حــالەتێکی تێــدابوو کە عەمەلــیەی ئیراهــابەکە بە ئەســلیحەی مــوهەرەب کرابێت، ئەمە لێرانە هەڵی دەگرین.

ئەســلیحەی تەهریــب کــراوە ئەســلەحەکە بە قاچــاخ هــاتووە بــۆ نــاو هەرێـم، ئەوە بـۆ خـۆی جەریمەیەکە دوایش کە بەقاچاخیش هێناویـانەو ئینجـاش بـۆ تێکـدانی ئەمـن ئاسایشـی هەرێـم بەکاری هێناوە، ئەوە بۆ خۆی بـوو بە دوو جەریـمە، ئەگەر تەنـزیم کـراوە لەنـاو قـانوونی ئیرهـاب ئـێمەش حەزمـان لە تکـرار نیـیە هەڵیـدەگرین، ئەگەر هەیە لە نـاو قـانوونی عقوبـات کە لە سـاڵی ١٩٦٩نووسراوە ئەسڵەن زاهیرەی چەك لەو موچتەمەعـانەی کە ئەو نیزامـانەی حوکمیـان کـردووە هیچ ماڵێك نەبووە چەکی هەبێت، هیچ کەسێك نەبووە حاملی چەك بێت لە دەوڵەت خۆی زیـاتر، یەعنـی وابـوو نیزامەکـان وابـوون، ئێسـتا لە هەمـوو ماڵێـك چەك هەیە، لە قـانوونی تیـرۆر وەکـو گـوتم نیـیە لە هـیچ مـاددەیەك نیـیە بڵێـت تەهریبـی پێـی کردبـێ و تیـرۆری پـێ ئەنجـام دابێـت، بگەڕێینەوە سەر قانوونی عقوباتیش بەهەمان شێوە تێیدا نییە.

مەسـەلەن شـروع و ئەنجامـدانی جەریـمە، شـروع بەرێـزان ئەوەیە کە ئەتـۆ تـاوانەکەی ئەنجـام دەدەی بەڵام (خابة اثر الجریمـة لسـبب خـارج عـن الارادة الجـاني) یەعنـی سـیلاحەکەت هێنـاوە نیەتت هەیە وئیرادەت هەیە ودەتەوێت بیکوژی، بەڵام کە دەی تەقێنـی یـان نـاڕوات یـان سـیلاح گوللەی تێدا نییە، ئەتو حوکم و ئیرادەی حاکم لەگەڵ حوکم و ئیرادە ئیش دەکات، یەعنـی (خابـة اثر الجریمة لسـبب خـارج عـن ارادة جـاني) هەمـان عقـوبەی ئیرتیکـابی جـریمەیە، خـۆ قـانوونی عقوبـات هەیە، ئەمـن ئیختیساسـم جینۆسـایدە ئەوەی جینۆسـایدی کـردووە و ئەوەی کە شـروع دەکات لە ئیرتکاب کردنی جریمەی جیۆوساید هیچ فەرقی نییە لە عقوبەکە، بۆ؟ چونکە جـانی بە خـۆی کە ئیـرادەی هەبـووە ئیرتیکـابی جەریـمەکەی بکـات، بەڵام (خابـة اثـر الجریمـة لـم یتحقـق

نتيجة جريمة لسبب خارج عن ارادة الجاني)، یەعنی نەك جانی بە خۆی، بەڵام فەشەل بەو ئیشەی هات کە جانی دەیویست بیکاتن.
بۆیە لە مەسەلەی شروعیش هیچ کێشەیەکمان نییە لە هەر شوێنێك ئەو ئەرکانانەی کە ئێمە لەو ماددانەی دامانناوە ئەگەر هەبوو لە قەوانینی موتەبق و قەوانینی نافز لە هەرێمی کوردستان لێرانە هەڵیگرن، چونکە ئاخیر قسە بۆ پەرلەمانە هەر پرۆژەیەك کە دێتن زۆر جار ئەوەش دەڵێن کە وەزیرەکان دەڵێن ئێمە لە گەڵین و وەکو خۆی بڕواتن و هەموو وەزیرێك حەقی خۆیەتی بڵێت ئەمە وەکو حکومەت لەگەڵین وپرۆژەکە وەکو خۆی بڕوا، بەڵام بەرێزان ئاخیر کەلیمە لە تەشریع کردن بۆ پەرلەمانە، پەرلەمان بڕیار دەدات ئایا تەعدیل دەکات یان وەکو خۆی بەرێ دەکات، ئینجا دێینە سەر بابەتی ئیستیخدام کردنی سیلاحی کاتم، بەراستی ئەمە ئەوەمان تەنزیم نەکردبوو دیارە لە پەرلەمان دوای دیراسەی ئەوانیش دیراسەیان کردبوو.
موناقشەی ئێمە بە ئامادەبوونی بەرێز سەرۆکی پەرلەمان کە لە عێراقیش قانوونێك هەیە و لەو ساڵانە دەرچووە تەنزیمی کوشتن و ئەو حالەتانەی کردووە بە چەکی کاتم، هەر خۆی لە خۆی دا کاتم کردنی چەك جەریمەیە، یەعنی پێش ئەوەی کەسێکی پێ بکوژی هەر کە چەکت بێ دەنگ کرد ئەتۆ جەریمەیەکت ئەنجام داوە، ئینجا کە بەکاریشت هێنا لە ئەنجامدانی جەریمەیەکی دیکە ئەوە جەریمەیەکی دیکەیە، یانی خۆی لە خۆیدا بێ دەنگ کردنی ئەسلیحە جەریمەیە لە هەرشوینێکی کە قانوونی عقوبات هەیە لەهەر قانوونێکی (کذا طابع العقابي) هەیە ئاخیر قسە بۆ پەرلەمانی بەرێزەو هەڵیگرن، ئەکەر نیشە دەبێت بمێنێتەوە، لەبەر ئەوەی مەحاکم بەتایبەتی مەحاکمی جینایات لە گەڵ نصوص و لەگەڵ ئەرکانەکان کار دەکات و، زۆر سوپاس.
بەرێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەرێزان ئەو بەشەی کە ئەنجامدانی یان بابڵێین تەهریب کردنی چەك بۆ مەبەستی کاری تیرۆرستی، لە راستیدا لە ناو قانوونی تیرۆرو تۆقاندا نییە، تەنیزم نەکراوە ئەو بەشەی پەیوەندی بە شروعەوە هەیە، پرسیارە ئەساسەکە ئەوەیە لە ماددەی (٣١)ی عقوبات بە وازحی هاتووە دەڵێت ئەگەر ئەسڵی جەریمەکە بەتەواوەتی روویدا عقوبەکەی ئیعدام بێ، شروعەکەی موئەبەدە، ئەگەر جەریمەکە بەتەواوەتی روویدا عقوبەکەی موئەبەد بێت شروعەکەی (١٥) ساڵە ئیلا ئاخیری، پرسیارەکە ئەوەیە ئەمە لادانە لەم قاعیدە عامە کە پرسیاری لە راستیدا ئی هەموومانەوە پرسیاری ئەندامانی پەرلەمانیشە سەبارەت بە بەکارهێنانی شتێك کە وا لە چەکەکە ئەکا کاتم بێت.
بەڵێ ئێمە لە پەرلەمان داوامان کرد تەنزیم کرێت، خۆی لە پرۆژەکەیان نەبوو و لەراستیشدا دەبێت تەنزیم بکرێت، چونکە کەسێك چەکێکی پێیە بۆ بێدەنگی دەکات دیارە دەیەوێت شتێکی پێی بکات، بۆ ئەوەی خەڵك گوێی لە دەنگی چەکەکەی نەبێت، بەرێزان پێویست بە موناقشە ناکات قەراری دوای بۆ پەرلەمانە، قەراری کۆتایی بۆ پەرلەمانە، بەرێزان کاك کاروان بەبێ مۆڵەت قسە مەکە لەناو ئەم پەیڕەوە دەڵێت کە موناقشەی قانوون دەکرێت، هەر ماددەیەك ئەندامی پەرلەمان قسە دەکات وەزیریش کە پەیوەندیدارە قسە دەکات، ئێستا ئێوە قسەتان کرد بەرێز وەزیریش قسەی کرد دەنگدان لە ساحەی پەرلەمانە، دەتانەوێت چی لابدەن، یەك پرسیار

بەرێـزان قسـەی کـردووە سـەرچنارخان بەڵـێ داواتـان کـردووە مـاددەکە لابـدرێت، کـاك یاسـین برادەران بەرێزان داواتان کردووە ماددەکە لابدرێت، بەرێـزان لادانـی مـاددەکە یەکێـك دەبێت لە بژاردەکانی کە ئەخرێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان بۆ دەنگدان، بەڵێ بەرێزان باشـە جـارێ بـا لە برگە ئاسانەکەوە دەست پێکەین کە ناکرێت عقوبەی شـروع و جەریـمەی تـام وەکـو یەك بێـت، بـا لێرەوە دەست پێبکەین، بەرێز وەزیری ناوخۆ بەرێز وەزیری هەرێـم بـۆ کاروبـاری پەرلەمـان بـا لە ئاسانەکەوە دەست پێبکەین.

بەرێز رێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لێـرە ئەم بابەتەمـان رێـك خسـتووە بەم شـێوەیەی کە هـاتووە، ئەگەر یەك نـاگرێتەوە لەگەڵ بنەمـا یاسـاکانی یاسـای سـزادانی عێراقـی، لەگەڵ دەسـتور، لەگەڵ ئەو یاسـایانەی کـارپێکراون، کێشـەم لەگەڵ ئەوە نیـیە، بەراسـتیش شـروع ببێـتە هەتاهەتـای، یەعنـی ئەوە مەوزوعێـك نیـیە بڵێین بیکەینە قەزییە ئەگەر کوشتنی لێی دروست نەبوو بیکەنە هەتاهەتـای، ئەم بـابەتە بـۆ ئێـوە بەجـێ دێڵـین بـۆ بەرێـزان لە پەرلەمـان، ئـێمە کێشـەمان لەگەڵ ئەوە نیـیە، بەڵام بابەتەکـانی تـر یەعنـی حەزدەکەم بە ووردی ئەو یاسـایانە دیراسـەت بکـرێن و جەنابیشـت وەکـو سـەرۆکی پەرلەمـان خـۆت لە دانیشـتنەکە بـووی وخۆشـت تەئکیـدت کـردۆتەوە کە ئەم بـابەتە چارەسـەر نەکراوە لە شوێنی تر ئەمەی تر کە چارەسەر کراوە، ئێمە نامانەوێت دووبارە بگەڕێینەوە، چـونکە ئێمە دەسـەڵاتی جێبەجـێ کـردنین، ئەوە داداگـایە ئەو یاسـایانەو ئەم سـزایانە جێبەجـێ دەکـات ئێمە نین، ئێمە دەمانەوێت شتێك رێکبخەین کە داداگا بۆشایەکی یاسـایی لەبەر دەسـت نەبێـتن، ئەوەی د. ڤـالا باسـی کـرد ئەمە بۆشـاییەکە ئەم بۆشـاییە لە کـوێ پڕکـراوەتەوە، ئـێمە پشـتگیری دەعـی ئێـوە دەکەیـن، ئەگەریـش نیـیە پشـتگیری ئەو مـاددەیە بـکەن کە وەکـو خـۆی بێـتن ئەو گۆڕانکـارییەی کە پێویستیشـە ئـێمە لاریمـان نیـیە لەسـەر ئەوەی کە بەجۆرێـك دەربچێـت کە خزمەتی جێبەجێ کردنی یاسا بکاتن، زۆر سوپاس.

بەرێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

دێینە سەر بـڕگەی سـێ یەم دەمەوێـت بگەیـنە ئیتفـاق، یەك یەك بـۆی دەڕۆیـن یەکلایـی بـنەوە لەسـەر ئەوەی کە تەهریـب کردنـی چەك بـۆ مەبەسـتی تیـرۆر وتێکـدانی ئاسایشـی یـاخی بـوون تەنـزیم نەکـراوە، باشـە یەك یەك دێیـنە سـەر موسـەلیحەکان، تکـایە بـا بگەیـنە ئیتفـاق، بەرێـزان یەکەمیـان تیـرۆر بـا لەکـاری تیرۆرسـتیەوە دەسـت پـێ بکەیـن، ئشـکالتان هەیە لەگەڵ کـاری تیرۆرستی بە قانوون تەنزیم کراوە مەجالی هـیچ ئیشـتیباهێکی تێـدا نیـیە، بەڵـێ تەنـزیم کـراوە، یەعنـی ئێـوە نـاتوانن بڵێن کـاری تیرۆرسـتی مـوعەرەف نیـیە مـوعەرەفە بە قـانوون دێـنە سـەر تێکدانی ئاسایش و یاخی بوون، ئەم دووانە نە ئەزانـن بەرێـزان لە ووتەی ئەم خـولەی پەرلەمـان هەیە ئـێمە هەرچیمـان کـردووە بە ئیتیفـاق کردوومـانە، لێمـان گەڕێـن بـا ئیتیفـاق بکەیـن، بەرێـز وەزیـری نـاوخۆ تەعریفتـان بـۆ تێکـدانی ئاسـایش لەگەڵ یـاخی بـوون چییە،دکتـۆر مـن دەزانـم

نیزامی وەردەگری کاك ڕێبەر خۆی حەز دەکات ڕێکەوین، خۆی دەتوانێ دیفاع لە خۆی بکات، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە بەراستی ئیشی وەزیر نییە ئەم بابەتانە تەعریف بکات، ئەمە لە دادگایە، دادگا ئەم بابەتە یەکلایی دەکاتەوە نەك وەزیر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو وازحە، دەچینە سەر ماددەیەکی تر بەڕێزان ئێستا بەپێی ئەم پەیڕەوی ناوخۆییە بەڕێزتان قسەتان کرد و وورد ووردیشمان کردەوە دەڵێت تەعریف لای من نییە، لەلای قازییە، سوڵتەی تەقدیری قازییە، ئایا ئەمە تێکدانە یان تێکدان نییە، یاخی بوونە یان نا، وەکو بژاردەیەك لابردنی بڕگەی سێ یەم دەچێتە ناو بژاردەکان، ماددەی دوای ئەوە ناتوانن ئەوە پرسیار کەن، ئەوە پرسیار نییە.

بەڕێز شاخەوان رؤوف مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٤):

یەکەم: دادگا حوکم بەو سزایانە لە ماددەی (١٣) ئەم یاسایەدا هاتوون دەدات سەرباری ئەو پێبژاردەی فەرمانگەی گومرگییەکان بەپێی یاسای گومرگی بەرکار لە هەرێم دەیسەپێنێت.

دووەم: ئەگەر دادگا حوکمێك دەربکات بە سزایەك لەو سزایانەی کە لە ماددەکانی (١٣، ١٥) ئەم یاسایەدا هاتوون ئەوا پێویستە لە هەمان کاتدا حوکم بدات بە دەست بەسەرداگرتنی چەکەکەو مۆڵەتەکەی و تفاقەکەی و هەر هۆکارێکی گواستنەوە کە لە ئەنجامدانی تاوانەکە بەکار هێندراون لەگەڵ ڕەچاوکردنی حاڵەتی خاوەن هۆکاری گواستنەوەو نیاز پاك، ئەمەش جگە لەو دۆسیە گومرگیانەی کە فەرمانگەکانی گومرگ تایبەتمەندن بە سەپاندنی سزای دەستبەسەر داگرتن.

سێ یەم:

١ - ئەگەر دەسەڵاتی گومرگی تایبەت تایبەتمەند بڕیاریدا بەدەستبەسەر داگرتنی چەکی جەنگی قاچاخ یان پارچەکانی یان تفاقی یان تفەنگی ئاسایی قاچاخ یان تقاقی و بڕیارەکە پلەی بنبڕی وەرگرت، ئەوە چەکی سووك دەبێتە مۆڵکی وەزارەتی ناوخۆ، ئەگەر چەکەکان ناوەندو قورس بن دەبێتە مولکی وەزارەتی پێشمەرگە لەگەڵ پێدانی پاداشت بۆ هەوڵدەرانەی بەشدار بوون لە ئاشکرا کردنی تاوانەکە بەپێی یاسا.

٢ -ئەگەر دادگای تایبەتمەند بڕیاری دا بە دەست بەسەرداگرتنی چەکی جەنگی بە قاچاخ نەبردراو یان پارچەکانی یان تفاقی و بڕیارەکە پلەی بنبڕی وەرگرت ئەوەی ئەو چەکانەی باسکراو پارچەو تفاقەکانیان دەبنە مولکی وەزارەتی پێشمەرگە.

٣ -ئەگەر دادگای تایبەتمەند بڕیاری دا بە دەست بەسەردا گرتنی چەکی بە ئاگرینی بە قاچاخ و نەبڕدراو یان پارچەکان یان تفاقی و بڕیارەکە پلەی بنبڕی وەرگرت ئەوا دەبنە موڵکی وەزارەتی ناوخۆ.

چوارەم:

١ -لەکاتی دۆزینەوەی چەك و پارچەکانی تفاق یان تفەنگی ئاسایی قاچاخ و دەمانچەی قاچاخ و پارچەکانیان و تفاقیان و لە نزیکترین لایەنی سەربازی دەسەپێن دەسپێردرێن ولایەنی سەربازیش هەڵدەستێت بە هێنانی ئەم چەکانە لەبەردەم لایەنی تایبەتمەند بۆ تێڕوانین لە دۆسیەکە ئەگەر پێویستی کرد.

٢ -لە کاتی دۆزینەوەی چەکی ئاگرینی قاچاخی نەبردارو پارچەکانی تفاقیان ئەوە بە نزیکترین بنکەی پۆلیسی لەو ناوچەیەی کە چەکەکانی تێدا دۆزراوەتەوە دەسپێردرێن بەو مەرجانەی بنکەی پۆلیس ئەم چەکانەی لەبەردەم دادگا یان دەسەڵاتی گومرگی تایبەتمەند بە تێروانین لە دۆسیەکەدا ئامادە بکات هەرکاتێك پێویست بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێزان کاك پێشەوا ئێمە موناقشەی قانوون دەکەین، بەبێ مۆڵەتیش کەس لە خۆیەوە قسە نەکات، کاك پێشەوا ناتوانی بیکەی، کاکە ناتوانی چۆن دەتوانی قسە بکەی لەخۆتەوە قسە مەکە کاکە، ئەویش ناتوانێت لە خۆیەوە قسە بکات هیچ کامتان قسە مەکەن، بەرێزان حوریەتێکی شەخسی خۆیەتی حەقییەتی بایکۆت دەکات ئارەزووی خۆیەتی، پەیڕەو حەقی پێداوە تەواو ئیحترامی ئەو وەردەگرین، کێ قسەی لەسەر دەکات نابیت قسەی لەسەر بکەی، کاك سەرکۆ بەرێزان بەسە کاك پێشەوا بەسە، فەرموو هلز خان باشە گیان دەبەسە مالتان ئاوابێت بەسە، بەرێزان رێزی ئەو رەفیقانەتان بگرن کە قەراریان داوە بایکۆت بکەن، ئێوە حەقێکی پەیڕەوی خۆتانە مومارسەی بکەن فەرموون گیان کەی وویستی بێتە ژوورەو ئەتوانن بێنە ژوورەوە، فەرموون ماددەی (١٤) کێ دەیەوێت قسەی لەسەر بکات، دەرگاکە دابخەن. کاروان عبدالرحمن عبدالله، لیزا فەلەك الدین صابر، کاك باڵانبۆ محمد علی فەرموو،

بەرێز بالانبۆ محمد علی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو سێ جار هەر ئاماژەم لەسەر چەکی ئاگرین و چەکی جەنگی کرد، وابزانم نە لە بیدایەت گەشتینە نەتیجە ونە لێرەش دەگەینە نەتیجە، من بەهیوام بتوانین پێناسەیەك بۆ چەکی ئاگرین و چەکی جەنگی بکەین، چونکە وەکو ئاماژەمان پێدا کە ئەو چەکانە هەمووی چەکی ئاگرینن وئەوەی بە بارۆت ئیشی بکات چەکی ئاگرینە، ئەوەشی کە لەمەیدانی شەڕە من نازانم بۆچی ئەم شتە بەش کراوە، مەبەست لە بەشکردنی ئەم بابەتە چیيە؟ خۆی ئەمە ئەگەر بە هەموومانەوە هەوڵبدەین پێناسەیەکی گونجاو بۆ ئەم بابەتە بدۆزینەوە، ئەگەر ئەم چەکە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە بێت هەر هی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بۆ وەزارەتی ناوخۆی بێت هەر هی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بەڵام ئەوەی لێرە گرنگە بۆ ئێمە گرنگ ئەوەیە یاسایەکی پوخت و جوان دەربکەین کە رەزامەند بن لەسەری، من لە ماددەی یەکەم قسەم لەسەر ئەم

بـابەتە کـرد وتـم هۆکـاری بەش کردنـی ئەم دوو چەکە چەکـی جەنگـی و چەکـی ئـاگرین بـۆ ئەو بەشکردنەیە کە لەو ماددەیەی (١٤)دا هاتووە، هیچ مەخسـەدێکی تـری تێـدا نیـیە، لەبەر ئەوە مـن ئێستاش داوا دەکەم هەوڵبدرێت پێناسەکانی یەکەم راست بکرێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لیزا خان.

بەڕێز لیزا فەلەك الدین صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر بڕگەی چوارەم لە ماددەی (١٤) تێبینم هەیە لەسەر خاڵی یەکەم و دووەم، کاتێك دەڵێـت لە کاتی دۆزینەوەی هەر چەکێك دەبێتن لە نزیکتیرن لایەنی سەربازی بسپێردرێت، لە دواتر من پێم باشـە ئەو کەسـەی کە دەیـدۆزێتەو پاداشـت بکرێـت، لەگەڵ پێـدانی پاداشـت بەو هەوڵـدارانەی هەوڵی دۆزینەوەیان داوە ئەوەشی بۆی زیاد بکرێت، چـونکە کاتێـك رەنـگە کەسـێك بیـدۆزێتەوە نەیدا یاخود لەلای خۆی هەڵیگرێت بەشێوەیەك لەشێوەکان مامەڵەی پێی بکـات، بـۆیە ئەگەر ئەو پاداشـتەی بـۆی زیـاد بکرێـت هەم بـۆ خـاڵی یەکەم هەم بـۆ خـاڵی دووەم لە بـڕگەی چـوارەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە تەواوکەری مـاددەی (١٣)یە بـڕگەی یەکەمـی بەتـایبەت کاتێـك کە بـاس لەوە دەکـات کە دادگاکان بەم یاسایە حوکم دەدەن، یاخود ئەم سزایە جێبەجـێ دەکەن، خـۆی لە ئەساسـدا ئـێمە ئەشـکالمان لەسـەر ئەوەی نیـیە کە بەراسـتی ئەمە لەسـەر تەهـریبە، ئـێمە کێشـەمان لەسـەر تەعریفاتە، دووبارە کە ئەمە خۆی لێرە هەیە و خۆی دووبارە پێشنیازدەکەم لێـرەش لابرێـت، ئەم مـاددەیە بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان تکـادەکەم هەر یاسـایەکە هەڵگـرن ودانیشـتنەکە هەڵگـرن، تاسازانێکی لەسەر دروست دەکەن تا لایەنی کەم لێـك تێگەیشـتنێك لە بەینـی لێژنەکـان دروسـت دەبێـت و لەبەینـی لێژنەکـان و پەرلەمـان و جەنـابی وەزیـری نـاوخۆش، بـۆ ئەوەی کە بتـوانین بگەینە نەتیجەیەکی باش، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تکایە ئـێمە کێشـەمان لەسـەر تەعریفـاتە ئەم تەعریفاتە دووبارە بەهەر شـێوەیەك تەهریـب نیـیە، بەڵـێ تەواو هـاوڕای د. ڤـالام لەوەی کە ئەمە تەهریبە و تەعریف نەکراوە لە شوێنی تر ئعتیادیە، بەڵی منیش هاوڕام بەڵام ئەی زحمەت نەبێـت پێم ناڵێیت تەعریفی تری تێکدانی ئاسایشـی گشـتی و پاڵپشـتی کردنـی یـاخی بـوون چیـیە؟ ئـێ کاکە وەڵڵا دەکرێت خۆ فشار دەربێن، کاکە وەڵڵا دەکرێـت هەرکەسـێکی تربێـت دەبێـت چەکێکـی تر بخرێتە شـوێنێکەوە، دووبـارە لەگەڵ نیەتـی باشـم بەڵام هەبـوونی بەم چەمکـانە، بەو چەمـکە قورسـانە، بەم تەعریفاتـانە کە ئـێمە بینومـانە لە بەرکـارکردنی یاسـایەکانی هەرێمـی کوردسـتان دەزانم ئاکامی زۆر خراپی دەبێت، دووبارە مـن ئەنـدامی پەرلەمـانی کوردسـتانم حەسـانەم هەیە رەنگە کەسوکارەکەم رەنگە خەڵکی تر، بەڵام ئەمە بۆ خەڵکـی کوردسـتان خەتەرە ئـێ تـۆ هـاتووی

لێـرە دووبـارە تەئکیـد دەکەیەوە تیکـراری دەکەیەوە کە بەڵـێ بـابێن بە مەحکەمەکـان ئەمـانە جێبەجـێ بـکەن، بـۆیە پێشـنیاز دەکەم ئەمەش هەمـان تەواوکەری ئەو مـاددەیە و لابرێـت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری ناوخۆ من یەك پرسیارم هەیە، چەکی ئاسایی و چەکی مام ناوەندو چەکـی سـووك و چەکی قورس تەعریفی ئەمانە بە ڕێنمایی ڕێك دەخەن بەڕێزتان.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پرسیارەکەی جەنابت دەست پێی بکەین، تەبعەن ئێمە لێرە باسکراوە کە چەکـی ئـاگرین چیـیە وەچەکی جەنگی چییە، لە چەکی ئاگرین ئەمانە چەکـی سـووکن دەمـانچەو کەلاشـینکۆف و ئـێم فۆرو ئەوانەی کە حەفت پۆین (٦٢) لەگەڵ نۆ ملیم، ئەمـانە چەکـی سـووکن کە لەم عەیـارە زیـاتر بۆ دەبێتە چەکی مام ناوەنـد، دواتـر هەرچـی گەورەتربێـت دەبێـتە چەکـی قـورس، ئینجـا جـۆری چەکەکان دەگۆڕێت لە قورس و سووك و ئەمانە دەبێت بە چەکی نەوعی تر کە بڵێـین بـایلۆجی و جەرسۆمی و ئەتۆمی و لێزەری و ئەو چەکـانەیە، بـۆیە ناکرێـت لێـرە ئەمە بکرێـت بـاس بکرێـت، دەکرێـت لە ڕێنماییەکـان ئەم بابەتـانە زیـاتر قسـەی لەسـەر بکرێـت و ڕوونکـردنەوەی زیـاتر لە ڕێنمایی بدرێت، بابەتی دیسان پێناسەی چەکی ئاگرین من یەعنی نازانم ئەوە چەند جارێکە ئێمە ئەم پرسـیارە دەکرێـت و جوابیشـی دەدرێـتەوە هەمـوو چەکێـك ئـاگری هەیە ڕاسـتە، هەمـوو چەکێـك ئـاگری لێـی دەچێـت، بەڵام ئـێمە لێـرە لە چوارچێـوەی مۆڵەتـدانی چەکـی ئـاگرینین کە عەیـارەکەی حەفـت پـوین (٦٢) و(٩) ملـیمە، ئەمەیە مەوزوعەکە ئەگەر نە تـۆپێکیش چەکـی ئـاگرینە، دەمـانچەیەکیش چەکـی ئـاگرینە، بەڵام لێـرە چەکـی ئاگرینمـان پێناسـە کـردیە بەوەی حەفت پـوین (٦٢) ملیم لەگەڵ دەمـانچەی (٩) ملـیم، بـۆیە ئەم بـابەتە یەکلایـی بـۆتەوە، بـابەتی ئەوەی کەسی هەوڵدەر پاداشت بکـرێتن لە مـاددەیەك لە ماددەکـان باسـی لێـوە کـراوە کە ئەوەی هەواڵدەر ئەگەر لێرە پێویست بەوە دەکات لە ماددەی چوارەم زیاد بکرێـت شـتێکی زۆر ئاسـاییە، بۆ ئەوەی هانی خەڵـك بـدەن ئەم جـۆرە چەکـانە ئاگاداری دامودەزگـانی سـەربازی نـاوخۆ بـکەن، پێمـان وایە ئەمە زەروورەتـێکە ئەبـێ هەبێـتن لەنـاو یاسـایەکە وەکـو خـۆی بمێنـتەوە ئەو بەم گۆڕانکارییانەی باسم کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی (١٥) فەرموو.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٥):

یەکەم: هەرکەسێك بەبێ مۆڵەتی دەسەڵاتی مۆڵەتـدان دەسـتداری چەکێکـی ئـاگرین یـان جەنـگ یان تفاقی یان دەستدار بێتن هەڵبگرێت یان بفرۆشێت یان چەکی بکاتە دەستی پێـوە بکـات ئەو

بەند كردنی بۆ ماوەی یەك ساڵ كەمتر نەبێت ولە سێ ساڵ زیاتر نەبێت بەپێی بژاردنێك كە لە دوو ملیۆن دینار كەمتر نەبێت و لە پێنج ملیۆن دینار زیاتر نەبێت سزا دەدرێت.
دووەم: هەركەسێك مۆڵەتدا بێتن هەڵگرتنی چەكی ئاگرین لە كاتی بەشداركردنی لە خۆپێشاندان یان گردبوونەوە ئەوە بەند كردنی بۆ ماوەی (٣) ساڵ كەمتر نەبێت بە پێی بژاردنێك كە لە پێنج ملیۆن دینار كەمتر نەبێتن و لە دە ملیۆن دینار زیاتر نەبێت سزا دەدرێت، سزاكە دەبێتە زیندانی كردن ئەگەر چەكەكەی بە بێ مۆڵەت هەڵگرتبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

لەسەر ئەو ماددەیە كێ قسەی هەیە بەرێزان، چیا حمید شریف، لیزا فلك الدین صابر، كاروان عبدالرحمن عبدالله، كاك عثمان كریم سوارە فەرموو.

بەرێز عثمان كریم سوارە:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١٥) برگەی دووەم كە هەر كەسێك مۆڵەتدار بێت بۆ هەڵگرتنی چەكی ئاگرین ولە كاتی بەشداری كردنی لە خۆ پیشاندان یان گردبوونەوە هەڵی بگرێت ئەوا بە بەندكردن بۆ ماوەیەك لە سێ ساڵ كەمتر نەبێت بەپێی بژاردنێك كە لە پێنج ملیۆن دینار كەمتر نەبێت و لە دە ملیۆن دینار زیاتر نەبێت سزا دەدرێت و سزاكە دەبێتە زیندانی كردن ئەگەر چەكەكە بەبێ مۆڵەت هەڵی گرتبێت، من پێم وایە ئەم برگەیە سزاكە زۆرە، سێ ساڵەكە لایەنی كەم بكرێتە شەش مانگ كەمتر نەبێت و لە دوو ساڵ زیاتر نەبێت، لەبەر ئەوە لیرە لە غرامەكەش پێم وایە غرامەكەش زۆرە پێنج ملیۆن دینار بۆ دە ملیۆن دینار، ئەمەش پێم وایە بكرێت بە یەك ملیۆن كەمتر نەبێت و لە سێ ملیۆن زیاتر نەبێت، لەبەر ئەوە ئێمە لەو موچتەمەعەی ئێستاین لە ژینگەی كە ئێستا تێداین دەبێت موراعاتی دۆخی وڵاتەكەی خۆمان و هەرێمەكەی خۆمان بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك چیا.

بەرێز چیا حمید شریف:

بەرێز سەرۆكا پەرلەمانی.

تێبینیامن سەر خالا ئێكەم بۆ وێرێ یی نقیسیو پێنج ملیۆن دینار بەس نوقتە صفرەك ژێ كێمە پێنج سەد هەزار هاتییە نقیسین، هیڤیدارم صفرەك لێ بێتە زێدە كرن چونكی پێنج سەد هەزارە تێبینیا من ئەو كۆ ئەڤ دوو ملیونە زۆر كێمە بژاردە ئەگەر بێت بیتە پێنج ملیۆن دینار، چونكە ئەو سیلاحەیە خاچاخچیەتی پێ تێتە كرن و تێتە هەڵگرتن گەلەك جارا چەكی زێدەترە دوو ملیۆن دینارا یان پێنج ملیۆن دینارە، بۆیە ئەز پێشنیار دكەم بژاردەی ئێكێ ژ دوو ملیۆن دینارا ببێتە پێنج ملیۆن دینار هەلبژاردا دووێ كە هەتا پێنج ملیۆن دینار ببێتە دە ملیۆن دینار، هەر خالا دووێدا تێت هەمان سزا كە پێنج ملیۆن دینار ببێتە دو ملیون دینار وە خالا دووێدا زێدەترە كە دە ملیۆن دینارە ببێتە بیست ملیۆن دینار هندی زێدەتر ببیتن سزا باشترە، چونكە دا جارەك دی دەستی ڤی كاری نە هێتە كرنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە ئەمەش وەکو ماددەکانی تر من تێبینم هەیە کە حەزدەکەم لە گوشەنیگایەکی یەکجار ئەمنییەوە سەیری ئەم پرۆژە یاسایە کراوە، لێرەدا هاتنی ووشەی خۆپیشاندان والله کەسێك کە خۆپیشاندان بکات ناچێت دەمانچە هەڵگرێت و تفەنگ هەڵگرێت و ئیم فۆری پێ بێت و خۆپیشاندەر پێویستی بەوە نییە، چونکە پیشاندەر خۆی دەڕوا جا حەزدەکەی من قسە ناکەم باشە هیچ کێشە نییە، واللەی ئەگەر من قسەم پێی ببڕی وەڵاهی مایکە دایخە لیزا خان کاتی قسەکردنی خۆمە، کاتێك دەتوانی نوقتەی نیزامی وەربگیری جوابدەیەوە ...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

قسە بکە، بەڕێزان بە حەساسیەتەو قسە مەکەن، فەرموو.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەم زۆر بە هادئی کردووە، نازانم بۆ بە وشەی خۆپیشاندەر تێکدەچن ...

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە سلێمانیش خۆپیشاندان هەیە، فەرموو.

بەڕێز کاروان عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆپیشاندان لە سلێمانیش هەیە سەرۆکی پەرلەمان، با ووردبین بین بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ووشەی خۆپیشاندەر بۆ لێرە بەکاربهێنرێت کەسێك کە خۆپیشاندەر دەکات بڕوات مۆڵەت وەربگیرێت، یان داوای حەقێکی زۆر ئاسایی خۆی دەکات، نازانم بۆ تەوقعمان وایە دەمانچەی پێ بێت و ئیم فۆری پێ بێت و چەکێ پێی بێت کەلاشینکۆفی پێ بێت و بەراستی حەقە ووشەی خۆ پیشاندە لێرە لاببرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لیزا خان.

بەڕێز لیزا فلك الدين صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە بڕگەیەکی تر بۆ ماددەی (١٥) زیاد بکرێت دیاریدەیەك لە هەرێمی کوردستان هەیە کە لە کاتی ئاهەنگەکاندا یاخود لە کاتی یاری وەرزشییەکاندا کاتێك سەرکەوتنێك بەدەست دەهێندرێت یان بۆنەیەك هەیە نەورۆز ئەوا زۆر جار تەقەی عیشوانی دەکرێت، ئەمەش بۆتە هۆی گیان لەدەستدانی زۆرجار هاووڵاتییانمان یان بریندار بوونیان وزیان گەیاندن، بۆیە پێم باشە ئەگەر بکرێت سزایەکیش بۆ ئەو کەسانەی کە بەو جۆرە مامەلە دەکەن بدرێت سزایان بۆ بدرێت، سزاکە بەجێ دەهێلم بۆ کەسانی پسپۆر کە سزاکەی چەند بێت، بەڵام بڕگەکەم

دارشتووە بەم شێوەیە ئەگەر بێتو سێ یەم بۆی زیاد بکرێت هەر کەسێ مۆڵەتدراو بێت بە هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و لە کاتی بەشداریکرنی لە هەر بۆنەیەکی تایبەت بەمەبەستی دەربڕینی خۆشی هەستا بە بەکارهێنانی چەکی ئاگرین بە شێوەیەکی هەرەمەکی ئەوا سزا بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو جەنابی وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە ڕێکخستنی زیاترە بۆ توندکردنی سزایەکان بێجگە لە سزای زیندانی کردن و بەند کردن بۆ ئەوەی سزایەکی ماددیشی تێدا بێتن هەندێك پێیان وایە سزای ماددیەکە زۆرە، هەندێك دەڵێن کەمە، بە ڕایی ئێمە ئەمە لە ناوەڕاستی ئەم بابەتە بێتن هەرچی زیاد بکرێتن، یەعنی توندکردنی سزایە، بەڵام دەبێت شتێکی وابێتن کە کەسێك پێی بدرێت، یەعنی ئێمە واناکەین کەسبەی کەسێك لەسەر تاوانێك ڕەنگە کێشەیەکی تری یەکجار زۆر گەورە بۆ خێزانەکەی دروست ببێت، بەڵام دەبێت شتێکی مەعقول بێتن ئەمە ڕەدعە ئەوە نییە کە تێکشکاندنی ئەم کەسەو تێکشکاندنی شیرازی خێزانی بێتن، بۆیە پێنج ملیۆن دینار بە دە ملیۆن دینار، یان پێنج ملیۆن دینار بە دوو ملیۆن دینار، بە تەسەوری من شتێکی مەعقولە دەستکاری نەکرێتن و وەکو خۆی تێپەڕێتن و بە بێ دەستکاری، ئەگەر ئەوەی لیزا خان باسی دەکاتن موعالەجە نەکرا بێتن لە شوێنی تر لە یاسای تر پێم باشە چارەسەرێکی گونجاوی بۆی بدۆزرێتەوە، نازانم لە شوێنێك موعالەجە کراوە خۆی جەریمەیەکە، بەڵام ئەمەی کە یەکێکە لە کێشەکان کە زۆر لە بۆنەکان ڕووبەڕوومان دەبێتەوە ئەگەر چارەسەر نەکرابێتن پێشنیارێکی باشەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس بۆ بەڕێزت، ماددەی (١٦) بەڕێزان.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٦):

یەکەم:

١ -ئەگەر مۆڵەتدراو داواکاری نوێ کردنەوەی مۆڵەتی یان هەڵگرتنی چەکەکە لەو ماوەیەی کە لە بڕگەی دووەمی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا هاتووە پێشکەش نەکات پێ بژاردنێك بە بڕی (٣٠٠) هەزار دینار سزا دەدرێت.

٢ -ئەگەر ماوەی هاتوو لە بڕگەی دووەم ماددەی (٥)ی ئەم یاسایە کۆتایی هات مۆڵەت پێدراو داواکاری نوێ کردنەوەی مۆڵەتی پێشکەش نەکرد سەرباری لێوەرگرتنەوەی مۆڵەتەکە جارێکی تر مۆڵەتی پێنادرێتەوە.

دووەم:

١ -ئەگەر مۆڵەتدراو بە چاك كردنەوەی چەكی ئاگرین لەو ماوەیەی كە لەبڕگەی دووەمی ماددەی (٥) ئەم یاسایەدا هاتووە داواكاری نوێ كردنەوەی مۆڵەتەكەی پێشكەشی دەسەڵاتی مۆڵەتدان نەكات بەپێ بژاردنێك (٧٥٠) هەزار دینار سزا دەدرێت.
٢ -لە حالەتی پێشكەش نەكردنی داواكاری نوێ كردنەوەی مۆڵەت تا ئەو كاتەی ماوەكەی بەسەر دەچێت ئەوا شوێن كارەكەی دادەخرێت و رێگەی پێنادرێت بۆ ماوەی سێ مانگ كاربكات وە ئەكەر لەو ماوەیەدا سەرپێچیەكەی بەردەوام بێت ئەوا بە شێوەی هەمیشەیی شوێن كارەكەی دادەخرێت و مۆلەتەكەشی بە هەڵوەشاوە دادەنرێت.

سێیەم:

١ -ئەگەر مۆڵەت درا بەكردنەوەی شوێنی فرۆشتنی چەك لەو ماوەیەی كە بڕگەی دووەمی ماددەی (٥) ئەم یاسایەدا هاتووە داواكاری نوێ كردنەوەی مۆڵەتەكەی پێشكەشی دەسەڵاتی مۆڵەتدان نەكات بەپێ بژاردنێك بە بڕی یەك ملیۆن دینار سزا دەدرێت.
٢ -ئەگەر دوو لە حالەتی پێشكەش نەكردنی داواكاری نوێ كردنەوەی مۆڵەت ئەو كاتەی ماوەكەی بەسەر دەچێت ئەوا شوێن كارەكە دادەخرێت و رێگای پێنادرێت بۆ ماوەی سێ مانگ كاربكات ئەگەر لەو ماوەیەدا سەرپێچییەكەی بەردەوام بێت ئەوا بە شێوەیەكی هەمیشەی شوێن كارەكەی دادەخرێت و مۆڵەتەكەشی بە هەڵوەشاوە دادەنرێت و ئەو چەكانەی لە شوێن كارەكەدان مولكی خاوەن مۆڵەتن دەستیان بەسەردا دەگیرێت و ئەو چەكانەشی هی كەسانی دیكەن ئەگەر مۆڵەت درا بن رادەستی خاوەنەكەیان دەكرێنەوە و بەپێچەوانەوە بەزیاد كردنی ئاشكرا لەلایەن دەسەڵات مۆڵەت دانەوە دەفرۆشرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس ماددەی (١٦) كێ قسە دەكات، بالانبۆ محمد علی، هێڤیدار احمد سلێمان، محی الدین حسن یوسف، فەرموو كاك هێڤیدار.

بەڕێز هێڤیدار احمد سلمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە ماددەی شازدەم یەكەم یەعنی بڕگەی یەكەم دووەم ئێمە وانەكەین نێو خەڵكی كە فێری ئیشكە بووە دوكانی مۆڵەتەكەی كردووتەوە، خەڵك دەچێتە لای با بكەوینە بیانووی لە رێگەی قانوونەكە وابكەین كە كابرا دوكانەكەی خۆی قەپات بكات، ئەمن لە رووی ئیقتیصادیەكەوە تەماشای دەكەم، كابرا فێر بووە چەند عائیلەیەك بە ئیش دەخاتن مۆڵەت قەپات نەكەن و خەلكەكە چۆن فێری قانوون بێتن با سزاكە یا پارە بێت، یەعنی دوو هێندە و سێ هێندە سزا بدرێت، بەڵام مۆڵەتەكەی لێی نەسەندرێتەوە بۆ ئەوەی بەردەوام بێت لە ئیشەكەی جارێك وای كرد فێری سزا بۆ پارەكەی دا جارێكی تر دەچێت لە كاتی خۆی نوێ دەكاتەوە و ئەگەر هاتوو سەرپێچییەكەی زۆر گەورە بوو حكومەت خۆی قەرار دەدات قەپات بكات، بەڵام من لەگەڵ ئەوەم قەپات نەكرێت مۆڵەتەكەی لێ نەسەندرێتەوە، بەڵام سزاكەی بۆی دابنرێتن، ئەمن لە ئەلمانیا بووم دكتۆرە كابرا لە ترافیكلایەتەكەی تێپەری بە پیادە كە ترافیك سۆر بوو سزادرا،

کابرا له ئەوروپا بە پارە فێر بووە قانوون جێ بەجێ دەکات، یەعنی لەبەر پارەکە بۆ ئەوەوی پارە نەدات جا ئەگەر پارەکەی لەسەری تووند کرد مەجبورە نوێ کردنەکەی لە کاتی خۆی دا نوێ بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك محی الدین.

بەڕێز محی الدین حسن یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەبڕگەی یەکەم و دووەم باس لەوە دەکات کە ئەگەر لە ماوەی لە بڕگەی دووی ماددە پێنج کە (٣٠) ڕۆژ دانراوە بۆ نوێ کردنەوەی مۆڵەتەکەی، ئەگەر پێشکەشی نەکرد بڕی بە پێبژاردەی (٣٠٠) هەزار دینار، پێم وایە دەبێت ئەو ماوەیەی کە لە رابردووشدا داواکرا درێژ بکرێتەوە.

پێم وایە دەبێت ئەگەر عوزری مەشروع هەبوو هۆکارێکی ڕەوا هەبوو لە پێشکەش نەکردنی داواکارییەکەی لە ماوەی دیاری کراودا، پێم وایە لە اعمالی مشروعە لەبەر چاو بگیرێت بۆ ئەوەی کە ئەو پێبژاردنەش (٣٠٠) هەزار دینارە خۆی هەر مۆڵەتەکەش (٨٠) هەزار دانراوە لە پاشکۆی نوێ کردنەوەی مۆڵەتەکان، پێم وایە بکرێتە دوو بەرامبەر، واتە (١٦٠) هەزار دینار بێت لە باتی (٣٠٠) هەزار دینار، بە هەمان شێوەش هەر ئەوەی بڕگەی دووەمیش لە هەمان ئەو ماددەیە کە باس لە ئەوە دەکات، پێم وایە یەعنی هۆکاری ڕەوایە یاخود عوزری مەشروعی بەرچاو بگیرێت کەسێك کە لەکاتی خۆی مۆڵەتەکە کە نوێ ناکاتەوە ئەگەر عوزرێکی مەشروعییە ئەو کاتە پێویستە عقوبەی لەسەر جێبەجی کاتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کەس ماوە قسە بکات، بەڵێ فەرموو بالانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٦) بڕگەی یەکەم بڕی (٣٠٠) هەزار دینار دیاری کراوە بۆ ئەو کەسەی کە ئەگەر لەو ماوەیەدا مۆڵەتەکەی تازە نەکاتەوە، بەس نازانم من بیرم لەوە نەکردۆتەوە لە وانەیە خۆیان بیریان لەوە کردۆتەوە لە پەیڕەو چۆن دادەنێن، بەس ئەم کەسە وا لە نیەتییەتی یەعنی براو ئیجازەکەی تازە بکاتەو بەس تووشی کێشەیەك دەبێت مەعقول نییە ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ تەخیر بێ و تۆ (٣٠) هەزار دیناری لێی سەنی و هەموو مانگەکەش تەخیر بێت هەر (٣٠٠) هەزار دیناری لێی سەنی.

ئەمە هەقە یەعنی ڕێز بەندیەکی بۆی بکرێت لە کەمەوە بۆ زۆر بەپێی دواکەوتنەکەی، نەك بۆ ڕۆژێك و (٣٠) ڕۆژەکەی هەمووی وەکو یەك حیسابی لەسەر بکرێت و دوای ئەوەش نازانم بۆ مۆڵەت پێدان ئەڵێت جارێکی تر مۆڵەتی پێ نادرێتەوە، یەعنی زۆر جار هەیە کە کابرا لەوانەیە تووشی کێشەیەك بێت خۆ ئەمە تاوانێکی نەکردووە ئەمە موخالەفەیە دەتوانی غەرامەکەی لەسەردانی، بەس ئەگەر چەکەکە هاتوو تاوانێکی پێکرا، یەعنی تاوانی تەخیربوونی بۆ نموونە تۆ تازەکردنەوەی هینەکە بۆ ئەم کەسە بخەیتە حاڵەتێکەوە کە نەتوانێت جارێکی دیکە چەك

وەرگـرێتەوە، ئەم یاسـایە بـاوەڕکەن ئەمەنە توونـدکراوە وەکـو یاسـی تەجـاوزی بڵێـین ئەو زەوییـانەی لێـیە کە یەعنـی کە زەوییەکـانی شـارەوانی تەجاوزیـان کـردیە بـۆ سـەری ئەمەنەش توونـد کـراوە، یەك کەس نایێـت بەدەم ئەم یاسـایەوە، ئێسـتاش ببیـنەوە یەعنـی هەوڵ بـدرێت یاسـاکە نەختێـك مرونەتـی تیابێـت، بـۆ ئەوەی وورده وورده خەڵـك رابێـت لەسـەر ئەوەی کە لە چەك دوور کەوێتەوە، نە ئێمە بمانەوێت بە زەخت دووری بخەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس ماددەی (١٧).

بەرێز نزار ملا عبدالغفار:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی ١٧...

بەڕێز د. رێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

یەك دەقە کاك نزار، مولاحەزهیەکم لەسەر هەیە بەرێز وەزیری ناوخۆ بڕگەی دووەم خـاڵی دوو لە مـاددەی (٣) لە کۆتـاییەکە دەڵێـت کە ئەو چەکـانەی کە لە شـوێنکارەکە دان و مـۆڵکی خـاوەن مـۆڵەتن، ئـێمە ئەگەر بەرێـزت لە بیـرت بێـت لە کۆبوونەوەکەمـان کە هـاوبەش بـووین لەگەڵ هەردوو لێژنەو بەرێزیشت حازربوی باسی ئەوەمان کرد کە موڵکیەتی چەك تەنزیم نـاکەین، بەس حیازەتی تەنزیم دەکەین، پرسیارەکە ئەوەیە کە ئەو موڵکە بیکەینە حیازە بڕگەی سـێ یەم خـاڵی دووەم لاپەرە (١٧) دەکات لە ئەخیرەکەیە و ئەو چەکانەی لە شوێنکارەکەدان و ئا لەوێـوە مـوڵکی خاوەن مۆڵەتن ئێمە ووتمان وەکو عێراق مولکیەت تەنزیم ناکەین حیـازە زیـاتر تەنـزیم دەکەیـن، ئەو موڵکیەتە لە دەستداری خـاوەن مـۆڵەت دان، بـۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو کە لە دینـامییەکە بێـت کە لە بیداییەتی مەشروعەکەوە هـاتووە هەر لەناکـاو ئەو مـوڵکە هـاتووتە نـاو مـاددەیەکەوە توزێـك ناڕێکی یەکی دروست کردووە.

بەرێز رێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ئەوانە مولکی ئەم کەسەنین بە عیـوانی موڵـك، چـونکە بەڵام خـۆی مـافی پێـدراوە کە هەی بێتن لەبەر دەستی بێتن ئینجا ئەگەر رێـك بخـرێتن بە بەوی کە بە دەسـتە واژەیەك بە تەسـەوری من شتێکی ئاساییە، چونکە کە ئەوانە نەبوونەتە موڵکە ئەو .

بەڕێز: د. رێواز فائێق حسین /سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ وازحە زۆر سوپاس، ماددەی (١٧) بخوێنەوە.

بەرێز باڵانبۆ محمد علی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٧):

هەرکەسێك سەرپێچی حوکمەکانی ئەم ماددە یاسایە بکات جگە لە حوکمەکـانی مـاددەی (١٣، ١٤، ١٥، ١٦) بە بەند کردن و بە پێ بژاردنێك لە (٢٥٠) هەزار دینار کەمتـر نەبێـت و لە (٥٠٠) هەزار دینـار زیاتر نەبێت یان لە یەکێك لەم دوو سزایانە سزا دەدرێت.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ بەڕێزان ماددەی (١٧) کێ قسەی هەیە، ماددەی (١٨).

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٨):

یەکەم: لە ماوەی یەك ساڵ لە ڕێکەوتی بەرکاربوونی ئەم یاسایەوە بەرامبەر قەرەبوویەك کە ئەنجومەنی وەزیران دیاری دەکات سەرجەم ژوورەکانی ئەو چەکە جەنگیانەی کە لە دەستی کەس و لایەنەکاندان لێیان دەسەندرێتەوەو دەبنە موڵکی وەزارەتی پێشمەرگە.

دووەم: پێویستە لەسەر هاووڵاتییان ئەو چەکانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە لەلای نزیکترین بنکەی پۆلیس یان لایەنی تەرخانکراو تۆماربکەن یان مەبەستی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

سێ یەم: وەزیر ڕێنمایی لێ سەندنەوەی چەکە جەنگیەکان و تۆمار کردنی چەکە ئاگرینەکان لە ماوەی (٣٠) ڕۆژ لە ڕێکەوتی بەرکاربوونی ئەم یاسایە دەردەکات.

چوارەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەتوانێت مۆڵەتەکانی دەستداری یان هەڵگرتنی ئەو چەکانەی بە پێی بڕگەی سێ یەمی ئەم ماددەیە تۆمار کراون بدات لە کاتی هاتنەدی ئەو مەرج و ڕێگاسازیانە لەم یاسایەدا هاتوون وە بە پێچەوانەوە دەکرێت دەسەڵاتی مۆڵەتدان ئەو چەکە ئاگرینانە تۆمارکراوانە مۆڵەتی پێ نادرێت بۆ بەرژەوەندی خاوەنەکانیان بفرۆشرێت.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کێ قسەی هەیە. لقمان حمد حاجی، کاروان عبدالرحیم عبدالله، بالانبۆ محمد علی، فەرموو ڕۆژان خان.

بەڕێز ڕۆژان محمد کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٨) بڕگەی سێ یەم وەزیر ڕێنمایی لەسەر لێ سەندنەوەی چەکی جەنگییەکان تۆمار کردنی چەکە ئاگرینەکان لە ماوەی (٣٠) ڕۆژ لە ڕێکەوتی بەرکاربوونی ئەم یاسایەدا دەردەکات، چەکە جەنگییەکان بە پلەی یەکەم تایبەتە بەو وەزارەتی پێشمەرگەوە، پێشنیارەکەم وەزیری ناوخۆ وەزیری پێشمەرگە بە هەماهنگی ڕێنمایی لێ سەندنەوەی چەکی جەنگییەکان و تاکۆتایی تەواو بێت ئەوە تەسبیت بکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٨) بڕگەی یەکەم باس لە کەس و لایەنەکان دەکات کە چەکەکانیان لێی دەسەندرێتەوە، بەس پێناسەی ئەو کەس و لایەنە نەکراوە ئەو کەس و لایەنەی کە چەکەکانیان لێ دەسێندرێتەوە ئەمە کێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٨) بڕگەی سێ من پێشنیاز دەکەم لەسەر ڕوونکردنەوەکەی بەر بنەمای ڕوونکردنەوەکەی جەنابی وەزیر کە خۆی فەرمووی چەکی جەنگی پەیوەستە بە وەزارەتی پێشمەرگەوە، پێشنیاز دەکەم لێرەوە وەزیری پێشمەرگەش زیاد بکرێت، وەکو ئەوەی ڕۆژان خان ئاماژەی پێکرد، هەماهەنگی لە بەینی هەردوو وەزارەت ئەو پرسە چارەسەر بکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کاك لوقمان.

بەڕێز لقمان حمد حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (١٨) بڕگەی سێیەم منیش پشتیوانی ئەو ڕەئییەم کە هەردوو وەزارەت ڕێنمایی پێویست دەربکەن وە (٣٠) ڕۆژیش کەمە لە ماوەی (٦٠) ڕۆژ ڕێنمایی دەربکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە باس لەو چەکە جەنگیانە دەکات کە ئێستا لە دەستی خەڵکن، ئێستا کۆمەڵێکی زۆری خەڵك چەکی سووك و قورس و مام ناوەندیان هەیە لە ماڵێ وە لە کێشەیەکی کۆمەڵایەتی یان لە بەینی دوو عەشیرەت یان ناوچەیەك یان گوندێك دەبینی چەکی قورس و سووك و مام ناوەند بەکار هاتووە و لێکەوتەی زۆر خراپی هەبووە، بۆ ئەوەی ئێمە فرسەتێك بدەین بەو خەڵکە ماوەی ساڵێکمان داناوە کە ئەوانەی دێن ئەو چەکانە رادەستی حکومەت دەکەن، ئەمانە ئەبێت قەرەبوو بکرێنەوە، ئەم قەرەبوو کردنەوەیە پارەیە دەبێت ئەنجومەنی وەزیران قەرەبووەکە دیار بکاتن کە لە بەرامبەری ئەو چەکانەی وەری دەگرین چیان پێدەدرێتەوە.

بۆیە بابەتی بڕگەی سێ یەم کە بەڕێزان دەڵێن ئەمانە پەیوەستە بە وەزارەتی پێشمەرگە، ئەم بابەتە هیچ پەیوەندی بە وەزارەتی پێشمەرگە وە نییە، چونکە چەکێکی بەربڵاوە لە دەستی خەڵکێك کە نە پێشمەرگەیە نە ئاسایشە نە شتێکی فەرمییە، ئەم چەکانە وەزارەتی ناوخۆ ڕێنمایی پێ دەردەکات بۆ چۆنییەتی مامەڵە کردن و وەرگرتنەوەی ئەو چەکانە لە ماددەکانی پێشوو باسمان لە وێوە کردووە، چەکی مام ناوەندو چەکی قورس دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی

پێشـمەرگە، ئـێمە کە ڕێنمـای دەردەکەیـن لەسـەر ئەوە بنەمـایە ئەو چەکـانەی جەنگـی کە کۆدەکرێتەوە یەکسەر لە وەزارەتی ناوخۆ ڕادەستی وەزارەتـی پێشـمەرگە دەکرێـت وە ڕێنمـایەك لەلایەن دوو وەزارەتەوە دەرناچێت.
بە ڕای من بەڕێزان ڕێنمـایی لەلایەن وەزارەتـێکەوە دەردەچێـت، چـونکە یەك وەزارەت جێبەجـێ دەکـات ئەگەر وەزارەتـی پێشـمەرگە بـۆ خـۆی ڕێنمـایەکی تـر دەربکـات، بەڵام پەیوەنـدی بەو مەوزوعەوە نییە، ئەمە دیاریدەی چەك وەزارەتـی پێشـمەرگە تەرف نیـیە تێـدا، وەزارەتـی نـاوخۆ تەرفە تێدا، چۆن لە سەنگەرەکان وەزارەتی نـاوخۆ بڕیـاری لـێ نـادات هەتـا هێزەکـانی وەزارەتـی نـاوخۆ کە بەرگـری وفریـاکەوتنی زێرەڤـانین لەکـاتی شـەردا دەکەونە بـن ئمـوری وەزراەتـی پێشمەرگە، وەزارەتـی نـاوخۆ هـیچ دەسـەڵاتێکی لەسـەر ئەو هێـزانە نیـیە لە کـاتی شـەڕ، بەڵام لە ڕووی ئیدارییەو سەر بە ئێمەن ئەمە (٧) ساڵە زێرەڤانی و بەرگری و فریاکەوتن لەبن فەرمانـدەی وەزارەتی پێشمەرگەن، ئێمە حەقمان لەوە نییە بۆ کوێیان دەبن وچییان لێدەکەن چ ئەرکیـان پـێ دەسـپێرن، بـۆیە ئەرکەکـان لێـك جیـاوازن وەزارەتـی پێشـمەرگە ئەرکـی خـۆی هەیە، وەزارەتـی ناوخۆش ئەرکی خۆی هەیە وەکو خۆی بمێنتەوە، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەڵێ سوپاس ماددەی (١٩).
بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:
بەڕێز/ سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی (١٩):
یەکەم: وەزیـر ڕێنمـایی تـایبەت بە دەسـتداری و هەڵگرتنـی چەکـی برینـدارکەرو یـان چەکـی ڕوشەنکەر گواستنەوەیان یان دروست کردنیـان یـان چاککردنەوەیـان یـان هاووردەکردنیـان یـان بازرگانی پێوە کردنیان دەردەکات.
دووەم: وەزیر ڕێنمایی پێـدانی مـۆڵەتی دەسـتداری هەڵگرتنـی چەکـی چەکـی ئـاگرین و تفـاقی و مۆڵەتی چاککردنەوەی چەکی ئـاگرین و مـۆڵەتی کـردنەوەی شـوێنی فرۆشـتنی چەکـی ئـاگرین و تفاقی دەردەکات، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ قسەی هەیە بەڕێزان لەسەر ئەو ماددەیە. واللە یەك پرسیارم هەیە من بەڕێز وەزیـری نـاوخۆ فەرق چییە لە بەینی بڕگەی دووەم و ماددەی (١٩) لەگەڵ بڕگەی ماددەی چوار.
بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بڕگەی دووەم لە ماددەی (١٩) لەگەڵ بڕگەی سێ یەم ...
بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:
لە ماددەی چوار بەڵێ مۆڵەتەکانی هاتوو لە بڕگەی یەکەمی ئەم مـاددەیە و ڕێکارەکـانی پێـدانیان بە ڕێنمـاییەك ڕێـك دەخەن لەلایەن وەزیـرەوە دەردەچێـت، لە مـاددەی (١٩)ش دەڵێـت وەزیـر

ڕێنمایی پێدانی مۆڵەتی دەستداری و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقی و مۆڵەتی چاککردنەوەو ئیلا ئاخیریی دەردەکات فەرقیان چییە.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە بەراستی ئێمە لە ماددەی چوار باسی ئەوەمان کردبوو کە ڕێنمایی دەردەکات دواتر لە لیژنە دراسەت کرا، بەڕێزان پێشنیاریان کرد کە لە شوێنێکی تر ئیشارەتی کرد ئەمە دووبارە بوونەوەیە بەراستی، ئینجا دەبێت لە شوێنێك ئاماژەی پێ بکرێتن لە لیژنە پێشنیاری ئەوە کرا بۆچی لێرە و لێرە نییە، دیارە لە کاتی دارِشتنەوەی ڕاپۆرتەکە لە دوو شوێن نووسراوە ئەگەر نا یەك شتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس، یەکێکیان دەهێڵینەوە ماددەی دوای ئەوە.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم/ وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

ئیجازە هەیە.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ ئەی چۆن؟ فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم/ وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باس لە بابەتی شروع کرا بۆ ئەوەی تێنەپەڕێت لەسەرمان وە دڵنیاتان کەینەوە کە هیچ موخالەفەیەك لە مەبادیئەی عامەو بۆ ئەو مەبەدیئانە نەکرایە کە لەناو قانوونی عقوباتی عێراقیدا هەیە ماددەی (٣١) (يعاقب علي شروع في جناية والجنح بالعقوبات التالية مالم ينص القانون الي خيلاف ذالك) واتە هەر کاتێك کە قانوونێك دەرچوو ئەو قانوونەی عقوبەی جەریمەکە و شروعی وەکو یەك لێکرد قانوونی عقوبات ڕێگای پێداوە، بەڵام ئەگەر قانوونە کە هیچ ئیشارەتی پێنەدابوو دەگەڕێنەوە سەر مبادء عامەی قانوونی عقوبات، ئەوەی کە ئێمە لێرە تەئکیدمان لەسەر کردووتەوە، لەبەر خطورەتی بەکارهێنانی چەکی کاتم ئەوە بووە کە بە نەصی قانوون تەئکید بکەینەوە کە هەم جەریمەکەو هەم شروع لەبۆ ئیرتیکابی جەریمە کە نەفسی عقوبەیە، تەنها ویستم ئەو دڵنیایە بدەم کە هیچ پێچەوانەی مەبەدیئەی عامە لە ناو قانوونی عقوبات نەکراوە لە ناو ئەو پرۆژەیە لە یاسایەکە دا، زۆر سوپاس بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ڕوونکردنەوەکەت بەڵێ ڕاستە، ماددەی دوای ئەوە.

بەڕێز نزار ملا عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢٠):

چەکی ئاسەواری یادگاری و سمبوڵی لە حوکمەکانی ئەم یاسایە بە دەردەکرێت.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کێ قسەی هەیە، بەراستی یەعنی بە کاك دکتۆریشم گوت، یەعنی گوتم هێندەك مولاحەزەم هەیە ئەگەر پێویست بکات دەڕۆمە خوارەوە، بەڵام دەمەوێت قسەم هەبێت، بەڵێ قسە بکە کاك باڵانبۆ فەرموو.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشتریش داوای ئەوەم کردبوو کە تکایە پێناسەی چەکی ئاسەوارو یادگاری بکرێت، بەڵام لەم یاسایەدا نییە، نازانم پێوەرچییە بۆ چەکی ئاسەواری و یادگاری سمبۆل، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ شێنواری چەك بێت یان هەر شتێك بێت تەعریف کراوە لە ناو یاسای شوێنەوارە، هەموو شتێك لە ناو یاسای شوێنەوارە تەعریف کراوە، ئەو دووانەی تر دەمێنەوە پرسیارێکم هەیە بەڕێز وەزیری ناوخۆ ئەگەر بەڕێزتان تەئکیدم لەبیرتە لە کۆبووەنەوەمان لەگەڵ لیژنەی ناوخۆ ئیتافاقمان کرد، بەڵام نازانم دواتر بۆ دانەنرا قسەمان لەسەر ئەوە بوو کە ئەو دوو مەرجەی کە لەناو تەعریفەکە هاتوون ڕەنگە بۆ هەندێك لە چەکی قورس بێت، مەسەلەن بۆ نموونە کەسێك کە چەکێکی باوکی لەلایە باوکی شەهیدە بۆ ئەوەی کە لە حوکمەکانی قانوونەکە دەربکرێت لە مەسەلەی مۆڵەت وەرگرتنەوە دەبێت وای لێبکات کە بە کەڵکی فیشەك تەقاندن نەیەت، یان کەسێك کە بۆ نموونە دەمانچەیەکی وەرگرتووە لە بارزانی نەمر یان یان لە سەرۆك مام جلال یان لە هەر کەسێکی تر، یان چەکێکی وەرگرتووە ڕەنگە نەیەوێت مەرجەکانی ئەو تەعریفەی کە لەناو یاسایەکەدا هاتووە لەسەری جێبەجێ بکرێت، بۆیە کە لە کارکردن کار بخرێت بەڵکو ئعتیادی بێت لەلای یان مۆڵەت وەربگرێت، ئەگەر بەڕێزتان بیرتان بێت ئەو کاتەی تەنها شتێکمان بۆی زیاد کرد ئەویش ئەوەبوو کە چەکی ئاسەواری و یادگاری و سمبۆلی لە حوکمەکانی ئەم یاسایانە بەدەر ئەکرێن، ئەگەر ئەو مەرجەنەیان تێدابوو کە لە بڕگەی نۆیەمی ماددەی یەکی ئەم یاسایەدا هاتبوون بە پێچەوانەوە دەبێت بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە مۆڵەتیان بۆیان وەربگیرێت، واتە ئەگەر بە کەڵکی تەقاندن هات بەکارهێنان هات دەبێت مۆڵەت وەربگرێت، خۆ ئەگەر ڕازی بوو بە مەرجەکانی ئەوەی کە لە کار بخرێت ئاساییە ئەگەر مۆڵەت وەرنەگرێت نازانم ڕای جەنابتان.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ جەنابت ئەم بابەتە دەبێت ڕێك بخرێت و لەوێش گفتۆگومان کرد، دەبێت ئەم بڕگەیە ڕێك بخرێت وەکو ئەوەی جەنابت باست کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس، بەڵێ ڕۆژان خان.

بەڕێز ڕۆژان محمد كريم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە پێناسەكانە ئاماژەم پێدا كە چەكی ئاسەواری و پێشتر لەو یاسایە كە ئێستا بەركارە ئەوەی ژمارەی (١٦) ساڵی ١٩٩٣ ئامـاژەی پێـدراوە نەوتـراوە لەكـار بخرێـت ئەو چەكەیە بە كەڵكـی ئەوە نییە كاربكات و، لە ماددەی (٣) ئاماژەم بەوەدا هەربۆ ڕێكخستن بـڕگەی دووەم خاڵێـك بـۆی زیـاد بكرێت چەكی ئاسەواری یان یادگارییەكـان یـان سـمبۆلی ئەوانەی كە لای ئاسـایین، پێویسـتە بـۆ یەك جار تۆمار بكرێن و مۆڵەتیـان پـێ بـدرێت، یەعنـی بە نمـوونە مـن چەكـی بـاوكی خـۆم هەیە شەهیدە سەرۆك مام جلال داوییەتـی پـێ دەكرێـت مـن هەمـوو سـاڵێك ئەم چەكە لە مـاڵەوەیەو وەكو یادگاری دامناوە، هەموو ساڵێك من بیبەم مۆڵەتی پێ دەركەم، یەعنی ناكرێـت مـن بەكـاری نـاهێنم و بەڵام دەشـكرێت مـن هەمـوو سـاڵێك ئەم چەكە بەرم مـۆڵەتی بـۆ دەركەمەوە، ئەمە لە یاساكەی پێشتر ئاماژەی پێنەداوە، یەعنی ئەو یاسـایەی كە ئێسـتا بەركـارە ئامـاژەی پێـنەداوە لە كار كەوتبێت، من ناش هێم ئەو چەكە دەستكاری بكەم، یەعنـی وای لێـبكەم كە كـار نەكـات، بـۆیە بـۆ ڕێكخسـتنەوەی یەكجـار ئەگەر تۆمـار بكرێـت تۆمـاری ئەو چەكـانەی كە بەكـاردێن و لە كـار نەكەوتـوون دیـاری بكـرێن و لە پێناسەكەشـە مـن جارێـك ئامـاژەم پێـدا كە ئەو مەرجەی تێـدا نەمێنێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ بەڕێزان كاك د. زێدان.

بەڕێز زێدان رشيد خان اودل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ووشەی ئاسەواری ووشەكە عەربیە، ئێمە دەتوانین ووشەی شوێنەوار بەكار بهێنـین، هەم لە ماددەی یەكەمیش و لێرە فەراغێك هەیە ئـێمە لە كوردسـتاندا زۆربەی چەكەكانمـان كە لە بواری ئاسەواری تەمەنیان نە گەشتووتە (٢٠٠) سـاڵ بەشـی هەرە زۆریـان، بـۆیە دەبێـت ووشـەی چەكی شوێنەواری و كەلەپـووری بەكـاربێنین، چـونكە بەشـێكی زۆر شمشـێرو خەنـجەرو شـتمان هەیە كەلەپوورن وپێویستە موزەخـانەیەكی تایبەتیشـیان هەبێـت، بـۆیە ووشـەی كەلەپـووری لە هەر بڕگە لە ماددەی یەكەم ولێرەش ئیزافە بكرێت باشتر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس، ماددەی (٢١).

بەڕێز ڕۆژان ابرهيم على:

بەڕێز سەرۆكا پەرلەمانی.

بورە واللە ماددە یەك تەعریفـا چەكـێ ئاسـەوارییە، ئەگەر ئەو تێبینیـاتە گـوتی موخـالەفە لەگەڵ ڤێ ماددێ بەس بۆ پرۆتوكۆلیدا ئامـاژە پـێ بێـت كرنـێ یـا تێـداهەی بەو مەرجەی شـیاوی گـولە هاوێشتن نەبێتن مەعنا وێ لازمە ڤێ ماددێ ژی بگورن، ئەگەر وەكی جەنابێ تە ئاماژە پێكـری وە كەیفامن هات راستی تەژی ئاخیری دەردێ مەزانی توب خۆ دگەڵ وەزیری كومبـون یـاكری وە تـۆ لڤێرێ پرسیار كەی ئەم لێژانا قانوونی عادەتەن ئاخڤن تۆ ڕەخنێ مە گری، زۆر سوپاس .

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستی ئەم شتانەمان بە لیژنەی لەگەڵ ئەوەی کە لەسەری ڕێکەوتین لە کۆبوونەوەکە، دەبوایە لێژنەی ناوخۆ لەناو ڕاپۆرتەکە دایاننابا و بیاناردبا بۆ لێژنەی یاسایی، یەعنی هیچ زەمبی ئێمەی تێدانییە قسەکەت تەنها لەسەر ئەوەیە خەڵك چەکی یادگاری و سمبولی هەیە و نایەوێت لە ئیشکردن بکەوێت، بەڵێ مادده (٢١).

بەڕێز نزار ملا عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢١):

ئەوە بڕە پارەیانەی لەو ڕسم و پێبژاردنانەی لەم یاسایەدا هاتوون دەسکەوتن وەك داهاتێك بۆ گەنجینەی هەرێم تۆمار دەکرێت بەو مەرجەی %٣٠ بۆ وەزارەتی ناوخۆ تەرخان بکرێت بۆ مەبەستی پەرەپێدانی دامەزراوەکانی وەزارەت.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، عبدالناصر احمد علی، بالانبۆ محمد علی.

بەڕێز عبدالناصر احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢١):

ئەو بڕە پارانەی لە ڕەسم و پێبژاردنانەی لەم یاسایەدا هاتوون دەست دەکەون وەکو داهاتێك بۆ گەنجینەی هەرێم تۆمار دەکرێن بەو مەرجەی %٣٠ بۆ وەزارەتی ناوخۆ تەرخان بکرێت بۆ مەبەستی پەرەپێدانی دامەزراوەکانی وەزارەت، بۆیە من پێم زۆرە ئەم بڕە لە %٣٠ لەبەر ئەوەی وەزارەتی ناوخۆ بوودجەی باشی هەیە و لەگەڵ دەسەڵاتی غەرامەی هاتووچوشی هەیە بۆ دامەزراوەکان، زۆر سوپاس. دەکرێت بکرێتە %٥.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك باڵانبۆ.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢١) تەبعەن ئەو لە %٣٠ من ناڵێم زۆرە کەمە، بەڵام لەبەر ئەوەی حکومەت کورتهێنانی هەیە هەمووی پێم باشە بگەڕێتەوە خەزێنەی دەوڵەت، وەزارەتی ناوخۆش خوا نەیبڕێت سەرچاوەیەکیان هەیە با ئەمانەی بگەڕێتەوە بۆ خەزێنەی دەوڵەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس، وەزیری ناوخۆ دەتەوێت قسەی بکەی.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داوای %٥٠ مان کردبوو، بەڵام لەبەر خاتری خاتران لە ئەنجومەنی وەزیران کردمانە %٣٠، لەوەش کەمتر تەنازولی لێناکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس ماددەی (٢٢).

بەڕێز نزار ملا عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢٢):

یاسای چەکی ژمارە (١٦)ی ساڵی ١٩٩٣ هەڵدەوەشێندرێتەوە و ئەو ڕێنماییانەی بەپێی ئەو یاسایە دەرچوون بەرکار دەمێنتەوە ئەگەر ناکۆك نەبن لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە تاوەکو دەرچوونی ئەوەی جێگەی دەگرێتەوە یان هەڵدەوەشێنرێتەوە.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ حەسیبە خان فەرموون.

بەڕێز حسیبە سعید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی (٢٢) و ماددەی (٢٣) ئەگەر لە دوای دێت دیقەت بدەین لە ماددەی (٢٢) ئەڵێت لە یاسای ژمارە (١٦) ساڵ ١٩٩٣ هەڵدەوەشێنرێتەوە و ئەو ڕێنماییانە بە پێی یاسا دەرچوون بەرکار دەمێنێتەوە ئەگەر ناکۆك نەبن و لە ماددەی (٢٣) دەڵێت کار بە دەقی هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت، یەعنی لێرەدا دووبارە پەسەندی ئەوەی کردەوە و پێشتریش ئێمە یاسامان هەبووە هەرکاتێك کە یاسایەکی نوێ دەرچووە ڕاستەوخۆ ڕێنماییەکانیش هەڵوەشێندراوەتەوە، ماددەیەك هەبووە کە ئاماژە پێ ئەکاتن کە پێویستە وەزیر بۆ ئاسان بۆ جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە ڕێنمایی نوێ دەربکات، پێم باشە یەعنی کە ماددەی (٢٢) کە مادەم هەڵوەشێندراوەی تێدایە باس لە ڕێنماییەکان نەکرێتن ماددەیەك زیاد بکرێتن و بۆ ڕێنمایی دەرکردن لەلایەن بەڕێز خودی وەزیرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ زۆر سوپاس.

بەڕێز باڵانبۆ محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٤) بڵێین لە یاسای کە ئێستا بەرکارە باسی لەوە کردووە کە فەرمانبەری حکومەت بۆی هەیە چەك و تەقەمەنی حکومەتی لەلا بێت و لە ئەنجامی وون بوونی بە پێنج قات غەرامەی پێ دەکرێتەوە، گەلێك دۆسیەی لەو بابەتەمان هەیە لە دادگاکان، لێرە ئێمە باسی هەڵوەشاندنەوەی ئەو یاسا کۆنە دەکەین، مەصیری ئەوانە چی لێدێت و ئایا بۆ لەمەولا ئەگەر کەسێك دەمانچەی وەزارەتی ناخۆی لایە، هی وەزارەتی پێشمەرگەی لایە، هی دائیرەیەکی دیکەیە کە پێویستە لەلای بێت ئەم چەکە ئەفەوتێت چۆن موعامەلەی لەگەڵ دەکەن و چۆن غەرامەی دەکرێت، مەصیری پێشوو چی لێدێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز ڕێبەر احمد خالد/ وەزیری ناوخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە باس لە چەکی پـۆلیس و ئاسـایش و پێشـمەرگە ناکات، باس لەو چەکانە دەکات کە مـۆڵەتی پێـدەدرێتن ئەوەی پـۆلیس و ئاسـایش و پێشـمەرگە چەکـی فەرمیـنە بەدەر لەو چەکە فەرمییە پۆلیس و ئاسایش و پێمشەرگە بیانەوێت چەکێکی تریان هەبێتن، دەبێـت مـۆڵەتی بـۆی وەربگــرێتن، بــۆیە تکــام وایە جیاکــاری بکرێــت لە نێــوان ئەم دوو شــتە، بــابەتی ئەوەی کە ڕێنماییەکان چۆن کاری پێدەکرێ و یاسایەکە هەڵدەوەشێنرێتەوە، ئـێ نابێـت بۆشـاییەك هەبێـتن لە ماوەی بڵاوبوونەوەی ئەم یاسایە کە دەردەچێت لە پەرلەمان، لەو کاتە ئێمە بە چی بـابەتە خـۆ دەبێت بڕیارێك هەبێتن یان ئەبێـت ڕابگـرین، یـان ئەبێـت کـاری پێـبکەین، یەکێـك داوای مـۆڵەت دەکات، یەکێك داوای نوێ کردنەوە دەکات سزاێکە دەبێت ڕێنماییەکە کە کـار پێکـراو بێـت و ئەم یاسـایەش دانـی پێـدادەنێت هەتـا وەکـو ڕێنمـایی نـوێ دەردەچێـتن وەکـو خـۆی بمێنێـتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس، ماددەی (٢٣).

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی کە ماددەی (٢٣) بخوێنینەوە پێویستە ماددەیەکی تر بە زنجیـرەی (٢٣) زیـاد بکەیـن کە ماددەیەکی پرۆتوکۆلییە، بەم شێوەیە پێویستە:

ماددەی (٢٣):

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجـێ بـکەن، یەعنی ئەوەش لە هەموو یاسایەکاندا هەیە وەکو ماددەیەکی پرۆتوکۆلی پێویستە ئەویـش لێـرە زیاد بکرێت.

ماددەی (٢٤):

کار بە دەقـی هـیچ یاسـایەك و بڕیارێـك نـاکرێ لەگەڵ حوکمەکـانی ئەم یاسـایە نـاکۆک بێـت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فایق حسێن /سەرۆکی پەرلەمان:

بەلێ سوسن خان دەیەوێت قسە بکات فەرموو.

بەڕێز سوسن محمد میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەیەکم هەیە لیژنەی ناوخۆ لە بەراستی لام دروست بووە، یەعنی بەرپرسی لیـژنەی نـاوخۆ حزوری نییە بۆچی وە بە نسـبەت کـاك بـالانبۆش کە ئەنـدامی لیـژنەی نـاخۆیە لەراسـتیدا ئەمـڕۆ زیاتر لە هەموو پەرلەمانێك پێشنیازی هەبووە، یەعنی نازانم دەترسم ئەوە ببێتە خـویەك، چـونکە

ئەمە چەندین ساعەت دانیشتووینە یەعنی ئەو راپۆرتەیان ئامادە کردووە ئەگەر وابیت ئەوا دەترسم ببیتە خویەك و هەموو لێژنەکان هەموو یاساکان دووبارە ببێتەوە، بۆیە واباشترە یەعنی ئێمە بەنسبەت ئەوانەی کە راپۆرتێك یان یاسایەك حازر دەکەن پێشنیارەکانی خۆمان لەو لێژنەیە، یەعنی تەرح کەین نەك ئەوەی کە بێین لەوێ مەسەلەن هەموو پێشنیارەکان دووبارە بکەینەوە و ئەوە بکەین ئەدی ئەو دانیشتنانەی لێژنە بۆچی یە ئەگەر بڕیار بێت هەمووجار دووبارە بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سەرۆکی لێژنەی ناوخۆ داوای مۆڵەتی کردووە و لێرە نییە و کاك باڵانبۆش بیەوێ دەرفەتی ئەدەین کە ئەو رۆژە بایکۆتی کۆبوونەوەکەی کرد، لە کۆبوونەوەی بابڵێین ئێمە موناقشەمان کرد لەگەڵ بەرێز وەزیری ناوخۆ ئامادە نەبوو، لەبەر ئەوە ئەگینا لەراستیا ئەو هیچ ماددەیەك نییە لەناو پەیرەوە رێگامان پێ بدات ئێمە بڵێین ئەندام نابێت قسە بکات، ئەمە زیاتر مەسەلەیەکی جەنتلمانی و ئەوەیە لە بەینی ئەندامانی لێژنە خۆیان بڵێن یەللا ئیتفاق ئەکەین و ئێمە قسە ناکەین، گوێ لە ئەندامانی تر دەگرین و ئەگینا ئێمە لە خولی پێشوو موستەحیل بوو رێگەمان پێ بدرێت بەتایبەتی ئەوانەی سەر مەنەصەکە، بۆ ئەوەی بتوانین قسە بکەین، یەعنی هەر خۆمان ئەگینا ئەی تۆ لە لێژنە نی ئیتر قسەمان نەئەکرد، بەس ئیتر لێرە تازە وا هاتووە بەڵێ ماددەی دوای ئەوە.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو پێیەی کە ماددەیەکی ترمان زیاد کرد کە ماددەی (٢٣) دەبێتە ماددەی (٢٤): کار بەدەقی هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ بەرێزان کێ قسەی هەیە لەسەر ئەوە ماددەیە، بەڵێ فەرموو کام ماددە مایکەکەت پێکە ئەوەی کە ووتی پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان، ئێ ئەوە ئێستا ناتوانین بڵێن زیاد کرا، نەدەتوانین بڵێین زیاد نەکرا، دوای لێژنەکان قەرار دەدەن و پەرلەمان قەرار ئەدات، بەڵێ دوای ئەوە هۆکارەکانی دەرچوونمان بۆ بخوێنەوە.

بەڕێز خدیجە عمر طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢٤):

ئەم یاسایە لە رێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی واقیعی کوردستان جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان

سوپاس، فەرموو حسیبە خان.

بەڕێزحسیبە سعید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم یاســایەدا لەم مــاددەیەدا مــن پێشــنیار ئەکەم ئەم یاســایە دوای (٣٠) ڕۆژ لە ڕێکەوتــی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقایعی کوردستان دا جێبەجێ بکرێت، زۆر سوپاس .

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ ماددەی دوای ئەو.

بەڕێز نزار ملا عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندن: حوکمەکانی یاسای چەك ژمارە (١٦) ساڵی ١٩٩٣ لەگەڵ پێش هاتەکانی قۆناغی ئێستا ناگونجێت بەمەبەستی ڕێکخستنەوەو گونجاندنی دەستداری هەڵگرتنی چەك و تفــاق و کــڕین و فرۆشــتن و چاککردنەوەیــان لە ســایەی ئەو گوڕانکارییــانەی ئەم یاســایە دەرچوێندرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان

کێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەکان، بەڵێ دکتۆر محی الدین فەرموو.

بەڕێز محی الدین حسن یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مــن وا پێشــنیاری داڕشــتنەوەی هۆیەکــانی واختۆکارەکــانی دەرچــوونی دەکەم بە مەبەســتی ڕێکخســتنەوەی مــۆڵەت و دەســتداری و هەڵگرتنــی چەك و تفــاق و کــڕین و فرۆشــتن و چاککردەنەوەیان کە بگونجێت لەگەڵ ئەو قۆنـاغ و گوڕانکارییەی کە هەرێمی کوردستانی پێدا تێــدەپەرێت ئەم یاســایە دەرچووێنــدرا، چــونکە ئەمە لە مــاددەی یەکەم قانوونەکامــان ئیلغامانکردووە پێویست ناکات لێرە دووبارە سیاغەی ئەو بابەتە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕێواز فائق حسێن/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێــزان ئەنــدامانی پەرلەمــان، ســەرجەم ئەو لێژنــانەی کە راپــۆرتی دەنگــدانتان لەلایە لە دوای پشووی سەری ساڵ ڕاپۆرتەکانتان ئامادە بکەن، بۆ ئەوەی کە وەکو پابەندبوونێك لە پەیڕەو ئــێمە دانیشــتنێکی نائاســایی ئەبــێ بکەیــن بــۆ ئەو ڕاپۆرتــانە دەنگیــان لەســەر بــدرێت و بەڕێزتــان لە ئێســتاوە تــا وەکــو نــۆی مانــگ ئەتــوانن پشــووی ســەری ســاڵ وەربگــرن و زۆر زۆر سوپاســی ئامادەبوونی بەڕێز وەزیری ناوخۆ، بەڕێز وەزیـری هەرێـم بـۆ کاروبـاری پەرلەمـان دەکەیـن و بەم شێوەیە کۆتایی بە کۆبوونەوەکەمان دەهێنین.

منى نبى قهوچى	**هێمن هەورامی**	**د. ڕێواز فائق حسێن**
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق